

Clearinghouse – forskningsserien

2014 nummer 19

Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i institutioner for de 0-6-årige

af

Trine Kløveager Nielsen

Hanna Bjørnøy Sommersel

Neriman Tiftikci

Stinna Vestergaard

Michael Søgaard Larsen

Tomas Ellegaard

Jan Kampmann

Thomas Moser

Sven Persson

Niels Ploug

AARHUS
UNIVERSITY

DEPARTMENT OF EDUCATION
DANISH CLEARINGHOUSE FOR EDUCATIONAL RESEARCH

København 2014

Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i institutioner for de 0-6-årige

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

er en enhed ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet

Titel	<i>Clearinghouse - Forskningsserien. Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i institutioner for de 0-6-årige</i>
Copyright	© 2014 by Danish Clearinghouse for Educational Research
ISBN	978-87-7684-838-5
Reviewgruppe	Professor Jan Kampmann, Roskilde Universitet Professor Sven Persson, Malmö Högskola Professor Thomas Moser, Høgskolen i Vestfold, Direktør Niels Ploug, Danmarks Statistik Lektor Tomas Ellegaard, Roskilde Universitet
Assistance til reviewgruppen	Postdoc Ole Henrik Hansen, Aarhus Universitet
Medarbejdere fra Clearinghouse	Michael Søgaard Larsen, Trine Kløveager Nielsen, Hanna Bjørnøy Sommersel, Neriman Tifticki, Stinna Vestergaard og Rikke Eline Wendt
Sektion	Teknisk rapport
Forfattere	Trine Kløveager Nielsen, Hanna Bjørnøy Sommersel, Neriman Tifticki, Stinna Vestergaard, Michael Søgaard Larsen, Sven Persson, Jan Kampmann, Thomas Moser, Niels Ploug, Tomas Ellegaard.
Dansk Clearinghouses referencenummer	Projekt SR20
Publikationsmåned og -år	Marts 2014
Denne rapport citeres som	Nielsen, T.K., Sommersel, H.B., Tifticki, N., Vestergaard, S., Larsen, M.S., Ellegaard, T., Kampmann, J., Moser, T., Persson, S. & Ploug, N., (2014). Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i institutioner for de 0-6-årige. <i>Clearinghouse Forskningsserien.2014:19</i> . København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet
Kontaktadresse (adresse, telefon, e-mail)	Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) Aarhus Universitet Tuborgvej 164 2400 København NV mssl@dpu.dk http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskcaringhouseforuddannelsesforskning/

Forord

Dette er den syvende forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i institutioner for de 0-6-årige. Kortlægningen behandler forskning publiceret i 2012. Seks tidligere kortlægninger har behandlet forskningen fra 2006-2011. Projektet er gennemført af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning som et samarbejdsprojekt med Danmarks Evalueringsinstitut. Projektet støttes af Utdanningsdirektoratet i Norge og Skolverket i Sverige.

Dataindsamling, analyse og manuskriptskrivning har fundet sted fra 1. april 2013 til 31. december 2013.

Clearinghouse har i projektet igen i år arbejdet sammen med en reviewgruppe af førende skandinaviske forskere på feltet. Reviewgruppen har også i år ydet en stor og værdifuld arbejdsindsats - ikke mindst med at tilvejebringe en pålidelig kvalitetsvurdering af forskningen. År for år er forskningen på feltet vokset. I år er den mere omfattende end nogensinde før, derfor har gruppens arbejde i år været betydeligt.

Danmarks Pædagogiske Bibliotek har på effektiv vis bistået med søgninger og med at fremskaffe de mange artikler, bøger, afhandlinger og rapporter, som denne rapport er baseret på. Det skal de have tak for.

Endelig siger vi i Clearinghouse tak til *Enheden for Dagtilbud for Børn, Danmarks Evalueringsinstitut*, for samarbejdet om opgaven med specialkonsulent Persille Schwartz og områdechef Anne Kjær Olsen.

Redaktionen er afsluttet i december 2013.

Michael Søgaard Larsen

København, 3. december 2013

Sammenfatning

Hvad ønsker vi at få at vide?

Arten og kvaliteten af skandinavisk forskning i året 2012 i dagtilbud for de 0-6-årige gennem en forskningskortlægning og forskervurdering.

Hvem ønsker at vide det og hvorfor?

Projektet er udført af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning som et samarbejdsprojekt med Danmarks Evalueringsinstitut. Projektet støttes af Utdanningsdirektoratet i Norge og Skolverket i Sverige.

EVA anvender resultatet af den gennemførte forskningskortlægning og -vurdering til udarbejdelse af årsrapporten Bakspejlet og som baggrundsdata i Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC).

Hvad fandt vi frem til?

Først og fremmest blev det konstateret, at den øgede opmærksomhed på dagtilbud, som har kunnet iagttages gennem de senere år i de skandinaviske lande, nu er slået igennem også i forskningen i form af en kraftig forøgelse af forskningen regnet i antallet af projekter. Forøgelsen i antallet af projekter er hovedsageligt forbundet med en øgning i antallet af undersøgelser fra Norge.

Der blev i året 2012 publiceret 83 undersøgelser om dagtilbud for de 0-6-årige. Heraf havde 16 data fra Danmark, 47 fra Norge og 25 fra Sverige, mens fem udover skandinaviske data også havde data fra ikke-skandinaviske lande. 67 af undersøgelserne har god videnskabelig kvalitet.

Det pædagogiske personale er undersøgelsesgenstand i 70 % af årets studier. I 48 % indgår børnene. Forældre indgår i 9 % af undersøgelserne.

Flertallet (84 %) af årets undersøgelser inddrager et bredere samfundsmæssigt perspektiv i undersøgelsens analyser. Et sådant perspektiv findes ikke i de resterende 16 % af undersøgelserne.

40 % af undersøgelserne anvender et etnografisk design, efterfulgt af tværsnitsstudier (25 %) og holdningsundersøgelser (17 %). I årets forskning er der 31 % af studierne, som anvender kvantitativ analyse. Feltets typiske forskning har et kvalitativt design.

De 67 undersøgelser om institutioner for 0-6-årige i Skandinavien, udgivet i 2012 med tilfredsstillende forskningskvalitet, er inddelt efter fem prædefinerede temaer, som der er opmærksomhed på i praksis og policy på feltet. De valgte temaer berøres i 44 af de 67 undersøgelser. Temaerne er:

- De yngste børn
- Sprogudvikling
- Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø
- Udvikling af dagtilbud
- Dagtilbuddets betydning

Hvordan kom vi frem til disse resultater?

Projektet har haft tre hovedfaser: Først afsøgte vi alle relevante kilder efter forskning udkommet i året 2012. Derpå sorterede vi de fundne undersøgelser for at sikre, at kun relevant forskning blev medtaget. Den relevante forskning blev endelig genbeskrevet og kvalitetsvurderet. Hele arbejdsprocessen er gennemført med et software, EPPI, udviklet specielt til dette formål ved London University.

Hvor kan man finde mere information?

Undersøgelsen indgår i *Evidensbasen*, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning har etableret, se:

<http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskclosinghouseforuddannelsesforskning>

Her findes også et link til det forskningsgrundlag, *Konceptnotatet*, som styrer forskningsprocessen i Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. Sammesteds er der også adgang til Clearinghouse's 'Notat om forskningskvalitet', som redegør for grundlaget for kvalitetsvurderingen

Data fra undersøgelsen indgår også i databasen NB-ECEC (Nordic Base of Early Childhood Education and Care) om forskning i dagtilbud for de 0-6-årige. I databasen kan der søges på tværs af studier fra DCU's kortlægninger af årene 2006-2012. Databasen er tilgængelig på <http://www.nb-ecec.org>

Man kan læse mere om udvalgte dele af forskningen i Danmarks Evalueringsinstituts magasin Bakspejlet, som redegør for, hvilken ny forskning der er identificeret og fundet af god kvalitet, samt formidler resultater af udvalgte studier omsat til en pædagogisk kontekst. Udvalgte dele af forskningen bliver ligeledes præsenteret i magasinet Vetuva, som udgives af det norske Utdanningsdirektorat.

Indhold

1	<i>Baggrund</i>	13
1.1	Baggrund og problemfelt.....	13
1.2	Formål	13
1.3	Reviewgruppe.....	13
1.4	Rapportens struktur.....	14
2	<i>Forskningskortlægningen metodisk set</i>	17
2.1	Design og metode	17
2.2	Kortlægningens begrebsmæssige univers.....	17
2.3	Søgning	19
2.3.1	Anvendte søgeprofiler	21
2.4	Screening: kriterier for inklusion og eksklusion	23
2.4.1	Fase 1: Referencescreening	23
2.4.2	Fase 2: Fuldttekstscrening.....	24
2.5	Genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af studier.....	24
2.6	Samlet oversigt over reviewprocessen	26
3	<i>Karakteristik af forskningen i 2012</i>	29
3.1	Almen karakteristik	29
3.2	Sigte, design og metode.....	30
3.3	Indhold.....	34
3.4	Vurdering af forskningskvalitet	37
4	<i>Udvalgte temaer fra forskningen i 2012</i>	41
4.1	De yngste børn.....	42
4.1.1	Introduktion	42
4.1.2	Rammer for dagtilbuddet	43
4.1.3	Læring.....	46
4.1.4	Opsummering	50
4.2	Sprogudvikling	51
4.2.1	Introduktion	51
4.2.2	Pædagogisk arbejde med sproglig udvikling for flersprogede børn	51

4.2.3	Opsummering	53
4.3	Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø	54
4.3.1	Introduktion	54
4.3.2	Dagtilbuddets fysiske rammer som læringsmiljø	55
4.3.3	Dagtilbuddets strukturelle rammer som læringsmiljø	64
4.3.4	Opsummering	67
4.4	Udvikling af dagtilbud	69
4.4.1	Introduktion	69
4.4.2	Innovation og fornyelse.....	70
4.4.3	Pædagogisk ledelse	73
4.4.4	Kobling mellem praksis og forskning.....	76
4.4.5	Opsummering	77
4.5	Dagtilbuddets betydning	78
4.5.1	Introduktion	78
4.5.2	Dagtilbuddet som institution for opdragelse og civilisering.....	78
4.5.3	Dagtilbuddets betydning for specielle grupper af børn	80
4.5.4	Syntetisering af forskning	82
4.5.5	Opsummering	83
5	<i>Perspektiver</i>	84
5.1	Forskningen i tal.....	84
5.1.1	Antallet af hits fra søgninger	84
5.1.2	Relevans af studier	85
5.1.3	Antal inkluderede studier	86
5.1.4	Studier fordelt på lande.....	87
5.1.5	Publiceringssprog.....	88
5.1.6	Omfang.....	91
5.2	Forskningens design og metode	91
5.2.1	Design	91
5.2.2	Formål.....	95
5.2.3	Anvendte metoder	96
5.2.4	Validitet	98
5.2.5	Evidensvægtning.....	98
5.3	Forskningens indhold	100
5.3.1	Aktører.....	100

5.3.2	Undersøgelsesfokus	102
5.3.3	Institutionelle aspekter.....	104
5.3.4	Dagtilbuddet i samfundet	106
5.3.5	Tematiske tendenser.....	107
5.4	Forskningsskortlægningen.....	108
6	<i>Appendiks 1: Et eksempel på en genbeskrivelse .....</i>	110
6.1	EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies Version 2.0.....	110
6.2	Review specific keyword guideline	121
7	<i>Appendiks 2: Resuméer og indeksering af 67 undersøgelser omtalt i kapitel 4 .....</i>	123
8	<i>Appendiks 3: Samlet oversigt over kortlagte undersøgelser .....</i>	252
9	<i>Appendiks 4: Tidligere års forskning fordelt på temaer .....</i>	259
9.1	De yngste børn.....	259
9.2	Sprogudvikling	260
9.3	Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø	263
9.4	Udvikling af dagtilbuddet	267
9.5	Dagtilbuddets betydning	270

1 Baggrund

1.1 Baggrund og problemfelt

Dette er den syvende årsrapport fra forskningskortlægningen og kvalitetsvurderingen af den skandinaviske forskning om dagtilbud for 0-6-årige. Rapporten behandler feltets skandinaviske forskning udgivet i 2012.

De tidligere udgivne seks rapporter er under 'udgivelser' tilgængelige på Clearinghouse's hjemmeside:

<http://edu.au.dk/forskning/omraader/dansclearinghouseforuddannelsesforskning/>

I metodisk henseende er arbejdet med årets kortlægning som helhed gennemført som tidligere. En samlet fremstilling af kortlægningens metodiske grundlag er i kapitel 2. Her er også beskrevet de få, nødvendige afvigelser, der har været i år i forhold til tidligere år.

Forskningskortlægningerne er gennemført af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning på baggrund af et initiativ fra Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). Der er tale om et samarbejdsprojekt mellem disse to institutioner. Projektet er tillige finansieret af Skolverket (Sverige) og Utdanningsdirektoratet (Norge). Kortlægningerne sigter mod at gøre indhold og resultater af forskningen om institutioner for de 0-6-årige mere tilgængelige, således at den indsigt, forskningen kan bidrage med, kan deles af flere. En sådan bedre indsigt kan skabes ved løbende at udarbejde oversigter over resultaterne fra feltets kvalificerede og relevante forskning.

1.2 Formål

Formålet har været at finde, kortlægge og vurdere al relevant og kvalificeret forskning om dagtilbud for 0-6-årige fra året 2012 i Danmark, Norge og Sverige. Herved kan to mål realiseres:

1. At lette adgangen til god skandinavisk forskning på dagtilbudsområdet for pædagoger, administratorer, policy-makers og forskere ved at skabe overblik over den eksisterende forskning, der gennem *peer review* er vurderet til at leve op til internationalt anerkendte kvalitetskriterier.
2. At synliggøre god skandinavisk forskning i dagtilbud for de 0-6-årige i international sammenhæng, blandt andet ved at data fra det her gennemførte projekt indgår i Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC).

1.3 Reviewgruppe

Clearinghouse har sammensat en *reviewgruppe* til arbejdet med forskningskortlægningen og -vurderingen:

Professor Sven Persson, Malmö högskola, Sverige
Lektor Tomas Ellegaard, Roskilde Universitet, Danmark
Professor Jan Kampmann, Roskilde Universitet, Danmark
Professor Thomas Moser, Høgskolen i Vestfold, Norge
Direktør Niels Ploug, Danmarks Statistik, Danmark.

Da der i år viste sig at være rigtig mange, nye forskningsprojekter på feltet, var det nogle måneder inde i forløbet med kort varsel nødvendigt at assistere reviewgruppen. Reviewgruppen blev her assisteret af postdoc Ole Henrik Hansen, IUP, Aarhus Universitet.

Reviewgruppens medlemmer er alle selv aktive forskere på dagtilbudsområdet. Det har derfor været nødvendigt specielt at sikre, at der i arbejdet ikke forekom habilitetsproblemer. Ved fordelingen af årets studier er eventuelle habilitetsproblemer blevet åbent drøftet i reviewgruppen. Reviewgruppemedlemmer, der har haft roller som medforfatter, projektdeltager eller forfatter på et af årets projekter, har fået deres projekter vurderet af andre fra reviewgruppen. Hvis et medlem af reviewgruppen tidligere har fungeret som medforfatter sammen med en forfatter til et af årets studier, er genbeskrivelsen og kvalitetsvurderingen ligeledes gennemført af andre.

1.4 Rapportens struktur

Det metodiske grundlag for forskningskortlægningen og -vurderingen er gennemgået i kapitel 2. Her beskrives den systematiske fremgangsmåde anvendt i forskningskortlægningen: Fra bestemmelse af begreber og scope, til søgeunivers, søgeprofiler, søgninger og søgehits, over screening for relevans af alle hits. Dernæst beskrives den genbeskrivelse og kvalitetsvurdering, som er udført for alle relevante undersøgelser. I kapitlet redegøres der både for fremgangsmåder og det grundlag, de hviler på. I forbindelse med kvalitetsvurderingen tildeles alle relevante studier en lav, middel eller høj evidensvægt. Dette anvendes til at finde frem til den forskning, som er rapporteret på en måde, der kan fæstes lid til.

Kapitel 3 giver en samlet karakteristik af årets forskning både ud fra sigte, indhold, resultater, forskningsdesign og -metode og kvalitet. Her behandles alle relevante undersøgelser om dagtilbud for 0-6-årige fra 2012.

Kapitel 4 er alene baseret på de undersøgelser, som er vurderet som pålidelige, dvs. som har fået middel eller høj evidensvægt. Kapitlet gennemgår fem temaer: 'De yngste børn', 'Sprogudvikling', 'Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringstilbud', 'Udvikling af dagtilbud' samt 'Dagtilbuddets betydning'. Temaerne er valgt, så årets undersøgelser sættes i spil i forhold til aktuelle og væsentlige problemstillinger for praksis og policy i dagtilbud for 0-6-årige i Skandinavien.

Det sidste og femte kapitel er skrevet med udgangspunkt i fremstillingen i kapitel 3 og 4 med inddragelse af data fra tidligere års analyser. Sigtet er at give et overordnet billede af årets forskning på området både i lyset af tidligere års forskning og i lyset af den internationale forskning på feltet.

Der er derudover fire appendikser: I kapitel 6 er der et eksempel på en fuld genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af en enkelt undersøgelse. Kapitel 7 indeholder resuméer fra alle undersøgelser, som er omtalt i kapitel 4. Kapitel 8 indeholder referencerne til alle

de undersøgelser, som indgår i årets forskningskortlægning, som den er beskrevet i kapitel 3. Kapitel 9 indeholder en oversigt over tidligere års studier, som behandler temaerne fra dette års kortlægning. Med undtagelse af referencerne i kapitel 9 er alle referencer fra 2012, og de indgår derfor i teksten uden angivelse af årstal.¹

---

¹ Enkelte sekundære referencer er fra tidligere år, hvilket er angivet.

2 Forskningskortlægningen metodisk set

2.1 Design og metode

Denne kortlægning er i videnskabsteoretisk henseende baseret på to dokumenter fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 'Konceptnotat' samt 'Notat om forskningskvalitet'.² Begge dokumenter er iterative - de revideres løbende - baseret på den erfaring, som Clearinghouse indhøster under sit arbejde med evidens, som siden 2006 har fundet sted sammen med mange forskellige grupper af førende internationale uddannelsesforskere.

Den konkrete arbejdsproces består i systematisk og transparent gennemløb af en række trin, hvor der anvendes særlige metoder. Dette er forud for processen beskrevet i en protokol. Trin og metoder behandles i kapitlet her.

Der er anvendt et særligt software for at sikre systematik og transparens. EPPI-Reviewer er anvendt til at sikre transparens i kortlægningens proces: fra søgninger, referencer, screening af referencer, genbeskrivelser og til kvalitetsvurderinger.³ I dette software er hele reviewprocessen knyttet til alle årets undersøgelser gennemført og dokumenteret. Kommunikationen om processen undervejs mellem reviewgruppens medlemmer internt og mellem reviewgruppen og Clearinghouse er også transparent og tilgængelig ved, at alle mails og referater fra møder er gemt.

Forskningskortlægningen er skabt i et tæt samarbejde mellem medarbejdere fra Clearinghouse og reviewgruppen. Forskningskortlægningen kan der redegøres for på grundlag af genbeskrivelser og kvalitetsvurdering af alle relevante undersøgelser.

I EPPI-Reviewer findes en spørgeramme udviklet af *EPPI-Centre* ved *Institute of Education, University of London*, til brug for arbejde med systematiske reviews og forskningskortlægninger i pædagogik- og uddannelsesforskning. Denne spørgeramme er her suppleret med en ekstra spørgeramme, der i sit indhold omhandler dagtilbudsfeltet. Den sidstnævnte spørgeramme er udformet af reviewgruppen i samarbejde med Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

2.2 Kortlægningens begrebsmæssige univers

Den opgave, der skal løses, er: "at foretage en *forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i dagtilbud for de 0-6-årige*". Det heri indeholdte begrebsmæssige univers bestemmes som beskrevet herunder:

"Skandinavisk" indebærer, at der skal være tale om undersøgelser udført i ét eller flere af de skandinaviske lande: Danmark, Norge og Sverige. Dvs. at undersøgelser, for at kunne indgå, *skal* have data fra et eller flere af de skandinaviske lande. Undersøgelser, der *derudover* har data fra andre lande, indgår også.

---

² <http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskcldclearinghouseforuddannelsesforskning/konceptnotat/>

³ EPPI-Reviewer. Softwaren er nærmere beskrevet på producentens hjemmeside: <http://eppi.ioe.ac.uk>

"Forskning" skal forstås som primær forskning, der er afrapporteret i overensstemmelse med sædvanlige forskningsmæssige fremgangsmåder med det sigte at undersøge ekspliciterede forhold. Undersøgelser, der er udført i studieøjemed, indgår ikke. For eksempel indgår opgaver på BA-, master- og kandidatniveau ikke. Ph.d.-afhandlinger erhvervet i et af de skandinaviske lande indgår dog.

Vi efterspørger kun primær rapportering af forskning. Derfor er populære fremstillinger, lærebøger, ren forskningsformidling, videnskabelige metodediskussioner etc. *ikke* relevante. Rapportering af primær forskning skal som minimum indeholde et forskningsspørgsmål, en metodedel og en konklusion.

Kravet, der stilles til forskningsrapporteringens form, er derudover, at der relateres til anden forskning i form af teori eller empiri.⁴ Sådanne krav skal forsøgs- eller evalueringsrapporter også leve op til, hvis de skal inkluderes. Både evaluering og forsøgsarbejder kan have karakter af primær forskning. Konsekvensen heraf er, at studier af evaluerende karakter, som indeholder et forskningsspørgsmål, en metodedel og en konklusion, kun medtages, hvis de er relateret til den eksisterende forskningslitteratur i form af kendt empiri, kendte teoridannelser eller ekspliciterede, kendte metodologier. Det er endvidere et krav, at der skal være redegjort nærmere for, hvordan bevægelsen fra empiriske data til konklusion er foretaget. Det skal således eksplicit fremgå, hvordan dataanalysen er foretaget.

"2012" skal være året for publicering af undersøgelsen. Tidspunktet for undersøgelsens gennemførelse (dataindsamling, analyse etc.) spiller ingen rolle her. Den enkelte undersøgelse indgår kun i kortlægningen én gang. Er der fx i 2012 publiceret en artikel om en undersøgelse, der er behandlet i en tidligere kortlægning, indgår denne ikke igen.⁵

"Daginstitutioner" forstår vi i denne rapport altid som "dagtilbud for de 0-6-årige børn". Desuden forstår vi ved "institutioner" i Danmark: "dagpleje, vuggestue, børnehave og integrerede institutioner", i Norge: "daghjem, barnehage og familiebarnehage" og i Sverige: "daghjem, familjedaghem, lekskola og förskola". 6-årige kan gå i børnehaveklasse; derfor indgår disse også. I bestemmelsen af den institutionelle ramme har det været et krav, at studierne adresserer relevante institutioner både i sigte, dataindsamling og resultater. Fx indgår studier, der undersøger et forhold både i skole og dagtilbud for 0-6-årige, alene hvis det i sigte, data og resultater har bidrag, der særskilt beretter om dagtilbuddene.

Kun forskning, der direkte forholder sig til institutionaliserede dagtilbud for 0-6-årige i skandinaviske lande, medtages. Det er således ikke tilstrækkeligt, hvis et studie kun implicit kan eller kunne have betydning for dagtilbud. Vi søger *ikke* viden om børn, forældre eller pædagoger generelt. Vi søger viden om dagtilbud. Kravet er, at barne-, forældre- eller pædagogperspektivet skal være eksplicit behandlet i forhold til dagtilbud.

---

⁴ For at det kan hævdes, at et studie relaterer sig til anden forskning, bør dette gøres mere uddybende end gennem enkelte referencer til anden forskning.

⁵ Den pågældende artikel vil dog blive knyttet til projektet i Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC).

Der er anvendt dansk terminologi i forskningskortlægningen:

Udtrykket 'dagtilbud for børn' eller 'dagtilbud' er anvendt som samlet betegnelse for daginstitutioner for de 0-6-årige. Når en undersøgelse angår en enkelt dagtilbudstype, anvender vi den særlige (nationale) betegnelse for denne fx 'børnehaven' eller 'förskolan' (Sverige).⁶

2.3 Søgning

Det ovenfor beskrevne begrebsmæssige univers og scope har fungeret som udgangspunkt for valg af databaser og ressourcer. I de udvalgte databaser og ressourcer er der derefter anvendt søgeprofiler, der også er skabt ud fra dette univers.

Sigtet med arbejdet er at finde hele årets forskning på det undersøgte felt. Derfor er der på forskellig vis arbejdet med både nationale bibliografiske baser, nationale forskningsdatabaser, gennemgang af kernetidsskrifter samt afsøgning af en international pædagogisk database. Søgningerne er suppleret med referencer indhentet fra reviewgruppen. Derudover er alle relevante referencer undersøgt for, om de giver yderligere, relevante referencer.

Clearinghouse har udført alle søgningerne i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Bibliotek. Reviewgruppen har haft mulighed for at drøfte og korrigere både valgte ressourcer og baser samt anvendte søgeprofiler. Reviewgruppen har ligeledes haft mulighed for at foreslå nye referencer. Der er indkommet 10 referencer fra reviewgruppen, som ikke allerede var fundet.

Afsøgte databaser og ressourcer samt antal hits fremgår af Tabel 2.1. Alle søgeprofiler og hits er lagt ind i softwaren EPPI-Reviewer.

---

⁶ Vi har dog fastholdt samme titel for publikationen som for de tidligere års kortlægninger.

Ressource	Søgedato	Hits
Cristin (Norge)	18/04/2013	25
Bibsys (Norge)	18/04/2013	128
Libris (Sverige)	8/04/2013	201
Skolporten.com (Sverige)	16/04/2013	11
Diva-portal.org (Sverige)	17/04/2013	22
Bibliotek.dk (Danmark)	18/04/2013	125
Forskningsdatabasen.dk (Danmark)	9/04/2013	227
ERIC (Proquest)	9/04/2013	46
Hånd søgning af 11 skandinaviske og europæiske tidsskrifter	April /2013	48
Referencer fra reviewgruppen		10
Referencer fra reference		7

Tabel 2.1: Foretagne søgninger og hits

Også i år har det været nødvendigt med en række ændringer i de udførte søgninger. For hvert år er det sigtet at finde al forskningen i databaser og ressourcer med de søgemuligheder, der stilles til rådighed. De anvendte søgeprofiler er angivet i afsnit 2.3.1.

I Norge er det fortsat forbundet med store udfordringer at finde forskningen. Bibsys-databasen er fælleskataloget for de norske biblioteker, der erstatter den tidligere Norsk bogfortegnelse (NORBOK). Desværre kan der fortsat ikke i denne base, som i Norbok, søges på udgivelsesland, kun på udgivelsessted (bynavne) eller sprog (norsk og nynorsk). I systemet er der imidlertid data om udgivelsesland - disse er blot ikke søgbare udefra. I forbindelse med dette projekt har vi fået Bibsys til at søge på udgivelsesland Norge inde fra i systemet og levere os alle hits fra denne søgning. Dette har reduceret udfordringerne forbundet med de norske data. Det er dog fortsat et alvorligt problem, at det norske forskningsdokumentationssystem, Cristin, stadig ikke giver mulighed for professionel afsøgning med vanlig boolsk logik.⁷ To forhold gør dog, at årets norske forskning alligevel må anses for dækket: Ni af de ti forslag fra reviewgruppen kom fra gruppens norske medlem, og i år er antallet af gennemsete tidsskrifter væsentligt forøget.

De svenske søgninger i Libris og skolporten.com er gennemført præcis som tidligere år. Det svenske nationale forskningsdokumentationssystem, forskning.se, er i lighed med tidligere år ikke blevet anvendt til dette formål. Problemet med forskning.se er dels søgesystemets relative uanvendelighed til specifik søgning, dels databasens orientering mod projekter, ikke mod publicering knyttet til projekter. For Sveriges vedkommende er

⁷ Søgning efter boolsk logik indebærer, at man kan kombinere flere termer (fx emneord, udgivelsesår, udgivelsessted osv.) ved at benytte en af de tre operatorer, og - eller - ikke.

der derfor i stedet søgt i www.skolporten.com samt i år suppleret med søgning i Diva-portal.org, der er et dokumentationssamarbejde for svenske universiteter.

De danske søgninger er som sidste år foretaget i bibliotek.dk. Der er også som tidligere år søgt efter danske undersøgelser i Forskningsdatabasen.dk, der nu på grund af bedre indrapportering giver en mere fuldstændig dækning af feltets forskning.

Ud over de nævnte baser er det også i år blevet overvejet at søge i nationale artikeldatabaser: den danske (Artikelbasen), norske (Norart) og svenske (Artikelsök). Dette er imidlertid fravalgt. Vi har fastholdt dette fravalg, da vi fortsat skønner, at forskning i dagtilbud for 0-6-årige ikke primært publiceres i nationale tidsskrifter. Det forholder sig snarere sådan, at der i de skandinaviske lande primært publiceres i rapport, bogform eller international artikel, og at der derefter eventuelt formidles sekundært i de nationale tidsskrifter.

En del af forskningen publiceres primært i de skandinavisk/nordiske tidsskrifter: *Scandinavian Journal of Educational Research*, *Nordisk Pedagogik* samt *Nordisk Barnehageforskning*. Disse tre tidsskrifter er derfor håndsøgt særskilt for året 2012. I år er der som supplement hertil også håndsøgt yderligere otte internationale tidsskriftstitler i 2012-årgangene.

ERIC (i CSA-versionen), verdens største pædagogiske database, er som tidligere år blevet afsøgt for internationale eller udenlandske bidrag på feltet fra skandinaviske forskere.

2.3.1 Anvendte søgeprofiler

Cristin:

Title search done individually for each of these words:

daginstitusjon* OR barnehage*OR familiebarnehage*OR daghem* OR førskol* OR dagt* OR daycare* OR kindergarten* OR nursery school* OR preschool* OR creche OR early childhood education

Only:

2012

Only:

Tidsskriftsartikkel eller Bok eller Rapport/avhandling eller Del av bok/rapport

Bibsys:

(daginstitusjon? eller barnehage? eller familiebarnehage? eller daghem? eller førskol? eller dagt? eller daycare? eller kindergarten? eller nursery school? eller preschool? eller creche? eller early childhood education? Eller D=(372.2? OR 372.11? OR 643.5? OR 362.712?) og årstall = 2012 og (materiale = e-bøker eller bøker eller doktoravhandlinger)

AND

Udgivet i Norge

(Bibsys søgte selv på denne profil, da dette endnu ikke er muligt for eksterne brugere)

Libris:

ÅR:2012 AND land:sw AND (kl:Em-c.01 OR kl:Eab.01 OR förskolan OR daghem OR lekskola OR förskolepedagogik OR familjedaghem OR dagis)

Skolporten

Listen over svenske doktorafhandlinger er blevet screenet for relevante bidrag til kortlægningen. Alt der kunne være relevant er uploadet.

Diva-portal.org

[Förskol* OR daghem OR lekskola*

For: År=2012

FOR: Avancerad sökning - forskningspublikationer, Artikel, forskningsöversikt, Doktorsavhandling, Refereegranskat, Övrigt vetenskapligt] Eller

[ECE OR "Early childhood education" OR preschool*

For: År=2012

FOR: Avancerad sökning - forskningspublikationer, Artikel, forskningsöversikt, Doktorsavhandling, Refereegranskat, Övrigt vetenskapligt]

Bibliotek.dk:

ul=dk og (dk=37.21 eller dk=37.22 eller dk=24 eller dk=37.28 eller daginstitution? eller børnehave? eller dagpleje? eller vuggestue? eller førskole? eller småbørnspædagogik? eller dagtilbud?) og år=2012 og ma=(fag1 og bå)

Forskningsdatabasen:

daginstitution?=børnehave?=dagpleje?=vuggestue?=førskole?=småbørnspædagogik?=dagtilbud?=preschool?=kindergarten?=daycare?=creche??"nursery school?"="Early childhood education"

With filter: 2012

ERIC

(norway* OR norwegian OR denmark* OR danish OR sweden? OR swedish OR scandinavia* OR nordic) AND (LV(Early childhood education) OR LV(kindergarten) OR LV(preschool education))

Timespan

01012012-31122012

Handsøgning af 11 tidsskrifter 2012-årgangen

Disse tidsskrifter er i alle 2012-årgangs numre hånd søgt efter artikler om skandinaviske dagtilbud:

Scandinavian Journal of Educational Research

Nordic Studies in Education

Nordisk Barnehageforskning

European Early Childhood Education Research Journal

Early Child Development and Care
Early Childhood Education Journal
Journal of Early Childhood Research
International Journal of Early Childhood
International Research in Early Childhood Education
Contemporary Issues in Early Childhood
Journal of Early Childhood Teacher Education.

2.4 Screening: kriterier for inklusion og eksklusion

2012 litteraturen om dagtilbud for de 0-6-årige i Skandinavien bliver fundet ved at søge som ovenfor beskrevet. Der er noget overlap mellem ressourcernes indhold. Dette er også med til at sikre, at alt bliver fundet. Helt forventeligt blev der derfor fundet et antal dubletter, i alt 56 dubletter. Dubletterne er først fjernet. Derpå er de resterende referencer sorteret efter relevans, dvs. screenet.

Screeningen er sket med skarpt fokus på både indhold og form, som det er beskrevet foran i afsnit 2.2.

Beslutning om inklusion af studier (de enkelte forskningsprojekter) har udelukkende været forbundet med krav om relevans i form og indhold. Kvaliteten af studierne har *ikke* spillet nogen rolle for overvejelserne om inklusion/eksklusion.

Screeningen har gennemløbet to faser:

2.4.1 Fase 1: Referencescreening

Efter fjernelse af dubletter blev alle referencer sorteret i de seks kategorier, der kan ses i tabel 2.2 herunder. I de skandinaviske databaser er der ofte kun lidt information (forfatter, titel, udgivelsessted, år og udgiver - ikke meget mere) til rådighed om litteraturen. En større del af referencerne har derfor undervejs været forbundet med utilstrækkelige informationer. Disse er så ved nye søgninger suppleret med resumé eller anden information. Det ses, at der er 26 referencer fra studier, der er behandlet i tidligere år.⁸ Årets screening indeholder en ny kategori, præliminære studier, med 10 referencer. At denne er medtaget, hænger sammen med ønsket om, at genbeskrivelsen og kvalitetsvurderingen af større forskningsprojekter, der forløber over flere år, finder sted på et tidspunkt, hvor projektet kan berette om resultater.⁹

I referencescreeningen er inkluderet alt, der ikke med sikkerhed kan ekskluderes. Alt, der kunne være tvivl om, er dermed forblevet inkluderet. Efter referencescreeningen var der stadig 240 referencer inkluderet.

---

⁸ Disse referencer vil blive påført de pågældende studier i NB-ECEC.

⁹ Disse studier registreres således med henblik på senere behandling. Udgivelser, der beskriver baseline-resultater eller forundersøgelser, medtages dog, forudsat at der er rapporteret resultater, som ligger inden for inklusionskriterierne for kortlægningen.

2.4.2 Fase 2: Fuldtekstscreening

Alle inkluderede referencer fra fase 1 blev derefter skaffet og læst. På baggrund heraf blev der foretaget en ny screening med de samme kriterier, men nu på baggrund af teksten i dokumenterne.

Begrundelse for eksklusion/inklusion	Begrundelsen expliciteret	Antal referencer
Eksklusion: Forkert institution	Ikke om aktiviteter i dagtilbud for 0-6-årige	175
Eksklusion: Forkert dokumenttype	Ikke primær forskning: fx debatliteratur, lærebøger, policy-dokumenter, undersøgelses- og metodisk litteratur, eksamensopgaver på niveauet under ph.d.-afhandlinger	486
Eksklusion: Studiet er behandlet i tidligere år ¹⁰	Studiet er relevant, men indgår i en tidligere forskningskortlægning	26
Præliminære studier	Studiet er relevant, men vil indgå i en senere forskningskortlægning, da der endnu ikke er resultater at rapportere	10
Inkluderet	Undersøgelser, evalueringer, rapporter fra forsøgs- og udviklingsarbejder	97
Markering: Utilstrækkelig information nu	Referencen giver en beskrivelse der ikke er tilstrækkelig til at retfærdiggøre inklusion/eksklusion	0

Tabel 2.2: Oversigt over den samlede screening

2.5 Genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af studier

EPPI-Centre, Institute of Education, University of London, blev oprettet i 1993. Det er det længst fungerende Clearinghouse på uddannelsesområdet. 'EPPI-Revieweren' er et software udviklet af dette center.

I 'EPPI-Revieweren' er der en spørgeramme til genbeskrivelse af studier fra pædagogik og uddannelsesforskning. Ved at anvende rammen kan mål, indhold, design og resultater uddrages af undersøgelser. Spørgerammen hedder: 'EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies V2.0'. Den er anvendt ved genbeskrivelse af alle inkluderede studier.¹¹ EPPI-Centre har udarbejdet spørgerammen på basis af deres mange års arbejde med evidens. Spørgerammen er skabt til brug for pædagogisk forskning, men er i øvrigt et alment system. Den indgår som en del af EPPI-Reviewer softwaren (jf. afsnit 6.1).

EPPI-Revieweren er anvendt både til genbeskrivelse og kvalitetsvurdering af alle inkluderede undersøgelser. De tidligere af os udgivne forskningskortlægninger er dog ikke genbeskrevet. Derfor er det kun 96 af de 97 inkluderede referencer, der indgår i genbeskrivelser af denne årgangs 83 undersøgelser.¹²

¹⁰ Sådanne referencer vil blive koblet til beskrivelsen af studierne fra tidligere år i databasen NB-ECEC

¹¹ Nærmere beskrevet her: <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=1913>

¹² De 96 referencer refererer til 83 studier.

I arbejdsprocessen er peer review-princippet konsekvent anvendt ved alle genbeskrivelser og kvalitetsvurderinger. Alle genbeskrivelser og kvalitetsvurderinger er udført af medarbejdere fra Clearinghouse på en måde, hvor en enkelt person har været ansvarlig for specifikke studier. Internt i Clearinghouse er arbejdet forbundet hermed løbende blevet drøftet. Reviewgruppens medlemmer har, udover at se og kommentere genbeskrivelserne fra Clearinghouse, også selv kvalitetsvurderet de inkluderede studier. Der er således tale om et samarbejde, hvor de inkluderede studier er vurderet af mindst én fra Clearinghouse og mindst én fra reviewgruppen. Inhabilitet er undgået i arbejdet, jf. bemærkningen i afsnit 1.3.

Sigtet med en forskningskortlægning er at skabe overblik på tværs af undersøgelser. Overblik etableres ved anvendelse af princippet om *tertio comparationis*, dvs. sammenligning mellem to forhold muliggøres ved at indføre et tredje (fælles) element. I denne kortlægning er spørgerammen det tredje element: alle studier genbeskrives med ét og samme system. Studier med forskellige mål, design og resultater kan herved indgå i én kortlægning.

I genbeskrivelserne besvares der således en række spørgsmål om alle studierne. Spørgerammen er strukturelt opbygget i sektioner, der er underopdelt i spørgsmål, der igen er underopdelt i multiple choice-svarmuligheder. Overalt er det muligt at skrive uddybende kommentarer sammen med afkrydsnings svar. Spørgerammen dækker en undersøgelses formål, kontekst, design, metode, resultater, forsknings- og rapporteringskvalitet. De fleste spørgsmål er rettet mod forskning af mere kvantitativ art, men der er også spørgsmål rettet specifikt mod kvalitativ forskning. Genbeskrivelserne omfatter både beskrivelse og vurdering. De argumenter, en vurdering er forbundet med, gemmes i systemet som kommentarer. Som tidligere nævnt er al rapportering af primærforskning, uanset kvalitet, inkluderet og genbeskrevet. Kun de studier, hvor der er rapporteret på en måde, der kan fæstes lid til, indgår i denne rapport's kapitel 4 med tematiske analyser og konklusioner. Det er også kun sådanne studier, der indgår i NB-ECEC.

Grundlaget for kvalitetsvurderingen har også været drøftet i årets arbejde. Dette er sket løbende i Clearinghouse og med reviewgruppen. Clearinghouse har udarbejdet et 'Notat om forskningskvalitet', der giver en samlet fremstilling af grundlaget for kvalitetsvurderingen.¹³

For at ramme denne forskningskortlægnings særlige indhold, dagtilbud for 0-6-årige, præcist er der udviklet og anvendt et ekstra reviewspecifikt genbeskrivelsessystem. Det er strukturelt opbygget på samme måde som EPPI-Reviewerens system og dækker følgende: Aktører, pædagogiske aktiviteter, institution, institution i samfundet, alder (jf. afsnit 6.2).

Clearinghouse og reviewgruppen har genovervejet genbeskrivelsessystemet samlet set og har med nogle redaktionelle ændringer valgt at fastholde det system, som blev anvendt i analysen af forskningen fra de tidligere år. Sigtet med de redaktionelle ændringer har været at forenkle genbeskrivelsesarbejdet, samtidig med at nødvendig information alli-

---

¹³ Notatet er tilgængeligt herfra:

<http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskcaringhouseforuddannelsesforskning/>

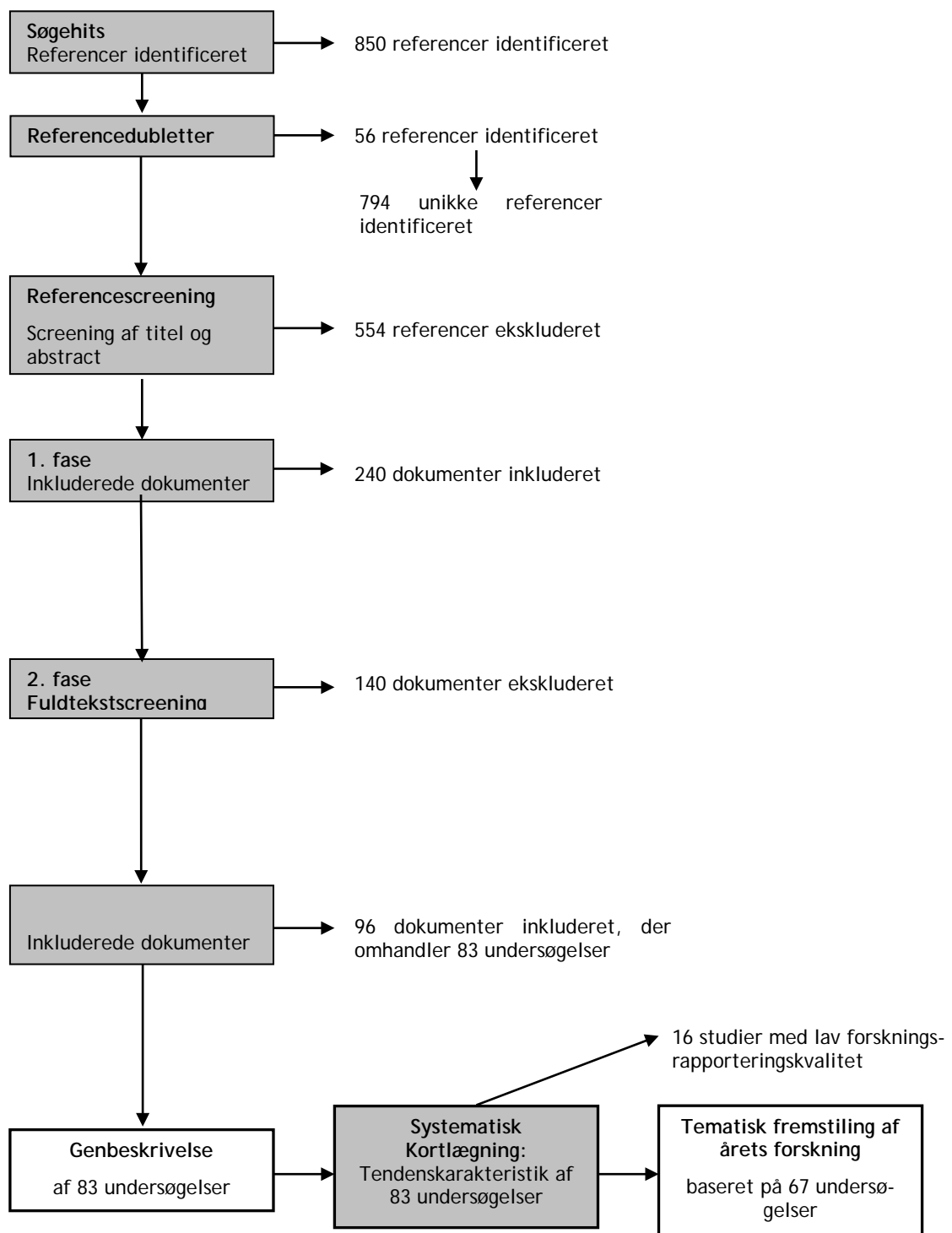
gevel behandles. Herved lettes analyser på tværs af de enkelte års forskning, som de præsenteres i kapitel 5.

Hvert studie bliver belyst med svar på i alt 72 spørgsmål. Et eksempel på en fuld genbeskrivelse findes i kapitel 6.

Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2012 i institutioner for de 0-6-årige er skrevet på grundlag af disse genbeskrivelser samt ved at gøre brug af EPPI-softwarens muligheder for analyse og rapportgenerering.

2.6 Samlet oversigt over reviewprocessen

På næste side viser figur 2.1 processen *fra søgning til forskningskortlægning og forskervurdering*. Hele processen er gennemført i et systematisk og transparent samarbejde mellem reviewgruppen og Clearinghouse. Hvor den ene part har udført arbejdet, har den anden fungeret som reviewer og omvendt. Reviewgruppen har som nævnt haft en særlig opgave med kvalitetsvurderingen som beskrevet ovenfor.

Figur 2.1: Filtrering af referencer fra søgning over kortlægning til årets tematiske fremstilling

3 Karakteristik af forskningen i 2012

Dette kapitel giver en samlet redegørelse for årets skandinaviske forskning om dagtilbud. Fremstillingen er baseret på de genbeskrivelser og vurderinger, som medarbejdere i Clearinghouse har gennemført i samarbejde med reviewgruppens medlemmer.

I 2012 var der 83 studier beskrevet i 96 dokumenter, som opfyldte inklusionskriterierne til kortlægningen.¹⁴ Det er en stigning i forhold til tidligere år. Det er disse 83 studier, der analyseres i dette kapitel. Der redegøres nærmere for studiernes almene, metodiske/designmæssige og indholdsmæssige karakteristika. Fremstillingen afsluttes med en behandling af studiernes forskningskvalitet. I redegørelsen vil der også blive set på grundlaget for den kraftige forøgelse i antallet af studier.

Senere i kapitel 4 vil der alene blive set på studier, som vurderes at have tilstrækkelig forskningskvalitet.

3.1 Almen karakteristik

Årets studier anvender data indsamlet i landene som vist i tabel 3.1:

	Studier total
Danmark	16
Norge	47
Sverige	25
Data fra andre ikke-skandinaviske lande	5

Tabel 3.1: Inkluderede undersøgelser fordelt på de lande, hvor der indsamles data (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Af de 83 studier, som indgår i kortlægningen, har 47 (57 %) norske data, 25 (30 %) svenske data og 16 (19 %) danske data. Fem af undersøgelserne inddrager derudover data fra ikke-skandinaviske lande.

I 2012 var det således i Norge, der blev publiceret mest forskning på feltet med 47 studier, mens Danmark med 16 studier var det skandinaviske land, hvor der blev publiceret mindst dagtilbudsforskning. Studierne i kortlægningen er almindeligvis gennemført i et land. Et komparativt perspektiv med data fra mere end et land findes i syv af studierne.

Studiernes publikationsprog fremgår af tabel 3.2 herunder:

¹⁴ At der er flere dokumenter, end der er studier, skyldes, at nogle af studierne er beskrevet i to eller flere dokumenter.

	Studier total
Dansk	11
Norsk	30
Svensk	14
Engelsk	29

Tabel 3.2: Sprog, der er publiceret på
(N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Tabel 3.2. viser, at der fortsat primært publiceres på et af de tre skandinaviske sprog. 29 (35 %) af årets studier er dog publiceret på engelsk. Den engelsksprogede del af forskningen skriver sig ind i den internationale pædagogiske praksis, policy og forskning.

Når der ses på, hvem der er anført som forfatter til de 83 studier, viser det sig, at 39 (47 %) har én forfatter, mens 44 (53 %) har to eller flere forfattere. Over halvdelen af studierne har således flere forfattere, hvilket indikerer, at en stor del af årets forskning er større projekter med flere involverede forskere.

I en række af studierne, dog ikke alle, gives der oplysninger om, hvordan undersøgelsen er blevet finansieret. Dette vises i tabel 3.3:

	Studier total
Forskningsråd	13
Universiteter/forskningsinstitutioner	12
Ministerier/styrelser/kommuner	9
Foreninger - herunder fagforeninger	5
Private fonde	4
Uoplyst	43

Tabel 3.3: Undersøgelsesernes finansiering
(N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Over halvdelen af forskningsprojekterne, 43 (52 %) oplyser ikke om deres finansiering. Blandt de studier, der oplyser om deres finansiering, ses det, den typiske undersøgelse på feltet er finansieret af forskningsrådene, forskningsinstitutionerne selv eller den offentlige forvaltning. Lidt færre undersøgelser er finansieret af foreninger og private fonde.

3.2 Sigte, design og metode

I dette afsnit redegøres der for studierne videnskabelige karakteristika. I fremstillingen indgår karakteren af det overordnede formål, de anvendte forskningsdesign samt metoder til dataindsamling og analyse.

I tabel 3.4 ses studierne fordelt på overordnet formål:

	Studier total
Beskrivende	70
Udforskning af relationer	14
'What works'	0
Metodeudvikling	2
Forskningssyntese	1

Tabel 3.4: Undersøgelsesernes overordnede formål (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Der er en markant overvægt af studier med et overordnet 'beskrivende' sigte. Beskrivende forskning er forskning, som har til formål at tilvejebringe viden om, hvad der foregår, hvilke processer der er i spil, samt hvilke fænomener der kan iagttages. Af de 83 studier i årets kortlægning har 70 studier (84 %) et overordnet beskrivende sigte. 14 (17 %) af undersøgelserne har 'udforskning af relationer' (mellem faktorer, forhold og fænomener) som mål. To af studierne har desuden et formål om 'metodeudvikling', hvilket omhandler udvikling af de analysemetoder, der kan tages i brug til at undersøge fænomener i dagtilbud. Et enkelt studie har 'forskningssyntese' som mål. Forskningssyntese er rettet mod at etablere viden på tværs af enkeltundersøgelser. Der er ingen af studierne i årets forskning, der adresserer et 'what works' spørgsmål, dvs. et spørgsmål om hvorvidt en indsats, et tiltag eller en intervention virker.

Tabel 3.5 viser hvordan studierne er fordelt på anvendte forskningsdesign:

	Studier total
Etnografisk	33
Tværsnitsstudie	21
Holdningsundersøgelse ("views study")	14
Casestudie	11
Dokumentstudie	8
Review (ikke systematisk)	5
Longitudinelt studie	4
Aktionsforskning	4
Metodologisk studie	3
Kohortestudie	2
Case control-studie	1
Eksperiment med ikke-tilfældig gruppedannelse	1
En gruppe kun efter-test	1
Sekundær dataanalyse	1

Tabel 3.5: Undersøgelsernes anvendte design (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Mange af studierne anvender mere end ét design. Der er registreret anvendelse af 109 forskellige design på de 83 studier. I forskningen anvendes en bred vifte af forskellige design. Det markant mest anvendte design er etnografisk design, som anvendes i 33 (40 %) af studierne. Også tværsnitsstudier fylder meget i årets forskning med 21 (25 %) studier. 14 (17 %) af studierne har holdningsundersøgelse som design, mens 11 (13 %) anvender et casestudie-design, og 8 (10 %) af studierne er dokumentstudier. I årets forskning kan desuden findes forskningsdesign som 'ikke systematisk review' med fem studier (6 %), longitudinelt design og aktionsforskning med hver fire studier (5 %) samt metodologisk studie med tre studier (4 %). De resterende design, herunder eksperimentelle design, er sjældne, men dog forekommende i den skandinaviske dagtilbudsforskning fra 2012.

De anvendte metoder til dataindsamling kan ses i tabel 3.6:

	Studier total
Observation	42
En-til-en-interview (face to face eller telefon)	32
Selvudfyldt spørgeskema	22
Fokusgruppeinterview	13
Selvskabt dagbog eller rapport	8
Lydoptagelse/video	6
Afsøgning af officielle dokumenter: love, regler, planer	5
Indsamling af data fra uddannelsesinstitutioner (møde-protokol etc.)	5
Klinisk test	3
Sekundære data (fx offentlig statistik)	3
Andre dataindsamlingsmetoder	14

Tabel 3.6: Undersøgelsernes anvendte dataindsamlingsmetoder (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

De 83 studier i årets kortlægning anvender mange forskellige metoder til dataindsamling. En del studier gør brug af mere end en metode, og der er således registreret 152 svar på dataindsamlingsmetoder for de 83 studier. De oftest anvendte metoder er observation, som anvendes i 42 (51 %) af studierne, og en-til-en-interview, som anvendes i 32 (39 %) af studierne. Også selvudfyldt spørgeskema med 22 (27 %) og fokusgruppeinterview med 13 (16 %) forekommer ofte. Selvskabt dagbog eller rapport og lydoptagelse/video anvendes som dataindsamlingsmetode henholdsvis otte (10 %) og seks (7 %) studier, mens klinisk test og sekundære data anvendes i hver især tre studier (4 %). Kategorien 'andre dataindsamlingsmetoder' dækker over forskellige metoder som uformelle samtaler, workshop, praksisfortællinger, indsamling af børnetegninger, fotos og registrering af fysisk aktivitet.

Samme mangfoldighed genfindes, når studierne anvendte analysemetoder iagttages.

I 26 (31 %) af årets studier anvendes kvantitativ analyse. Fem af disse anvender samtidig kvalitative metoder. De kvantitative studier anvender som oftest mere avancerede statistiske analysemetoder som forskellige former for faktoranalyse, regressionsanalyse og signifikansberegning. Fire studier anvender en enkel, statistisk tilgang, hvor datafrekvenser er forbundet med gennemsnit og medianberegninger.

Med 62 studier (75 %) fylder de kvalitative design markant mest i årets forskning. Af de 62 studier anvender fem tillige kvantitative metoder. I studierne, som anvender kvalitative analyser, gives der mange eksempler på teoretisk funderede metoder, herunder hermeneutiske, fænomenologiske, diskursanalytiske og narrative tilgange samt Grounded Theory. Størstedelen af studierne adresserer eksplicit analyseprocessen, ligesom de typisk giver en redegørelse for datatriangulering i analysen. Et lille antal studier adresserer dog alene implicit analyseprocessen. Kvalitative studier kan have en særlig udfor-

dring forbundet med tolkning, kategorisering og kondensering under fastholdelse af kontekst og dybde, hvilket kan være begrænsende for studierne og samtidig en mulig forklaring på, at nogle studier ikke udtrykker sig eksplicit om analyseprocessen.

3.3 Indhold

Tabel 3.7 viser studierne overordnede emnemæssige fordeling:

Svarkategori	Antal studier
Undervisning og læring	27
Lige muligheder (Equal opportunities)	10
Sundhed/fysisk aktivitet/leg	10
Organisation og ledelse	8
Vurdering (assessment)	8
Metodologi	6
Læreplan (curriculum)	4
Politik (Policy)	4
Pædagogkarriere	4
Klasseledelse (classroom management)	1
Andre	16

Tabel 3.7: Overordnede emner eller fokusområder (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Emnemæssigt er der en stor spredning, men der er markant flest studier med et overordnet fokus på 'undervisning og læring' med 27 (33 %). Der er desuden flere studier med et overordnet fokus på 'lige muligheder' med 10 (12 %), 'sundhed, fysisk aktivitet/leg' ligeledes med 10 (12 %), 'organisation og ledelse' med otte (10 %), 'vurdering' med otte (10 %) og 'metodologi' med seks (7 %). Et mindre antal studier har et overordnet fokus på 'læreplan', 'politik', og 'pædagogkarriere' med hver især fire (5 %) samt et enkelt studie med fokus på klasseledelse. 16 studier er kodet for 'andet'. Disse studier beskæftiger sig med overordnede emner som socialisering og civilisering i dagtilbuddet, dagtilbuddets rammer og religiøse aktiviteter.

I den reviewspecifikke del af kortlægningen er defineret seks didaktiske kategorier, som belyser hvilke aspekter ved den pædagogiske virksomhed i institutionerne, der gøres til genstand for undersøgelse. Studierne fordeling på disse kategorier fremgår af tabel 3.8:

Svarkategori	Antal studier
Indhold	52
Metoder og arbejdsmåder	19
Grundlæggende værdier og etik	16
Vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling	13
Hensigt og mål	10
Arbejde med/baseret på styringsdokumenter (børnehævelov, læreplan etc.)	5

Tabel 3.8: Træk ved den pædagogiske virksomhed som blev belyst gennem undersøgelse (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Forskningen i 2012 domineres af studier om 'indhold' af aktiviteter i dagtilbud med 52 studier (63 %). Der findes også mange studier om 'metoder og arbejdsmåder' med 19 (23 %) og 'grundlæggende værdier og etik' med 16 (19 %). Desuden findes en del studier om 'vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling' samt 'hensigt og mål' med henholdsvis 13 (16 %) og 10 (12 %) af studierne. Studier baseret på de officielle læreplaner og formulerede mål fylder derimod kun lidt i årets forskning med fem studier (6 %).

I den reviewspecifikke spørgeramme behandles tillige dagtilbud som socialt system eller organisation. I tabel 3.9 ses fordelingen af studier på dette:

Svarkategori	Antal studier
Socialt system	25
Lærende organisation	24
Relationer og kommunikation	21
Fysisk miljø	14
Ledelse og organisation	13
Inklusion/eksklusion	7
Kategorien kan ikke anvendes	4

Tabel 3.9: Aspekter ved dagtilbud som social institution som indgår i undersøgelsen (N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

'Socialt system', 'lærende organisation' og 'relationer og kommunikation' med henholdsvis 25 (30 %), 24 (29 %) og 21 (25 %) studier fylder mest i årets forskning. Også 'fysisk miljø' med 14 (17 %), 'ledelse og organisation' med 13 (16 %) samt 'inklusion/eksklusion' med syv (8 %) findes i forskningen. Kun fire (5 %) af studierne inddrager ikke dette aspekt i undersøgelsen.

I den reviewspecifikke kortlægning er der endvidere set på, om undersøgelserne sætter dagtilbud i et (bredere) samfundsmæssigt perspektiv. Fordelingen ses i tabel 3.10 herunder:

Svarkategori	Antal studier
Institutionens position i samfundet	53
Historiske og kulturelle betingelser og kontekster	18
Politisk og økonomisk baggrund og kontekst	13
Kategorien kan ikke anvendes	13

Tabel 3.10: Dagtilbud i et samfundsperspektiv
(N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Når dette aspekt inddrages, kan det ses, at 'institutionens position i samfundet' er langt det hyppigst forekommende i årets forskning med 53 studier (64 %). Dagtilbud set i samfundsperspektiv indgår i størstedelen af årets studier. 'Historiske og kulturelle betingelser og kontekster' indgår i 18 studier (22 %), mens 'politisk og økonomisk baggrund og kontekst' indgår i 13 studier (16 %). I 13 studier (16 %) inddrages det samfundsmæssige perspektiv ikke, og der indgår således ikke analyse af forholdet mellem dagtilbud og det omgivende samfund anskuet historisk, kulturelt, politisk eller samfundsvidenskabeligt.

Tabel 3.11 viser studierne fordelt på de aktører, der undersøges:

Svarkategori	Antal studier
Personale 1: i institutionerne	58
Børn	48
Personale 2: "rundt om" institutionerne (administration og forvaltning, kommunale, regionale og statslige myndigheder, fagforeningsrepræsentanter, politikere, konsulenter etc.)	14
Forældre	9
Ikke nærmere specificeret eller andre aktører	8

Tabel 3.11: Aktører, som undersøgelserne er rettet mod
(N=83; flere kodninger pr. undersøgelse er mulig)

Af årets studier undersøger de fleste, 58 (70 %), det pædagogiske personale i institutionerne. En stor del af studierne, 48 (58 %), undersøger børnene i dagtilbuddet. Personale "rundt om" institutionerne og forældre inddrages mindre hyppigt med henholdsvis 14 (17 %) og ni (10 %) studier. Kategorien 'ikke nærmere specificeret specificeret eller andre aktører' rummer otte studier (10 %) og dækker hovedsageligt over dokumentstudier.

Endnu et indholdsmæssigt forhold, der kan karakterisere forskningen, er, hvorvidt den undersøger en intervention. Enten en intervention, der er etableret forud for forskningen, eller en intervention skabt i forskningsprojektet. Af årets studier er der seks (7 %), som undersøger interventioner. At der kun er få sådanne studier er i god overensstemmelse med det lille antal studier i årets forskning, der anvender eksperimentelle design, jf. tabel 3.5, og det store antal studier, der er beskrivende eller udforsker relationer, jf. tabel 3.4.

3.4 Vurdering af forskningskvalitet

I vurderingen af årets forskning er sædvanlig videnskabelig praksis anvendt, hvilket indebærer, at vurderingen af forskningskvaliteten alene er baseret på stillingtagen til det, der er offentliggjort om årets 83 studier. Blandt kriterierne for inklusion i denne forskningskortlægning er, at studierne har en klar rapportering af forskningsdesign og forskningsmetode, herunder dataanalyse. Det, der ses nøjere på her, er kvaliteten af denne rapportering.

I vurdering af forskningskvalitet indgår visse almene momenter, der er uafhængige af det i forskningen konkret valgte design. Et eksempel herpå er vurderingen af selve argumentationsgrundlaget for valg af design til undersøgelsen. Forskningskvalitet kan imidlertid ikke betragtes uafhængigt af forskningsdesign. Her vurderes om det valgte design er rapporteret på bedst mulige måde, samt om designet understøtter studiets konklusioner. Studiernes fordeling på forskningsdesign, som findes i tabel 3.5, giver derfor væsentlig baggrundsinformation til dette afsnit.

Tabel 3.12 på næste side viser svarene på spørgsmålene i EPPI-spørgerammen, som direkte anvendes til at vurdere studierne forskningskvalitet.

Spørgsmål	Ja, antal studier	Nej, antal studier
Er kontekst for studiet adækvat beskrevet?	78	5
Er studiets mål klart rapporteret?	79	4
Er der en adækvat beskrivelse af samplet anvendt i studiet, samt af hvordan samplet blev identificeret og rekrutteret?	52	31
Er der en adækvat beskrivelse af metoder brugt til dataindsamling?	74	9
Er der en adækvat beskrivelse af metoder anvendt til dataanalyse?	64	19
Er studiet rapporteret med tilstrækkelig transparens?	66	17
Beskriver forskerne, hvor studiets originale data er tilgængelige?	4	79
Undgår forfatterne selektiv rapporteringsbias? (rapporteres der om alle variable fra forskningsspørgsmålet?)	66	17
Gør forfatterne sig etiske overvejelser i forbindelse med studiets udførelse?	27	56
Finder revieweren af studiet, at der er etiske problemer forbundet med studiets fremgangsmåde?	18	65
Var det valgte forskningsdesign passende for besvarelse af studiets forskningsspørgsmål?	82	1
Er der gjort forsøg på at skabe gentagelighed eller reliabilitet af dataindsamlingsmetoder og -redskaber?	78	5
Er der gjort forsøg på at etablere validitet eller troværdighed af dataindsamlingsmetoder og -redskaber?	78	5
Er der gjort forsøg på at etablere gentagelighed eller reliabilitet af dataanalysen?	75	8
Er der gjort forsøg på at etablere validitet eller troværdighed af dataanalysen?	75	8
Kan anvendt forskningsdesign og undersøgelsesmetode udelukke fejl/tendensiositet, som kunne føre til alternative forklaringer på studiets resultater?	79	4
Behandles generaliserbarhed i studiet?	47	36
I lyset af de ovenstående forhold er revieweren af studiet uenig med forfatteren om studiets fund og konklusioner?	8	75

Tabel 3.12: Studiernes forskningskvalitet (N=83)

Tabel 3.12 viser en samlet oversigt over de mange forskellige forhold, der indgår i kvalitetsvurderingen. De fleste svar peger i retning af, at årets forskningsrapportering er af en meget tilfredsstillende karakter. For de fleste spørgsmåls vedkommende viser svarfordelingen, at der kun kan peges på problemer med få af studierne. Det er ofte de samme studier, som har kvalitetsproblemer på flere områder. Enkelte forhold er dog forbundet med lidt mere udbredte problemer. Det gælder særligt for samples, hvor 31 (37 %) af studierne ikke giver en adækvat beskrivelse af samplet, eller hvordan samplet blev identificeret og rekrutteret. 19 (23 %) giver ikke en adækvat beskrivelse af metoden anvendt til dataanalyse, mens 17 (20 %) har problemer i rapporteringen, hvad angår selektiv rapporteringsbias. 17 (20 %) af studierne er ikke rapporteret med tilstrækkelig transparens.

Et centralt aspekt af forskning er generaliserbarhed, som i kvalitetsvurderingen adresseres i spørgsmålet: "Behandles generaliserbarhed i studiet?". Her kan det konstateres, at en stor del af studierne, 36 (43 %), slet ikke adresserer dette. De resterende 47 forhold sig til generaliserbarhed på forskellig vis. I 16 studier (19 %) konstateres det, at der ikke kan generaliseres på baggrund af studiet. De resterende svar herpå er, at der kan generaliseres kontekstuel eller begrebsmæssigt i 16 studier (19 %), at der kan generaliseres til andre grupper med lignende karakteristika i 10 studier (12 %), samt at der kan generaliseres til undersøgelsens population i seks studier (7 %).¹⁵ Over halvdelen af studierne, 52 (63 %), behandler således overhovedet ikke generaliserbarhed eller kan ikke generalisere på baggrund af studiets resultater. At så stor en andel af forskningen i årets kortlægning ikke er generaliserbar, er bemærkelsesværdigt. Dette kan ikke alene forklares ved det store antal kvalitative studier i materialet, da generalisering også kan give mening i kvalitativt orienteret forskning. At forskningskortlægningen kan ende med en så stor mængde af ikke generaliserbar forskning er således en kilde til nogen undren.

Kun fire (5 %) af undersøgelserne giver information om, hvor undersøgelsens originaldata er tilgængelige. Den åbenhed og transparens, som forskning sædvanligvis er forbundet med, viser sig således ikke på dette punkt.

Samtlige af årets 83 studier er vurderet på dette grundlag i en systematisk og transparent reviewproces med dialog om hvert enkelt studie mellem en medarbejder fra Clearinghouse og et medlem af reviewgruppen. Hvert studie er derefter tildelt én samlet evidensvægt.

Tabel 3.13 viser fordelingen af den samlede evidensvægt på årets forskning:

	Studier totalt
Høj evidensvægt	27
Middel evidensvægt	40
Lav evidensvægt	16

Tabel 3.13: Studiernes samlede evidensvægt (N=83)

¹⁵ Bemærk, at et enkelt studie er kodet for to svar. Det skyldes, at dele af studiets resultater er generaliserbare til undersøgelsens population, mens andre dele af studiets resultater er generaliserbare på en kontekstuel eller begrebsmæssig måde.

Årets skandinaviske forskning om dagtilbud har 27 (33 %) studier med høj evidensvægt, 40 (48 %) studier med middel evidensvægt og 16 (19 %) med lav evidensvægt. Det er udelukkende de 67 studier med høj eller middel evidensvægt, der indgår i analysen i kapitel 4 herefter.

4 Udvalgte temaer fra forskningen i 2012

I dette kapitel er der fokus på indholdet af årets skandinaviske forskning. Kun de 67 studier, der har fået middel eller høj evidensvægt, indgår i denne redegørelse. Temaerne i dette kapitel er udvalgt i et samarbejde mellem EVA, Uddannelsesdirektoratet, Skolverket og Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. I valg af temaer har der både været opmærksomhed på, hvad der for praksis og policy på feltet er forbundet med store udfordringer og stor opmærksomhed, samt på hvad årets forskning kan bidrage med svar på. De valgte temaer berøres i 44 af årets studier. Enkelte studier berører flere af temaerne og optræder derfor i flere afsnit¹⁶. Alle årets 67 studier er i øvrigt bredere beskrevet med abstract mv. i kapitel 7, Appendiks 2.¹⁷ Studierne er sorteret i de temaer, som mest prægnant rammer studiernes hovedsigte. Der er desuden foretaget afsøgning af tidligere års kortlægninger i forhold til de fem temaer, og referencerne fra studier i årene 2006-2011, som beskæftiger sig med de fem temaer, er anført i kapitel 9.

De fem valgte temaer er disse:

1. DE YNGSTE BØRN:

Temaet 'De yngste børn' omfatter forskning om de 0-2-årige børn i dagtilbud. Når hele dagtilbuddet er genstand for undersøgelsen, er det et krav, at der skal være specifikke resultater for de 0-2-årige børn (10 studier).

2. SPROGUDVIKLING:

Temaet 'Sprogudvikling' omfatter forskning om børnenes sproglige udvikling i dagtilbud, herunder flersprogethed (fire studier).

3. DAGTILBUDETS STRUKTURELLE OG FYSISKE RAMMER SOM LÆRINGSMILJØ:

Dette tema omhandler dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø. De fysiske rammer i dagtilbuddet forstås som fx den arkitektoniske udformning og indretning af rummene i dagtilbuddet (indendørs og udendørs) samt artefakter i dagtilbuddet. De strukturelle rammer skal forstås socialt, der er fx tale om forhold som dagtilbuddets normering, brugen af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner, rutiner og fastlagte aktiviteter i dagtilbuddet samt dokumentations- og vurderingspraksis i dagtilbuddet (22 studier).

4. UDVIKLING AF DAGTILBUD:

Dette tema omfatter forskning om innovative tiltag og fornyelsesprocesser i forhold til at kvalificere dagtilbuddet. Derudover indgår forskning om pædagogisk

---

¹⁶ Studierne, der indgår under flere temaer, er: Bjørnstad & Samuelsson; Ehrlin; Emilsson & Samuelsson; Greve & Løndal; Johansson; Kultti; Lekhal; Moser & Martinsen; Moser & Olsen; Nilsen (2012a); Vallberg-Roth.

¹⁷ De studier, der emnemæssigt ikke rammer de valgte temaer, er: Ärlemalm-Hagsér; Bae; Dahlbeck; Erfjord, Hundeland & Carlsen; Gitz-Johansen; Gjems, Jansen & Tholin; Grindheim; Hammer; Holmberg; Kirkhaug, Drugli, Mørch & Handegård; Moss; Olausson; Reikerås, Løge & Knivsberg; Rescorla et al.; Ross-holt; Sandberg; Skoog; Solheim, Berg-Nielsen & Wichstrøm; Svinth; Tveit & Cameron; Van Laere, Peeters & Vandenbroeck; Vatne; Øverland, Størksen, Bru & Thorsen).

ledelse af dagtilbuddet. Endelig behandles her også forskning om koblingen mellem pædagogisk praksis og pædagogisk forskning (11 studier).

5. DAGTILBUDETS BETYDNING:

Temaet 'Dagtilbuddets betydning' omfatter forskning, som angår betydningen af, at der findes dagtilbud som fænomen i samfundet. Det kan fx handle om dagtilbuddets civiliserende rolle, eller hvad dagtilbuddet betyder for børns udvikling (ni studier).

Kapitlet er bygget op om de fem temaer. Under hvert af temaerne gennemgås alle de studier, som omhandler temaerne, således at der først gives en mere generel karakteristik af studierne, herunder deres metode og tema. Efterfølgende beskrives de enkelte studier mere detaljeret på grundlag af deres tema. Hvert temaafsnit afsluttes med opsummering af årets forskning, som omhandler pågældende tema.

4.1 *De yngste børn*

4.1.1 *Introduktion*

Der foreligger 10 studier, der specifikt fokuserer på eller diskuterer de yngste børn. Nationalt fordeler studierne sig med en klar overvægt af norske studier: Syv af studierne (deriblandt en forskningsoversigt) er norske, og tre er svenske. Der er overensstemmelse mellem det land, hvor studierne er udført, og nationaliteten af de forskningsinstitutioner, som studierne forskere er tilknyttet. Tre af studierne er på engelsk, mens de øvrige arbejder er på norsk eller svensk. Studierne foreligger enten som ph.d.-afhandling (en), rapport (en) eller som artikler (otte studier - i alt 10 artikler). Et enkelt studie (Bjørnstad & Samuelsson) er en forskningsoversigt over de sidste 10 års studier, der relaterer sig til førskole for de 0-2-årige. Alle de øvrige arbejder vedrører egentlige originale forskningsprojekter. For to af studierne (Johansson; Greve & Løndal) er der dog tale om genanalyser af tidligere forskningsprojekters data. Bortset fra et enkelt studie (Greve & Løndal) omhandler alle studierne udelukkende de 0-2-årige.

Godt halvdelen (seks) af studierne er kvalitative, mens tre er udelukkende eller hovedsageligt kvantitative. I forholdet mellem tema og metodologisk tilgang tegner sig et mønster, hvor alle kvantitative studier omfatter institutionen som ramme. Moser & Martinsens studie er udelukkende deskriptivt, men har kun data fra institutioner i én specifik region. Løvgren & Gulbrandsen er et holdningsstudie. Lekhal er som den eneste undersøgelse både national og longitudinel, men heller ikke den har objektive data som afhængige variable, men udelukkende forældres vurderinger. De fleste kvalitative studier er af etnografisk type, uden dog at nogen af dem er egentlige klassiske, langvarige enkeltsite-etnografier. Alle er af typen multisiteetnografi for en kortere tidsperiode, og alle er understøttet af videooptagelser til efterfølgende analyse. Samtlige studier har fokus på interaktion og på den betydning, som det pædagogiske personales interaktion med børnene har for disses læring. Et enkelt af studierne (Greve & Løndal) skiller sig ud ved at fokusere på børns indbyrdes interaktion. Undheim & Drugli skiller sig blandt de kvalitative studier ud ved at være et interviewstudie.

Tematisk er der tale om meget forskelligartede arbejder, som man kun forbeholdent kan sige noget mere generelt om. Der kan skelnes mellem to overordnede kategorier af studier: studier, der hovedsageligt fokuserer på de rammer, som dagpasning aktuelt udgør for de 0-2-årige, og de effekter eller betydninger dette får; samt studier, der på forskellig vis fokuserer på den læring, der finder sted i den konkrete interaktion. De studier, der hovedsageligt fokuserer på rammerne, omfatter så forskelligartede forhold som effekten af dagpasning, alder for institutionsstart og varighed af dagligt ophold, relationsorganisering og normering samt endelig betydningen af pædagogers fokus på dokumentation. De studier, der ser på læring, er alle primært fokuseret på det, der finder sted i den konkrete interaktion. Fokus er den bredere kulturelle læring, men i forhold til flersprogede børn også den hermed forbundne sproglige læring (se også det følgende tema "Sprogudvikling").

4.1.2 Rammer for dagtilbuddet

4.1.2.1 Effektstudier

Lekhals studie skiller sig ud som den eneste longitudinale kvantitative undersøgelse af de 0-2-årige. Studiets formål er at undersøge, hvorvidt det at være i dagtilbud eller familiedagpleje i løbet af de første tre leveår er relateret til adfærdsproblemer, når barnet er tre år. Adfærdsproblemer er i undersøgelsen kategoriseret som enten eksterne (problemer med opmærksomhed og aggression) eller interne (ængstelse og uro). Desuden undersøges mulige sammenhænge mellem på den ene side type af dagtilbud, barnets alder ved start i dagtilbud, barnets køn, forældres uddannelsesniveau og familiens indkomst og på den anden side adfærdsproblemer rapporteret af moderen. Studiet benytter data fra Den norske mor og barn-undersøgelse (MoBa). MoBa samlede data fra 108.000 børn og deres mødre i perioden 1999-2008 og blev iværksat ved, at gravide kvinder, der fik foretaget en rutinemæssig scanning i 17. uge, blev inviteret til at deltage i studiet via en spørgeskemaundersøgelse. Data blev indsamlet ved 17., 22. og 30. uge af graviditeten, og da barnet var hhv. seks, 18 og 36 måneder gammelt. Dette datasæt bliver i studiet sammenholdt med registerdata fra det norske medicinske fødselsregister. I den konkrete undersøgelse deltog i alt 73.068 børn, hvoraf 42.669 havde besvaret alle seks spørgeskemaer, det vil sige til og med spørgeskemaet, der besvares, når barnet er 36 måneder gammelt.

Lekhals studie finder ingen signifikant sammenhæng mellem barnets køn, forældrenes uddannelsesniveau og indkomst (uafhængige variable) og adfærdsproblemer (afhængig variabel). Forskeren konkluderer, at studiet ikke kan bekræfte antagelsen om, at der er ufordelagtige adfærdsrelaterede konsekvenser for børn ved at være i dagtilbud i de første tre leveår - i hvert fald ikke i en norsk kontekst, hvor offentlige dagtilbud er af generelt høj kvalitet. Studiet viser, at børn, der ved etårsalderen går i familiedagpleje, har større risiko for at have både eksterne og interne adfærdsproblemer, når de er tre år gamle sammenlignet med børn, der bliver passet hjemme eller i dagtilbud. Derudover viser studiet, at børn, der er i dagtilbud, når de er halvandet år, har en lavere risiko for interne adfærdsproblemer sammenlignet med børn, der bliver passet hjemme.

4.1.2.2 Uddannelse og normering

Et andet studie undersøger dagtilbuddets uddannelse og normering. Moser & Martinsen er et deskriptivt surveybaseret studie af aspekter af kvaliteten i norske dagtilbud. Institutionernes specifikke småbørnskompetencer samt deres normering og brug af kontakt- eller tilknytningspersoner til børnene er undersøgt. Studiet rejser spørgsmålet, om børn i dagtilbud møder pædagoger med tilstrækkelige kompetencer inden for småbørnspædagogik. I alt 145 dagtilbudsledere har besvaret et elektronisk spørgeskema. Data er indhentet over to perioder; 117 ledere besvarede skemaet i 2008, mens 28 andre ledere besvarede skemaet i 2010. Alle respondenter var med i det norske projekt BONDS (Barns Sosiale Utvikling). Frafald er ikke analyseret. Det er angivet, at institutionerne antages på en tilstrækkelig måde at repræsentere mangfoldigheden blandt norske dagtilbud, og at de giver et nogenlunde repræsentativt billede.

Studiet af Moser & Martinsen viser, at der i gennemsnit er 4,9 pædagoger pr. dagtilbud, samt at 0,8 af pædagoger pr. dagtilbud har speciale i småbørnspædagogik. Studiet viser endvidere, at over en fjerdedel af dagtilbuddene slet ikke eller kun i en meget kort periode (mindre end en måned) gør brug af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner. Forskerne konkluderer, at brugen af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner ikke er den eneste måde at sikre børns behov på. Sociale relationer og venskaber mellem små børn og det at bruge et kropsligt perspektiv på de yngste børns handlinger ses som vigtige betingelser for at skabe et godt pædagogisk miljø for denne gruppe. Alligevel opfatter forskerne kontaktpersoner eller tilknytningspersoner som et godt udgangspunkt i forhold til at sikre pædagogernes sensitive og empatiske relation til børnene. Næsten to tredjedele af dagtilbuddene organiserer de yngste børn i et- til toårs-grupper eller i småbørnsgrupper med børn under tre år. 15 % af lederne beskriver personalestabiliteten som mindre god eller ikke god.

4.1.2.3 Indskrivningsalder og daglig varighed

Der foreligger to norske studier, der begge vedrører holdninger til indskrivningsalder og daglig varighed af børns ophold i daginstitution. Den ene undersøgelse (Undheim & Drugli) henter informationer fra både forældre og pædagogisk personale, mens den anden (Løvgren & Gulbrandsen) kun vedrører pædagogisk personale.

Studiet af Løvgren & Gulbrandsen undersøger pædagogisk personales syn på tidspunktet for børns debut i dagtilbud, start og optimal varighed af dagligt ophold. Studiet er designet som en spørgeskemaundersøgelse, hvor spørgeskemaer i 2009 blev udsendt til 1.000 tilfældigt udvalgte dagtilbud i hele Norge med forespørgsel om, at 1-3 uddannede og 1-3 ikke-uddannede personaler i hver institution besvarede skemaet. I alt deltog næsten 60 % af de udvalgte dagtilbud i studiet. I alt 1.357 pædagogmedhjælpere og 1.192 pædagoger har besvaret det udsendte spørgeskema. Undersøgelsen kombinerer to spørgsmål. I første del af spørgeskemaet blev det pædagogiske personale spurgt, hvad de anser for at være en passende alder for indskrivning i et dagtilbud. I anden del af spørgeskemaet blev personalet spurgt, hvad de anser for at være en passende varighed af ophold i et dagtilbud for børn i forskellige aldre.

Resultaterne viser, at et stort flertal af det pædagogiske personale mener, at børn bør starte senere end ved etårsalderen, og at de bør have en kortere dag i dagtilbuddet, end det store flertal af de mindste børn rent faktisk har. Kun en tredjedel af det pædagogiske personale er af den mening, at små børn kan starte i dagtilbud, når de er et år gam-

le, og at de må deltage i dagtilbud på fuldtid i den alder. Studiet har analyseret sammenhængen mellem pædagogernes holdninger og følgende baggrundsvariable hos pædagogerne: alder, hvorvidt de selv har børn, social baggrund, uddannelse, erfaring, dagtilbuddets størrelse, dagtilbuddets organisering og normering. Disse baggrundsvariable kan dog kun signifikant forklare en meget lille del af variationen i det pædagogiske personales holdninger.

Formålet med studiet af Undheim & Drugli er at undersøge forældres og det pædagogiske personales syn på forskellige aspekter af fuldtidspasning af små børn i dagtilbud. Studiet undersøger, hvilken alder forældre og personale anser som optimal for pasning i dagtilbud. Derudover undersøges forældres og personalets oplevelser af småbørns pasning i dagtilbud, herunder navnlig oplevelser af børns træthed efter pasning i dagtilbud. Desforuden undersøger studiet, i hvilket omfang forældre og det pædagogiske personale deler forventninger og opererer med samme udviklingsmål for barnets tidlige udvikling. I alt deltog 35 norske dagtilbud i studiet. Datamaterialet består af kvalitative semistrukturerede, åbne interviews, som blev udført med 35 personalemedlemmer og 41 forældre fra de inkluderede dagtilbud. Interviewene blev optaget på bånd og senere transskriberet. Forældrene er interviewet om deres eget barn, men det fremgår ikke, om pædagogerne er interviewet om de samme specifikke børn eller børn generelt. Herefter blev materialet analyseret ud fra en Grounded Theory tilgang.

Studiet konkluderer, at der er enighed blandt forældre og det pædagogiske personale om, at der er fordele ved dagtilbud. Ydermere viser studiet, at både forældre og personale har svært ved at svare på, hvad den ideelle alder for pasning i dagtilbud er, da der kan være individuelle forskelle mellem børnene. Overordnet set synes forældre og personale at finde 12-18 måneder som en passende alder for start på dagtilbudspasning, idet nogle forældre (men ingen pædagoger) dog mener, at 9-10 måneder er en passende alder. Derudover finder studiet, at både forældre og personale er bekymrede for det antal timer, børnene tilbringer i dagtilbud. Ifølge forældre og personale er det tydeligt, at de fleste af børnene er trætte efter en dag i dagtilbud. Børnene er kræsne, klynker, er mindre tålmodige og klamrer sig til deres forældre. Ifølge forældrene er det svært for barnet at forholde sig til så mange andre børn hele dagen, og at aktivitetsniveauet i dagtilbuddet er for højt. På den anden side sætter mange forældre pris på institutionens aktiviteter, da de medvirker til, at børnene får mange spændende oplevelser i dagtilbuddet, og at de ikke føler et pres til selv at igangsætte forskellige aktiviteter derhjemme. Studiet peger på, at det pædagogiske personale har en høj grad af indføling overfor børnenes individuelle behov.

4.1.2.4 Dokumentation

Et studie af Emilsson & Samuelsson omhandler dokumentation. Studiet har til formål at undersøge, hvad der er i fokus ved pædagogisk dokumentation i dagtilbud, og hvad der karakteriserer kommunikationen mellem pædagogerne og børnene, når der samtidig finder dokumentation sted. Artiklen diskuterer, hvad det indebærer, at perspektivet er forandret fra observation til dokumentation. Som baggrund for dokumentationens centrale betydning peges på den aktuelle optagethed af Reggio Emilia-pædagogikken. Undersøgelsens data er videoobservationer gennemført i to svenske dagtilbud, der jævnligt gennemfører pædagogisk dokumentation. 30 børn mellem et og tre år samt syv pædagoger er videofilmte, og videooptagelserne er efterfølgende transskriberet. Der fokuseres på, hvad pædagogerne dokumenterer, og på karakteristika i kommunikationen mellem

pædagoger og børn. Såvel den verbale som den nonverbale kommunikation i form af emotionelle udtryk, blik, gestik og attituder er noteret, ligesom variationer og ligheder i materialet er registreret.

Emilsson & Samuelssons studie identificerer analytisk fire mønstre for kommunikation mellem pædagog og barn, der kædes sammen med pædagogisk dokumentation. Det første mønster (1) handler om barnet som initiativtageren, hvor der næsten ikke finder nogen kommunikation sted mellem pædagog og barn, men hvor pædagogen i stedet for er tavs iagttagere af barnets handlinger og kun giver korte instrukser eller stiller få spørgsmål. Det næste mønster (2) handler om, at pædagogen alene fokuserer på barnets præstationer. Det tredje mønster (3) handler om, at pædagogen interagerer med barnet som et studieobjekt udelukkende i forhold til opfyldelsen af egne specifikke læringsmål. Det fjerde og sidste mønster (4) går på at få børnene til at gøre helt bestemte og konkrete opdagelser fx at få børnene til at lege med legoklodser. Studiet pointerer, at også når pædagoger undlader at kommunikere med børn, er der tale om en læringsproces for børnene. Der konkluderes med reference til Habermas' kommunikationsteori og Emilssons tidligere arbejde, at dokumentation i høj grad medfører, at pædagoger handler strategisk i stedet for kommunikativt (tilnærmelse til børneperspektiv, emotionelt nærvær, legesyg tilgang) i forhold til børn.

4.1.3 Læring

4.1.3.1 Kulturel læring

En del af studierne vedrører den læring, der sker i interaktionen mellem børn og voksne, og børnenes deltagelse heri. For et enkelt studies (Greve & Løndal) vedkommende undersøges den læring, der sker i interaktionen mellem børnene. Det gælder det netop resumerede studie af Emilsson & Samuelsson samt en række andre studier (Eide, Os & Samuelsson; Kultti; Johansson). To af studierne vedrører flersprogede børns læring særligt i relation til majoritetskulturen (se også temaet om sprogudvikling i næste afsnit 4.2).

Inden for temaet de 0-2-årige er Kulttis studie den eneste ph.d.-afhandling. Afhandlingen undersøger, på hvilken måde dagtilbud støtter og ikke støtter flersprogede børns sproglige og kommunikative udvikling og deres deltagelse i aktiviteter. Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i otte forskellige dagtilbud i Sverige over en periode på seks måneder. Materialet består af deltagerobservationer og videooptagelser af både børneinitierede og voksenstyrede aktiviteter. Ti flersprogede børn i alderen et år og syv måneder til to år og elleve måneder var fokus for undersøgelsen med mindst en dags observation pr. måned pr. barn. Studiet er teoretisk baseret på virksomhedsteori og kulturpsykologi.

Kulttis studie viser, hvordan særligt voksenstyrede gruppeaktiviteter støtter flersprogede børns deltagelse og vilkår for sprogudvikling, hvis de enkelte børn får plads til at deltage på forskellige præmisser. Desuden fremstår det som vigtigt, at flersprogede børn allerede i en tidlig alder tilbydes muligheder for at deltage i aktiviteter, hvor flere forskellige udtryksmåder anvendes, og hvor pædagogerne bevidst støtter børnenes deltagelse med udgangspunkt i det enkelte barns erfaringer og interesser. Studiet viser, at dagtilbuddet tilbyder et miljø, hvor børnene socialiseres ind i at kommunikere på svensk gennem deltagelse i sproglige interaktioner og institutionelle aktiviteter som måltider,

leg, sang og læseaktiviteter. Børnene lærer herved at udtrykke deres erfaringer på måder, som kan forstås af andre. Studiet viser endvidere, at på trods af at andre sprog end svensk kun anvendes i børnenes indbyrdes interaktion, begrænses flersprogede børn ikke i deres deltagelse i dagtilbuddets aktiviteter. Forfatteren konkluderer, at børn fra en tidlig alder skelner mellem, hvilket sprog der skal anvendes i en bestemt kontekst. Endvidere konkluderer studiet, at dagtilbuddets aktiviteter giver gode vilkår for at støtte flersprogede børns deltagelse og sprogudvikling, men også at det ikke-svenske usynliggøres.

Studiet af Johansson søger at forstå, hvilke muligheder for kulturel læring der tilbydes og skabes gennem forskellige praksisser i dagtilbuddet og i samspil mellem børn og voksne. Mere specifikt søger studiet at identificere værdier, meningsskabelser, traditioner og handlinger, som kan knyttes til læring, og som kommer til udtryk i en udvalgt flersproget børnegruppe i et svensk dagtilbud. Studiet baserer sig på genfortolkning af dele af data fra et tidligere studie, som omfattede en lang række institutioner. Det fremgår ikke, i hvilket år data i sin tid er indsamlet, eller hvad grundlaget for valget af netop denne case er. Data baserer sig på feltarbejde i et svensk dagtilbud, hvor samspillet mellem børn og voksne i en udvalgt børnegruppe er blevet observeret. Materialet består af tre dages observationer af 13 børn i alderen et til tre år med 11 forskellige modersmål, en pædagog og to pædagogmedhjælpere. Disse observationer er registreret med videooptagelser eller i form af feltnoter. Observationerne er kombineret med interviews med det pædagogiske personale, som ligeledes har besvaret to spørgeskemaer.

Johanssons studie viser et flertydigt billede, som antyder, at flere forskellige læringskulturer virker parallelt i den undersøgte børnegruppe. På den ene side ses en mere eller mindre ureflekteret holdning til majoritetskulturens dominans. I samtaler om multikultur og i dagtilbuddets fysiske omgivelser impliceres altså en holdning, hvor børnenes forskellige etniske baggrunde og traditioner i højere grad betragtes som tilfældige elementer end som ligeværdige med majoritetskulturen eller som berigende for den pædagogiske virksomhed. På den anden side lægger pædagogerne stor vægt på respekt, og studiet viser, at de tilstræber at gestalte værdier for respekt og ligeværd i den pædagogiske virksomhed. Studiet viser dog også, at svensk har en selvskrevet plads som officielt sprog i børnegruppen, og at pædagogernes kommunikation dominerer i samtalen, på trods af at sprog fremhæves af pædagogerne som en vigtig del af børns læring. I kontrast til dette fremtræder en læringskultur, hvor emotionel læring, humor, spontanitet og intimitet er vigtige elementer. Gensidigheden i denne læring synes at være stor, og pædagogerne møder (ofte) børnene på børnenes egne præmisser. Her forsøger pædagogerne ligeledes at skabe et inkluderende "vi" i børnegruppen, og det at arbejde med inkluderende værdier synes at være bevidste holdninger fra pædagogernes side. Derimod peger studiet på, at denne læringskultur ikke synes at give personalet plads til eksplicit at diskutere de dominansforhold i samfundet, som implicit påvirker den pædagogiske virksomhed.

4.1.3.2 *Børns deltagelse*

To af studierne (Eide et al.; Greve & Løndal) fokuserer på børns deltagelse.

Formålet med Greve & Løndals studie er at undersøge og vise, hvilken betydning leg kan have for læring blandt børn i dagtilbud, og dermed bidrage til en diskussion af indholdet i norske dagtilbud. Studiet baserer sig på genbeskrivelse og genanalyse af datamaterialet fra de to forfatters ph.d.-afhandlinger. Greves afhandling fokuserede på venskab

blandt toårige, og Løndals afhandling vedrørte 8-9-årige i en SFO. Studiets data, diskussion og konklusion vedrører altså både de 0-2- og de 8-9-årige, men det er kun materialet fra vuggestuen, der her skal beskrives. To vuggestuegrupper på hver 10 børn under tre år, en pædagog og tre pædagogmedhjælpere indgik. Materialet består af deltagerobservationer af børnenes frie leg og voksenstyrede aktiviteter som måltider, håndvask og påklædning. Der blev brugt både feltnotater og video/lydoptagelser til at lagre observationerne. Observationerne omfatter 38 timers video/lydoptagelse med hovedfokus på toårige børn samt 25 timers video/lydoptagelse med hovedfokus på etårige børn. Der blev filmet med et håndholdt kamera både indendørs og udendørs og med hovedfokus på ét barn ad gangen. Fokus er på børnenes indbyrdes interaktion. Interaktion mellem børn og voksne indgår kun i det omfang, den får betydning for børnenes indbyrdes interaktion. Hver observation varede mellem 30 minutter og to timer.

Ud fra studiet konkluderer Greve & Løndal, at leg skaber interaktion mellem børn og deres fysiske omgivelser, hvilket genererer læring i bred forstand. Det, som børnene udforsker i legens samspil med omgivelserne, er vigtigt for børnenes oplevelse af glæde og trivsel. Dette synes at medføre færdigheder i kropsbevægelse og social adfærd, som er afgørende for samspillet i børnenes videre leg. Studiet viser, at dagtilbuddets styringsdokumenter lægger stor vægt på leg, men at der også kan observeres en ændring hen imod et mere målfokuseret syn på læring. Dette ses ved, at legen i større grad end tidligere forventes at være læringsstøttende i forhold til skolefag. Analysen fokuserer primært på to temaer: 1) leg i interaktionen mellem barnet og de fysiske omgivelser, og 2) leg i interaktionen mellem børn. Gennem empiriske eksempler på børns erfaringer med de fysiske omgivelser i dagtilbuddet viser studiet, at legen kan føre til læring i bred forstand. Legen synes at være spontan og tilfældig. Studiet viser, at børnenes selvvalgte leg har potentiale til at give meningsfulde erfaringer ved, at der skabes en fordybet interaktion mellem barnet og de fysiske omgivelser. Endvidere viser studiet, at legen har potentiale til at bidrage til udvikling af gensidig forståelse mellem børn, men også at børn kan erfare vanskelige og problemfyldte sider ved socialt samspil gennem leg. I denne sammenhæng nævner forfatterne, at pædagogernes aktive deltagelse og anerkendelse kan fremme læring i leg.

Formålet med studiet af Eide et al. er at undersøge små børns mulighed for deltagelse og medbestemmelse under fællessamlinger. Studiet tager udgangspunkt i otte småbørnsgrupper fra forskellige vuggestuer i Norge. Der indgår mellem ni og 12 børn i hver af grupperne. Data omfatter videooptagelser af otte fællessamlinger, hvis længde varierer fra fem til 39 minutter. Analysen foregår med teoretisk afsæt i Shiers normative model for deltagelse og medbestemmelse. Denne model er en rangordnet trinvis model for deltagelse. Ved analysen sammenstilles data med fem trin. Det første angår, hvorvidt og hvordan barnet bliver lyttet til under fællessamlingerne. Det næste trin er, om barnet bliver støttet i at udtrykke sine meninger. Det tredje er, om der bliver taget hensyn til barnets perspektiver. Det fjerde er, om barnet deltager i beslutningsprocesser. Det femte er, om barnet tildeles magt og ansvar for beslutninger.

Undersøgelsen af Eide et al. viser, at børn bliver både set og hørt under fællessamlinger. Børnene bliver lyttet til, når det er deres tur, og pædagogerne vælger fremgangsmåder, således at børnene hver især bliver set og hørt. Under fællessamlingerne tages også højde for børnenes perspektiver i den forstand, at pædagogerne udvælger indhold og metoder, som er tilpasset vuggestuebørnene. Studiet viser til gengæld, at der under fælles-

samlingerne ikke gives plads til børnenes medbestemmelse. Børnene får ikke indflydelse på beslutninger, der har betydning for det enkelte barn, børnegruppen og deres hverdag i vuggestuen. Børnenes perspektiver bliver kun inddraget, når de er i overensstemmelse med pædagogernes planer. Undersøgelsen efterspørger udvikling af fællessamlingen, der fremmer børns muligheder for medbestemmelse.

4.1.3.3 Forskningsgennemgang

Studiet af Bjørnstad & Samuelsson udgør et vigtigt bidrag til årets studier af forskning inden for dagtilbudsfeltet. Der er ikke tale om selvstændigt og originalt forskningsarbejde, men om en forskningskortlægning af dagtilbudsforskningen 2000-2011 specifikt i relation til de 0-2-årige. Der er tale om en antageligt fuldt dækkende litteratursøgning og kortlægning af feltet, særligt for så vidt angår Norge, men også i forhold til de andre nordiske lande. Derudover inddrager kortlægningen forskning fra New Zealand, England, Holland og USA. Spørgsmålet, der søges svar på, er: Hvad betyder livet i et dagtilbud for børn under tre år? Det gælder både effekter af at være i dagtilbud, men også hvilke faktorer der er positive for børn i dagtilbud og for deres udvikling og trivsel. Der er ikke foretaget nogen kvalitets- eller evidensvurdering af forskningen. En del af argumentationen for ikke i højere grad at inddrage særligt angelsaksisk forskning er dog, at dagpasning skønnes at være kvalitetsmæssigt og strukturelt væsentligt anderledes end i Norden. Primærforskning publiceret i årene 2000 til 2011 er gennemgået og resumeres. Indledningsvis gennemgås dog tidligere forskningsoversigter. Her lægges særligt vægt på et oversigtsstudie fra New Zealand. Efterfølgende gennemgås original nordisk forskning. De inkluderede materialer er kategoriseret efter deres publikationsform (afhandling og artikler) og er ydermere opdelt efter de tre nordiske lande: Norge, Sverige og Finland. Sidst gennemgås udvalgte studier fra ikke-nordiske lande.

Der peges på, at den nordiske forskning internationalt udmærker sig ved dels, at der er tale om et nationalt fuldt dækkende tilbud af (formentlig) høj kvalitet, dels ved at forskningen i Norden i høj grad er udført af pædagogiske forskere, mens den uden for Norden særligt varetages af psykologer. I studiets afsluttende kapitel konkluderes på grundlag af kortlægningen af den nuværende viden på feltet, at det er vigtigt, at der er gode relationer i dagtilbuddet for, at der kan opnås positive virkninger på barnet. Studiet pointerer interaktionen mellem det pædagogiske personale og det enkelte barn samt gruppen af børn som vigtig i forhold til barnets positive udvikling. I den forbindelse fremhæves specifikt indfølelse hos det pædagogiske personale, men også at personalet er opmærksomt og lydhørt. Studiet peger på, at der ifølge de nordiske, men også andre, kvantitative længdesnitsstudier er fordele ved dagtilbud. Disse længdesnitsstudier finder, at når børn kommer i højkvalitetsdagtilbud i en tidlig alder, ses flere positive virkninger på børnene uanset deres socioøkonomiske baggrund, dog størst for socialt udsatte børn. De positive virkninger ses på børnenes sproglige kompetencer, deres kognitive og sociale udvikling samt deres skoleparathed. Det er en betingelse for at opnå disse virkninger, at dagtilbuddet er af høj kvalitet. På tværs af andre undersøgelser finder studiet, at dagtilbud af høj kvalitet er karakteriseret ved en god normering med en begrænset udskiftning i personalegruppen og et veluddannet personale. Studiet finder ydermere, at et højt antal mandlige pædagoger og pædagoger med anden etnisk baggrund har positiv betydning for kvaliteten af dagtilbuddet. Studiet konkluderer, at der er markant mindre forskning om nul- til toårige børn i dagtilbud og forskning relateret til

personalets pædagogiske praksis samt komparative studier, end det er tilfældet for de ældre børns vedkommende.

4.1.4 Opsummering

Temaet 'de yngste børn' omfatter forskning om de 0-2-årige børn i dagtilbud. Dersom hele dagtilbuddet er genstand for undersøgelsen, er det et krav, at der skal være specifikke resultater på de 0-2-årige børn for, at et studie tilordnes til dette tema. Forskningen om de yngste børn er sammensat og omhandler forskellige tematiske aspekter.

I et kvantitativt effektstudie (Lekhal) dokumenteres det, at tidlig start i dagtilbuddet ikke medfører negative konsekvenser for adfærden, og at børn i dagtilbud har en lavere risiko for adfærdsproblemer sammenlignet med børn i familiedagpleje. En oversigtsartikel (Bjørnestad & Samuelsson), som baserer sig på en analyse af nordisk og delvis international litteratur, bekræfter en række antagelser om, hvad der udgør et godt dagtilbud for de yngste børn. Empatisk personale med gode evner til at kommunikere med enkeltbørn og børnegruppen, og som er veluddannede, kun lidt personaleudskiftning, en større andel mandlige pædagoger samt pædagoger med anden etnisk baggrund er blandt de vigtigste kvalitetsbetingelser for et godt dagtilbud. Andre temaer, som berøres, er de yngste børns opstart i dagtilbuddet (Moser & Martinsen), hvor der blandt andet vises stor variation i, hvor længe børnene har en tilknytningsperson i forbindelse med opstarten, samt at det kun er en meget lille andel af pædagoger, som er specialiserede i småbørns-pædagogik. Det viser sig også, at børnene som oftest er organiseret i aldershomogene grupper, og at gode relationer mellem børn er afgørende for kvalitet.

To projekter omhandler opstartsalderen i dagtilbuddet (Løvgren & Gulbrandsen; Undheim & Drugli). De viser, at forældre og personale som regel synes, at opstart efter at barnet er fyldt ét år, er hensigtsmæssigt, mens nogle forældre også mener, at 9-10 måneder er en passende alder. Generelt synes der at være en bekymring for, at de yngste børn tilbringer for meget tid i dagtilbuddet. En undersøgelse (Emilsson & Samuelsson) ser på dagtilbud, som kontinuerligt gennemfører pædagogisk kommunikation. Her identificeres fire forskellige kommunikationsmønstre mellem pædagoger og børn: barnet som initiativtageren, pædagogens fokus på barnets præstationer, pædagogens interaktion med barnet med henblik på opfyldelse af læringsmål samt pædagogens intention om at få børnene til at gøre bestemte opdagelser. Det konkluderes, at pædagoger i stor grad handler strategisk og ikke kommunikativt (jf. Habermas' teori) i forhold til børn. Yderligere to studier undersøger aspekter ved flersprogede børn i dagtilbuddet (Kultti; Johansson) i Sverige. Begge studier dokumenterer en delvis ureflekteret majoritetssproglig dominans, men også at det flersprogede barns deltagelse og sprogudvikling støttes, og at minoritetssprogede børn mødes med respekt. Et studie fokuserer særligt på leg (Greve & Løndal) og bekræfter legens store betydning for børns læring, også blandt de yngste børn, og fremhæver særligt betydningen af børns interaktion med det fysiske miljø. Samlingsstunden er tema for et andet studie (Eide et al.), som viser, at børn bliver set og hørt, og at der tages højde for børns perspektiver og forudsætninger, men at der alligevel kun er lidt rum for børns deltagelse og medbestemmelse. Børns perspektiver får kun betydning, når de er i overensstemmelse med pædagogens planer.

Årets forskningskortlægning frembringer således relevant viden om de yngste børn i daginstitutioner og efterkommer dermed til en vis grad kravet om mere og forskningsbaseret viden om de yngste børns hverdag i daginstitutioner.

4.2 Sprogudvikling

4.2.1 Introduktion

I alt fire studier beskæftiger sig med børns sproglige udvikling i dagtilbuddet, herunder flersprogethed. Tre af studierne er svenske og et enkelt norsk. Af de fire studier er et enkelt studie, det norske, publiceret på engelsk, mens de tre andre er publiceret på svensk eller norsk. Tre af studierne er kvalitative studier, mens et enkelt er baseret på kvantitative data. Blandt de kvalitative studier er de to baseret på etnografiske metoder (Ehrlin; Kultti), mens det tredje er et casestudie (Johansson). Det kvantitative studie er et tværsnitstudie (Drange).

Alle fire studier har en særlig opmærksomhed rettet mod de særlige udfordringer, der er forbundet med det pædagogiske arbejde med sproglig udvikling hos etniske minoritetsbørn. Men derudover adskiller de sig fra hinanden ved at have ganske forskelligt fokus. Der er to studier, der ser mere generelt på, hvordan udvalgte institutioner igennem deres daglige praksis forsøger at håndtere nogle af de dilemmaer, som arbejdet i en flerkulturel og flersproglig sammenhæng etablerer. Et tredje studie ser mere specifikt på, i hvilken udstrækning og på hvilke måder musikalske aktiviteter i dagtilbud kan stimulere sproglig udvikling, og endelig udgør det fjerde studie en undersøgelse af effekten af en intervention, hvor etniske minoritetsbørn blev tilbudt fire timers gratis, dagligt ophold i et dagtilbud. Da dette tema kun rummer fire studier, vil gennemgangen af studierne ikke blive organiseret ud fra en særlig kategorial opdeling af dem.

4.2.2 Pædagogisk arbejde med sproglig udvikling for flersprogede børn

Johansson ønsker med sit studie at forstå, hvilke muligheder for læring der skabes gennem forskellige praksisser og samspil mellem børn og voksne i dagtilbud. Der er tale om et kvalitativt casestudie, baseret på feltarbejde i et svensk dagtilbud, hvor en udvalgt børnegruppe er blevet observeret. Materialet består af tre dages observationer af samspillet mellem de voksne (en pædagog og to pædagogmedhjælpere) og 13 børn i alderen et til tre år. Der er anvendt videooptagelser og feltnoter, hvilket er kombineret med interviews med det pædagogiske personale, som ligeledes har besvaret to spørgeskemaer.

Johansson peger i sit studie på den kompleksitet og de udfordringer, som dagtilbuddets personale står overfor i dag i et flerkulturelt samfund og en tid med forandringer. Resultaterne fremviser et flertydigt billede, hvor flere forskellige læringskulturer gør sig gældende i den pågældende børnegruppe. På den ene side fremanalyseres en mere eller mindre ureflekteret holdning til majoritetskulturens dominans, hvor svensk har en selvfølgelig og ureflekteret plads som officielt sprog i børnegruppen, og pædagogernes kommunikation dominerer i samtalen. I samtaler om multikulturalitet og dagtilbuddets fysiske miljø eksponeres en holdning, hvor børnenes forskellige etniske baggrunde og

traditioner i højere grad betragtes som tilfældige aspekter end som berigende for den pædagogiske virksomhed og ligeværdige med majoritetskulturen. På den anden side vises pædagogerne at lægge stor vægt på at tilstræbe respekt og ligeværd i den pædagogiske virksomhed. Pædagogerne fremhæver ønsket om en læringskultur, hvor emotionel læring, humor, spontanitet og intimitet er vigtige elementer. Pædagogerne forsøger at etablere et inkluderende 'vi' i børnegruppen, og de ønsker at arbejde med inkluderende værdier. Studiet peger på, at personalet ikke eksplicit diskuterer de dominansforhold i samfundet, som implicit påvirker den pædagogiske virksomhed.

Kultti er ligeledes i sit studie optaget af at undersøge, hvilke vilkår i dagtilbuddet der kan identificeres som støttende flersprogede børns sproglige og kommunikative udvikling og deltagelse i aktiviteter. Det er et kvalitativt, etnografisk studie, hvor datamaterialet baseres på feltarbejde i otte forskellige svenske dagtilbud over en periode på seks måneder. Der er anvendt deltagerobservationer og videooptagelser af både børneinitierede og voksenstyrede aktiviteter, Ti flersprogede børn i alderen et år og syv måneder til to år og elleve måneder deltog i undersøgelsen.

Studiet af Kultti viser, hvordan særligt de voksenstyrede gruppeaktiviteter støtter flersprogede børns deltagelsesmuligheder og sprogudvikling, hvis de enkelte børn får plads til at deltage på forskellige præmisser. Desuden fremhæves vigtigheden af, at flersprogede børn allerede i en tidlig alder tilbydes muligheder for at deltage i aktiviteter, hvor flere forskellige udtryksmåder og kommunikationsformer anvendes, og hvor pædagogerne bevidst støtter børnenes deltagelse med udgangspunkt i det enkelte barns erfaringer og interesser. Studiet viser samtidig, at dagtilbuddet udgør et miljø, hvor børnene socialiseres til at kommunikere på svensk gennem deltagelse i sproglige interaktioner og institutionelle aktiviteter som måltid, leg, sang og læsesituationer. Endvidere viser Kultti, at på trods af at andre sprog end svensk kun anvendes i meget begrænset omfang, begrænses de flersprogede børn ikke i deres deltagelse i dagtilbuddets aktiviteter. Forskeren konkluderer, at børn i en tidlig alder skelner mellem hvilket sprog, der skal anvendes i hvilken kontekst. Samlet viser studiet, at dagtilbudsaktiviteter giver gode vilkår for at støtte flersprogede børns deltagelse og sprogudvikling.

Ehrlin har i sit studie mere specifikt fokus på, hvordan musik kan bidrage til at stimulere børns sproglige udvikling. Der er ligeledes tale om et svensk studie, hvor tre dagtilbud med høj andel af flersprogede børn er indgået i et kvalitativt etnografisk studie, hvor den ene institution anvendtes som kontrolgruppe. To af de tre involverede dagtilbud har en musikalsk profil, mens det tredje ikke har en sådan musikalsk profil og dermed indgår som undersøgelsens kontrolgruppe. Datamaterialet baserer sig primært på feltarbejde i form af observationer og interview i de pågældende dagtilbud. Der er anvendt strukturerede observationskemaer for at måle børnenes deltagelse i de sprogstimulerende aktiviteter, og 25 børns sproglige udvikling er på tværs af de tre dagtilbud blevet testet over en periode på to år.

Ehrlins studie viser, at forskellige musiske aktiviteter i dagtilbud forstærker børnenes evne til deltagelse i kommunikation. Med musik kommunikerer børnene gennem lyd og bevægelse. Med musikken tilbydes børnene en legende tilgang til sprogudvikling, og sprogtesten viser, at børnene i musikdagtilbuddene forbedrer deres sprogudvikling mere markant end børnene i kontroldagtilbuddet. Resultatet fra sprogtesten er dog ikke signifikant. Undersøgelsen viser endvidere, at dagtilbuddets leder har afgørende betydning for prioritering af musik som pædagogisk og didaktisk værktøj til sprogstimulering. Le-

derne i de to musikdagtilbud sørger således for, at alle pædagoger deltager i kurser med henblik på at udvikle musikkompetencer knyttet til pædagogisk virksomhed i dagtilbud.

Drange er en ph.d.-afhandling, hvoraf to af afhandlingens fire artikler indgår i denne afrapportering. Studiet undersøger effekten af en intervention igangsat i Oslo i 1998. Interventionen består i, at børn med etnisk minoritetsbaggrund i to distrikter blev tilbudt fire timers gratis plads dagligt i et dagtilbud. Yderligere undersøges effekten af en anden intervention, hvor man med en reform i 1997 sænkede alderen for skolestart i Norge fra syv til seks år, med det formål at mindske forskellene i læringsudbyttet for børn med forskellige socioøkonomiske baggrunde. Der er tale om et kvantitativt tværsnitstudie, hvor datamaterialet er hentet fra det norske Statistisk Sentralbyrå. Effekten af indsatserne er målt på børnene, når de går ud af grundskolen i 15-16-årsalderen.

Resultaterne af effektundersøgelserne viser, at i forbindelse med indsatsen vedrørende de fire timers gratis dagligt ophold i dagtilbud, gik karaktergennemsnittet for piger substansielt op med en hel karakter i interventionsdistrikterne sammenlignet med kontrol-distrikter. Blandt drengene var der ingen signifikante effekter. I forbindelse med undersøgelsen af effekter af den nedsatte alder for skolestart vises det, at udvidelsen af et obligatorisk læringstilbud ikke modvirker forskelle i læringsresultater mellem børn fra familier med forskellige socioøkonomiske vilkår.

4.2.3 Opsummering

Studierne i denne gruppe har primært fokus på etniske minoritetsbørns sprogudvikling. Specielt de tre kvalitative studier har yderligere nogle fælles træk på trods af deres umiddelbart forskellige fokus. De er alle optaget af ikke at fokusere på sprogudvikling i sig selv, men ser det i sammenhæng med børnenes muligheder for at indgå i meningsfulde sociale sammenhænge i dagtilbuddets hverdag. I det perspektiv bliver det vigtigt at inddrage andre dimensioner i barnets udviklingsproces end den teknisk-sproglige side. Det gør alle tre studier ved på forskellige måder at lægge vægt på barnets deltagelse i virksomhed med andre børn, ligesom de alle tre sætter fokus på pædagogens betydning for en konstruktiv udvikling.

Projekterne sætter på den ene side fokus på betydningen af, om pædagogerne er i stand til at etablere pædagogiske aktiviteter, hvad enten de specifikt bygger på musiske udtryksformer eller er orienteret mod andre aktivitetsformer, som reelt skaber grundlag for, at børnene kan deltage aktivt med de forskellige baggrunde og udtryksmidler de er bærere af. På den anden side peges også på, at pædagogerne i deres arbejde ofte, på trods af erklærede ambitioner om det modsatte, skaber en form for usynlig pædagogik, hvor de etniske minoritetsbørns etnisk og kulturelt funderede kompetencer ikke bliver set eller værdsat. Dette kan tilsammen pege på det dobbelte behov for, at pædagoger både udvikler en bevidsthed om aktivitetsformer, som tilgodeser alle børn, og samtidig har et beredskab til kritisk at reflektere over, på hvilke måder de i den daglige praksis kan være bærere af normer og forventninger, der bidrager til fastholdelse af de etniske minoritetsbørn i en marginal position i børnegruppen.

4.3 *Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø*

4.3.1 *Introduktion*

I alt 22 studier beskæftiger sig med dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø. Af disse beskæftiger syv sig specifikt med de strukturelle rammer, mens 16 beskæftiger sig med de fysiske rammer. Et enkelt studie (Frödén) beskæftiger sig både med de strukturelle og fysiske rammer. Af de i alt 22 studier er 13 norske og syv svenske. To af studierne er komparative fra henholdsvis Norge/Kina (Birkeland) og Sverige/USA (Raustorp et al.). Det er værd at bemærke, at en stor del af studierne (otte) er publiceret på engelsk, ti på norsk og fire på svensk. Syv af de otte engelsksprogede publikationer omhandler dagtilbuddets fysiske rammer. Det kan dermed siges, at publikationer om temaet fysiske rammer i betydelig grad rækker ud over de skandinaviske sprog.

Der er hovedsageligt tale om kvalitativt funderede forskningsprojekter, hvoraf et enkelt kombinerer kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. Kun fire af studierne benytter sig i væsentlig grad af en kvantitativ tilgang, heraf en litteraturanalyse (Moser & Olsen), en spørgeskemaundersøgelse med fokus på kvalitet i dagtilbuddet (Moser & Martinsen), et studie af aktivitetsniveauet udendørs ved hjælp af et accelerometer (Raustorp et al.) samt en sundhedsorienteret undersøgelse (Sjödin).

Studierne er i de følgende afsnit opdelt efter de to overordnede kategorier omhandlende henholdsvis de fysiske og de strukturelle rammer for dagtilbuddet.

Indholdsmæssigt er der grundlag for at inddele 14 af de 16 publikationer om de fysiske rammer i følgende tre underkategorier: Betydningen af natur og udemiljø (tre bidrag), dagtilbuddets inderum, materialitet og artefakter (syv bidrag) og sundhed, miljø og fysisk aktivitet (fire bidrag). De resterende to studier står noget for sig selv, i det ene tilfælde drejer det sig om et empirisk studie, som først og fremmest omhandler et- og to-åriges leg i dagtilbuddet (Greve & Løndal), hvor børns samspil med det fysiske miljø fremkommer som et centralt element i analysen, og i det andet om en litteraturoversigt med temaet dagtilbud og rum (Moser & Olsen).

Studierne, der beskæftiger med de strukturelle rammer, er ganske forskellige i deres fokus og belyser hver især typisk et enkelt aspekt af det, der samlet kan betragtes som strukturelle rammer for læringsmiljø og kvalitet i dagtilbud. Faktisk er det kun et enkelt af studierne, der eksplicit beskæftiger sig med dagtilbuddets læringsmiljø, mens to studier har fokus på en afdækning af dagtilbuds dokumentations- og vurderingspraksis. To studier beskæftiger sig på forskellig måde med betydninger af de professionelle kvalifikationer, kompetencer og dømmekraft, mens et enkelt studie har fokus på betingelser for børns trivsel, med særlig vægt på betydningen af børns deltagelse og medbestemmelse. Endelig er et studie optaget af at undersøge, hvordan dagtilbuds materielle, rumlige og overordnede pædagogiske intentioner bidrager til formninger af køn blandt børnene. Der kan således ikke identificeres et eller nogle få gennemgående tendenser i studiernes tilrettelæggelse og tematiske fokus, bortset fra at størstedelen som nævnt er kvalitativt baserede studier. Gennemgangen af disse studier vil derfor ikke blive organiseret ud fra en særlig kategorial opdeling af dem.

4.3.2 Dagtilbuddets fysiske rammer som læringsmiljø

Indledningsvis behandles studiet af Greve & Løndal, som først og fremmest omhandler de yngste børns leg, og hvor der kun i lille grad gøres forskel mellem inde- og udemiljø. Børns leg i dagtilbuddet (og ældre børns leg i SFO) blev undersøgt ved hjælp af videobaserede observationer, som omfattede 38 times video- og lydoptagelser af toårige og 25 timers optagelser af etårige. Udover legens betydning som social samværsform identificerer forfatterne børnenes interaktion med det fysiske miljø som en vigtig betingelse for dannelse, ved at den skaber en levende vekselvirkning mellem barnet og verden. Forfatterne sammenfatter betydningen af det fysiske miljø på følgende måde (2012: s. 11):

«I barnas spontane interaksjon med de fysiske omgivelsene blir forståelsen for aktivitetsstedet med sin utforming, beskaffenhet og utrustning utfordret og justert. Nye bevegelsesmønstre og symbolske handlinger blir erfart og kroppsliggjort, og eksisterende handlinger blir tilpasset relevante situasjoner i leken. Tilpasset interaksjon med de fysiske omgivelsene synes også å bidra positivt til enkeltbarns evne og lyst til å ta steget inn i lek med andre barn.»

Forfatterne understreger også den store betydning, som aktiv deltagelse og anerkendelse fra den voksne har, og at der ligger et stort potentiale i deres muligheder og ansvar med hensyn til børns leg og læring, og at dette tema vil kræve større forskningsinteresse i fremtiden.

4.3.2.1 Betydningen af natur og udemiljø

De fem bidrag, som er inkluderet i denne kategori, har som samlende element, at de retter opmærksomheden mod den specifikke betydning af naturen eller elementer i det naturlige udemiljø for børns meningsdannelse og læring.

Nilsen (2012a) undersøgte på grundlag af et etnografisk design børn og personales sociale praktikker i et dagtilbud med naturprofil med særlig interesse i, hvordan fleksibilitet i naturen forbindes med forskellige forståelser af børn og barndom. Datamaterialet baserer sig på feltarbejde, og én pædagog, én pædagogmedhjælper samt 13 børn i alderen 3-6 år deltog i undersøgelsen. Nilsen peger på spændingerne mellem den moderne barndom og 'traditionelle' konstruktioner af en 'god' barndom udendørs, hvor det at lege på ikke-indhegnede steder i et naturligt miljø er højt værdsat. Det vises, at sociale forhold i dagtilbuddet kræver 'fleksible' og 'flydende' måder at være på, og at dagtilbud med naturprofil kan tilbyde skiftende og fleksible konstruktioner af steder og forskellige subjektpositioner. Dagtilbuddet med naturprofil viser sig at være fleksibelt, og de materielle grænser er til forhandling mellem børn og personale. Personalet i de undersøgte dagtilbud bruger metaforen 'nomader' om dagtilbuddets børn og voksne. De rumlige aspekter af dagtilbuddets såkaldte 'nomadiske praksis' bidrager til en anden end den traditionelle version af en barndom i dagtilbud, konkluderer Nilsen.

Med udgangspunkt i en etnografisk undersøgelse af ét svensk dagtilbud med udendørsprofil forsøger Ånggård at vise, hvordan børn og pædagoger skaber og omskaber steder i udemiljøet og tilskriver udemiljøet mening og betydning. Datamaterialet består af videooptagelser og interview. Det vises, at børn kan knytte stærke bånd til naturmiljøet, idet børn og pædagoger anvender steder i naturmiljøet alsidigt samtidig med, at børnene gør stederne "til deres egne". I det undersøgte dagtilbud skabte børn og pædagoger forskellige "menings-rum" i naturmiljøet, henholdsvis primitive, perceptuelle og ekssi-

stentielle rum. Skabelsen af de primitive rum giver muligheder for, at børnene kan spise deres mad, hvile og lege. De perceptuelle rum angår børnenes mulighed for at røre sig frit og bruge deres sanser. De eksistentielle rum skabes, når pædagoger og børn giver steder i naturmiljøet symbolske betydninger gennem ritualer og fantasilege. Stederne kan få mening i fællesskab som en delt mening mellem voksne og børn, men børn kommer - også uafhængigt af de voksne - frem til egne meningstilskrivelser af og for steder. Også i den forstand giver det mening at skelne mellem steder for børn (lavet af voksne for børn) og børns steder (lavet af børnene selv på grundlag af deres stedforståelser og interesser).

Det etnografiske studie af Klaar & Öhman orienterer sig mod børns oplevelse af og forståelse for naturlige fænomener og sigter dermed mod naturen som erfarings- og læringsarena. Baseret på Deweys pragmatisme fokuserer forfatterne på småbørns meningsdannelse i deres fysiske møde med og oplevelse af naturen i dagtilbuddets hverdagspraksis. Tre videoobserverede udendørsepisoder (cases) bruges som eksempler for at illustrere, hvordan praktisk meningsdannelse kan analyseres, og der illustreres forskellige trin i analysetilgangen (Practical Epistemology Analysis, PEA).

Det vises, at småbørns meningsdannelse i deres fysiske møde med og oplevelse af naturen er praktisk og kropslig snarere end konceptuel og verbal, noget som kan siges at være i overensstemmelse med fundene i den indledningsvis præsenterede småbørnsundersøgelse af Greve & Løndal. Ved at undersøge konkrete handlinger og konsekvenserne af handlingerne finder Klaar og Öhmann, at et barn har lært meget om friktion ved at gå opad en stejl og glat bakke. Barnet har lært, at det nemmere kan gå opad bakken ved at gå langsomt og med bøj i knæene. Han har endvidere lært, at nogle overflader er glatte, og nogle er ujævne, samt at det er nemmere at glide nedad en bakke med ujævn overflade, når man samtidig skubber sig nedad med hænderne. Det pointeres, at en verbal konceptualisering ikke er del af drengens meningsdannelse. I sine bestræbelser på at nå toppen af bakken forsøger han forskellige måder at bevæge sig på, han erfarer konsekvenserne og koordinerer bevægelserne samtidigt.

Forfatterne understreger, at en sådan metodologisk tilnærmelse giver mulighed for på en enklere måde at analysere kropslige handlinger som grundlag for meningsdannelse, både når det gælder processen og indholdet i meningsdannelsen. Arbejdet med «naturvidenskab» i dagtilbuddet bør tage udgangspunkt i lærerige (kropslige) naturoplevelser.

4.3.2.2 Dagtilbuddets inderum, materialitet og artefakter

Denne gruppe studier er endnu mere sammensat og heterogen end den forrige, og den omhandler tillige forskellige aspekter ved de fysiske rammer i dagtilbuddene fra indretning og organisering af inderummet til væggene som multimodal tekst og anvendelse af IKT i den pædagogiske praksis.

I det aktionsforskningsprægede casestudie «Barnehagens innerom som pedagogisk udviklingsprojekt» undersøger Moser pædagogernes opfattelse af, hvordan ændringer af forskellige værelser og rums indretning og organisering påvirker børns oplevelser, erfaringer og handlinger i tre dagtilbud i Norge. Derudover ønskede man at undersøge virkningerne af at tænke over rum på nye måder og overveje nye rumløsninger. Empirien bygger på resultater fra et pædagogisk rumvurderingsskema, personalets lognotater, observationer samt gruppeinterviews. Efter en pædagogisk rumanalyse fik personalet mulig-

hed for i samarbejde med børnene at planlægge en ommøblering og ny indretning i et til to rum i dagtilbuddet.

Personalet udviklede gennem projektforsløbet en ny og mere dynamisk forståelse af rummet. De opfattede ikke længere rummet som en given størrelse, men som et fysisk forhold, der kunne forandres, skabes, omskabes og genskabes på baggrund af pædagogisk refleksion. Et rum kunne let få tilføjet en ny pædagogisk dimension ved at fjerne eller opsætte møbler og artefakter. Rumvurderingsskemaet var tilsyneladende et hensigtsmæssigt redskab, der både havde en instrumentel værdi, men som også bidrog til øget bevidsthed og refleksion. I et af de deltagende dagtilbud, hvor man valgte at dele ét stort rum ind i en aktivitetsdel og en afslapningsdel, oplevede personalet, at fællesskabet mellem børn fra forskellige stuer blev styrket gennem de rummæssige dispositioner. Dette betød blandt andet, at flere af børnene kunne lege uforstyrret, og færre konflikter opstod. Personalet fortæller, at de gennem projektet er blevet mere opmærksomme på de uskrevne regler, der er i dagtilbuddet, og at disse kan have ret store konsekvenser for den pædagogiske praksis i hverdagen. Projektet har således også udfordret den pædagogiske tænkning og givet pædagogerne et større pædagogisk handlingsrum og børnene et rigere rum for leg og interaktion.

Et særdeles vigtigt aspekt i dagtilbuddet er, hvordan de fysiske omgivelser gør det muligt for børnene at interagere og positionere sig selv i forhold til hinanden og rummet i leg og meningsdannelser. Disse forhold er genstand for et etnografisk studie, hvor Nordtømme undersøger, hvordan rum og materialitet i dagtilbud kan være afgørende for børns udforskning af deltagelsesmuligheder. To grupper med hver 18 børn mellem to og fem år indgik i studiet, som benyttede sig af deltagende observationer, feltnotater og fotografier i dataindsamlingen.

Forfatteren identificerer to temaer, der går igen i datamaterialet, 1) at børnene gør rum, materialitet og deltagelse, og 2) magtrelationer i leg. Både børn og voksne interagerer med plads, rum og materialitet på en måde, som afspejler idéer, værdier og forventninger. Forventningerne er ofte usynlige, selvom de former praksis og regler, der påvirker hverdagslivet i dagtilbuddet. Fleksible materialer støtter børnene i at skabe nye muligheder for enten at gå ind i en leg eller at værne om en leg. Det enkelte barn kan have forskellige magtrelationer ved at positionere sig forskelligt. Dagtilbuddets fysiske indretning åbner op for forskellige positioneringsmuligheder, som børnene kan veksle mellem alt efter variationsmuligheder i legerummene i fysisk forstand. Børnene er i stand til at skifte positioner og formår på samme tid at være en del af gruppen og bevare en fællesskabsfølelse. Studiet viser endvidere, at det er vigtigt, at pædagogerne kan positionere sig forskelligt fra at være en aktiv deltager til nogle gange at være tilgængelig, men alligevel tilbagetrukket fra legens centrum.

Frödén undersøger, hvordan dagtilbudspraksissens materielle og rumlige dimension og dens overordnede pædagogiske intentioner bidrager til det at 'gøre' køn. Dette studeres gennem et etnografisk studie i et svensk Rudolf Steiner-dagtilbud (Waldorfförskola). I et feltarbejde over en periode på halvandet år blev det empiriske materiale genereret gennem deltagerobservationer, lydoptagelser, fotografier og interviews. 17 børn i alderen tre til syv år deltog i undersøgelsen sammen med to pædagoger og én køkkenmedarbejder.

Studiet kommer frem til et overraskende fund: Ved første øjekast kan dagtilbudspraksis tolkes som værende både kønsstereotyp og et 'feminint univers' med lyserøde vægge,

hjemlig indretning og med moderlige pædagoger, som har fokus på håndarbejde og huslige gøremål. Nærmere og dyberegående analyser bekræfter imidlertid ikke et sådant overfladesyn. Det fremgår derimod tydeligt, at børnene opfordres til at deltage i samme type aktiviteter uanset deres køn, og at børnene heller ikke kategoriseres ud fra køn. At sy, brodere og deltage i husholdningsarbejde er ifølge Frödén lige så selvfølgelig for drenge som for piger. Dette fører til konklusionen, at dette dagtilbud er et sted, hvor køn gøres ikke-relevant, og forfatteren præsenterer i den forbindelse begrebet 'siteret kønsafkodning'.

Den situerede kønsafkodning muliggøres ifølge Frödén på grund af det pædagogiske særpræg ved det undersøgte dagtilbud, for eksempel en repetitiv struktur, hvor rutiner og aktiviteter følger en bestemt dags-, uge- og årsrytme, som var gennemtænkt og fastlagt lang tid i forvejen med vægt på vekslen mellem kontinuitet og forandring. Der henvises også til en tydelig materiel og rumlig afgrænsning, som gør dagtilbuddet til et lukket rum, hvor grænserne mellem 'hjem' og 'dagtilbud' opretholdes. En særlig, spirituel dimension tydeliggøres gennem ritualiserede praksisser i dagtilbuddet, som forstærker kønsafkodningen. Også pædagogernes konsekvente handlinger i dagligdagen er medvirkende til kønsafkodningen. Studiet markerer således på et mere overordnet plan en indbyrdes forbundethed mellem barnet, køn og spiritualitet, og hvordan dette kommer til syne i dagtilbuddets pædagogiske praksis.

I et komparativt casestudie sammenligner Birkeland to dagtilbud fra henholdsvis Norge og Kina med hensyn til hvilke dannelseideal, som kommer til udtryk ved valg af artefakter på væggene (fx billeder, symboler, tegn, skrift og andre artefakter). Fotografierne bliver brugt som udgangspunkt for to semistrukturerede fokusgruppeinterviews med fem pædagoger fra de pågældende dagtilbud. Det første interview gjaldt spørgsmålene knyttet til artefakterne i eget dagtilbud og det andet interview artefakterne i det andet dagtilbud. Analysen af data baserer sig på virksomhedsteori, hvor artefakterne kan forstås som udtryk for historiske og kulturelle traditioner, rutiner, normer og vurderinger.

Resultaterne viser, at kinesiske og norske pædagoger har svært ved at forstå hinandens valg af artefakter. Det synes vanskeligt for kinesiske pædagoger at forstå, hvorfor den norske institution vælger at hænge børnenes individuelle tegninger op. Omvendt har de norske pædagoger svært ved at forstå, hvorfor den kinesiske institution kun udvælger særligt pæne tegninger til ophængning. Ifølge det kinesiske dannelseideal skal det enkelte barn opfylde ønskerne fra to forældre og fire bedsteforældre og derudover leve op til centrale dyder som næstekærlighed, retskaffenhed, god opførsel, visdom/klogskab og ærlighed. En konklusion er, at det kinesiske dagtilbud med dets artefakter har til formål at indarbejde gode og hensynfulde vaner, perfektion og udvikling af ansvarlighed overfor fællesskabet. Ifølge et vestligt dannelseideal skal det enkelte barn ikke blot tilegne sig færdigheder og viden, men også udvikle et selv. Det norske dagtilbud har til forskel fra det kinesiske til formål at lade barnet udtrykke sig, blive hørt og set med henblik på barnets selvrealisering og udvikling af identitet og tilhørsforhold til dagtilbuddet. Forskellige forhold mellem antal børn og pædagoger i Kina (1:15) og Norge (1:6) vurderes som en mulig forklaring på forskellige funktioner af artefakter på væggene.

Undersøgelsen viser generelt en stor forskel på de to institutioners anvendelse og forståelse af artefakter i dagtilbuddet. I det kinesiske dagtilbud fungerer de mange skilte på væggene som instruerende i forhold til, hvordan ting skal udføres, fx anvisninger til børnene om papirklipping, oprydning og håndvask. Med henblik på at opnå anerkendelse

udefra, såvel fra forældre som i forbindelse med ekstern evaluering af institutionen, pynter pædagogerne i Kina væggene, fordi den æstetiske præsentation af institutionen bidrager til en positiv evaluering. I det norske dagtilbud består artefakterne af børnenes egne tegninger og malerier samt billedcollager fra temadage, hvor børn og voksne har arbejdet sammen. Derudover hænger der flere fotografier af de børn, som går i dagtilbuddet. Studiet tydeliggør, hvordan meget forskellige kulturelle forhold og dannelsesidealer kommer til udtryk i dagtilbuddets materialitet, her i form af artefakter på væggene.

Fristorp undersøger i sit etnografisk orienterede studie udformningen af naturvidenskabelige læringsmiljøer, og hvordan tre grupper af børn fra henholdsvis dagtilbud, børnehaveklasse og grundskole skaber mening ud fra de undervisningsmidler, som børnene tilbydes i naturvidenskabelige aktiviteter planlagt af pædagogerne eller lærerne. Mikroanalyserne mellem børn og børn og pædagoger af i alt 27 børn og fire pædagoger var baseret på transskriberede videoobservationer og blev analyseret ud fra en multimodalt og design-orienteret teoretisk referenceramme med fokus på den kreative dimension af læring og detaljerede aspekter af, hvordan læring finder sted.

Kun et relativt lille antal børn deltog i de naturvidenskabelige læringsammenhænge. Overordnede aspekter, såsom børnenes alder, om de selv vælger at deltage eller ej, og deres personlige interesser, var afgørende for børnenes deltagelse i og meningsdannelse af naturvidenskab. De miljøer, rum og værktøjer, som pædagoger og børn havde til deres rådighed, havde en tendens til at blive mindre varierede, færre og mindre tilgængelige, jo ældre børnene var, og i takt med at antallet af børn i gruppen steg. Pædagogerne stræbte mod de bedste interaktionsmuligheder, som efter omstændighederne var mulige. Den måde, hvorpå rummet blev møbleret, og den måde, hvorpå børnene blev placeret, afspejlede pædagogernes ambitioner om at opretholde åbne sociale relationer i den naturvidenskabelige læringskontekst og dermed også, at de fysiske rammer blev anset som en vigtig betingelse for naturvidenskabelig læring.

Studiet frembragte også en række andre fund, ud over det som angår de fysiske rammer. Fx at børnenes verbale udtryk, som svarede til den respons, der var forventet af pædagogerne, var meget værdsat og blev anerkendt som knowhow. Det gjaldt i mindre grad i de tilfælde, hvor børnene skabte repræsentationer – både individuelt og i fællesskab – på nye eller anderledes måder. Ifølge forfatteren kan det betyde, at der er fare for, at mange af de potentielle betydninger, der findes i børns meningsdannelse i naturvidenskab bliver overset. Et andet fund er, at børnene udformede deres læringsforløb og indrammede naturvidenskabelige fænomener på måder, som pædagogerne ikke forventede.

Til slut præsenteres to undersøgelser, som på hver deres måde behandler computere i en dagtilbudskontekst. Computer opfattes her som et særskilt artefakt med en høj opfordringskarakter for mange børn, som blev adresseret i offentlige styringsdokumenter for dagtilbuddet, samtidig med at anvendelsesområder og pædagogiske værdier i og for dagtilbuddet fortsat synes at være omdiskuteret.

Vangsnes, Økland & Krumsvik undersøger pædagogers deltagelse i situationer, hvor computerspil bliver anvendt af femårige børn, og de didaktiske udfordringer, pædagogerne møder, når kommercielle computerspil med et pædagogisk formål implementeres i dagtilbuddet. I dette kvalitative casestudie deltog otte pædagoger og de børn, de arbejder med, og dataene blev samlet ind ved hjælp af semistrukturerede interviews og videoobservationer (15 timer). Der blev også gennemført en dokumentanalyse af offentlige do-

kumenter, som omhandler IKT i dagtilbud, som baggrundsmateriale for interviews og observationer.

Pædagogerne anser computerspil som en del af børnenes "frie leg" og er i høj grad ikke til stede, når børnene spiller computerspil. Ud over det ses der på pædagogiske computerspil først og fremmest som et redskab til læring af sociale spilleregler i tillæg til, at det giver teknisk indsigt og tekniske færdigheder. Pædagogerne involverer sig som deltagere i spillet i kun 11 % af de observerede situationer. I de tilfælde, hvor pædagogerne deltager, oplever de, at det er svært at fastholde dialogen, som de anser som et centralt element i det at udforske og lære. Vangsnes et al. identificerer to vigtige "dramaturgier", når det gælder implementering af kommercielle computerspil: 1) den indbyggede interaktive dramaturgi i spillet, materialiseret i selve spillesituationen, og 2) den dialogiske dramaturgi, som pædagogen forsøger at skabe i den didaktiske situation. Fundet tyder på en betydningsfuld forskel mellem det læringsrum, som bliver skabt gennem spillet selv, og det læringsrum, som pædagogen forsøger at skabe og styre. For at kendetegne denne forskel indføres begrebet didaktisk dissonans.

Det kan eksemplificeres ved, at pædagogerne som regel forsøger at få børnene til at fortælle og forklare, hvad det er, de laver i spillet, mens de spilleaktive børn er fordybet i spillet og ikke modtagelige for den kommunikation, som pædagogerne ønsker at skabe. Det stærkeste interaktive bånd synes at bestå mellem spilleren og spillet, ikke mellem spilleren og pædagogen, og dermed opstår der også en vis dissonans i forhold til det sociokulturelle og konstruktivistiske lærings syn, som dominerer dagtilbudspædagogikken. For aktivt og konstruktivt at kunne møde udfordringerne knyttet til implementering af kommercielle computerspil i dagtilbuddet kræves der relevant kompetence af pædagogerne, en kompetence, som bør udvikles i uddannelsen.

Jernes & Engelsen har en noget anden tilgang til temaet IKT i dagtilbuddet, når de vil undersøge, hvordan inklusion og eksklusion kommer til udtryk i børns samspil ved computere, og hvordan dette opleves af pædagogerne. Data er genereret i tre norske dagtilbud gennem brug af dagbog, feltnoter, observation, interview og videooptagelser. Fundene fra den fænomenologiske og hermeneutiske analyse af det empiriske materiale blev fremstillet gennem narrativer om en tosproget dreng, José.

Resultaterne viser, at børns samvær i en digital kontekst er komplekst, og det kan indeholde både venskab og interaktion og elementer af magt og eksklusion. Gennem en konkret episode, der for pædagogerne ser ud til at være en inkluderende situation, illustrerer Jernes & Engelsen, hvorledes intern eksklusion finder sted omkring computerne. Intern eksklusion betyder, at man er (fysisk) inden for en gruppe eller et fællesskab, men bliver overset og overhørt (man modtager ingen respons på egne ønsker og handlinger). Studiet viser, hvordan drengen José bliver overset og overhørt. Æggeuret har ringet flere gange for at markere, at det er tid til at bytte plads. José har flere gange nonverbalt markeret, at det er blevet hans tur til at få computeren, men de tre andre drenge reagerer ikke på hans henvendelser.

Når José, som har begrænsede norske sprogkunderskaber, og som ikke kommer til, selvom han har ventet i 30 minutter, endelig kommer til at spille ved hjælp af pædagogens intervention, varer spilletiden kun i fem minutter for hans vedkommende, før de andre drenge igen overtager computeren. Det pædagogiske personale udtaler, at de er klar over, at der kan forekomme eksklusion rundt omkring computerne, men at de stoler på, at børnene som regel kan håndtere en retfærdig fordeling i kammeratgruppen. Det pæ-

dagogiske personale nævner desuden behovet for en mere nærværende pædagog, der er til stede og kan hjælpe børn, der ikke kan hævde deres ret.

Som i det allerede refererede studie af Vangsnes et al. finder også Jernes & Engelsen, at personalet ikke aktivt er med i den digitale kontekst, men udelukkende har en kontrollerende rolle. Ifølge personalet bør pædagogerne være til stede og deltage for at kunne være i stand til at give barnet flere udfordringer, vejledning og stimulering undervejs i spillet.

4.3.2.3 Sundhed, miljø og fysisk aktivitet

Der er fire studier, som samles under denne overskrift, to af dem handler om sikkerhed i forbindelse med børns risikoleg (Sandseter) og støj (Sjödin), og de resterende to gælder hyppigheden og intensiteten (Raustorp et al.) og indholdet (Bjørngen) af fysisk aktivitet i relation til de fysiske rammer.

Sandseter undersøger i et interviewbaseret studie, hvorledes syv ansatte i henholdsvis en naturinstitution og et traditionelt dagtilbud i Norge vurderer børnenes muligheder for 'risikofyldt leg', samt hvorledes personalet vurderer og håndterer 'risikofyldt leg'. Risikofyldt leg er leg, der kan lede til fysiske skader, som leg i højde og i fart, tumlelege, leg med brug af farligt værktøj, eller det at nærme sig farer i omgivelserne og at fare vild.

Resultaterne viser, at de deltagende pædagoger og medhjælpere giver lov til og støtter den risikofyldte leg. Børnene i begge dagtilbud har, ifølge det interviewede personale, adskillige muligheder for risikofyldt leg, gennem at børnene tilbydes et rigt og varieret legemiljø, fx store træer, varierende former for terræn, steder at lege skjul, steder at hoppe, hytter at klatre på og rutsjebaner, der alt sammen ses som vigtigt for børns risikofyldte leg. Det rapporteres, at man kun sjældent oplever, at børnene kommer ud for skader. Det er derimod en udbredt holdning, at risikofyldt leg er positivt for børnenes udvikling ved at forbedre børnenes samlede udvikling og læring, og at risikofyldt leg bryder med hverdagens kedsommelighed ved at bidrage med spændende og sjove lege i hverdagen. Studiet viser endvidere, at den risikofyldte leg i dagtilbuddene håndteres gennem uskrevede regler og tavs viden om, hvad der er og ikke er tilladt. Der findes derfor kun få fælles regler for de ansatte og børnene. Pædagogerne og pædagogmedhjælperne fortæller også, at hver risikofyldt legesituation vurderes individuelt i forhold til børnenes kompetencer og risikobeherskelse.

Studiet af Sjödin beskæftiger sig med et meget vigtigt sundhedsmæssigt aspekt ved dagtilbuddet, nemlig lydmiljøet. Der undersøges særligt de trivsels- og sundhedsmæssige konsekvenser, det har for ansatte i svenske dagtilbud at blive udsat for støj i hverdagen samt potentialet i forskellige akustiske og organisatoriske tiltag, som kan bidrage til at begrænse omfanget af støj. Et første delstudie med 101 pædagoger omhandler målinger af støjniveau i institutionens legerum og spiserum. De ansattes oplevelser samt sundhedseffekter af lydmiljøet bliver analyseret ved hjælp af et spørgeskema og måling af stresshormonet kortisol, og der bliver foretaget en audiometrisk screening for at undersøge deltagernes hørelsesstatus. I det andet delstudie, hvor 24 pædagoger deltager, undersøger Sjödin sammenhængen mellem larm og arbejdsmiljø, og hvordan dette påvirker stressniveauet hos de ansatte.

Undersøgelsen afdækker, at mange af pædagogerne rapporterede, at de efter en arbejdsdag er lydtrætte, samt at deres søvn bliver forstyrret af at arbejde i et miljø med højt støjniveau. De deltagende pædagoger karakteriserer lydmiljøet som den mest belastende arbejdsmiljøfaktor. Analyser af arbejdsbelastning blandt de ansatte viser, at de bruger megen energi på at arbejde i miljøer med larm, hvilket giver udslag af stress og udbrændthed. Derudover viser studiet, at eksponeringsniveauet overfor støj er ret jævnt fordelt på de forskellige dagtilbud. Forskellene i eksponeringsniveau fordelt på ugedage var små, men der var store forskelle i personalets lydsensitivitet. De mest fremtrædende kilder til støj er, ifølge studiet, børnestemmer og lyd fra aktiviteter. Oplevelsen af at have et dårligt lydmiljø forringer forudsætningerne for det pædagogiske arbejde og øger frekvensen af sundhedsmæssige problemer. Akustiske foranstaltninger, såsom nye ventilationssystemer, nye borde, isolationsvægpaneler, legetøj der ikke larmer og færre børn på stuen, viste sig at have en langt større effekt på lydmiljøet sammenlignet med organisatoriske foranstaltninger, så som at have et afslapningsrum, at give lyd- og stemmetræning til børn og voksne eller at montere en støjmåler i lokalerne.

Formålet med tværnsnittstudiet af Raustorp et al. er på en empirisk-kvantitativ måde at sammenligne det fysiske aktivitetsniveau inde og ude mellem børn i svenske og amerikanske dagtilbud, samt at undersøge forskelle mellem piger og drenge. I alt deltog 50 børn, 26 drenge og 24 piger, med en gennemsnitsalder på 52 måneder i projektet. Børnene blev udvalgt fra fire dagtilbud, henholdsvis to fra Raleigh i USA og to fra Malmö i Sverige. Børnene blev i fem sammenhængende dage udstyret med et accelerometer, som måler børnenes aktivitetsniveau.

Studiet viser, at børnene i gennemsnit var meget mere aktive udendørs end indendørs, både i de amerikanske og de svenske dagtilbud. Dagtilbudsbørn i Malmö tilbragte i gennemsnit 46 % af tiden udendørs sammenlignet med 18 % i Raleigh. Derudover viser studiet, at svenske drenge var væsentligt mere udendørs end pigerne, idet de tilbragte 56 % af deres tid i dagtilbuddet udenfor, mens pigernes udendørsaktiviteter kun fyldte 38 % af tiden. I USA var der ingen store forskelle mellem drenge og piger. Her tilbragte pigerne 19 % og drengene 17 % af tiden udendørs. Studiet viser, at intensiteten i aktiviteterne udendørs i gennemsnit var væsentligt højere end intensiteten i indendørsaktiviteterne, og at dette gælder for begge lande.

I det andet studie, som retter sig mod fysisk aktivitet, undersøger Bjørgen ved hjælp af et etnografisk design, hvordan femårige børn (18 drenge og 18 piger) forholder sig til kropslig, fysisk leg i seks forskellige dagtilbuds udeareal i Norge. Bjørgen er derudover interesseret i, hvordan børnenes erfaringer eventuelt kan bidrage til at påvirke tilrettelæggelse for bevægelsesleg, både i forhold til personalets rolle og miljømæssige forhold. Studiet ønsker at fremhæve børnenes oplevelser og erfaringer og forstå disse som meningsfulde, konkrete relationer ud fra erfaringer i bestemte situationer i specifikke kontekster. Børnene blev interviewet i grupper på tre, og hvert enkelt interview varede mellem 30 og 45 minutter. Derudover havde forskeren en samtale med lederne i de seks dagtilbud for at få information om dagtilbuddets udeareal og fysiske, miljømæssige muligheder.

Resultaterne viser, at de fleste af de i alt 36 børn fortrækker at lege udenfor frem for indenfor, væsentligst på grund af begrænsninger som pålægges kropslig udfoldelse og stemmebrug indenfor. Udenfor må børnene gerne råbe, skrike, løbe og hoppe. Svarene på spørgsmål om, hvilke aktiviteter børnene foretrak ude, afdækkede en stærk af-

hængighed af årstiden: Om vinteren foretrækker mange at kælke eller stå på ski, men om sommeren er det fodbold, cykling, klatring, løb og det at plukke blomster, der bliver fremhævet som foretrukne aktiviteter. Årsagerne til, at børnene er glade for disse aktiviteter, beskrives blandt andet med, at de er glade for bevægelserne, farten og spændingen. Børnene giver meget præcise sproglige beskrivelser af deres kropslige erfaringer med, hvordan det føles, når de er aktive og leger. For eksempel beskriver de, at når de hopper på trampolin, kan de mærke hjertet slå, og at det føles som om, de flyver ud i verdensrummet. Dette viser, ifølge Bjørgen, at børnene er opmærksomme på, hvad der sker i kroppen, når de er aktive. På spørgsmål om de voksne godt kan lide at lege, svarede de fleste af børnene, at voksne ikke ved, hvordan man leger. Børnenes svar tyder på, at de ikke har mange erfaringer med udendørsleg sammen med voksne. Når de voksne leger med børnene udenfor, sætter børnene stor pris på at lege sammen med dem.

4.3.2.4 Review af litteratur

Moser & Olsen præsenterede i 2012 en oversigt over international litteratur om temaet dagtilbuddets fysiske miljø. Denne database er åbent tilgængelig på internettet og kan downloades fra forskningsnetværket 'barn og rum's hjemmeside (<http://barnehagerom.wordpress.com/>). Udover at præsentere udvalgte resultater af søgningen dokumenteres det i bidraget også, hvordan man gennemfører en tematisk literatursøgning. Forskerne har søgt efter relevante studier, dvs. studier, der omhandler dagtilbuddets fysiske miljø, rum og materialitet for perioden 2000-2010, i databaserne Bibsys, Academic Search Elite og Eric, og der blev hånd søgt i enkelte nordiske tidsskrifter samt i databaserne Norart og Idunn. Alle typer udgivelser, undtagen studiearbejder under kandidatniveau, er inkluderet. 267 relevante referencer blev inkluderet i den videre analyseproces, hvor studierne blev kategoriseret og struktureret under fire hovedemner: 1) Arkitekturfagligt perspektiv, 2) Pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø, 3) Sundhed, miljø og sikkerhed og 4) Fysisk miljø ud fra specifikke fagområder i dagtilbuddet. Hvert af hovedemnerne har to til fem delemler.

Studiet viser, at der under kategorien 'Arkitekturfagligt perspektiv' blev fundet i alt 47 studier, der omhandler arkitekturfaglige, bygnings- eller landskabsfaglige orienteringer samt beskrivelser af hele det fysiske miljø i dagtilbud, eller aspekter ved det. Under kategorien 'Pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø' blev der fundet 136 relevante referencer, der primært omhandler dagtilbuddets fysiske miljø i pædagogisk eller didaktisk perspektiv, børns leg og opvækstmiljø, læringsmiljø og materialer samt legetøj og læringsressourcer. Studierne i denne kategori dækker fx både over læringsmiljø som beskrevet i styringsdokumenter og læringsmiljø beskrevet som konkrete eksempler fra daglig praksis i dagtilbuddet. 16 relevante referencer blev kategoriseret under 'Sundhed, miljø og sikkerhed'. Relevante aspekter er hygiejne, indeklima og kvaliteten af arbejdsmiljøet.

I den sidste overordnede kategori, 'Fysisk miljø ud fra specifikke fagområder i dagtilbuddet', blev 68 studier identificeret. Studierne herunder beskæftiger sig med kommunikation, sprog og tekst, krop, bevægelse og sundhed, kunst, kultur og kreativitet, antal, rum og form samt natur, miljø og teknik i et rumperspektiv.

Litteraturoversigten indikerer også områder, hvor der i dag ikke findes tilstrækkelig forskning, fx på området opgradering og restauration af eksisterende dagtilbud og udendørsarealer. Der er også forholdsvis lidt forskning om børns konkrete brug og anvendelse

af det fysiske miljø, hvordan miljøet påvirker deres hverdag, samt hvordan de bliver støttet eller forhindret i legen og hverdagsaktiviteter. Her er det interessant at bemærke, at årets forskningsanalyse selv bidrager med relevante publikationer, som omhandler det sidstnævnte aspekt (se ovenfor).

4.3.3 Dagtilbuddets strukturelle rammer som læringsmiljø

Berge sætter eksplicit fokus på, hvordan dagtilbuddet forstås som læringskultur. Dette undersøges gennem et kvalitativt forskningsinterview med et mindre antal pædagoger (fire), som specifikt er indgået i et samarbejdsprojekt med en lokal skole omkring udvikling af læringskultur. Undersøgelsen er specielt interesseret i at få pædagogernes (og et tilsvarende mindre udvalg af læreres) vurdering af, om samarbejdsprojektet har skabt forandring i deres opfattelse af læring og læringsmiljø i dagtilbuddet, samt om det har ført til konkrete ændringer i tilrettelæggelsen af læringsaktiviteter.

Ud fra den gennemførte undersøgelse peger studiet på, at pædagogerne udtrykker usikkerhed omkring udvikling af læringskultur i dagtilbud. Pædagogerne giver udtryk for, at deres forståelse og tænkning omkring læring, indhold og metoder har ændret sig i de senere år. Samtidig fremgår det, at de føler sig udfordret i forhold til at tænke og praktisere læring ud fra to forskellige perspektiver. På den ene side i et traditionelt perspektiv, hvor der er fokus på betydningen af børns leg og et her-og-nu perspektiv, samtidig med at de på den anden side er orienteret mere mod et fremtidsperspektiv, hvor der er fokus på børnenes faglige progression gennem tilegnelse/udvikling af viden, færdigheder og skoleparathed. Især i de senere år er det sidste perspektiv blevet styrket. Pædagogerne udtrykker tilfredshed med omverdenens stigende opmærksomhed omkring dagtilbuddenes arbejde, men udtrykker samtidig bekymring for børnenes fortsatte muligheder for læring gennem leg. Der fremanalyseres en udtalt splittelse mellem en traditionel forståelse af dagtilbuddet med en egen dagsorden og dagtilbuddet som en del af skolekulturen.

Vallberg-Roth er i sit studie optaget af at undersøge dokumentations- og vurderingspraksis i svenske dagtilbud. Gennem inddragelse af resultater fra tidligere og aktuelle studier af dokumentations- og vurderingspraksis, suppleret med gennemførelse af interview med aktuelt arbejdende pædagoger, etablerer studiet et overblik over mønstre og typer af praksis. Studiet viser, at flere typer af dokumentation er udbredt i svenske dagtilbud, hvilket dels dækker over en variation af dokumentationspraksis imellem de forskellige dagtilbud, dels dækker over at den samme institution såvel fordelt over tid som synkront kan tage forskellige dokumentationsformer i anvendelse. Typisk er der tale om på den ene side summative og på den anden side formative dokumentations- og vurderingsformer samt former, der ikke entydigt kan dækkes ind under disse vurderingsformer, men der findes også eksempler, der afspejler en tredje kategori, transformativ vurdering. Transformativ vurdering beskrives som en ny dokumentations- og vurderingspraksis, hvor både summative og formative elementer indgår.

Studiet finder eksempler spændende fra pædagogisk dokumentation og porteføljer til individuelle udviklingsplaner, evidensrelaterede og standardiserede registreringsdokumenter som TRAS og programmer for social og følelsesmæssig udvikling som SET (Social and Emotional Training), START og Second Step.

Det vises i studiet, at der ofte etableres en dokumentationspraksis, som giver pædagerne mulighed for at følge børns udvikling over tid, med fokus på udvikling i det enkelte barns evner og færdigheder. Dette giver ifølge studiet endvidere barnet mulighed for at følge egen udvikling og opleve stolthed over egen fremgang. En væsentlig motivation for udvikling af dokumentations- og vurderingspraksis er at skabe grundlag for tidligt at udpege børn, der oplever særlige udfordringer, og derigennem styrke muligheden for at yde den rette støtte til børn, der har behov for særlig indsats.

Emilsson & Samuelsson fokuserer ligeledes på dokumentationspraksis i dagtilbud i Sverige. Her er der dog tale om et etnografisk feltstudie, hvor dokumentationspraksis i to udvalgte institutioner bliver beskrevet og analyseret specielt med henblik på at afdække, hvad der står i fokus i dokumentationspraksis, og hvad der mere specifikt kendetegner kommunikationen mellem pædagog og barn i forbindelse med udførelsen af den pædagogiske dokumentation. Såvel den verbale som non-verbale dokumentation observeres, og i den sammenhæng inddrages beskrivelser af emotionelle udtryk, blik, gestik og attituder. I alt er 30 børn i alderen et til tre år samt syv pædagoger observeret.

Studiet identificerer fire forskellige mønstre i kommunikationspraksis i forbindelse med gennemførelse af dokumentation. Et mønster karakteriseres ved, at barnet er initiativtager, mens der næsten ikke finder kommunikation sted mellem pædagog og barn. Pædagogen kan i dette mønster primært beskrives som tavs iagttager af barnets handlinger og giver kun korte instrukser eller stiller få spørgsmål til barnet. Et andet mønster er karakteriseret ved, at pædagogen alene har fokus på barnets præstationer, hvilket dokumenteres. Et tredje mønster beskrives ved, at pædagogen primært ser barnet som et studieobjekt, og kommunikationen er styret af pædagogens strategiske formål, rettet mod at få børnene til at gennemføre opgaver, der kræver et højt abstraktionsniveau. Endelig beskrives det fjerde forekommende mønster som værende karakteriseret ved et formål om at få børnene til at udføre bestemte handlinger eller gøre særlige opdagelser, fx at få børnene til at lege med legoklodser. Generelt vises det, at pædagogens kommunikation i forbindelse med dokumentationspraksis ofte kan karakteriseres som strategisk, i forhold til at få barnet til at gennemføre særlige typer af handlinger, tilegne sig bestemte færdigheder og lignende, samt at formålet ofte synes at være at styrke og/eller beskrive barnets kompetencer.

Åmot er optaget af at undersøge en anden dimension i sammenhæng med de strukturelle betingelser for kvalitet eller etablering af læringskultur. I dette studie er der fokus på pædagogernes kvalifikationer, specifikt i sammenhæng med hvordan de håndterer de valg og dilemmaer, der opstår i forbindelse med deres daglige pædagogiske praksis med børn, der har interaktionsvanskeligheder. Denne undersøgelse er gennemført som et etnografisk studie i tre dagtilbud, fordelt på tre kommuner i Norge. Dataindsamlingen tager afsæt i et udvalg på otte børn, som ansatte og forældre til disse børn var enige om havde interaktionsvanskeligheder. Det drejer sig om to piger og seks drenge, alle i alderen mellem tre år og fire måneder op til seks år og elleve måneder. Data bygger på jævnlige observationer af hverdagslige aktiviteter, hvor mindst ét af de otte børn indgår. Udover de gennemførte observationer har forskeren skrevet feltnotater og gennemført syv fokusgruppeinterview med pædagoger. Disse interview tog udgangspunkt i temaer genereret på basis af de gennemførte observationer.

Studiet af Åmot viser, at det er vigtigt for børn med interaktionsvanskeligheder at få hjælp til at blive set og hørt. Pædagogerne vurderer, at det kan være vanskeligt at bi-

drage til, at disse børn får en synlig plads i fællesskabet, da personalets handlinger ofte foregår i en uafbrudt strøm og præges af mange øjebliksvurderinger og hurtige beslutninger. Børn med interaktionsvanskeligheder beskrives ofte som børn, der lever på kanten af fællesskabet, som er urolige og ofte indblandet i konflikter med de andre børn. Det fremgår tilsvarende af observationsmaterialet, at mange af de ansatte har problemer med at tage hensyn til det enkelte barns behov på samme tid, som de forsøger at tage hensyn til den kollektive børnegruppe. Studiet viser endvidere forskellig praksis for, hvordan børn med interaktionsvanskeligheder bliver korrigeret ved u hensigtsmæssig adfærd, sammenlignet med de måder børn uden interaktionsvanskeligheder korrigeres på. Pædagogerne synes således i en vis udstrækning at bidrage til at fastholde en distinktion mellem børn henholdsvis med og uden interaktionsvanskeligheder. Endelig bliver børnenes individuelle læreplaner positivt set som en måde at sikre et fokus på det enkelte barns krav på deltagelse i dagtilbuddet.

Moser & Martinsen er et andet studie, der har fokus på, hvordan kvaliteten i dagtilbuddet påvirkes af pædagogernes kvalifikationer. I dette tilfælde er det særligt pædagogernes specifikke småbørnskompetencer, der undersøges i relation til arbejdet med de yngste i dagtilbuddet. Ud over pædagogernes småbørnskompetencer undersøger studiet også dagtilbuddenes normering og brug af kontakt- eller tilknytningsperson til de et- til toårige. Der er tale om et kvantitativt forskningsprojekt baseret på en spørgeskemaundersøgelse, som blev besvaret af 145 dagtilbudsledere. Datamaterialet er analyseret ved hjælp af statistikprogrammet SPSS.

Studiet viser, at der i gennemsnit er 4,9 pædagoger pr. dagtilbud, samt at 0,8 af pædagogerne pr. dagtilbud har speciale i småbørnspædagogik. Det fremgår endvidere af materialet, at over en fjerdedel af dagtilbuddene slet ikke, eller kun i meget korte perioder, gør brug af kontakt- eller tilknytningspersoner. Forskerne understreger, at brugen af kontakt- eller tilknytningspersoner ikke nødvendigvis er den eneste måde at sikre de mindste børns behov på. Sociale relationer og venskab mellem små børn samt det at anvende et kropsligt perspektiv på de yngste børns handlinger kan ligeledes ses som væsentligt for at skabe et godt pædagogisk miljø for denne gruppe. Alligevel vurderer studiet, at brugen af kontakt- eller tilknytningspersoner udgør et godt udgangspunkt med hensyn til at sikre, at pædagogerne etablerer en sensitiv og empatisk relation til børnene. Næsten to tredjedele af dagtilbuddene organiserer de yngste børn i et- til toårsgrupper eller i småbørnsgrupper for børn under tre år. 15 % af lederne beskriver personalestabiliteten som mindre god eller ikke god.

Bratterud, Sandseter & Seland har i deres studie fokus på at undersøge, hvilke faktorer der kan bidrage til at skabe trivsel eller mistrivsel hos børn i dagtilbud. Studiet beskæftiger sig med udvalgte faktorer, som var oplevelse af samspil mellem børn og personale, børns oplevelse af deltagelse, hvordan deltagelsen foregår, samt om deltagelsen hænger sammen med forskellige forståelser af dagtilbuds-kvalitet, herunder størrelse, organisationsform og ejerskab. Der er tale om en kombination af et kvantitativt og kvalitativt studie involverende 17 dagtilbud i en kommune i Norge. Dagtilbuddene havde varierende organisationsformer og størrelser. Det kvalitative funderede materiale består af observationer af 18 børn i ni par i alderen et til tre år. Der blev yderligere foretaget strukturerede interview med 171 børn i alderen fire til seks år og ni kvalitative dobbeltinterview med børn i alderen fire til seks år. Det kvantitative materiale består i, at 218 forældre

og 137 ansatte besvarede elektroniske spørgeskemaer. Interview og spørgeskema omhandlede børnenes trivsel og deltagelse.

Studiet viser, at der er en sammenhæng mellem børns trivsel i dagtilbuddet og det, at børnene kan lide hverdagsaktiviteterne, at de frit kan bruge rum, spil og inventar, og at de har mulighed for at være med til at bestemme aktiviteterne. Omvendt viser studiet, at der er sammenhæng mellem børns mistrivsel og det, at de voksne ikke understøtter og videreudvikler samspillet børnene imellem eller mellem sig selv og børnene. Ligeledes findes sammenhæng mellem mistrivsel og det at børnene ikke føler sig anerkendt af de voksne, at barnet eller andre børn ofte bliver generet, eller at børnene ikke må deltage i de aktiviteter, de ønsker at deltage i. Undersøgelsen finder ikke sammenhæng mellem børns trivsel og dagtilbudsstørrelse, organiseringsform og ejerskab. Et andet resultat af undersøgelsen er, at forældre og ansattes vurdering af børns trivsel er mere positiv end børnenes egne vurderinger. Næsten alle forældre og alle ansatte vurderer, at børnene trives i dagtilbuddet, mens 10 % af børnene giver udtryk for ikke at trives så godt.

Frödén undersøger i sit studie, hvordan dagtilbudspraktikkens materielle og rumlige dimension og dets overordnede pædagogiske intentioner bidrager til at 'gøre' køn. Undersøgelsen er foretaget i et svensk Rudolf Steiner dagtilbud. Der er tale om et etnografisk studie, hvor datamaterialet baserer sig på et feltarbejde i dagtilbuddet over en periode på halvandet år. Materialet består af deltagerobservationer, lydoptagelser, fotografier og interview. 17 børn i alderen tre til syv år deltog sammen med to pædagoger og en køkkenmedarbejder i undersøgelsen.

Studiet viser, at den undersøgte dagtilbudspraksis ud fra et materielt og rumligt perspektiv fremstår som et kønnet og 'feminint' univers. Den observerede pædagogiske praksis viser imidlertid et andet billede, idet børnene opfordres til at deltage i de samme typer af aktiviteter uanset køn, og at børnene heller ikke kategoriseres ud fra køn. Dagtilbuddet fremstår gennem observationerne som et sted, hvor køn gøres ikke-relevant. Forskeren præsenterer begrebet 'siteret kønsafkodning' som udtryk for denne proces. Blandt andet en repetitiv struktur, en særlig spirituel dimension og pædagogerne konsekvente handlinger i hverdagen fremhæves som medvirkende til kønsafkodningen.

4.3.4 Opsummering

En stor mængde af studier i årets forskning beskæftiger sig med dagtilbuddets fysiske og strukturelle rammer som læringsmiljø. Disse studier beskæftiger sig med mange forskellige aspekter ved dagtilbuddets rammer og er præget af en høj grad af varians i såvel fokus som forskningsdesign og metode.

Tager man udgangspunkt i kategoriseringen, som blev anvendt i litteraturoversigten af Moser og Olsen, kan man sige, at flertallet af bidragene, som retter sig mod de fysiske rammer, falder ind under kategorien «Pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø» fulgt af sundhed, miljø og sikkerhed, og fysisk miljø ud fra specifikke fagområder (særligt naturfag og fysisk aktivitet). Derimod mangler der arkitekturfaglige bidrag i 2012. Man kan også sige, at en række bidrag vedrører områder, som Moser & Olsen efterlyser mere forskning om, fx børns konkrete brug og anvendelse af det fysiske miljø, hvordan miljøet påvirker deres hverdag, samt hvordan de bliver støttet eller for-

hindret i leg og hverdagsaktiviteter. Alligevel er der ikke så mange studier, som giver børn stemme i snæver forstand. Kun Bjørgen og Bratterud et al. har som metodisk greb børneinterview. Imidlertid inkluderer de fleste etnografiske studier og casestudierne børns verbale udtryk (fx Vangsnes et al.; Ånggård) og/eller bruger børns kropslige udtryk som en primær kilde til viden (fx Greve & Løndal; Klaar & Öhmann; Nordtømme).

Et vigtigt fælles træk, som lader sig spore i et stort flertal af de 16 undersøgelser om det fysiske miljø, er en anerkendelse af betydningen af børns interaktion med det fysiske miljø for handling, oplevelse, læring og meningsskabelse eller kort sagt som et væsentligt element for børns dannelsesprocesser (fx Frödén; Greve & Løndal; Nordtømme). Naturlige miljøer kan tydeligvis både have betydning som arena for nytænkning, grænseoverskridelse og som en tilgang til den moderne verden, men de kan også have en konserverende effekt, fx når det gælder kønsstereotyper (se Nilsen, 2012a). Når det gælder køn, viser det sig, at en velorganiseret og struktureret brug af forskellige opgaver og materialer i dagtilbuddet, som det var tilfældet i en svensk Steinerinstitution (Frödén), kan have den effekt, at køn bliver en ikke-relevant størrelse. Generelt kan fundene til de stort set empirisk orienterede studier tages til indtægt for den gamle Piaget-erkendelse, at barnet driver sin udvikling som en konstruktivistisk proces i samspil med miljøet.

At der i den forbindelse ikke kan forudsættes en «kulturfri» virkning af de fysiske rammer bekræftes gennem de to komparative studier af Birkeland og Raustorp et al., som på hver deres måde viser, at de fysiske rammer har forskellig virkning på børns handlinger, oplevelser og læring afhængigt af de gældende samfundsmæssige og kulturelle betingelser. Birkelands analyse viser, hvordan forskellige dannelsesidealer i henholdsvis Kina og Norge kommer til udtryk gennem artefakter, mens Raustorp et al. viser forskellene i drenge og pigers udendørsleg i henholdsvis Sverige og USA. Også Sandseters fund om en stor accept af risikofyldt leg blandt de ansatte i norske dagtilbud peger i denne retning.

Et andet interessant aspekt, som fremkommer i flere af studierne, er pædagogernes betydning med tanke på, at børn kan drage nytte af de fysiske rammer og ressourcer. Flere studier antyder, at de voksne i daginstitutionerne har en for tilbagetrukket og passiv rolle, når det gælder brug af IKT (Vangsnes et al.; Jernes & Engelsen), fysisk leg ude (Bjørgen), at støtte op om børns kreative forhold til naturfænomener (Fristorp) og deres kreative og fleksible forhold til naturlige steder generelt (Nordtømme). Her blev det bl.a. vist, at pædagogerne reducerer sig selv til perifere koordinatore, når det gælder computerbrug (Vangsnes et al.; Jernes & Engelsen) eller at de til og med kommer i didaktisk dissonans (Vangsnes et al.) med computerspillenes (læringsspillenes) iboende logik. Spørger man børnene, som Bjørgen gjorde, om deres leg udendørs, så giver disse klart udtryk for et ønske om en større grad af voksendeltagelse.

Sammenfattende for dagtilbuddets fysiske rammer som læringsmiljø kan man sige, at rummet i mindre grad fremstår som «tredje pædagog» med egen pædagogisk agenda og entydigt pædagogisk potentiale. Der kræves en langt højere grad af interaktion mellem alle aktørerne og med rummet for at skabe spændende og fleksible fysiske rammer for alle børn. At personalet i endnu større grad end hidtil reflekterer over det fysiske miljø som en dynamisk (dvs. foranderlig, påvirkelig) størrelse, som kan fremme børns oplevelse, handling, læring og meningsskabelse og det sociale miljø for alle aktører i dagtilbuddet, kan udledes som en konklusion af mange af de her refererede studier. Samtidig

tyder studierne om sundhed og sikkerhed (Sandseter; Sjödin) på, at det fysiske miljø selvsagt også kan medføre negative konsekvenser og ikke tolererbare risici. En kritisk refleksion af sådanne forhold kræver viden samt faglig og etisk refleksion af pædagogerne.

Når der ses på studierne om dagtilbuddets strukturelle rammer som læringsmiljø, er det mest karakteristiske ved den gennemgåede gruppe af studier, at de er så varierede. På trods af et tilsyneladende fælles fokus på betingelser og strukturer, der kan fremme kvalitet og/eller læringsmiljø i dagtilbuddet, er såvel sigtet med undersøgelserne samt de strukturelle faktorer og betingelser, de fokuserer på, ganske forskellige. Det vil derfor umiddelbart fremstå som mest oplagt at påpege, at der i årets studier inden for dette område ikke synes at være et eller nogle få mønstre, der går igen eller dominerer den videnskabelige produktion. Tværtimod synes en tilsyneladende fælles interesse for at beskæftige sig med kvalitet at åbne for en vifte af ganske forskelligartede opmærksomhedspunkter: pædagogkvalifikationer, dokumentationspraksis, børns deltagelsesmuligheder og trivsel, normeringer, fysiske rammer, organisationsformer er blot nogle af de dimensioner, der undersøges som led i en bestræbelse på at diskutere og afklare grundlaget for at indkredse betingelser for skabelse af pædagogisk kvalitet.

Og herved etableres måske alligevel en form for fælles mønstre i de gennemgåede studier: tilsammen kan de siges at illustrere vanskeligheden ved og kompleksiteten i at skulle etablere en mere sammenhængende vurdering af dagtilbuddenes kvalitet. Der er tydeligvis mange tilgange til og relevante perspektiver på, hvordan kvalitet kan bestemmes. Dette forstærkes blot ved, at studierne betragtet hver for sig er af et sådant omfang og har en sådan karakter, at de hver især kun er i stand til at vise en meget partiel, mulig sammenhæng mellem en bestemt faktor og tilstedeværelse af kvalitet.

4.4 Udvikling af dagtilbud

4.4.1 Introduktion

I alt 11 studier foreligger, som har fokus på udvikling af dagtilbud. Disse studier fordeler sig nogenlunde ligeligt mellem de skandinaviske lande. Fire studier er foretaget i en dansk kontekst, tre i en norsk kontekst og fire studier i en svensk kontekst. Af de 11 studier er kun to studier, begge fra Sverige, publiceret på engelsk, mens de resterende er publiceret på skandinaviske sprog.

Den største del af studierne, otte studier, benytter sig af kvalitative metoder, mens kun fire anvender kvantitative metoder. Et enkelt studie (Larsen & Slåtten) anvender både kvantitative og kvalitative metoder. Flere af studierne anvender multiple metoder i deres design. De oftest anvendte design er tværsnitsundersøgelser, som anvendes i fem studier, samt etnografiske metoder og aktionsforskning, som hver især anvendes i tre studier. Desuden ses der to holdningsstudier, to dokumentstudier, et casestudie og et case control-studie.

Temaet om udvikling af dagtilbud omfatter forskning om innovative tiltag og fornyelsesprocesser i forhold til at kvalificere dagtilbuddet. Herunder indgår også forskning om pædagogisk ledelse samt om koblingen mellem pædagogisk praksis og pædagogisk forskning. Forskningen om udvikling af dagtilbud kan således inddeles i tre kategorier: Inno-

vation og fornyelse, pædagogisk ledelse samt koblingen mellem pædagogisk praksis og pædagogisk forskning. I det følgende gennemgås de forskningsresultater fra 2012, der har beskæftiget sig med disse temaer.

4.4.2 Innovation og fornyelse

I denne kategori ses en stor variation af studier. De største studier inden for emnet innovation og fornyelse handler om kompetenceudvikling af daginstitutionspersonalet. Største i den forstand, at det er de mest omfattende studier med en omfattende og detaljeret afrapportering. Der er mange interesserenter, når det gælder det pædagogiske personales kompetenceudvikling. I denne forbindelse er det blevet diskuteret, hvorvidt der skal lægges vægt på det pædagogiske og den pædagogiske praksis eller på det evidensbaserede og forskningsrelaterede. Et enkelt studie afrapporterer derfor fra et forsøg, kaldet et laboratorium, hvor man har søgt at sikre en dialog om daginstitutionens udvikling, hvor alle kommer til orde. Udover kompetenceudvikling omhandler studierne i denne kategori bl.a. udviklingen på dagtilbudsområdet og den pædagogiske faglighed, kvalitetsudvikling af dagtilbud, etiske spørgsmål forbundet med dokumentationspraksisser. Et enkelt studie undersøger musik aktivitet i dagtilbuddet.

Studiet af Ahrenkiel, Nielsen, Schmidt, Sommer & Warring ser nøjere på den udvikling, der foregår på daginstitutionsområdet. Det sker med udgangspunkt i en opfattelse af, at det, der sker, er meget vidtgående, og noget hvor man endnu kun har set omridset af, hvad der vil blive fremtidens daginstitution. Studiet er et kvalitativt studie. Indsamlingen af data fandt sted gennem observationer af hverdagslivet i to danske dagtilbud i en uge i hvert dagtilbud, hvor pædagogerne blev fulgt for at se, hvad de gjorde og talte om, når de var sammen med børnene. Herudover blev der foretaget individuelle interviews med medarbejdere og ledere i hvert dagtilbud, som sigtede mod at høre pædagogerne fortællinger og refleksioner over deres arbejde, både i forhold til den umiddelbare, observerede arbejds hverdag og i forhold til det at arbejde som pædagog i et samfundsmæssigt, personligt og aktuelt perspektiv. Der blev desuden gennemført to "værkstedsarbejder" med ansatte fra hvert dagtilbud i form af en kollektiv refleksion over dagtilbuddets rolle, og hvad pædagogerne vil med deres arbejde.

I Ahrenkiel et al.s (2012b) analyse sættes ændringerne på daginstitutionsområdet ind i en overordnet ramme, der handler om en mere omfattende – og efter forfatterne opfattelse grundlæggende – ændring af det eksisterende velfærdsparadigme. Undersøgelsen viser, hvad den igangværende omformning af dagtilbuddene betyder for karakteren og kvaliteten af det, der sker i dagtilbuddene. Forfatterne konstaterer, at dagtilbudsarbejdet og den pædagogiske faglighed udfordres, idet omformningen medfører et ensidigt fokus på kompetenceudvikling frem for på alment socialiserende dannelse. Teksten taler i denne forbindelse om en overgang fra et velfærdsstatssamfund til et konkurrencestatsamfund. Mens daginstitutionen i velfærdssamfundet er en dannelseinstitution, så bliver den i konkurrencesamfundet et led – det første led – i et uddannelsessystem, der som overordnet mål ikke har børnenes dannelse, men der imod udviklingen af børnenes kompetencer til at klare sig som 'soldater' i det globale konkurrencesamfund. Forfatterne ser dette som en udvikling, der underminerer pædagogerne faglighed, og som rykker en række kvaliteter ved den kendte daginstitution op med rode. Samtidig sætter de neo-liberale styringsformer sig ikke bare igennem, men modvirkes, mildnes og omdefineres, når pædagogerne forsøger at leve op til de opgaver og krav, der stilles til dem. Det un-

derstreges afslutningsvis i teksten, at det endnu ikke er for sent at prøve at vende den udvikling, der er i gang, så man efter forfatterens opfattelse ikke mister væsentlige og grundlæggende værdier indlejret i det eksisterende daginstitutionskoncept. Forfatterne konkluderer, at pædagogerne spiller en central rolle i fornyelsen af dagtilbuddene, og de argumenterer på denne baggrund for, at det er vigtigt, at pædagogernes selvstændige råderum anerkendes og styrkes, hvis dagtilbuddene som dannelsesinstans skal bevares.

Ahrenkiel, Frederiksen, Helms & Krab undersøger danske pædagogers interesse for og barrierer mod at deltage i efteruddannelse. Undersøgelsen er et kvalitativt studie, hvor dataindsamlingen bygger på en indledende eksplorativ undersøgelse, survey og interview. Interviewundersøgelsen består af interview med syv pædagoger, der alle har taget formel kompetencegivende efteruddannelse, samt otte pædagoger, der ikke har deltaget i kompetencegivende efteruddannelse. I surveyundersøgelsen indgår 20 kommuner, der dækker en stor variation, hvad angår institutionstyper, ledelsesformer, storbyer og landkommuner, økonomi samt forskellige typer af strategier for planlægning af efteruddannelse.

Undersøgelsen af Ahrenkiel et al. (2012a) tager udgangspunkt i en iagttagelse og et spørgsmål. Iagttagelsen er, at relativt få pædagoger deltager i formel kompetencegivende efteruddannelse. Der er ellers som led i satsningen på kompetenceudvikling på daginstitutionsområdet etableret en lang række formelle diplom- og masteruddannelser på det pædagogiske område. Spørgsmålet, som i undersøgelsen stilles til det pædagogiske personale, er, hvilke former for efteruddannelse der opleves at bidrage til udviklingen af arbejdet. I relation til iagttagelsen viser undersøgelsen, at der er en vis tilbageholdenhed blandt de pædagogiske ledere, der jo i mange tilfælde bestemmer over efteruddannelsesbudgettet, med at sende deres personale på formel efteruddannelse. Det skyldes, at de baseret på erfaringer ser det som en uddannelse 'ud af institutionen', altså at de, der tager den formelle efteruddannelse, efterfølgende 'gør karrierer' og forlader stedet. I relation til spørgsmålet er svaret, at efteruddannelsen skal knytte sig tæt til det pædagogiske hverdagsarbejde frem for at være formel og kompetencegivende. Den skal give nye perspektiver på praksis og på den måde bidrage til fælles refleksion. Flere af lederne og medarbejderne i undersøgelsen oplever det desuden som et problem, at mange af de krav, der stilles til arbejdet, defineres ude fra, fx dokumentation, evaluering, inklusion, dialogisk oplæsning og miljøarbejde. Pædagogerne oplever, at der er for få ressourcer i dagtilbuddet, hvilket medfører, at pædagogerne får dårlig samvittighed overfor børn og kolleger, hvorfor de anser efteruddannelse som en yderligere belastning. Pædagogerne udtrykker derimod stor tilfredshed med muligheden for at kunne komme på kortere kurser og temadage i relation til aktuelle udfordringer i hverdagen. På trods af at lederne arbejder med uddannelsesplanlægning, er der tegn på, at uddannelsesplanlægningen bliver præget af en mere kortsigtet og reaktiv karakter med vægt på nytteorienterede og mere tekniske færdigheder. Studiet viser, at medarbejdere og ledere er positivt indstillede og åbne for, at der er tilskud til viden og perspektiver ude fra, men at det er problematisk, når dagtilbuddene ikke bliver involveret i uddannelses tiltagene.

Gotvassli, Haugset, Johansen, Sivertsen & Nossun foretager en kortlægning af behovet for kompetenceudvikling på daginstitutionsområdet som led i et politisk ønske om at udvikle en strategi for kompetenceudvikling og efter- og videreuddannelse. Studiet er

kvantitativt og gennemført som en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udvalg af ansatte i norske dagtilbud samt ejere af dagtilbud. I alt har 2.744 personer deltaget i undersøgelsen, svarende til en responsrate på 59 %. Datamaterialet analyseres ved deskriptiv statistik, der beskriver deltagernes holdninger til forskellige sider af kompetenceudvikling.

Studiet af Gotvassli et al. peger på nogle meget konkrete kompetenceudviklingsbehov. Det gælder behovet for kompetenceudvikling i relation til børn med specielle behov, behovet for kompetenceudvikling i brugen af IKT i arbejdet i daginstitutionen og behovet for ledelsesmæssig kompetenceudvikling både for ledere og institutionsbestyrelser. Nærmest på linje med resultaterne fra Ahrenkiel et al. (2012a) peger studiet på et ønske om, at kompetenceudviklingen skal finde sted som vejledning på arbejdspladsen og som tiltag, der gør det muligt at møde kolleger fra andre institutioner. Der peges derimod ikke på ønsket om længerevarende kompetencegivende uddannelsesforløb. Som en barriere for deltagelse i kompetenceudvikling peges der på, at det er vanskeligt at finde vikarer. Endvidere viser studiet, at pædagoguddannelsen giver pædagogerne gode kompetencer i forhold til leg, læring og omsorg, planlægning, gennemførelse og vurdering samt pædagogisk udviklingsarbejde.

Hviid & Plotnikof afrapporterer fra projektet 'Den nye meningsfulde kvalitetsudviklingsdialog indenfor daginstitutionens område for Børn og Unge'. Der er tale om et forsøg, der omtales som laboratorier, der potentielt skulle kunne 'mobilisere og frigøre ubevidste, tavse og ukendte innovative drivkræfter og ressourcer'. Laboratorieforløb er en form for workshop, der bl.a. har til formål at styrke videndeling, sociale relationer samt tilliden og samspillet mellem aktørerne. Laboratorierne havde fokus på henholdsvis samspil mellem børn og voksne, mellem pædagoger og institutionsledere samt mellem børn, forældre, pædagoger, forvaltere og politikere. Formålet med studiet er at undersøge, hvorvidt deltagelse i laboratorier kan bidrage til at finde alternative samarbejdsgange i organiseringen af dagtilbud. Dataindsamlingen er foregået ved hjælp af initiering af og deltagelse i laboratorier samt udforskende samarbejdsprocesser, spørgeskemaundersøgelse, interviews og fokusgruppeinterviews. Derudover har forskerne observeret aktørernes dagligdag.

Resultaterne i Hviid & Plotnikof afrapporteres blandt andet som eksempler på samarbejdsprocesser, der kan bidrage til at opfylde potentialet i disse laboratorier. Der peges i høj grad på udviklingsorienterede aktiviteter, hvor børnene inddrages som aktiv ressource, hvor SKAL-opgaver bliver gjort til VIL-opgaver, og hvor styringsteknologi afløses af dialogiske arrangementer. Studiet viser overordnet, at det erkendte behov for at lytte til hinanden gennem projektet er blevet artikulert og bragt ud i praksis på tværs af alle instanser, der beskæftiger sig med dagtilbud i kommunerne. Forfatterne konkluderer, at den vigtigste faktor i arbejdet med at samarbejde og lytte til hinanden er, at parterne i dialogen har tillid til hinanden.

Det er helt klassisk, at man i det pædagogiske arbejde søger at fremme børns udvikling blandt andet gennem kreativt arbejde. Mens kunst og krop (sport og dans) for mange på daginstitutionens område spiller en naturlig rolle i den forbindelse, så er det mere sjældent, at musik inddrages. Det hævder i hvert fald et enkelt studie, der sætter fokus på potentialet i musisk aktivitet som element i relation til børns udvikling. Ehrlins studie handler om brugen af musik i daginstitutionen som et udviklingsorienteret element. Un-

dersøgelsen er kvalitativ og tager udgangspunkt i tre svenske dagtilbud, hvoraf de to har en musikalsk profil.

Studiet af Ehrlin er båret af en undren over, at musik som aktiv udøvelse har en relativt begrænset rolle blandt de mange kreative aktiviteter, der finder sted i daginstitutionerne hver dag. Studiet viser, at det skyldes, at det pædagogiske personale har den opfattelse, at man skal have helt andre forudsætninger for at sætte musikaktiviteter i gang end for at sætte andre kreative aktiviteter i gang. Man skal kunne synge og spille for at sætte musik i gang, mens man ikke behøver at kunne male eller tegne for at sætte disse aktiviteter i gang. Undersøgelsen viser endvidere, at dagtilbuddenes ledere har afgørende betydning for prioriteringen af musik som et didaktisk værktøj. Lederne i de to musikskoler sørger bl.a. for, at alle pædagoger deltager i kurser og udvikler musikkompetencer knyttet til undervisning i dagtilbud.

I et enkelt studie af Lindgren rejses spørgsmålet om det etiske aspekt i forbindelse med empiriske undersøgelser, hvor børn indgår. Børn overvåges og registreres, og overvågningen og registreringen bruges potentielt som grundlag for beslutningen om udvikling af det pædagogiske arbejde – i nogle tilfælde rettet mod det enkelte, overvågede barn. Det kræver en stærk etik for den enkelte og muligvis også arbejdet med at udvikle et etisk kodeks for arbejdet med observation og registrering på daginstitutionsområdet. Lindgren sætter fokus på de etiske spørgsmål, der findes i relation til dokumentationen af pædagogisk arbejde. Formålet med studiet er at undersøge to etiske standarder relateret til dagtilbud, som er præsenteret i OECD-rapporter: "Respekten for det individuelle barn" og "Barndom som en vigtig fase i livet". I studiet deltager pædagoger, som er studerende på et efteruddannelseskursus omhandlende pædagogisk dokumentation i Sverige. Som del af forløbet skal pædagogerne oprette blogs, hvor de skriver om deres refleksioner og læreprocesser, samt deler deres viden og idéer med de andre studerende og pædagoger. I alt ni blogs indgår i som datamateriale i studiet.

Studiet af Lindgren viser, at pædagogerne gennem kurset blev mere opmærksomme på etikken forbundet med dokumentation. Med brugen af digitale værktøjer som lydoptagelse og videooptagelse er det væsentligt at rejse spørgsmålet om, hvad man kan vise, af det man har optaget, og hvem man kan vise det til. Det er også vigtigt at være opmærksom på grænsen mellem voksne, der træder ind i børns 'rum' udstyret med apparater, der kan bringe det, der foregår i dette 'rum', ud af rummet og dermed ud af kontekst. En overskridelse af en grænse, der netop rejser en lang række etiske spørgsmål og kalder på behovet for et etisk kodeks for denne del af det pædagogiske arbejde. Samtidigt viser studiet, at pædagogerne er positive overfor blogs som pædagogisk dokumentationsværktøj. De ser bloggernes som en ny måde at få indblik i børnenes erfaringer og forståelser på, og de vurderer, at pædagogisk dokumentation er en metode, der gør, at man bliver opmærksom på flere ting, samt at man ser det individuelle barn.

4.4.3 Pædagogisk ledelse

Der er måske intet sted, hvor det seneste tiårs fokus på daginstitutionsområdet har vist sig så tydeligt som i relation til den pædagogiske ledelse. Fra politisk hold har der været et ønske om på en og samme tid at styrke og strømline den pædagogiske ledelse. Styrke ved at understrege lederens ledelsesret og strømline ved at rationalisere i ledelseslaget, så der bliver flere ressourcer til det pædagogiske arbejde med børnene.

Studiet af Styf undersøger de ønsker og intentioner, som kommuner har i deres formulering af, hvordan daginstitutionens ledelse skal foregå – og hvad den skal opnå. Studiet er et kvantitativt studie. En spørgeskemaundersøgelse blev sendt ud til 290 svenske kommuner, hvor administrativt personale på dagtilbudsområdet blev inviteret til at deltage i undersøgelsen. 180 kommuner responderede. Kommunerne fik spørgsmål angående deres konkrete opgaver, arbejdsfordeling samt geografisk og organisatorisk tilknytning til dagtilbuddene. Derudover blev der spurgt til personalia som alder, køn og uddannelsesbaggrund. Datamaterialet blev analyseret i statistikprogrammet SPSS.

Undersøgelsen af Styf viser meget tydeligt, at man ikke kan tale om én form for ledelsesstruktur i de kommunale daginstitutioner. Derimod er der mange forskellige former for ledelsesmodeller – tæt på en for hver kommune. Fremadrettet er det mest interessante i studiet dels det ønske, der findes om at nå frem til en mere ensartet ledelsesstruktur, dels og måske endnu mere interessant det ønske eller den ide, der findes om at se daginstitutionen og skolen som et fællesskab i relation til ledelse. Til trods for den store variation i ledelsesniveauer, formelle titler, positioner og funktioner er der dog konsistens i hvilken titel, den formelle leder af de enkelte dagtilbud har. Kommunerne anvender i stor grad en ledelsesstruktur med en ledelse, der både har ansvar for dagtilbud og skole. Studiet viser desuden, at kommunerne ikke anser det som deres hovedformål at skabe en ensartet struktur for ledelsen af dagtilbud, men snarere en ledelsesstruktur for pædagogiske tilbud fra dagtilbud til grundskole. Forfatteren konkluderer, at den svenske skolelov fra 2010 er et skridt i retning mod at skelne mellem dagtilbudsledelse og ledelse i grundskolen, således at man får en leder for dagtilbud og en leder for skolen. På denne måde skabes der en struktur, der er særlig for de pædagogiske aktiviteter i dagtilbuddet.

Efterhånden som aktiviteterne i daginstitutionen i stigende grad relateres til et ønske om læring og et ønske om blandt andet at gøre børnene endnu mere parate, når de begynder i skolen, er det en interessant tanke også at se ledelsen af skole og daginstitution som noget potentielt fælles. Man kan derfor med udgangspunkt i studiet af Styf stille sig det spørgsmål, om man fremadrettet kunne tænke sig, at skolelederen – med det stigende fokus på ledelse, der også findes på skoleområdet – i fremtiden også fik det overordnede ledelsesmæssige ansvar for daginstitutionerne i nærheden af skolen.

Larsen & Slåtten undersøger norske dagtilbudsansattes oplevelser med de udviklingsprocesser, der finder sted i forbindelse med omorganisering fra den traditionelle organisering med en leder i hvert dagtilbud til organisering med klyngeledelse. Denne udvikling har foregået på daginstitutionsoverområdet i flere skandinaviske lande. Studiet baserer sig på en kvalitativ del, hvor dagtilbudsansatte i en bydel i Oslo, der er blevet omorganiseret, blev interviewet. Desuden baserer studiet sig på en kvantitativ del, hvor spørgeskemaer blev sendt ud til dagtilbudsansatte i en anden bydel i Oslo, der også havde oplevet omorganiseringen. I alt blev to klyngeledere, tre faglige konsulenter, 11 pædagoger og otte pædagogmedhjælpere interviewet. Spørgeskemaundersøgelsen er besvaret af seks klyngeledere, 11 faglige ledere og 34 pædagoger.

Studiet af Larsen & Slåtten viser, at jo højere placeret man er i stillingshierarkiet, jo mere positiv er man overfor omorganiseringen. Oplevelsen af, at omorganiseringen har bidraget til en mere hensigtsmæssig organisation, bliver lavere jo længere ned i stillingshierarkiet, man kommer. Undersøgelsen handler både retrospektivt om, hvordan man oplevede omstillingsprocessen, herunder hvordan man oplevede at blive – eller ikke

at blive – inddraget i processen, og hvordan man oplever den nye hverdag i den nye struktur. Det er meget tydeligt, at der med den ændrede struktur også sker en ændring og en tilsyneladende tilsigtet fokusering af de enkelte faggruppers arbejdsopgaver. Man bevæger sig fra en organisationsstruktur og en deraf følgende kultur, hvor mange så hinanden som lige og ligeværdige, til en struktur og deraf følgende kultur, hvor der bliver mere tydelige forskelle på de enkelte medarbejderes arbejdsopgaver. Især det forhold, at nogen nu har det som en væsentlig opgave – en hovedopgave – at registrere og rapportere, gør forskellen mellem den gamle og den nye struktur særlig tydelig. I forhold til målet om, at strukturændringen skulle bidrage til bedre muligheder for at gennemføre rammeplanen for daginstitutionsområdet, viser undersøgelsen, at en stor del af personalet synes, at det er tilfældet. Men den største del svarer 'ved ikke' på det spørgsmål. Når de får mulighed for at uddybe dette svar, siger de fleste af dem, der svarede 'ved ikke', at de synes, at omstruktureringen er gået for hurtigt, og at der fortsat er uklarheder i organiseringen af området. Undersøgelsen viser meget klart, at den gennemførte ændring har haft en betydelig gennemslagskraft i relation til personalet. Det er ikke en ubetydelig organisationsændring, og den har bidraget til en professionalisering af arbejdet og/eller en hierarkisering af arbejdet.

Moser & Martinsen undersøger resultaterne af de ændrede strukturer på daginstitutionsområdet på en meget konkret måde – og lidt utraditionelt i forhold til den øvrige litteratur på området – ved at undersøge, hvordan børn under tre år bliver mødt, når de begynder i daginstitutionen. Studiet er et kvantitativt studie, hvor i alt 145 dagtilbudsledere har besvaret en spørgeskemaundersøgelse. Data er hentet over to perioder; 117 ledere besvarede skemaet i 2008, mens 28 andre ledere besvarede skemaet i 2010. Datamaterialet er analyseret ved hjælp af statistikprogrammet SPSS.

Studiet af Moser & Martinsen viser, at der i gennemsnit er 4,9 pædagoger pr. dagtilbud, samt at 0,8 pædagog pr. dagtilbud har speciale i småbørnspædagogik. Studiet viser endvidere, at over en fjerdedel af dagtilbuddene slet ikke eller kun i en meget kort periode gør brug af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner. Forskerne konkluderer, at brugen af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner ikke er den eneste måde at sikre børns behov på. Alligevel opfatter forskerne kontaktpersoner eller tilknytningspersoner som et godt udgangspunkt i forhold til at sikre pædagogernes sensitive og empatiske relation til børnene. En vigtig pointe som udgangspunkt for undersøgelsen er det forhold, at der kræves særlige kompetencer for at arbejde pædagogisk med de helt små børn – dem under tre år. Undersøgelsen viser meget tydeligt, at der ikke umiddelbart findes de nødvendige småbørnspædagogiske kompetencer i de daginstitutioner, der undersøges.

Hvis resultaterne fra Moser & Martinsens undersøgelse udbredes til landsniveau, viser det sig, at der i næsten halvdelen af daginstitutionerne ikke findes disse kompetencer. Selv om det ikke nødvendigvis i sig selv betyder, at der ikke tages godt hånd om de helt små børn, så rejser det alligevel et væsentligt spørgsmål i relation til udviklingen på daginstitutionsområdet. Nemlig spørgsmålet om, om det forhold, at cirka halvdelen af daginstitutionerne ikke har personale med særlig kompetence på småbørnsområdet, skyldes, at der ikke er nogen efterspørgsel efter denne kompetence ude i praksis. Eller sagt med andre ord, om man satser så meget på standardiserede løsninger og standardiseret personale, at et speciale som småbørnspædagogik ikke får plads.

4.4.4 Kobling mellem praksis og forskning

Problematikken om koblingen mellem praksis og forskning er helt central for den udvikling på daginstitutionsområdet, der har været i centrum i efterhånden mange år. Det er en målsætning, at arbejdet i daginstitutionerne ikke bare skal dokumenteres, men også at denne dokumentation skal føre til, at praksis kan udvikle sig på et evidensbaseret grundlag. På den ene side er det en tilgang til arbejdet, som på nogle måder kan minde om, hvad man finder på andre praksisfelter fx på sundhedsområdet, på den anden side er det en tilgang, der med sine krav til dokumentation og opfølgning er stødt på den opfattelse af pædagogisk arbejde, som fandtes og findes i den pædagogiske praksis.

Buus et al. sætter disse to tilgange i spil i en undersøgelse, der har til formål at se på 'hvilken indflydelse det har på pædagogers udøvelse af dømmekraft, at viden og metoder, der beskrives som evidensbaserede, er i spil'. Eller med andre ord om 'den metodefrihed, der er tradition for i en dannelsesstradition, bliver udfordret af de evidensbaserede metoder'. Undersøgelsen ser nærmere på betydningen af tre metoder: De utrolige år, PALS og ECERS. I alt seks institutioner fra tre forskellige danske kommuner indgår i studiet. De seks institutioner har implementeret evidensbaserede metoder, to institutioner arbejder med 'De utrolige år', to arbejder med PALS (Peer Assisted Learning Strategies), og de sidste to arbejder med ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale). Forskerne har videoobserveret samt afholdt gruppeinterviews med de ansatte i de seks institutioner.

Studiet af Buus et al. viser, at der er stor variation mellem institutionerne i, hvordan de har implementeret og anvender de evidensbaserede metoder, fra en høj grad af direkte anvendelse til en langt mere selektiv brug af metoden. Studiet viser endvidere, at det er svært at isolere de ansattes vidensgrundlag. De baserer sig i høj grad på institutionens kultur snarere end på deres egen forståelse. Ingen af de ansatte i undersøgelsen oplever, at de har givet afkald på deres autonomi eller metodefrihed som en konsekvens af implementeringen af de evidensbaserede metoder. Mange oplyser også, at de mener, at arbejdet med de evidensbaserede metoder tilføjer en højere grad af professionalisme i deres pædagogiske praksis. Metoderne, retningslinjerne og vurderingskriterierne gør, at deres praksis bliver mere tydelig og præcis for dem selv, men også for børn og forældre. Resultaterne viser dog samtidig, at de ansattes erfaringer i høj grad har betydning for den pædagogiske praksis og anvendelsen af evidensbaserede metoder. Undersøgelsen viser, hvad man kan kalde en meget pragmatisk tilgang til brugen af evidensbaserede metoder. Det er en helt klar opfattelse blandt det pædagogiske personale, at stærk tillid til – og deraf følgende ensidig brug – af en bestemt evidensbaseret metode som 'pakkeløsning' er udtryk for en begrænset professionalisme. Derimod kan de evidensbaserede metoder bruges som et blandt mange input til udviklingen af en professionel praksis. Det er med andre ord det pædagogiske personales opfattelse, at de evidensbaserede metoder skal bruges selektivt og med en høj grad af kritisk refleksion.

Vallberg-Roth ser nærmere på, hvilke dokumentationsformer der findes og anvendes i daginstitutionerne. Studiet har til formål at beskrive samt diskutere de svenske dagtilbuds vurderings- og dokumentationspraksisser set fra et didaktisk perspektiv. Dataindsamlingen består primært af resultater fra tidligere og nuværende undersøgelser i forbindelse med systematisk dokumentation og vurdering i svenske dagtilbud. Der udarbejdes en syntese baseret på disse resultater. Dernæst udgøres data af interviews.

Vallberg-Roths undersøgelse viser, hvordan spørgsmålet om dokumentation er kommet ind som en del af arbejdet i daginstitutionerne – til tider på en måde, der kan virke overvældende på personalet i relation til det forhold, at de skal få det til at spille sammen med det løbende, daglige pædagogiske arbejde. Undersøgelsen viser således, at der på de undersøgte daginstitutioner findes mellem seks og ti forskellige dokumentationsformer og/eller programmer. Der er pædagogisk dokumentation, individuelle udviklingsplaner, forældrespørgeskemaer og evidensbaserede programmer som TRAS, SET, START og Second Step. Det bliver således tydeligt fra undersøgelsen, at den evidensbaserede tilgang på den ene side i den grad har vundet indpas på daginstitutionerne, men også at der på den anden side er tale om en stor mængde af dokumentationskrav, spørgeskemaer og forskningsbaserede udviklingsprogrammer. Derudover finder studiet, at dokumentation i dagtilbuddet giver pædagogerne mulighed for at følge børns udvikling over tid, hvor det er udviklingen af det enkelte barns evner og færdigheder, der er i fokus. Dette giver ligeledes børnene mulighed for at følge egen udvikling og opleve en stolthed over egen fremgang. Dokumentationen har tillige den fordel, at den kan bruges til at give den rette støtte til børn, der har behov for særlig støtte, eller tidligt at udpege børn, der oplever særlige udfordringer.

Når dette sammenholdes med resultaterne fra undersøgelse af det pædagogiske personales tilgang til og deltagelse i efter- og videreuddannelse, opstår et billede af en dilemmafyldt udvikling. Der er således ingen tvivl om, at daginstitutionerne har bevæget sig en lang vej i retning af dokumentation og evidensbaseret arbejde, men der er heller ingen tvivl om, at der er et stykke vej at gå, før denne bevægelse er blevet en indlejret og almindelig del af daginstitutionernes praksis.

4.4.5 Opsummering

Der har igennem længere tid været et stort og fortsat politisk fokus på daginstitutionsområdet. Et fokus, der har medført et ønske om at reformere området i relation til nye og mere synlige ledelsesformer, udvikling af medarbejdernes kompetencer og etableringen af et vidensgrundlag, der skal sikre en evidensbaseret praksis på daginstitutionsområdet. Dette politiske fokus har i en årrække også afspejlet sig i forskningen på området. Mens meget store dele af forskningen for år tilbage primært handlede om børnene, så handler en stigende mængde dagsinstitutionsforskning i dag om netop ledelse, udvikling og innovation. Det gælder også daginstitutionsforskningen fra 2012.

Temaet i dette afsnit er opdelt i tre kategorier: Innovation og fornyelse, pædagogisk ledelse samt kobling mellem praksis og forskning. Det sidste emne, kobling mellem pædagogisk praksis og pædagogisk forskning, er relativt nyt og afspejler den af mange ønskede bevægelse hen imod en situation, hvor praksis i daginstitutionerne er baseret på forskningsbaseret viden om, hvad der virker i konkrete situationer i arbejdet med børn i daginstitutioner. Mens dette emne er nyt og derfor forskningsmæssigt ikke særligt omfattende, så er den forskningsmæssige litteratur om innovative tiltag og om pædagogisk ledelse og ledelsesformer i daginstitutioner efterhånden ganske omfattende. Uden at der er tale om eksperimenter i klassisk forstand, så kan man alligevel fristes til at sige, at der eksperimenteres en del indenfor dagsinstitutionssektoren i Skandinavien. Heldigvis følges mange af disse 'eksperimenter' af forskere, således at der bliver mulighed for både at få en forskningsbaseret præsentation og vurdering af aktiviteterne og samtidig helt grundlæggende bliver mulighed for, for alle der interesserer sig for området, at føl-

ge med i det, der foregår. I samtlige de skandinaviske lande foregår der også en betydelig ændring af ledelsesformerne på daginstitutionsområdet med fokus på lederen som leder – og ikke som pædagog – og med fokus på at opnå ønskede resultater gennem ledelse. Dette afspejles også i forskningen.

4.5 Dagtilbuddets betydning

4.5.1 Introduktion

De ni studier i denne kategori analyserer dagtilbuddets betydning. Af de ni studier kommer over halvdelen, fem studier, fra en norsk kontekst, mens tre er fra en dansk kontekst og et fra en svensk kontekst. Tre af de ni studier er publiceret på engelsk, mens de resterende er publiceret på skandinaviske sprog. De tre studier, som er publiceret på engelsk, er alle norske.

De fleste af studierne anvender multiple metoder i deres design, men de etnografiske tilgange dominerer. Fem af studierne bygger således på etnografiske metoder af kvalitativ art, i et studie anvendes en kvalitativ metodologi kaldet Q-metodologi (Størksen, Thorsen, Øverland & Brown), et studie anvender registerdata (Lekhal), et studie er en forskningsoversigt (Bjørnstad & Samuelsson), og et studie beskæftiger sig med at skabe en litteraturldatabase om dagtilbuddets fysiske miljø (Moser & Olsen).

Betydningen af, at børn går i dagtilbud, sættes i disse studier i relation til samfundsmæssige forandringer og børns udvikling. I studierne undersøges det også, hvilke vilkår som har betydning, eller hvad der kræves for, at dagtilbuddet skal have en betydning. Hvad indebærer så "dagtilbuddets betydning" i skandinavisk dagtilbudsforskning? Som det fremgår i det følgende, anvender forskerne forskellige genstandsfelter, teoretiske begreber og empiriske grundlag for at belyse dette. Indholdsmæssigt er der belæg for at dele studierne i tre kategorier: Dagtilbuddet som en institution for opdragelse og sociale praksisser, dagtilbuddets betydning for specielle grupper af børn, samt studier der syntetiserer forskning om dagtilbuddets betydning for børnene.

Fire af studierne fokuserer på dagtilbud som institutioner for opdragelse og sociale praksisser. Studier om fænomenet "naturdagtilbud" og den svenske førskoleklasse tager fat på pladsens og institutionens betydning for at skabe et barn. Tre studier fokuserer på dagtilbuddets betydning for specielle grupper af børn og for eventuelle adfærdsproblemer hos disse børn. Det er børn af forældre, som har gennemgået skilsmisse, samt udsatte børn med anden etnisk baggrund og svag socioøkonomisk baggrund. Her findes også to studier, som vil syntetisere forskning. Det handler om dagtilbuddets betydning for de alleryngste børn, og hvad det fysiske miljø betyder for børns læring.

4.5.2 Dagtilbuddet som institution for opdragelse og civilisering

Dagtilbuddet er en institution, som har en opdragelses- og uddannelsesopgave. Det er på policy-niveau udtrykt i styringsdokumenter og læreplaner. De fire studier, som der redegøres for her, går imidlertid dybere ind i spørgsmål om, hvordan opdragelse og børns civilisering foregår, samt hvordan disse processer opfattes af aktørerne i dagtilbuddet. Det indebærer, at dagtilbuddet som social praksis er i fokus i disse studier.

Studierne af henholdsvis Gulløv og Olwig har interesseret sig for civiliseringsprocesser i dagtilbuddet. Studierne tager udgangspunkt i et fælles teoretisk begrebsapparat om civilisationsprocesser hentet fra Norbert Elias og belyser, hvordan dagtilbuddet medvirker til at gøre samfundsborgerne (børnene) civiliserede.

Formålet med Gulløvs studie er at beskrive og analysere de opfattelser af opdragelse og omgangsformer, som kommer til udtryk i hverdagens pædagogiske praksis. Samlet set består materialet af 14 måneders daglige observationer fordelt over tre perioder over 13 år. Studiet viser, hvordan der i det pædagogiske arbejde gøres brug af en række civilisatoriske modpoler, som virker civiliserende ved at bevidstgøre børnene om grænserne for deres udfoldelser, og hvad der kendetegner det ordentlige menneske. De civilisatoriske modpoler er følgende: det naturlige over for det kulturelle, det dyriske over for det humane, det kropslige/vilde over for det tæmmede og beherskede samt det sproglige over for det voldelige og barbariske. Studiet viser, at det ikke er helt entydigt, hvor det lille barn selv skal placeres i forhold til disse modpoler. Barnet opfattes nemlig på én gang som beundringsværdigt naturligt og som et stykke natur, der skal tilpasses og kultiveres. Denne tvetydighed betyder en vekslen i pædagogernes reaktioner og en utydelighed i deres forventninger, som på den ene side giver børnene et vist råderum, men på den anden side rummer indirekte formulerede vurderinger og krav, som ikke alle børn mestrer lige godt.

Formålet med Olwigs studie er at undersøge, hvordan børn som 'endnu-ikke-civiliserede' udvikler fællesskaber med hinanden i dagtilbuddet, og hvorledes de gennem disse fællesskaber omfortolker og tilegner sig dagtilbuddet og dets civiliseringsprojekt. Datamaterialet baserer sig på et livshistoriestudie gennemført i 2006, hvor forskeren har foretaget en række interviews med 16 unge mennesker, der på det tidspunkt boede i København og var i alderen 11 til 22 år. Alle de unge havde middelklassebaggrund og havde gået i dagtilbud i perioden fra sidst i 1980'erne til sidst i 1990'erne. Deres erindringer gjaldt derfor oplevelser, som lå mellem fem og 20 år tilbage i tiden. Med dette studie viser forskeren, hvordan børn i dagtilbuddet kan ses som 'endnu-ikke-civiliserede'. Det at være 'endnu-ikke-civiliserede' er imidlertid ikke kun begrænsende for børnene. Det giver ligeledes børnene mulighed for at trække på en bred vifte af kropslige og følelsesmæssige udtryk (fx at lege med maden og at bruge toiletterne som legesteder), som ikke er socialt acceptable for voksne. Ifølge forskeren udgør børnenes overskridelse af grænsen mellem civiliseret og uciviliseret opførsel et vigtigt element i deres etablering af forskellige fællesskaber. Dette ses ved, at børnene udnytter deres særlige position uden for det civiliserede til at omdanne dagtilbuddet til deres eget sted. Herved tilegner de sig det civiliseringsprojekt, som dagtilbuddet står for.

I Nilsens (2012a) studie undersøges børn og personales sociale praksisser i et dagtilbud med naturprofil (på norsk: naturbarnehage). Forskeren ønsker at undersøge, hvordan fleksibilitet i naturen forbindes med forskellige forståelser af børn. Dette studie er en del af et større norsk forskningsprojekt, og datamaterialet baserer sig på feltarbejde i et norsk dagtilbud med naturprofil. Feltarbejdet havde fokus på børn og personales sociale praksisser vedrørende 'natur' og udendørsliv. Undersøgelsen peger på, at de sociale forhold i dagtilbuddet kræver 'fleksible' og 'flydende' måder at være på. Ud fra feltarbejdet diskuterer forskeren spændingerne mellem en moderne barndom og 'traditionelle' konstruktioner af en 'god' barndom udendørs. Studiet viser, at dagtilbud med naturprofil kan tilbyde et rum af skiftende og fleksible konstruktioner af steder og forskellige sub-

jektpositioner. Resultaterne viser, at det undersøgte dagtilbud er fleksibelt, og at de materielle grænser er til forhandling mellem børn og personale. Personalet i det undersøgte dagtilbud bruger metaforen 'nomader' om dagtilbuddets børn og voksne. De rumlige aspekter af dagtilbuddets såkaldte 'nomadiske praksis' bidrager til en anden version af en barndom i dagtilbud.

Thelander vil undersøge og analysere, hvordan opdragelse og opdragelsesopgaver bliver beskrevet i centralt, regionalt og lokalt producerede tekster relateret til en svensk børnehaveklasse (på svensk: förskoleklass) i et multikulturelt, urbant område i Sverige. Forskeren foretager en dokumentanalyse af en række centrale, regionale og lokale dokumenter knyttet til den svenske børnehaveklasse. Derudover følger hun en bestemt børnehaveklasse i Malmø i fem måneder. Studiet viser, at både forældre og børnehaveklasse bliver anset som børns fremmeste opdragere i den pædagogiske læreplan. Opdragelsesopgaven er tilsyneladende fordelt mellem hjem og børnehaveklasse med forskellige opgaver, der skal "løses". Desuden viser studiet, at også forældre bliver opdraget eller disciplineret i relationen mellem børnehaveklasse og hjem. Eksempler på dette kan være, at forældre bliver fortalt, hvad de skal sende med børnene i børnehaveklasse, og hvad de ikke må sende med (fx legetøj, penge eller slik).

Samlet belyser disse fire studier, hvordan dagtilbuddet medvirker til at konstruere en barndom, som karakteriseres af individualitet, fleksibilitet og 'det nomadiske'. Dagtilbudspersonalets forestillinger og sociale praktikker medvirker til at skabe barndomme (i flertal) ikke bare i forhold til børnene, men også, som Thelanders afhandling viser, i forhold til forældrene. Børnene søger frirum fra civiliseringsbestræbelserne gennem at op-søge situationer og pladser uden dagtilbudspersonale og finder dermed muligheder for at være aktører i deres eget liv.

4.5.3 Dagtilbuddets betydning for specielle grupper af børn

Gennem dagtilbuddets historie har opmærksomheden været rettet mod dagtilbuddets mulighed for at bidrage til at forbedre lærings- og udviklingsmulighederne hos specielle grupper af børn, også børn med adfærdsproblemer. Et ofte stillet spørgsmål har været, om det er godt for disse børn at gå i dagtilbuddet, eller om andre former for omsorgstilbud er at foretrække? Dagtilbuddet skal bidrage til disse børns læring og udvikling gennem at tilbyde dem et miljø med leg og læring, som kan kompensere for deres livsvilkår. Det kan gælde fattige børn, udsatte børn eller andre grupper af børn, som er dårligt stillede på grund af deres livsvilkår. Tre af årets studier undersøger, om dette er muligt og under hvilke forudsætninger.

Et studie (Jensen, Petersen & Wind) omhandler dagtilbuddets arbejde og betydning, når dagtilbuddet er fysisk beliggende i et etnisk mangfoldigt boligområde. Formålet med studiet er at beskrive og analysere pædagoger og forældres opfattelser af dagtilbuddets betydning for udsatte børn, der vokser op i et etnisk mangfoldigt boligområde - med henblik på at udvikle viden om udsatte børns udviklingsmuligheder. Det empiriske materiale er indsamlet over en 12 måneder lang periode i et integreret dagtilbud, som er fysisk beliggende i det, forfatterne kalder et ghettolignende boligområde placeret midt i København. Materialet udgøres af kvalitative interviews med pædagoger og forældre og en mindre spørgeskemaundersøgelse rettet mod den samlede personalegruppe. Endvidere er der foretaget interviews med pædagoger fra et nystartet familieprojekt, som er

del af dagtilbuddet. Forfatterne konkluderer, at særligt det nystartede familieprojekt må siges at pege på særlige socialpædagogiske indsatser overfor udsatte børn og deres familier, og at disse indsatser ser ud til at fremme trygheden, inklusionen og rådigheden over egne liv for de involverede familier. Studiets resultater tydeliggør således, at dagtilbuddet har en særlig funktion og betydning for udsatte børn og deres familier, især knyttet til et udvidet omsorgsarbejde for de udsatte børn såvel som et omfattende forældrearbejde med de udsatte forældre.

Formålet med Lekhals studie er at undersøge, hvordan dagtilbud eller familiedagpleje (norsk: familiebarnehage) er relateret til adfærdsproblemer blandt norske børn. Mere konkret ønsker studiet at undersøge, hvorvidt det at være i dagtilbud eller familiedagpleje i løbet af de første tre leveår er relateret til adfærdsproblemer. Adfærdsproblemer kan være af ekstern karakter såsom problemer med opmærksomhed og aggression, eller af intern karakter såsom emotionelle reaktioner, ængstelse og uro hos børn i treårsalderen. Desuden undersøger studiet, hvorvidt der er en sammenhæng mellem type af dagtilbud, barnets alder, når det starter i dagtilbuddet, og eventuelle adfærdsproblemer set i forhold til barnets køn, forældres uddannelsesniveau og familiens indkomst. Studiet, som baseres på statistisk analyse af registerdata, benytter data fra Den norske mor og barn-undersøgelse (MoBa). MoBa samlede data fra 108.000 børn og deres mødre i perioden 1999-2008. Studiet finder, at der ikke er sammenhæng mellem adfærdsproblemer, barnets køn og indikatorer for forældrenes uddannelsesniveau og indkomst. Forskeren konkluderer, at studiets resultater understøtter antagelsen om, at der ikke er ufordelagtige, adfærdsrelaterede konsekvenser for børn ved at være i dagtilbud i de første tre leveår – særligt ikke i en norsk kontekst, hvor offentlige dagtilbud er af generelt høj kvalitet. Studiet viser, at børn, der ved etårsalderen går i familiedagpleje, har større risiko for at have både eksterne og interne adfærdsproblemer, når de er tre år gamle sammenlignet med børn, der bliver passet hjemme eller i dagtilbud. Derudover viser studiet, at børn, der er i kommunalt dagtilbud, når de er halvandet år, har en lavere risiko for interne adfærdsproblemer sammenlignet med børn, der bliver passet hjemme.

I et studie (Størksen et al.) har forskerne som mål at undersøge femårige norske børns reaktioner, oplevelser og følelser knyttet til forældrenes skilsmisse, både i hjemmet og i dagtilbuddet. Studiets dataindsamling og -analyse bygger på en alternativ metode, der kaldes Q-metodologi. 17 børn, hvis forældre er blevet skilt, og 20 børn, der ikke har oplevet skilsmisse, fra i alt ti forskellige dagtilbud, udgør deltagerne i undersøgelsen. De deltagende børn var alle fem år eller næsten fem år gamle. Data indsamles gennem samtaler med disse børn. Udgangspunktet for samtalerne er Q-metodologi, som blandt andet gør brug af visuelle kort/billeder. Studiet viser, at børn, der oplever forældrenes skilsmisse, er mere kedede af det, vrede og føler sig ensomme i sammenligning med børn, der ikke har oplevet en skilsmisse. Børnene giver ikke udtryk for disse følelser og reaktioner gennem deres adfærd overfor hverken forældrene eller i dagtilbuddet. Derfor er der en risiko for, at det pædagogiske personale overser børn, hvis forældre har været igennem eller gennemgår skilsmisse. Derudover viser studiet, at børn, der har oplevet skilsmisse, men som trives, blandt andet angiver, at de har mange venner i dagtilbuddet.

Samlet viser disse tre studier, at dagtilbuddet har potentiale til at virke kompenserende for børns livsvilkår, for udsatte børn og for børn med svære oplevelser. En betingelse for dette er personalets engagement og kunnen, samt at de er opmærksomme på, at børne-

nes problemer ikke altid kommer til udtryk via udagerende adfærd. Studierne peger også på, at indsatser ikke bare skal rettes mod børnene, forældrene skal også være involverede for at kunne opnå gode resultater.

4.5.4 Syntetisering af forskning

En del af den forskning, som bedrives om dagtilbuddets betydning, handler om at syntetisere og sammenstille eksisterende forskning for at uddrage en samlet viden om feltet. Der findes et relativt stort antal nationale og internationale oversigter om dagtilbuddets betydning for børns læring, udvikling og trivsel. I år er der to skandinaviske studier, som har karakter af forsknings- og litteraturoversigter. Begge disse bidrager til viden ved at sammenstille forskning om områder, som ikke er så godt belyste; det gælder dagtilbuddets betydning for de alleryngste børn (1-3 år) og betydningen af samlet viden om dagtilbuddets fysiske miljø.

I Moser & Olsens studie er formålet først og fremmest at opbygge en litteraturredatabase, der omhandler temaet "dagtilbuddets rum", og som er omkostningsfri og tilgængelig for alle. Det er forskningsnetværket "Barn og rum", der står bag hjemmesiden. Derudover har studiet til formål at illustrere, hvordan man gennemfører en tematisk litteratursøgning, samt at præsentere udvalgte resultater af søgningen. Forskerne har søgt efter relevante studier, dvs. studier, der omhandler dagtilbuddets fysiske miljø, rum og materialitet. Søgningen er tidsbegrænset til studier fra perioden 2000-2010, og alle typer udgivelser, undtaget studiearbejder under kandidatniveau, er inkluderet. De fire hovedemner er: 1) Arkitekturfagligt perspektiv, 2) Pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø, 3) Sundhed, miljø og sikkerhed samt 4) Fysisk miljø ud fra specifikke fagområder i dagtilbuddet. Forskerne kommer med udvalgte eksempler på resultater fra de fire hovedemner. Forskerne konstaterer, at de gennem kortlægningen også kan se områder, hvor de ikke finder forskning, fx mangler der forskning om opgradering og re-stauration af eksisterende dagtilbud og udendørsarealer. Andre eksempler på områder, hvor forskerne ikke har fundet forskning, er børns konkrete anvendelse af det fysiske miljø, hvordan miljøet påvirker deres hverdag, samt hvordan de bliver støttet eller forhindret i legen og hverdagsaktiviteter.

Bjørnstad & Samuelsson (2012) kortlægger dagtilbudsforskningen fra Norge og de andre nordiske lande. Derudover henviser kortlægningen til forskning, som er hentet fra New Zealand, England, Nederlandene og USA. Spørgsmålet, der søges svar på, er: Hvad betyder livet i et dagtilbud for børn under tre år? Det gælder både effekter af at være i dagtilbud, men også hvilke faktorer som er positive for børn i dagtilbud og for deres udvikling og trivsel. Der er tale om en norsk forskningskortlægning, der har gennemgået primærforskning publiceret i årene 2000 til 2011. Forskningen, der henvises til i kortlægningen, er først og fremmest hentet fra de nordiske lande, New Zealand, England, Nederlandene og USA. Derudover har forskerne benyttet sig en del af tidligere forskningsoversigter. Studiet viser, at det er vigtigt, at der er gode relationer i dagtilbuddet, for at der kan opnås positive virkninger på barnet. Studiet pointerer interaktionen mellem det pædagogiske personale og det enkelte barn samt gruppen af børn som vigtig i forhold til barnets positive udvikling. I den forbindelse fremhæves specifikt indfølelse hos det pædagogiske personale, men også at pædagogerne er opmærksomme og lydhøre. Studiets resultater viser, at der ifølge de kvantitative længdesnitsstudier er klare fordele ved dagtilbud. Disse længdesnitsstudier finder, at når børn kommer i højkvali-

tetsdagtilbud i en tidlig alder, ses flere positive virkninger på børnene uanset deres socioøkonomiske baggrund, dog størst på socialt udsatte børn. De positive virkninger ses på børnenes sproglige kompetencer, deres kognitive og sociale udvikling samt deres skoleparathed. Det er en betingelse for at opnå disse virkninger, at dagtilbuddet er af høj kvalitet. På tværs af andre undersøgelser finder studiet, at dagtilbud af høj kvalitet er karakteriseret ved en god normering med en begrænset udskiftning i personalegruppen og et veluddannet personale.

4.5.5 Opsummering

De studier om dagtilbuddets betydning, der her er redegjort for, spænder over adskilte områder. Forskerne anvender forskellige metoder og teoretiske begreber for at belyse dagtilbuddets betydning, men det er alligevel muligt at finde nogle fælles mønstre. Flere af forskerne har været interesserede i at skabe mere viden om dagtilbuddets betydning for de børn, som kan betegnes som udsatte børn; det gælder dagtilbuddets betydning for børn fra udsatte sociale miljøer, hvor etnicitet og socioøkonomisk status bliver vigtige variable, men her findes også et studie om skilsmissebørn. Et fælles resultat er, at et dagtilbud af god kvalitet har positive effekter på børns kognitive og sociale udvikling. Dagtilbud af høj kvalitet karakteriseres bl.a. ved en god normering med begrænset udskiftning i personalegruppen samt et veluddannet personale. Dagtilbuddets positive effekter viser sig særligt for udsatte børn og børn fra familier med lav økonomisk indkomst. Den konklusion bekræftes desuden af forskningsoversigten om små børn i dagtilbuddet og er helt på linje med international forskning om dagtilbuddets betydning for disse børn.

Spørgsmål om dagtilbuddets opdragelsesopgave handler om, hvilke værdier der formidles, og om ansvarsfordeling mellem dagtilbud og hjem. I sidste ende er det et spørgsmål om, hvilket menneske dagtilbuddet vil skabe, og hvordan dette sker. Det individualiserede og fleksible barn bliver synligt i studierne, men også det disciplinerede og civiliserede. Hvilket barn, forskerne får øje på, afhænger af de teoretiske perspektiver, som anvendes. I de her refererede studier har forskerne gjort brug af forskellige teoretiske begreber for at forstå, hvordan opdragelsesopgaven kommer til udtryk i sociale praksisser og fortællinger. Studierne belyser også på interessant vis, hvordan teoretiske begreber kan anvendes. At se på opdragelsen som civiliserings- og disciplineringsprocesser åbner for et nyt blik på det, som synes at være velkendte fænomener.

5 Perspektiver

Denne syvende rapport om forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i dagtilbud for de 0-6-årige har betydet, at vi i dag har overblik over 416 videnskabelige publikationer, publiceret i Skandinavien eller af skandinaviske forskere i tidsrummet 2006-2012. Heraf er i alt 357 studier vurderet til at have middel eller høj evidensvægt. I det følgende vil vi sammenfatte og perspektivere de væsentligste træk fra analysen af publikationer, som er udkommet i 2012, og se på disse nyeste fund i lyset af de seks foregående år. Der ses på forskningen i tal, forskningens design og metode samt forskningens indhold. Et syvårigt kortlægningsforløb giver et solidt grundlag for at reflektere over både stabile forhold og ændringer i den skandinaviske forskningsvirksomhed på dagtilbudsfeltet.

5.1 Forskningen i tal

I de tidligere års rapporter har vi fremstillet den skandinaviske forskning i dagtilbud for 0-6-årige som relativt stabil på den ene side, mens der på den anden side samtidig er en dynamik i materialet, som vi ønsker at kommentere og uddybe.

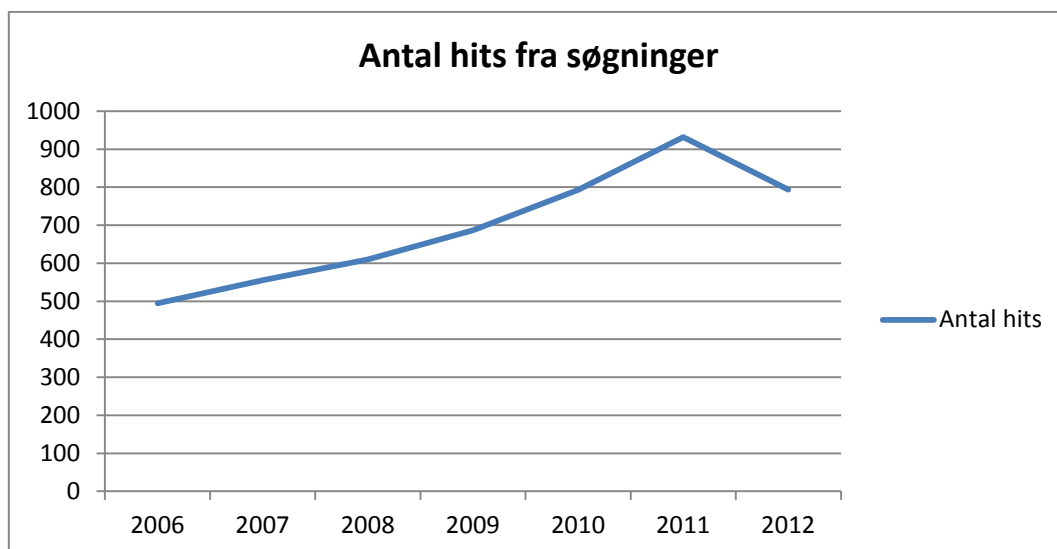
5.1.1 Antallet af hits fra søgninger

I tabel 5.1 herunder vises antallet af forskellige referencer, der er blevet fundet ved den systematiske litteratursøgning. Der er tale om de unikke referencer, dvs. antal hits, efter at dubletter er sorteret fra.

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
495	555	610	687	793	932	794

Tabel 5.1: Antal hits fra søgninger

Mens der fra 2006 til 2011 kunne ses en støt stigende tendens i antallet af hits, er der for første gang i 2012 tale om et fald i dette antal. Mens der i 2011 var tale om 932 hits totalt set, er dette tal i 2012 faldet til 794.

Figur 5.1: Antal hits fra søgninger 2006-2012

Selvom dette umiddelbart kan ses som et signal om fald i forskningsintensiteten inden for området, er der nok snarere tale om en øget effektivitet i selve søgeprocessen, idet vi kan se, som det fremgår af næste afsnit, at antallet af relevante studier er steget ganske voldsomt de seneste par år.

5.1.2 Relevans af studier

Mens der i perioden fra 2006 til 2010 er tale om et lidt ujævnt, men dog tendentielt nedadgående antal relevante studier, steg dette antal markant i 2011. Mens der således i 2010, som det år der indtil nu har haft det laveste antal relevante studier, var tale om 64 studier, der gik videre til fuldtekstscreening, steg dette tal til 140 i 2011. Denne stigning er yderligere blevet forstærket i 2012, hvor der er tale om, at hele 240 studier gik videre til fuldtekstscreening.

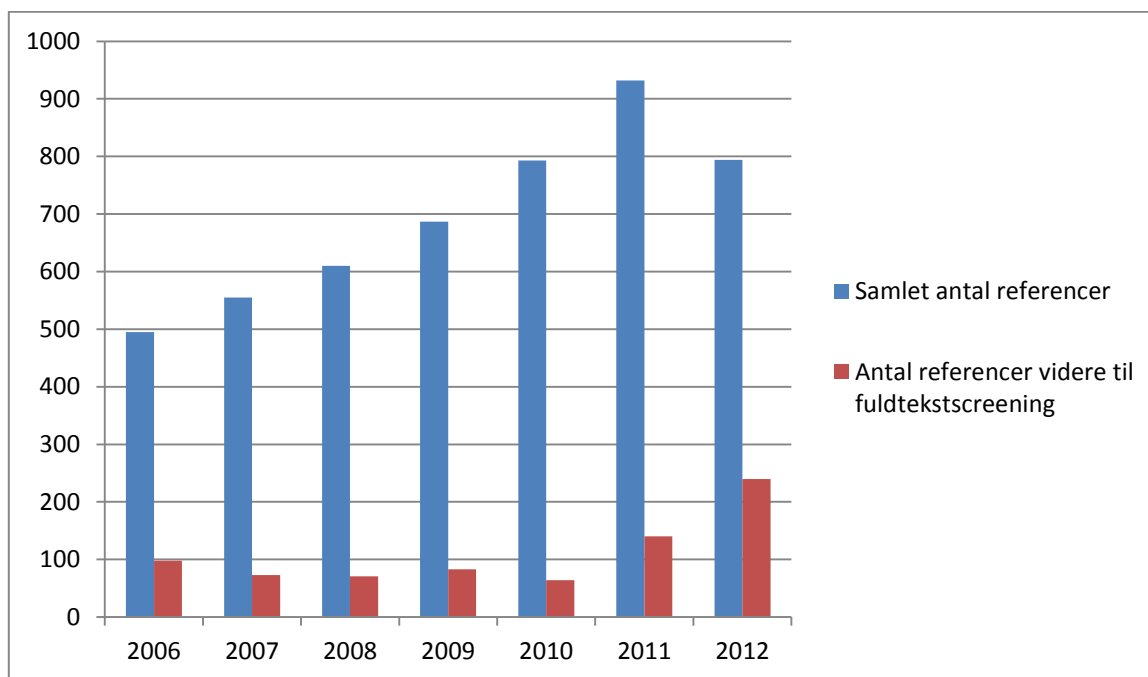
Denne stigning afspejler således en endnu mere markant stigning i procentdelen af studier, der gik videre til fuldtekstscreening ud af det samlede antal hits, jævnfør nedenstående tabel 5.2.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antal referencer der gik videre til fuldtekstscreening	98	73	71	83	64	140	240
% af det samlede antal hits, der gik videre til fuldtekstscreening	20 %	13 %	12 %	12 %	9 %	16 %	30 %

Tabel 5.2: Andel af referencer til fuldtekstscreening

En af forklaringerne på stigningen dette år er, at der på mange referencer ikke var noget abstract, ca. 100 af referencerne. Derfor var det nødvendigt at fuldtekstscreene.

Relationen mellem det samlede antal hits og studier, der gik videre til fuldtekstscrening, fremgår af nedenstående figur.

Figur 5.2: Relationen mellem samlet antal referencer og referencer til fuldtekstscrening.

Når der generelt kan identificeres en stigning i det samlede antal af referencer og referencer, der er gået videre til fuldtekstscrening, hænger det formentlig fortsat sammen med, som det også blev anført i sidste års kortlægning, at dagtilbudsområdet nyder en stadigt større offentlig og samfundsmæssig interesse, hvilket danner grundlag for en øget aktivitet, som ikke alene afspejles i egentlige forskningsprojekter, men nok så meget i foredrag, forelæsninger, optræden i medier, bidrag til lærebøger og indlæg i forskellige typer af offentlige medier, hvilket umiddelbart indgår i bruttoregistreringen.

5.1.3 Antal inkluderede studier

I 2011 var der, i forhold til de tidligere års meget stabile antal inkluderede studier, tale om en markant stigning til 73 i forhold til det foregående års 51. Denne markante stigning er fortsat i 2012, hvor der er tale om 83 inkluderede studier, jævnfør nedenstående tabel 5.3.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antal studier inkluderet i årets kortlægning ¹⁸	52	54	51	52	51	73	83
Inkluderede studier i % af det samlede antal hits	11 %	10 %	8 %	8 %	6 %	8 %	10 %

Tabel 5.3: Antal inkluderede studier

Sidste års stigning synes således ikke at være en tilfældighed, og de seneste to års samlede, store stigning må blandt andet forstås som udtryk for en samlet set større forskningsmæssig indsats inden for området dagtilbud for de 0-6-årige. Man vil umiddelbart kunne forklare en sådan overordnet stigning som udtryk for, at dagtilbud som nævnt er kommet mere klart på den politiske dagsorden i samtlige skandinaviske lande, hvor ikke mindst de senere års politiske fokus på sammenhængen imellem og overgangen fra dagtilbud til skole i alle tre skandinaviske lande kan forventes at sætte spor i forskningsintensiteten. Næste afsnit vil dog vise, at der er tale om en ganske forskellig udviklingstendens, når vi deler forskningsbidragene op på de lande, de er placeret i.

5.1.4 Studier fordelt på lande

Tabel 5.4 viser fordelingen af antal studier på de tre skandinaviske lande.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)	Samlet 2006- 2012
Danmark	17 (32 %)	10 (19 %)	16 (31 %)	14 (27 %)	12 (24 %)	16 (22 %)	16 (19 %)	110 (26 %)
Norge	13 (25 %)	14 (26 %)	13 (25 %)	23 (44 %)	21 (41 %)	34 (47 %)	47 (57 %)	165 (40 %)
Sverige	20 (38 %)	30 (56 %)	22 (43 %)	19 (37 %)	19 (37 %)	23 (31 %)	25 (30 %)	158 (38 %)

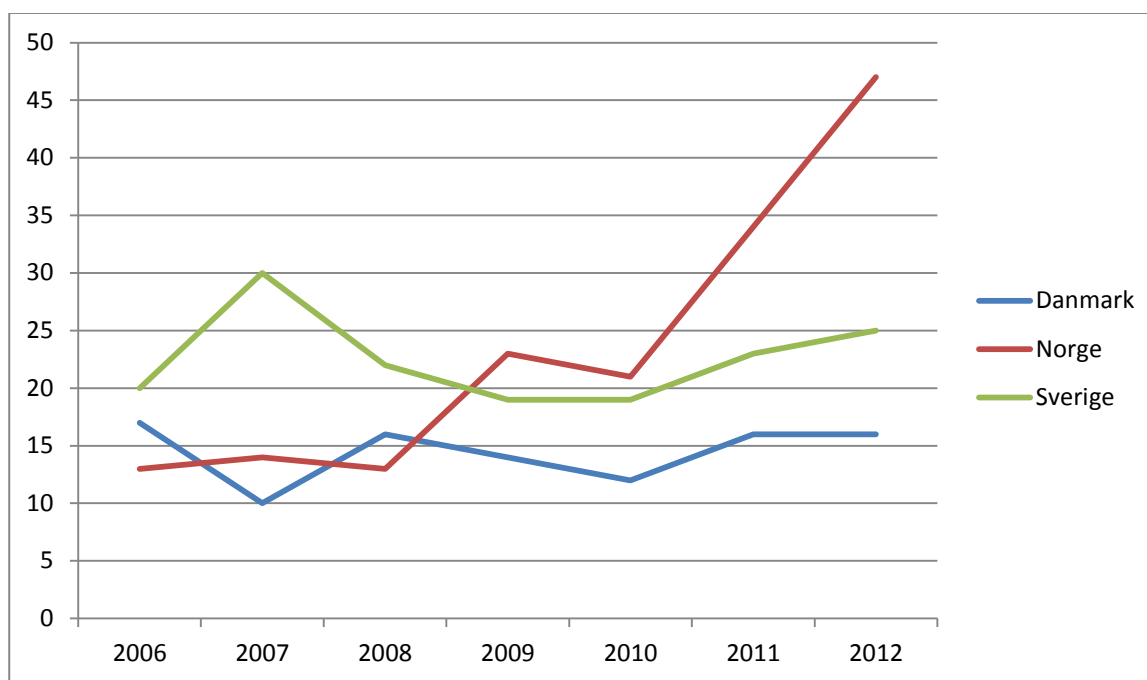
Tabel 5.4: Antal studier fordelt på lande

Mens der i perioden fra 2006 til og med 2008 var tale om, at Sverige ganske klart bidrog med den højeste andel forskningsbidrag, skiftede dette billede i 2009, hvor Norge bidrog med lidt flere studier end Sverige, mens Danmark klart leverede færrest bidrag. Dette

¹⁸ Bemærk, at tidligere års kortlægninger fra DCU ikke er medregnet i dette tal, da de ikke indgår i kortlægningen.

billede er yderligere bestyrket de senere år, og i 2012 står Norge for hele 57 % af de inkluderede studier, mens Sverige med 30 % stadig fastholder et ganske højt niveau. Danmarks andel af bidrag til de inkluderede studier er imidlertid procentvis faldet støt i perioden fra 2008, hvor det var på 31 %, til 2012, hvor det er nede på 19 %. Hvis man i rene tal ser på stigningen fra 2011, hvor i alt 73 studier blev inkluderet, til det samlede antal på 83 i 2012, er det reelt kun Norge, der har øget deres antal af inkluderede studier. Der er ingen tvivl om, at den statslige satsning på forskning inden for området, som har kunnet ses i Norge over en kortere årrække gennem Norges Forskningsråds programmer med øremærkede midler til dagtilbud for de 0-6-årige, begynder at sætte sig tydelige spor i form af gennemførte forskningsprojekter, som nu for alvor bliver afrapporteret. Dette sætter omvendt fraværet af tilsvarende satsninger i henholdsvis Sverige og Danmark i relief, idet det tilsyneladende giver sig udslag i en vis grad af stagnation og til dels tilbagegang i forskningsbidragene i disse lande.

Når man ser den beskrevne udvikling omsat til nedenstående kurve, der grafisk viser forandrings-tendensen i fordelingen af inkluderede studier de tre lande imellem, bliver den dramatiske stigning i Norges andel af det samlede antal inkluderede studier ganske tydelig.

Figur 5.3: Antal inkluderede studier per land per år

5.1.5 Publiceringsprog

Hvis vi endelig ser på publiceringsproget, er der også en ganske interessant forandrings-tendens. Udover at der er en stigning i antallet af norsksprogede studier, hvilket blot er

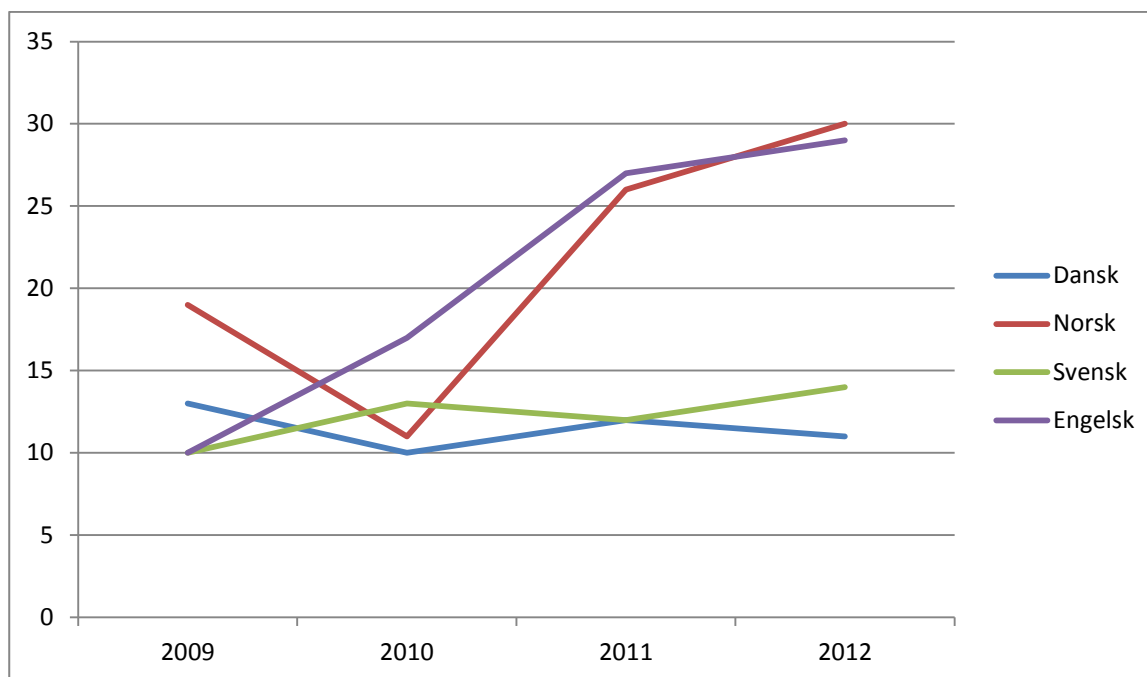
forventeligt ud fra den gennemgåede fordeling af studier på lande, kan der især ses en efterhånden stabil stigning i andelen af engelsksprogede studier.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Dansk	17 (33 %)	uklart	Uklart	13 (25 %)	10 (20 %)	12 (16 %)	11 (13 %)
Norsk	13 (25 %)	uklart	Uklart	19 (37 %)	11 (22 %)	26 (36 %)	30 (36 %)
Svensk	20 (38 %)	uklart	Uklart	10 (19 %)	13 (25 %)	12 (16 %)	14 (17 %)
Engelsk	2 (4 %)	uklart	uklart	10 (19 %)	17 (33 %)	27 (37 %)	29 (35 %)

Tabel 5.5: Publiceringsprog

Mens det tilbage i 2006 kun var 4 % af studierne, der blev publiceret på engelsk, er det fra 19 % i 2009 steget år for år til nu 35 % i 2012. Der er ingen tvivl om, at den øgede tendens til at publicere på engelsk er et resultat af de senere års praksis med at indføre bibliometriske kriterier i forbindelse med vurdering af forskningsmiljøers produktivitet. Forskeres publicering af deres arbejde i anerkendte internationale – og typisk engelsksprogede – tidsskrifter er ofte det, der udløser det højeste antal point inden for det bibliometriske system, så der ligger en klar opfordringsstruktur i forskningsmiljøerne med hensyn til at publicere på engelsk. Som en tilsvarende, væsentlig faktor må det dog også fremhæves, at flere og flere skandinaviske forskere inden for området involveres i internationale forskningsnetværk, hvorfor det for den enkelte forsker opleves som væsentligt at kunne bidrage til den internationale fagdebat, hvilket kræver publicering på engelsk eller et andet udbredt sprog. Yderligere kan det internationale samfunds interesse i den skandinaviske velfærdsmodel, og herunder den særlige udvikling af dagtilbud for 0-6-årige i de skandinaviske lande, ses som en forklaring på, at det ikke alene er i de skandinaviske forskeres egen interesse at få udbredt deres forskning på engelsk, men at det omvendt også er de udenlandske forskere, politikere og andre aktører inden for området, der ser en interesse i at få sproglig adgang til den forskning, der produceres inden for området i Skandinavien. Endelig er der også tale om, at flere projekter i sig selv gennemføres som større internationale projekter med involvering af forskere på tværs af lande og sprog, hvorfor det fælles publiceringsprog for den type tværnationale projekter ofte vil være engelsk.

Tendensen i publiceringsprog er i nedenstående figur kun vist fra 2009-2012, da det i tidligere forskningskortlægninger ikke er klart angivet:

Figur 5.4: Publiceringsprog

I tabel 5.6 ses fordelingen af engelsksprogede publikationer i 2012 for de skandinaviske lande. Hvis man ser på den procentvise fordeling af engelsksprogede publikationer for 2012 i de enkelte skandinaviske lande, er der ikke tale om markante forskelle, hvilket kan tyde på, at den ovennævnte tendens er stærkt virkende i forskningsmiljøerne i samtlige skandinaviske lande.

Land:	Danmark (n=16)	Norge (n=47)	Sverige (n=25)
Studier, som er publiceret på engelsk	5	18	10
Procent af pågældende lands studier, som er publiceret på engelsk	31 %	38 %	40 %

Tabel 5.6: Studier publiceret på engelsk fordelt på lande

På tværs af samtlige inkluderede studier kan afslutningsvis opsummeres tre interessante forandringstendenser, som det vil være relevant at følge op på i de kommende års forskningskortlægninger: tendensen til at der samlet set er flere studier i absolutte tal, der inkluderes i kortlægningen, tendensen til at Norge bidrager med en relativt øget andel af de inkluderede studier, og endelig tendensen til at stadigt flere studier på tværs af de tre skandinaviske lande publiceres på engelsk.

5.1.6 Omfang

Et andet interessant aspekt ved forskningen er omfanget af store projekter, som i denne forbindelse defineres som studier med et sample på mindst 100 deltagere. Blandt studierne i 2012-kortlægningen er der i alt 14 studier, hvori der indgår over 100 personer (Bratterud et al.; Drange; Gotvassli et al.; Jernes & Engelsen; Kirkhaug, Drugli, Mørch & Handegård; Lekhal; Løvgren & Gulbrandsen; Nordahl et al.; Reikerås, Løge & Knivsberg; Rescorla et al.; Sjödin; Solheim, Berg-Nielsen & Wichstrøm; Styf; Sunnevåg; Vatne). Her ses det, at størstedelen af de store projekter er norske. 11 af de store projekter er udført i Norge, mens Sverige og Danmark hver især er repræsenterede med to større studier.

5.2 Forskningens design og metode

Den skandinaviske børnehaveforskning indskrives i en forskningsmæssig tradition, der historisk dels har lagt stor vægt på nærheden til det objekt, der analyseres, dels har lagt stor vægt på en grundig beskrivelse af de forhold, der indgår i analyserne. Dette er på den ene side en god og solid tradition, der giver læseren et godt og grundigt indblik i de forhold, der er genstand for forskningen. På den anden side er det en tradition, der på visse områder ikke lever op til de krav til empirisk forskning, der traditionelt stilles, for at der er tale om et forskningsmæssigt grundlag for en evidensbaseret indsats. Her vil man ofte lægge vægt på forskning baseret på større datamængder og ideelt set om randomiserede, kontrollerede forsøg. Den type forskningsdesign og metode er ikke rigt repræsenteret i den skandinaviske dagtilbudsforskning.

5.2.1 Design

Tabel 5.7 på næste side viser antal studier, der anvender pågældende design i de forskellige år. I parentes vises procent af pågældende års samlede antal inkluderede studier.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Etnografisk	20 (38 %)	22 (41 %)	16 (31 %)	26 (50 %)	24 (47 %)	27 (37 %)	33 (40 %)
Holdningsundersøgelse ("views study")	5 (10 %)	11 (20 %)	14 (27 %)	14 (27 %)	11 (22 %)	8 (11 %)	14 (17 %)
Tværsnitsundersøgelse	11 (21 %)	7 (13 %)	4 (8 %)	9 (17 %)	6 (12 %)	21 (29 %)	21 (25 %)
Casestudie	11 (21 %)	10 (19 %)	11 (22 %)	7 (13 %)	7 (14 %)	11 (15 %)	11 (14 %)
Dokumentstudie	9 (17 %)	9 (17 %)	14 (27 %)	8 (15 %)	4 (8 %)	7 (10 %)	8 (10 %)
Review (ikke systema- tisk)	2 (4 %)	0	2 (4 %)	1 (2 %)	2 (4 %)	0	5 (6 %)
Longitudinelt studie	0	0	0	0	2 (4 %)	6 (8 %)	4 (5 %)
Aktionsforskning	5 (10 %)	4 (7 %)	4 (8 %)	3 (6 %)	1 (2 %)	4 (5 %)	4 (5 %)
Metodologisk studie	0	0	0	0	2 (4 %)	0	3 (4 %)
Kohortestudie	1 (2 %)	1 (2 %)	3 (6 %)	3 (6 %)	1 (2 %)	6 (8 %)	2 (2 %)
Case control studie	1 (2 %)	2 (4 %)	1 (2 %)	0	1 (2 %)	0	1 (1 %)
Eksperiment med randomiseret gruppedannelse	0	0	0	1 (2 %)	0	1 (1 %)	0
Eksperiment med ikke-randomiseret gruppedannelse	0	1 (2 %)	2 (4 %)	0	1 (2 %)	1 (1 %)	1 (1 %)
Én gruppe kun efter- test	2 (4 %)	3 (6 %)	0	0	0	0	1 (1 %)
Én gruppe før og efter test	1 (2 %)	4 (7 %)	0	1 (2 %)	0	1 (1 %)	0
Sekundær dataanalyse	2 (4 %)	1 (2 %)	1 (2 %)	0	1 (2 %)	1 (1 %)	1 (1 %)
Systematisk review	2 (4 %)	2 (4 %)	2 (4 %)	1 (2 %)	0	1 (1 %)	0

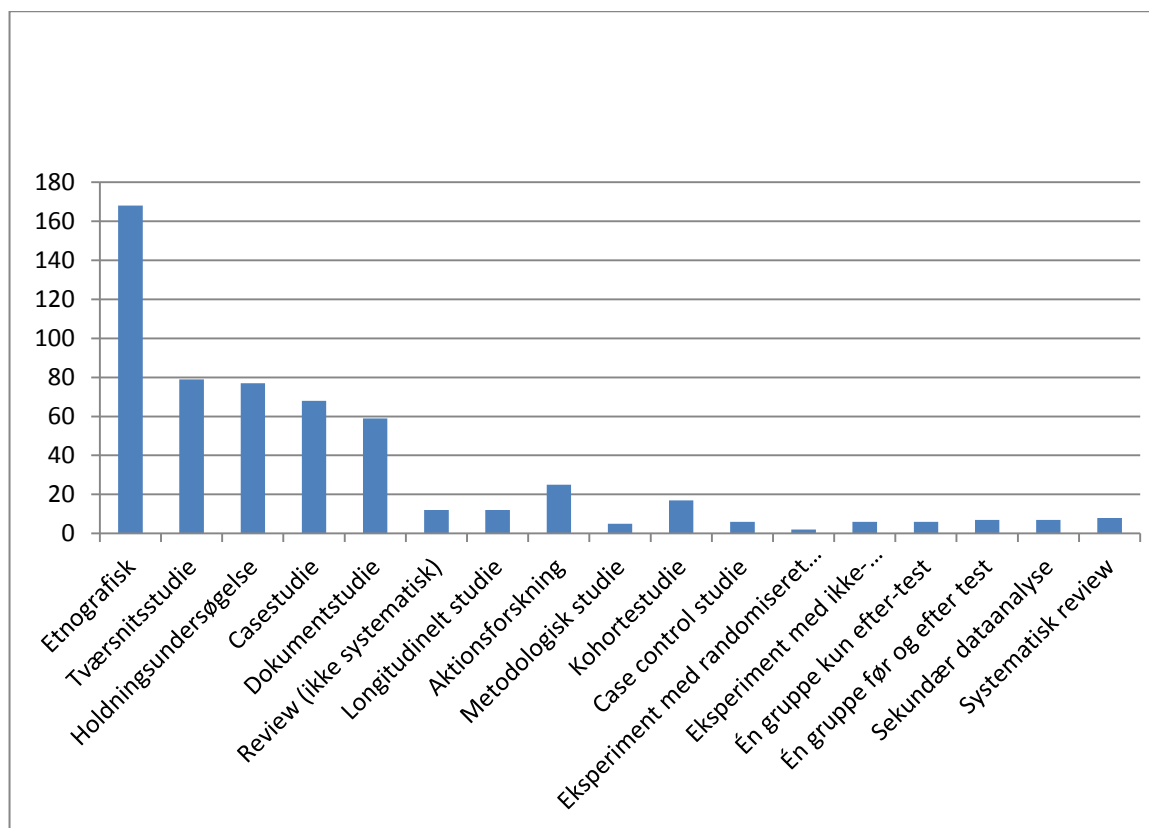
Tabel 5.7: Design

Nedenstående tabel 5.8 viser det samlede antal studier, som anvender de forskellige forskningsdesign i årene 2006-2012:

	2006 - 2012 (n=416)
Etnografisk	168 (40 %)
Holdningsundersøgelse ("views study")	77 (19 %)
Tværsnitsundersøgelse	79 (19 %)
Casestudie	68 (16 %)
Dokumentstudie	59 (14 %)
Review (ikke systematisk)	12 (3 %)
Longitudinelt studie	12 (3 %)
Aktionsforskning	25 (6 %)
Metodologisk studie	5 (1 %)
Kohortestudie	17 (4 %)
Case control studie	6 (1 %)
Eksperiment med randomiseret gruppedannelse	2 (0,5 %)
Eksperiment med ikke-randomiseret gruppedannelse	6 (1 %)
Én gruppe kun efter-test	6 (1 %)
Én gruppe før og efter test	7 (2 %)
Sekundær dataanalyse	7 (2 %)
Systematisk review	8 (2 %)

Tabel 5.8: Anvendte forskningsdesign 2006-2012 (n=416; flere kodninger per undersøgelse er mulig)

Grafisk kan det illustreres således:

Figur 5.5: Fordeling på undersøgelsesdesign i årene 2006-2012.

Det er således tydeligt, at de etnografiske studier i perioden fra 2006 til 2012 har været i overvægt. Det har de været sammen med bredere design som holdningsundersøgelser, tværsnitsundersøgelser og casestudier. Fordelingen år for år viser sig også at være meget stabil. I hvert af årene 2006 til 2012 dækker de ovenfor nævnte design således over 90 pct. af samtlige af hvert enkelt års studier.

Set over den pågældende årrække er der en svag udvikling i antallet af studier, der anvender et longitudinelt design, dvs. et design, hvor udviklingen for de samme objekter følges over flere år. I de første fire års kortlægning fra 2006-2009 var der slet ingen studier, der anvendte dette design, mens der i de sidste tre år har været mellem to og seks studier, der anvender det.

Derimod er anvendelsen af mere klassiske effektstudiedesign som et randomiseret eksperiment – eller bare et eksperiment uden randomiseret gruppedannelse – helt tilfældig. Det vil sige, at der dels ikke er tale om anvendelse af disse metoder i noget større omfang, dels at der heller ikke kan konstateres nogen udvikling i retning af, at disse metoder anvendes i højere grad i slutningen af perioden fra 2006 til 2012. I den periode har kun otte af de i alt 416 undersøgte studier anvendt et eksperimentelt design, og kun to af disse har anvendt et eksperimentelt design med randomiseret gruppedannelse.

Det er således tydeligt, at mens der er sket en betydelig udvikling i antallet af studier indenfor skandinavisk børnehaveforskning, fra omkring 50 om året de første fem år til over 70 i 2011 og over 80 i 2012, så er der ikke med denne vækst kommet en forskydning i de forskningsmæssige design, der anvendes på området.

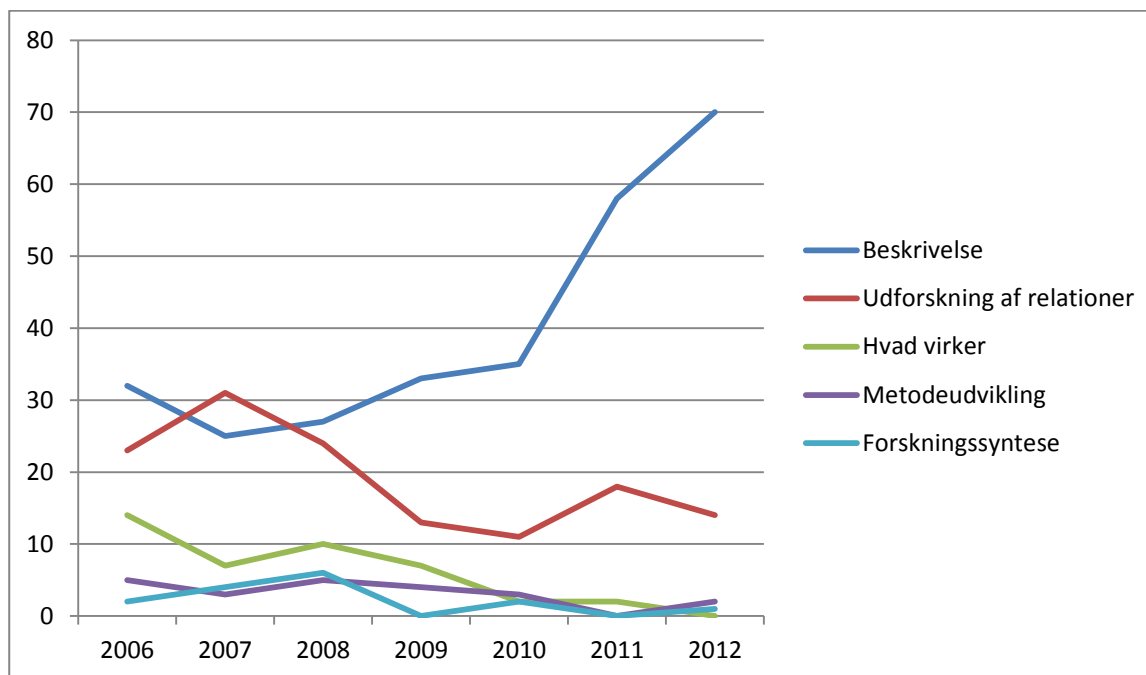
5.2.2 Formål

De anvendte design ser også ud til at have betydning for det, der er studiernes formål jf. tabel 5.9.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Beskrivelse/deskriptive studier	32 (62 %)	25 (46 %)	27 (53 %)	33 (63 %)	35 (68 %)	58 (79 %)	70 (84 %)
Udforskning af relationer	23 (44 %)	31 (57 %)	24 (47 %)	13 (25 %)	11 (22 %)	18 (25 %)	14 (17 %)
Hvad virker? /"what works"	14 (27 %)	7 (13 %)	10 (20 %)	7 (13 %)	2 (4 %)	2 (3 %)	0
Metodeudvikling	5 (10 %)	3 (6 %)	5 (10 %)	4 (8 %)	3 (6 %)	0	2 (2 %)
Forskningsoversigt/syntese	2 (4 %)	4 (7 %)	6 (12 %)	0	2 (4 %)	0	1 (1 %)

Tabel 5.9: Overordnet formål

Disse tal illustreres i figur 5.6:

Figur 5.6: Studiernes overordnede formål i årene 2006-2012

Langt hovedparten af studierne har et beskrivende formål, og det fremgår tydeligt af figur 5.6, at den vækst, der har fundet sted i antallet af studier i de to seneste år, har fundet sted i form af studier inden for kategorien 'beskrivelser'.

Inden for alle andre kategorier har antallet af studier en faldende tendens. Det er særligt værd at bemærke, at det også gælder for studier, der har til formål at undersøge, 'hvad der virker'. I forhold til de målsætninger, der fra politisk hold et blevet udviklet om dagtilbuddenes rolle i relation til børns opvækst og udvikling, hvor dagtilbuddene i stigende grad ses som et element i et samlet udviklings- og uddannelsesmæssigt forløb, er det bemærkelsesværdigt, at antallet af studier om, i hvilken udstrækning 'indsatser' virker, er faldende.

I relation til forskningsfeltet selv er det også værd at bemærke, at antallet af metodeudviklingsstudier for det første ligger på et meget lavt niveau og for det andet også har været faldende. Dette stemmer meget godt overens med det ovenfor konstaterede forhold, at studierne i den skandinaviske dagtilbudsforskning stort set ser ud til at betjene sig af fire forskningsdesign med det etnografiske design som det altdominerende.

5.2.3 Anvendte metoder

Der er en tydelig sammenhæng mellem de forskningsmæssige design, der anvendes jf. ovenfor, og de metoder, der anvendes jf. tabel 5.10 nedenfor. I nedenstående tabel vises de metoder, som er anvendt i studierne i årene 2007-2012. Der er ikke data om metoderne i kortlægningen fra 2006. Svarkategorierne har ændret sig gennem årene, hvorfor ikke alle felter er udfyldt.

	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Observation	28 (52 %)	20 (39 %)	30 (58 %)	27 (53 %)	31 (42 %)	42 (51 %)
En-til-en interview	18 (33 %)	23 (45 %)	28 (54 %)	24 (47 %)	32 (44 %)	32 (39 %)
Selvudfyldt spørgeskema	9 (17 %)	12 (24 %)	18 (35 %)	11 (22 %)	20 (27 %)	22 (27 %)
Fokusgruppe-interview	6 (11 %)	13 (25 %)	14 (27 %)	12 (24 %)	11 (15 %)	13 (16 %)
Selvskabt dagbog eller rapport	1 (2 %)	1 (2 %)	2 (4 %)	2 (4 %)	3 (4 %)	8 (10 %)
Lydoptagelse/video					6 (8 %)	6 (7 %)
Afsøgning af officielle dokumenter; love, regler, planer				6 (12 %)	10 (14 %)	5 (6 %)
Indsamling af data fra institutioner; mødeprotokol etc.	1 (2 %)	2 (4 %)			2 (3 %)	5 (6 %)
Klinisk test	2 (4 %)	0			2 (3 %)	3 (4 %)
Sekundære data	3 (6 %)	1 (2 %)	4 (8 %)	5 (10 %)	6 (8 %)	3 (4 %)
Curriculum baseret vurdering	0	1 (2 %)	2 (4 %)			
Psykologisk test, fx IQ-test	2 (4 %)	0	1 (2 %)			
Eksamination				1 (2 %)		
Præsentation af scenario (foto etc.)			1 (2 %)	3 (6 %)		
Testning af fysisk bevægelse				2 (4 %)		
Praktisk test			1 (2 %)			

Tabel 5.10: Forskningens metoder 2007-2012

Langt hovedparten af studierne anvender således observation som metode, hvilket hænger godt sammen med, at størstedelen af studierne anvender et etnografisk design. Nu kan et studie godt anvende flere metoder, og det er tydeligt fra oversigten i tabellen, at der ved siden af observationer også i meget høj grad anvendes en-til-en-interview, mens selvudfyldte spørgeskemaer og fokusgruppeinterview også har en vis vægt.

Derimod er der stor set ingen studier, der anvender test som metode. Af de 416 studier, der er indgået i kortlægningerne i perioden 2006-2012, er der i alt 13 studier, der har anvendt en eller anden form for test som en del af studiets metode. I de fleste af disse meget få tilfælde – syv – er der tale om kliniske test, men der har også været anvendt psykologisk test og test af fysisk bevægelse.

5.2.4 Validitet

Studiernes validitet er selvsagt af afgørende betydning for den vægt, de kan tillægges som en del af forskningskortlægningen. Dataindsamlingsmetoden og dataanalysen er centrale i vurderingen af validiteten. Det er afgørende vigtigt for et forskningsmæssigt produkt, at dataindsamlingen er beskrevet således, at andre, der måtte ønske det, har mulighed for at gentage studiet præcist på samme måde, som det oprindeligt er gennemført, for på den måde at kunne kontrollere, om et gentaget studie ville nå frem til de samme resultater som det oprindelige studie. Det er også afgørende vigtigt, at studiet på en klar og gennemskuelig måde gør rede for den måde, data er anvendt på i dataanalysen – netop for at sikre, at såvel dataindsamling som den efterfølgende analyse af data kan gentages af andre, der måtte ønske at kontrollere studiets resultater.

Langt hovedparten af studierne i dette års forskningskortlægning har en meget høj validitet. Det gælder for over 90 % af studierne. Blandt de resterende små 10 % er det især i relation til beskrivelsen i studiet af den anvendte dataanalyse, at der kan være problemer. Dette kan have relation til de forskningsdesign og forskningsmetoder, der gennemgående anvendes i studierne. Det er således en udfordring med anvendelsen af etnografisk design og observation som en gennemgående metode at få beskrevet den måde, data/observationerne indgår i analysen på, på en måde der gør det muligt for andre at gentage analysen. Det er på den ene side en kvalitet, at det lykkedes i så stor en del af studierne, mens det på den anden side kan være en del af forklaringen på, at der er en mindre andel af studierne, hvor det ikke er lykkedes.

5.2.5 Evidensvægtning

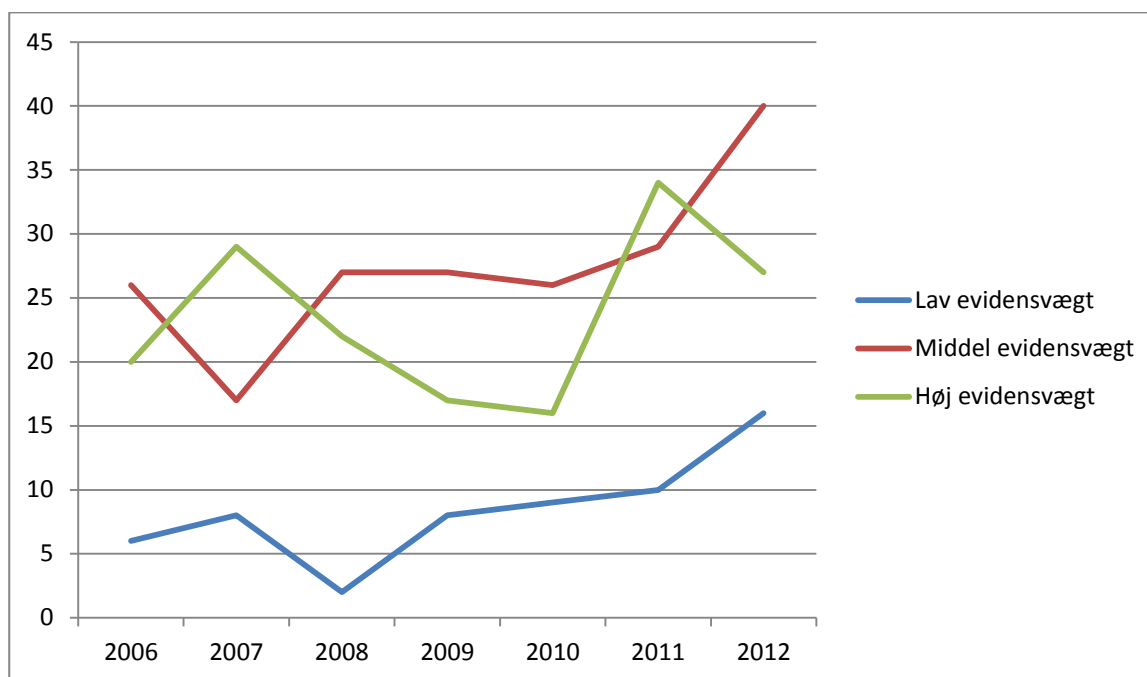
En væsentlig del i gennemgangen og genbeskrivelsen af de studier, der indgår i forskningskortlægningen, er at foretage en vurdering af studiernes evidensvægt. I denne vurdering indgår bl.a. kvaliteten af de forhold, der anvendes ved vurderingen af studiernes validitet.

De allerfleste studier, der er indgået i forskningskortlægningen i perioden 2006-2012, har haft en høj eller en middel evidensvægt jf. tabel 5.11.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Lav evidensvægt	6 (12 %)	8 (15 %)	2 (4 %)	8 (15 %)	9 (18 %)	10 (14 %)	16 (19 %)
Middel evidensvægt	26 (50 %)	17 (31 %)	27 (53 %)	27 (52 %)	26 (51 %)	29 (40 %)	40 (48 %)
Høj evidensvægt	20 (38 %)	29 (54 %)	22 (43 %)	17 (33 %)	16 (31 %)	34 (47 %)	27 (33 %)

Tabel 5.11: Evidensvægtning 2006-2012

Udviklingen kan illustreres grafisk på følgende måde:

Figur 5.7: Studiernes evidensvægt 2006-2012

Mens antallet af studier med høj evidensvægt har været meget svingende år for år, således at det er vanskeligt at sige noget præcist om udviklingen på dette område, så ses det tydeligt af figur 5.7, at antallet af studier med middel evidensvægt og lav evidensvægt er stigende.

Generelt har antallet af studier i perioden 2006-2012 været stigende, som tidligere nævnt, fra omkring 50 om året i de første mange år til over 80 studier i 2012. Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at når det gælder evidensvægt, så er det antallet af studier med middel og lav evidensvægt, der er steget. Det er på den ene side positivt, at der er et stigende antal studier inden for den skandinaviske dagtilbudsforskning, på den anden side ville det have været godt, hvis denne stigning også resulterede i et stigende antal studier med høj evidensvægt.

Fordelt på lande viser det sig, at der er betydeligt flere af de svenske studier, der indgår i forskningskortlægningen for 2012, der har en høj evidensvægt sammenlignet med de danske og de norske studier. Således har 44 % af de svenske studier en høj evidensvægt, mens det kun er tilfældet for 25 % af de danske studier og 26 % af de norske studier.

	Danmark (n=16)	Norge (n=47)	Sverige (n=25)
Lav evidensvægt	4 (25 %)	11 (23 %)	3 (12 %)
Middel evidensvægt	8 (50 %)	24 (51 %)	11 (44 %)
Høj evidensvægt	4 (25 %)	12 (26 %)	11 (44 %)

Tabel 5.12: Evidensvægt fordelt geografisk

5.3 Forskningens indhold

Dette afsnit belyser de indholdsmæssige aspekter ved undersøgelserne i året 2012. Nogle af disse aspekter – hvilke aktører der indgår i undersøgelsen, børns alder, undersøgelsesfokus samt institutionelle og samfundsmæssige forhold – blev registreret ved hjælp af såkaldte reviewspecifikke kategorier. Her drejer det sig om kategorier, som Clearinghouse har udviklet specielt for denne forskningskortlægning, og som går ud over de standardiserede kategorier, som ellers indgår i et hvert EPPI-review.

5.3.1 Aktører

Forskningen i de publicerede studier kan være rettet mod dokumenter, fysiske og materielle forhold, men vil i de fleste tilfælde også fokusere på mennesker i og rundt om dagtilbuddene. Tabel 5.13 nedenfor giver en oversigt over, hvilke aktører studierne har inkluderet som informanter og respondenter, eller som på anden måde er blevet gjort til genstand for undersøgelsen. Der skelnes mellem fire distinkte grupper: børn, personale i institutionerne, personale "rundt om" institutionerne og forældre.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Antal studier, hvor børn indgår (procent af årets studier)	25 (48 %)	36 (67 %)	21 (41 %)	29 (56 %)	29 (57 %)	35 (48 %)	48 (58 %)
Personale 1: I institutionerne	39 (75 %)	40 (74 %)	37 (73 %)	34 (65 %)	31 (61 %)	47 (64 %)	58 (70 %)
Personale 2: "Rundt om" institutionerne ¹⁹	9 (17 %)	5 (9 %)	13 (25 %)	5 (10 %)	7 (14 %)	9 (12 %)	14 (17 %)
Forældre	11 (21 %)	8 (15 %)	10 (20 %)	11 (21 %)	3 (6 %)	11 (15 %)	9 (11 %)

Tabel 5.13: Aktører i forskningen 2006-2012

¹⁹ Administration, forvaltning, kommunale, regionale og statslige myndigheder, fagforeningsrepræsentanter, politikere, konsulenter.

Her er det vigtigt at bemærke, at der selvfølgelig findes mange studier, hvor både børn og personale og eventuelt også en eller begge af de andre aktører indgår, derfor bliver antallet af undersøgelser i kolonnerne større end antallet af studier i det respektive år. Tabellen viser, ikke overraskende, at børn og personale i institutionerne er de aktører, som flertallet af studierne er rettet mod i alle de syv undersøgelsesår. Det er værd at bemærke, at der hvert år er en større andel personale end børn, som indgår i undersøgelserne, kun i 2010 var der næsten det samme antal studier, som rettede sig mod børn og personalet i institutionerne. I årene 2006, 2008 og 2009 har det været omtrent en femtedel af studierne, som også inkluderede forældrene. I de resterende år varierede andelen af studier med forældreinvolvering mellem 6-15 %. Antal studier, som inkluderer eller sigter mod personale "rundt om" institutionerne, er lavest (mellem 6-17 %), men toppet i året 2008, hvor en fjerdedel (13) af de inkluderede studier på en eller anden måde også inkluderede denne gruppe.

Når det gælder alderen på de børn, som blev inkluderet i undersøgelsen, så kan det siges at være en generel tendens, at det er meget varierende aldersgrupper, som oftest i form af flere årgange samlet, som indgår i studierne. Dette kan ses i tabel 5.14 nedenfor:

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
0-3 år	4	3	5	5	4	13	16
0-6 år	5	3	1	5	5	2	4
1-5 år	4	3	7	8	4	5	4
1-6 år	0	2	4	9	6	6	8
3-5 år	7	4	1	6	6	4	15
3-6 år	5	5	3	9	9	9	17
Uklart	20	17	3	8	4	9	16
Andet	15	17	18	3	13	22	7

Tabel 5.14: Børnenes alder i undersøgelserne fra 2006-2012

Generelt kan man sige, at det er de ældre aldersgrupper eller aldersgrupper, som går fra 1-5 eller 1-6 år, som er overrepræsenteret, mens aldersgruppen 0-3 år ikke indgår så ofte som specificeret aldersgruppe frem til 2010. Her sker der en interessant ændring i 2011 og 2012, hvor der findes henholdsvis 13 og 16 studier, som fokuserer på gruppen 0-3-årige, mens denne aldersgruppe kun bliver angivet af tre til fem studier hvert år i tidsrummet fra 2006-2010. Dette kan muligvis være udtryk for en øget forskningsinteresse for den yngste aldersgruppe i dagtilbuddet.

Det, som efter vores mening generelt er mest fremtrædende, er, at det i alle årene har været personalet, som var de aktører, der er bedst repræsenteret i skandinavisk dagtilbudsforskning af middel og høj kvalitet. Man kan stille spørgsmålet om, det ville

være ønskeligt med en større repræsentation af børn i undersøgelserne. Andelen af studier med fokus på børn varierer fra 41 % i 2008 til 67 % i 2007, uden at man kan konstatere en stigende tendens over tid. Den grundlæggende værdi i og forståelsen af skandinavisk dagtilbud som et tilbud for børn, hvor deres behov og interesser tilskrives en central betydning (fx i kraft af deres medvirken), kan også opfattes sådan, at man skulle forvente en større andel af studier, som også inkluderer børn.

5.3.2 Undersøgelsesfokus

Gennem de første syv år af skandinavisk forskning på dagtilbudsområdet blev der også foretaget en systematisk registrering af emner og de inkluderede studiers didaktiske fokus. I det følgende præsenteres de overordnede tendenser, når det gælder disse to forhold.

5.3.2.1 Studiernes emnemæssige orientering

I et review indgår forskellige fokusområder for at kategorisere studierne indholdsmæssigt. Disse er 'undervisning og læring', 'lige muligheder', 'sundhed', 'organisation og ledelse', 'vurdering', 'metodologi', 'læreplan', 'policy', 'økonomi', 'pædagogkarriere', 'klasseledelse' og en åben kategori ('andet'). Kategorien 'økonomi' blev ikke brugt og er dermed ikke repræsenteret i den følgende tabel, og kategorien 'sundhed' er blevet udvidet til 'sundhed/fysisk aktivitet/leg'.

Tabel 5.15 viser studierne overordnede emnemæssige orientering i årene 2006-2012:

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Undervisning og læring	11 (21 %)	12 (22 %)	11 (22 %)	6 (12 %)	4 (8 %)	9 (12 %)	27 (33 %)
Lige muligheder (equal opportunities)	8 (15 %)	5 (9 %)	6 (12 %)	17 (33 %)	13 (25 %)	19 (26 %)	10 (12 %)
Sundhed/fysisk aktivitet/leg	Ikke angivet	Ikke angivet	Ikke angivet	Ikke angivet	11 (22 %)	7 (10 %)	10 (12 %)
Organisation og ledelse	5 (10 %)	5 (9 %)	6 (12 %)	6 (12 %)	7 (14 %)	11 (15 %)	8 (10 %)
Vurdering (assessment)	8 (15 %)	8 (15 %)	11 (22 %)	12 (23 %)	12 (24 %)	7 (10 %)	8 (10 %)
Metodologi	3 (6 %)	1 (2 %)	4 (8 %)	5 (10 %)	3 (6 %)	4 (5 %)	6 (7 %)
Læreplan (curriculum)	6 (12 %)	5 (9 %)	8 (16 %)	4 (8 %)	13 (25 %)	12 (16 %)	4 (5 %)
Politik (policy)	7 (13 %)	3 (6 %)	7 (14 %)	5 (10 %)	6 (12 %)	1 (1 %)	4 (5 %)
Pædagogkarriere	3 (6 %)	1 (2 %)	1 (2 %)	Ikke angivet	3 (6 %)	7 (10 %)	4 (5 %)
Klasseledelse	4 (8 %)	1 (2 %)	4 (8 %)	2 (4 %)	1 (2 %)	1 (1 %)	1 (1 %)

Tabel 5.15: Overordnet emnemæssig orientering 2006-2012.

Selv om der er forholdsvis store variationer i datamaterialet, fremstår områderne 'undervisning og læring', 'lige muligheder' og 'vurdering' som de tematiske områder, som oftest forekommer i studierne i den kortlagte syvårsperiode. Læreplansområdet har i nogle år (2008; 2010; 2011) en tydeligt højere andel sammenlignet med de andre år. Man kan også ane en tendens til en lille nedgang i andelen af studier på policy-området, mens undersøgelser med temaet 'sundhed/fysisk aktivitet/leg' først i de sidste tre år er blevet tydeligere repræsenteret. Her bør man imidlertid tage højde for visse ændringer i, hvordan undersøgelserne blev kategoriseret af reviewgruppen. 'Pædagogkarriere' og 'klasseledelse' er i hele perioden de tematiske områder, som mest sjældent tages op i studierne.

5.3.2.2 Studiernes didaktiske orientering

Udover den præsenterede indholdsmæssige kategorisering af studier har vi i denne forskningskortlægning også anvendt en mere didaktisk orienteret kategorisering af undersøgelsen for at indfange specifikke aspekter ved den pædagogiske virksomhed i skandinaviske dagtilbud. Disse seks kategorier er: 'Indhold', 'grundlæggende værdier og etik', 'vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling', 'metoder og arbejdsmåder', 'hensigt og mål' samt 'arbejde med eller baseret på styringsdokumenter'.

Tabel 5.16 viser studierne emnemæssige orientering beskrevet gennem didaktiske kategorier for kortlægningstidsrummet 2006-2012.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Indhold	13 (25 %)	22 (41 %)	15 (29 %)	19 (37 %)	16 (31 %)	21 (29 %)	52 (63 %)
Metoder og arbejdsmåder	10 (19 %)	7 (13 %)	15 (29 %)	7 (13 %)	12 (24 %)	12 (16 %)	19 (23 %)
Grundlæggende værdier og etik	16 (31 %)	16 (30 %)	15 (29 %)	14 (27 %)	17 (33 %)	25 (34 %)	16 (19 %)
Vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling	23 (44 %)	8 (15 %)	20 (39 %)	14 (27 %)	14 (27 %)	16 (22 %)	13 (16 %)
Hensigt og mål	4 (8 %)	13 (24 %)	10 (20 %)	4 (8 %)	5 (10 %)	2 (3 %)	10 (12 %)
Arbejde med/baseret på styringsdokumenter (børnehavelov; læreplan etc.)	5 (10 %)	5 (9 %)	5 (10 %)	4 (8 %)	5 (10 %)	6 (8 %)	5 (6 %)

Tabel 5.16: Aspekter ved den pædagogiske virksomhed, som belyses i studierne 2006-2012.

Det pædagogiske indhold sammen med emnet 'grundlæggende værdier og etik' er de didaktiske kategorier, som oftest fremkommer, når man betragter hele den syvårige kortlægningsperiode. Disse to emner indgår i en fjerdedel til to tredjedele af studierne igennem hele kortlægningsperioden. Undtaget er 2012, hvor 'grundlæggende værdier og etik' er nede på 19 %.

I det første års kortlægning (2006) var flertallet af studierne imidlertid orienteret mod temaområdet 'vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling' (44 %), men derefter kan man spore en vis nedadgående trend i andelen af studier med denne orientering.

Både 'hensigt og mål' og 'metoder og arbejdsmåder' indgår i noget mere varierende grad i undersøgelserne, hvoraf den førstnævnte kategori i enkelte år (2006, 2009, 2011) kun tages op i færre end 10 % af de inkluderede studier, mens 'metoder og arbejdsmåder' tages op i 13-29 % af undersøgelserne. Studier, som baserer sig på styringsdokumenter, udgør gennem hele kortlægningsperioden den mindst anvendte kategori.

I et didaktisk perspektiv ser det altså ud til, at skandinavisk forskning i dagtilbud hovedsageligt orienterer sig mod indhold, grundlæggende værdier og etik samt vurdering, evaluering, kvalitetssikring og -udvikling. Metoder og arbejdsmåder viser noget større variation mellem årene, mens hensigt og mål samt styringsdokumenter repræsenterer kategorier, som sjældent er blevet gjort til genstand for forskningsprojekter.

5.3.3 Institutionelle aspekter

Dagtilbuddet som institution for børn repræsenterer en organisation, hvor det sociale og relationelle er en fremtrædende egenskab. Som del af den reviewspecifikke analyse har vi derfor også forsøgt at dokumentere forskellige sociale og institutionelle aspekter ved dagtilbuddet som socialt system ved hjælp af kategorierne 'relationer og

kommunikation', 'lærende organisation', 'inklusion/eksklusion', 'socialt system', 'ledelse og organisation' samt 'fysisk miljø'.

Tabel 5.17 viser fordelingen af udvalgte institutionelle aspekter ved dagtilbuddet i kortlægningstidsrummet på antal studier i årene 2006-2012.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Relationer og kommunikation	23 (44 %)	18 (33 %)	18 (35 %)	16 (31 %)	15 (29 %)	19 (26 %)	21 (25 %)
Lærende organisation	18 (35 %)	11 (20 %)	15 (29 %)	8 (15 %)	5 (10 %)	23 (32 %)	24 (29 %)
Inklusion/eksklusion	10 (19 %)	5 (9 %)	8 (16 %)	9 (17 %)	10 (20 %)	13 (18 %)	7 (8 %)
Socialt system	9 (17 %)	16 (30 %)	13 (25 %)	15 (29 %)	11 (22 %)	16 (22 %)	25 (30 %)
Ledelse og organisation	9 (17 %)	3 (6 %)	9 (18 %)	1 (2 %)	8 (16 %)	6 (8 %)	13 (16 %)
Fysisk miljø	6 (12 %)	3 (6 %)	2 (4 %)	4 (8 %)	7 (14 %)	9 (12 %)	14 (17 %)

Tabel 5.17: Institutionelle aspekter som undersøges i forskningen 2006-2012

I et socialt perspektiv er det nogenlunde gennemsnitligt temaet 'relationer og kommunikation', som er oftest repræsenteret i de analyserede studier. For samtlige syv års kortlægninger er mindst en fjerdedel af studierne orienteret mod dette aspekt. Der findes endvidere en gennemgående høj andel af studier, som retter sig generelt mod dagtilbuddet som lærende organisation og mod dagtilbuddet som socialt system, hvor det faktum, at det er et fællesskab af børn og voksne, indgår som en vigtig del af forskningen. Kategorien om den lærende organisation blev anvendt i en noget mindre del af studierne i 2009 og 2010 (henholdsvis 15 % og 10 %) sammenlignet med de andre fem år, hvor det altid var 20 % eller flere af undersøgelserne (35 % i 2006), som orienterede sig mod dette tema. Inklusion og eksklusion blev berørt i 8-20 % af undersøgelserne med forholdsvis stor variation mellem årene, noget som også er tilfældet for kategorien 'ledelse og organisation' (2-17 %). De færreste studier orienterer sig mod det fysiske miljø, dog kan der her fastslås en stigende tendens fra 2010-2012, efter at der havde været en beskedent interesse for dette tema fra 2007 til 2009.

Sammenfattende kan det siges, at der er mange studier, som tilsyneladende ikke bare retter sig mod enkeltmennesker, persongrupper eller andre isolerede aspekter ved dagtilbuddet, men at en stor del af studierne også tager hensyn til institutionelle aspekter.

5.3.4 Dagtilbuddet i samfundet

Denne kategori er udviklet for at kunne vurdere, i hvilken grad studierne ser på institutionerne, ikke bare indefra, men også med et "udefra"-perspektiv, som relaterer institutionen til samfundsmæssige, kulturelle, politiske og økonomiske forhold.

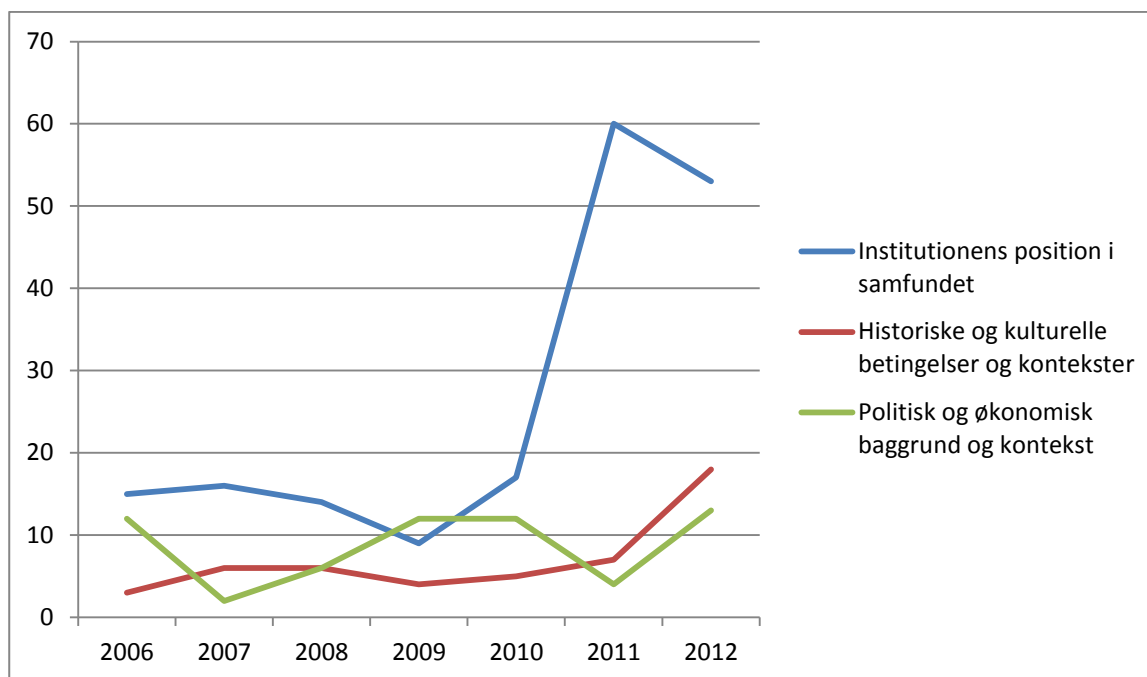
Tabel 5.18 viser forskning på dagtilbudsområdet i relation til samfundsmæssige forhold i kortlægningstidsrummet 2006-2012.

	2006 (n=52)	2007 (n=54)	2008 (n=51)	2009 (n=52)	2010 (n=51)	2011 (n=73)	2012 (n=83)
Institutionens position i samfundet	15 (29 %)	16 (30 %)	14 (27 %)	9 (17 %)	17 (33 %)	60 (82 %)	53 (64 %)
Historiske og kulturelle betingelser og kontekster	3 (6 %)	6 (11 %)	6 (12 %)	4 (8 %)	5 (10 %)	7 (10 %)	18 (22 %)
Politisk og økonomisk baggrund og kontekst	12 (23 %)	2 (4 %)	6 (12 %)	12 (23 %)	12 (24 %)	4 (5 %)	13 (16 %)

Tabel 5.18: Undersøgelser, der betragter dagtilbuddet i et samfundsmæssigt perspektiv.

Det er under en fjerdedel af studierne, som inddrager samfundsrelaterede forhold såsom historiske og kulturelle betingelser og kontekster samt politisk og økonomisk baggrund og kontekst. Dermed kan det siges, at de fleste undersøgelser i overvejende grad fokuserer på et indre perspektiv på dagtilbuddene. Et noget andet billede viser sig i forhold til kategorien 'institutionens position i samfundet', hvor det i perioden fra 2006 til 2008 samt i 2010 var mellem 27 % og 33 % af de kortlagte studier, som inkluderede dette perspektiv som en del af forskningsinteressen. Undtaget er i denne forbindelse 2009, hvor andelen ligger på 17 %. Derimod findes der i de sidste to år, altså i 2011 og 2012, en massiv stigning i andelen af studier, som lægger vægt på institutionens position i samfundet, noget som gælder for henholdsvis 82 % og 64 % af studierne. Tager man også hensyn til en øget andel studier, som fokuserer på dette aspekt fra 2009 til 2010 (fra 17 % til 33 %), så kan det tyde på, at interessen for institutionens samfundsmæssige position muligvis er stigende.

Dette ses tydeligt i figur 5.8:

Figur 5.8: Dagtilbuddet i samfundet, antal studier/år

Det faktum, at der i de sidste to år også kan konstateres et øget fokus på historiske og kulturelle betingelser og kontekster fra syv studier (10 %) i 2011 til 18 studier (22 %) i 2012, kan ses som en yderligere indikation på, at institutionens samfundsmæssige betingelser er genstand for en stigende opmærksomhed. Dagtilbuddet bør i større grad ses som en del af samfundet og som et element i børn og familiers liv, som også forholder sig til og foregår i et større socialt og kulturelt rum. Derfor tolker vi denne udvikling som et positivt udtryk for en udvidet forskningsinteresse i Skandinavien.

5.3.5 Tematiske tendenser

I de tidligere forskningskortlægninger er der blevet identificeret forskellige temaer med udgangspunkt i undersøgelsesernes problemstillinger og tematiske orienteringer. Dette afsnit har imidlertid en anden karakter end i de tidligere forskningskortlægninger, da de behandlede temaer ikke er identificeret i forskningen, men derimod bestemt på forhånd ud fra en vurdering af, at de er aktuelle og væsentlige i forhold til problemstillinger for praksis og policy i dagtilbud for 0-6-årige i Skandinavien. Desuden er en del studier af samme grund ikke behandlet, da de ikke kan rummes i de fem konkrete temaer. Studierne, der er behandlet under de fem temaer, er de studier, som har fået middel eller høj evidensvægt, mens det i de foregående afsnit i dette kapitel er alle studier, der er indgået i kortlægningen, der er medregnet. I alt 67 studier har i 2012-kortlægningen fået middel eller høj evidensvægt og danner derfor det empiriske grundlag for de fem temaer. Af de 67 studier med medium eller høj evidensvægt er der 23 studier, som ikke passer ind i de fem temaer og derfor ikke indgår i de tematiske afsnit. Dermed er der 44 studier, som trækkes ind i de fem tematiske områder, som er 'de yngste børn', 'sprog-

udvikling', 'dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø', 'udvikling af dagtilbud' og 'dagtilbuddets betydning'.

Tabel 5.19 viser fordelingen af de 44 studier med middel og høj evidensvægt på de fem forhåndsdefinerede temaer. Samme studie kan indgå under mere end ét tema (der er i alt 57 registreringer fordelt på de fem temaer).

	De yngste børn	Sprogudvikling	Strukturelle og fysiske rammer	Udvikling af dagtilbud	Dagtilbuddets betydning	Andet ²⁰
Antal studier	10	4	23	11	9	23
Andel	15 %	6 %	34 %	16 %	13 %	34 %

Tabel 5.19: Studiernes fordeling på de fem prædefinerede temaer (n=67; flere kodninger per undersøgelse er mulig)

Som det ses af tabel 5.19 kunne to ud af tre af studierne kategoriseres under et af de prædefinerede temaer. Det betyder, at en tredjedel af studierne ikke er med i den tematiske gennemgang i kapitel 4. Af de 67 studier med middel og høj evidensvægt beskæftiger en tredjedel sig med dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer. Dette tema er dermed det bedst repræsenterede i årets forskning. Sprogudvikling er det tema, som færrest studier beskæftiger sig med, kun fire studier (6 %) omhandler børnenes sproglige udvikling i dagtilbud, herunder flersprogethed. Ni studier (13 %) beskæftiger sig med dagtilbuddets betydning, dvs. hvad det betyder, at der findes dagtilbud som fænomen i samfundet. 10 studier (15 %) beskæftiger sig med de yngste børn, de 0-2-årige, i dagtilbuddet. 11 studier (16 %) omhandler temaet udvikling af dagtilbud om innovation, fornyelsesprocesser, ledelse og kobling mellem forskning og praksis.

Da disse temaer ikke er udsprunget af forskningen, men er prædefinerede, er det vanskeligt at sætte dem i relation til tidligere års tematiske tendenser. I tidligere års kortlægninger er der år for år blevet redegjort for indholdet af årets forskning ved, at denne blev sorteret i nogle kategorier, der rummede forskningen i dens helhed. I år er dette princip fraveget, hvilket umuliggør meningsfuld sammenholdning af temaerne på tværs af årgangene. Denne måde at præsentere årets temaer på har til gengæld den fordel, at den forbinder forskningen med, hvad der kan anses for at være nogle væsentlige uddannelsespolitiske tendenser.

For en indholdsmæssig uddybning af temaerne henvises til teksten i kapitel 4.

5.4 Forskningskortlægningen

Afslutningsvis vil vi nævne, at vi nu med kortlægningerne fra 2006 til 2012 har genbeskrevet og vurderet 416 videnskabelige arbejder om dagtilbud for de 0-6-årige publiceret af skandinaviske forskere. Tilsammen giver de syv rapporter en ganske unik oversigt over skandinavisk dagtilbudsforskning. Grundig dokumentation af al den forskning om dagtilbud i Skandinavien, som vi hidtil har gennemgået, er samlet i NB-ECEC, en frit tilgængelig database på internettet (<http://www.nb-ecec.org>), etableret af det svenske Skolver-

²⁰ Studier, som ikke lader sig indordne i de forhåndsdefinerede temaer.

ket, det norske Utdanningsdirektoratet og EVA. Vi håber, at denne database vil blive et vigtigt redskab for både forskere og for fremtidens forskningsformidling til praktikere, studerende, administratorer og politikere.

6 Appendiks 1: Et eksempel på en genbeskrivelse

6.1 EPPI-Centre data extraction and coding tool for education studies Version 2.0

Section A: Administrative details

A.1 Name of the reviewer	Details <i>Sven Persson and Stinna Vestergaard</i>
A.2 Date of the review	Details <i>26th of August 2013</i>
A.3 Please enter the details of each paper which reports on this item/study and which is used to complete this data extraction.	<p>Main paper (1) <i>Book, Chapter</i></p> <p>Unique Identifier: <i>2807976</i></p> <p>Authors: <i>Karen Fog Olwig</i></p> <p>Title: <i>Children's sociality. Interpretation and negotiation of the civilizing project in the preschool.</i></p> <p><i>Danish title: Børns socialitet. Fortolkning og forhandling af civiliseringsprojektet i børnehaven.</i></p> <p>Paper (2) <i>Preface, introduction and chapter one in the anthology</i></p> <p>Unique Identifier: <i>2807976</i></p> <p>Authors: <i>Laura Gilliam and Eva Gulløv</i></p> <p>Title: <i>Forord (p. 7-8). Indledning (p. 9-16). Kapitel 1: Civilisering. Et perspektiv på opdragelse, omgangsformer og distinktioner (p. 17-37).</i></p>
A.4 If the study has a broad focus and this data extraction focuses on just one component of the study, please specify this here.	Specific focus of this data extraction (please specify) <i>The present study is part of the research project "Civilizing Institutions in a Modern Welfare State" which was started in 2005 by Eva Gulløv, Karen Fog Olwig, Dil Bach and Helle Bundgaard (Second paper p. 7). The specific focus of this data extraction is the civilizing project in kindergarten, as it is described in life stories narrated by Danish youths.</i>

A.5 Language (please specify)	Danish language
--------------------------------------	-----------------

Section B: Study Aims and Rationale

B.1 What are the broad aims of the study?	Implicit (please specify) <i>The aims of the study are not explicitly stated, but it is to examine the 'house' of the preschool as a site where young children experience early forms of sociality (p. 98-99).</i>
B.2 What is the purpose of the study?	A: Description <i>On page 117 the researcher states: "My aim has not been to produce an ethnographic description of the preschool, based on observations of social life as it unfolds within the institution. Rather, by examining youths' memories of their preschools, I have explored how this institution has attained import through time as a house where young children begin a process of engagement in social relations on their own and develop a sense of the meaning and social significance of these relations."</i>
B.3 Was the study informed by, or linked to, an existing body of empirical and/or theoretical research?	Explicitly stated (please specify) <i>The study is linked to several previous research studies that examine different aspects of civilization in preschools. The researcher refers to Gulløv, Højlund, and James, Jenks & Prout, among others.</i>
B.4 Do authors explicitly report how the study was funded?	Explicitly stated (please specify) <i>The research project "Civilizing Institutions in a Modern Welfare State" is funded by the Danish Research Council of the social Sciences (Forskningsrådet for Samfund og Erhverv). (Second paper p. 7)</i>
B.5 What are the study research questions and/or hypotheses?	Not stated (please specify) <i>There are no research questions posed in this study.</i>

Section C: Study Policy or Practice Focus

C.1 What is/are the topic focus/foci of the study?	Other (please specify) <i>The civilizing project of the preschool.</i>
C.2 What is/are the educational setting(s) of the study?	Kindergarten (3 - 6 years old children) <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years, who attended preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s. (p. 102)</i>

C.3 In which country or countries was the study carried out?	Denmark
---	---------

Section D: Actual sample

D.1 Who or what is/ are the sample in the study?	Other sample focus (please specify) <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years, who attended preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s. (p. 102)</i>
D.2 What was the total number of participants and/or documents in the study (the selected sample)?	Not stated/ unclear (please specify) <i>The total number of the selected sample is not stated.</i>
D.3 What is the proportion of those selected for the study who actually participated in the study?	Explicitly stated (please specify) <i>16 older children and young adults participated.</i>
D.4 What ages are covered by the actual sample?	21 and over <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years. (p. 102)</i> Coding is based on: Authors' description
D.5 What is the sex of participants?	Not stated/unclear (please specify) <i>This is not stated.</i>
D.6 What is the socio-economic status of the individuals within the actual sample?	Explicitly stated (please specify) <i>On page 103 the researcher states: "The social context is that of middle-class Danish society. All the youths were of middle-class background, which means that there was a close correspondence between the social norms and cultural values that both the family and the preschool sought to instill in the children. They therefore had little difficulty understanding, and identifying with, the civilizing project of the preschool."</i>
D.7 What is the ethnicity of the individuals within the actual sample?	Not stated (please specify) <i>This is not stated.</i>
D.8 What is known about the special educational needs of individuals within the actual sample?	Not stated (please specify) <i>This is not stated.</i>
D.9 Please specify any other important information about the study participants, which cannot be given in the sections above.	No further details

Section E: Programme or Intervention description

E.1 If a programme or intervention is being studied, does it have a formal name? (If no intervention skip to Section F)	Not applicable (no programme or intervention) <i>No programme or intervention.</i>
E.2 Theory of change	Details <i>No programme or intervention.</i>
E.3 Aim(s) of the intervention	Not stated <i>No programme or intervention.</i>
E.4 Duration of the intervention	Not applicable <i>No programme or intervention.</i>
E.5 Person providing the intervention (tick as many as necessary)	Not applicable <i>No programme or intervention.</i>
E.6 Was special training given to people providing the intervention?	Not stated <i>No programme or intervention.</i>

Section F: Results and conclusions

F.1 How are the results of the study presented?	Text <i>The findings of the study are presented in text.</i>
F.2 What are the results of the study as reported by the authors?	Details <i>The results are presented under the following headlines: THE WELL-ORDERED INSTITUTION: It is apparent in the interviews that the preschool's role as an agent of civilization is reflected in its overall structure, which presents children with a well-organized daily timetable and separate physical spaces that facilitate the disciplining, civilizing, and cultivating of children. The youths recalled, for instance, how the preschool teachers emphasized the importance of behaving properly in the preschool. Especially mealtimes can be described as central events that defined and affirmed age-based social collectives of the preschool and the need to respect the social norms associated with collectivity, if one wanted to belong to it (p. 103-104). THE STRUCTURE OF THE PRESCHOOL REINTERPRETED: The preschool can be depicted as a rather regimented institution where children were strictly controlled and supervised. This view of the preschool, however, does not at all match the accounts presented in the interviews. The youths emphasized instead that they, as children, saw the preschool as a place where they could play and have fun with other children, as well as the adults. In the</i>

narratives, the spatio-temporal structure of the preschool was described not as a constraint but as an important structure of identification and a framework for interaction. The youths' accounts suggest that they, as children, did realize — at least, at a certain level of consciousness — that their imaginative reinterpretation of the preschool was just a make-believe play on the preschool order. According to the youths' accounts, the children in preschool upheld and respected age differences and looked forward to advancing in the age structure as they grew older. The preschool community thus can be described as an age-grade system, in which cohorts of children looked forward to advancing to a more prestigious higher grade. The youths underscored in their narratives that they were highly conscious of this status system based on age and therefore attempted to play with children who were older or the same age. However, the teachers did not approve of the children's social hierarchy and the exclusionary practices and prestige loss associated with this hierarchy. Indeed, the youths recalled that they appreciated the teachers' more inclusionary approach, because it meant that they could always resort to teachers when they felt excluded or experienced difficulty handling the social hierarchy among their peers. The youths also recollected that they developed their own understanding of the teachers. This was reflected in the terms or names used to refer to them. In most of the narratives, the teachers were not depicted as professional educators employed to look after the children's development in the best possible way. Rather, all those who worked in the preschool were referred to by the generic term 'adults', and not all teachers were beloved (p. 104-108). *THE SITES OF CIVILIZING REINTERPRETED*: The youths' recollections suggest that, to a great extent, the teachers accepted the children's reinterpretation of the preschool as their own place — at least, as long as this did not pose a serious challenge to the preschool's civilizing project and the basic order connected with it. This conclusion is supported by the existence of certain areas in the preschool that were organized as special places where the children were able to play by themselves. However, the children were drawn not only to such places that had been designated by the teachers as especially for them. The life stories suggest that, using the emotional and bodily resources available to them as not-yet-civilized, the young children developed their own forms of sociality in the central sites of civilizing in the preschool, such as the collective meal at the central table in their room and the hygienic activities in the washroom. Thus, the study propose that the children, by engaging in alternative, not-yet-entirely-civilized forms of sociality within these key areas of civilizing, became aware of the meaning and limits of proper behavior and created a place for themselves within the civilized order (p. 108-109). *THE MEAL*: By highlighting the fun of engaging in

	<p><i>‘uncivilized’ behavior during the preschool meal and creating a sense of sociality in connection with it, the youths’ narratives of their preschool experiences went to the heart of the institution’s civilizing project. The youths’ accounts suggest that the meals were clearly intended to be lessons in proper middle-class etiquette, but that the teachers at times found it difficult to control the children. Some teachers apparently resorted to shaming them when they did not behave properly. Most teachers, however, appear to have opted to play along with the children’s play, as long as they did not seem to get out of hand, rather than scold the children. The youths’ accounts of their experiences at different pre-schools indicate that the boundaries for good and bad behavior varied somewhat. The suburban preschool appeared to be rather strict about playing with the food, whereas the inner-city kindergarten accepted a good deal of fooling around at mealtimes. Thus, the study suggests that in an early twenty-first-century Danish society, the definitions of correct behavior and proper manners, which are not always clear-cut, are negotiated in many different ways (p. 109-113). HYGIENE: The lavatories also figure in the youths’ narratives as special places for the development of sociality among the children. However, the children did not just perform cleansing duties according to the adults’ directions; they also saw the lavatory as a great place to play. When the children turned the lavatory into a gathering place where they could engage in play and sociality of their own making, they were creating what one might call a ‘marked non-place’ (cf. Augé 1995), in that the lavatory was supposed to be used only to take care of certain bodily functions, and then as discreetly as possible. Because they needed special training and help to master these bodily functions, the children transformed what in Elias’s scheme of civilization should have been a private and delicate moment into a social event that they could enjoy together as a group (p. 113-115). EMOTIONS: Another important basis of sociality, as described in the youths’ narratives, concerned emotional outbursts — or the threat of such outbursts — among the children, who had not yet learned to control their feelings. According to the youths, they were well aware that, as young children, they could gain the attention of the teachers through emotional outbursts, such as loud crying. If they had conflicts with each other or somehow had hurt themselves during play, they usually sought the company of pedagogues by crying loudly. Thus, the study suggests that through the display of strong emotions children can effectively sever or affirm social relations, in the process changing the daily routines in their institution (p. 115-116).</i></p>
<p>F.3 What do the author(s) conclude about the findings of the study?</p>	<p>Details <i>The study shows that children, being not-yet-civilized, in the words of Elias (1939/1994: 141), “necessarily en-</i></p>

	<p><i>croach again and again on the adult threshold of repugnance, and—since they are not yet adapted—they infringe the taboos of society, cross the adult shame frontier, and penetrate emotional danger zones which the adults themselves can only control with difficulty.” In the youths’ recollections of their preschool experiences, such transgressing of the boundaries between civilized and uncivilized behavior formed an important basis of their experiences of sociality and made it possible to develop through time a sense of the preschool as their own place. Thus, the youths described the rowdy cheering and congratulations at the meals, the playing with the food, the collective visits to the toilet, and the intimate delousing sessions with the teachers as occasions when the preschool became a cozy and fun place where close relations, communities of identification, and feelings of belonging could emerge. From this point of view, the study argues that the civilizing project of the preschool succeeded only because the civilizing adults acknowledged that emotions and bodily needs, beyond the threshold of the civilized domain, are of central significance to children’s creativity and their ability to develop and sustain social relations and a sense of belonging. If the children could not explore the uncivilized, they would thus not explore their full potential as human beings. The preschool therefore did not attempt to eradicate the children’s uncivilized behavior but rather endeavored to contain it in time and space and to teach the children proper ways to control it. Thus, the study proposes that analyses of the complex arena of negotiation between the not-yet-civilized and the civilizers offer an important avenue toward a better understanding of modern childhoods — and the adult societies that shape, and are shaped by, them.</i></p>
--	--

Section G: Overall Study Design

<p>G.1 Does the study use qualitative or quantitative methods?</p>	<p>Qualitative <i>The study uses qualitative methods.</i></p>
<p>G.2 What is the method used in the study?</p>	<p>Ethnography <i>The analysis of the study is based on life story interviews with 16 older children and young adults who attended preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s.</i></p>

Section H: Methods - Sampling strategy

<p>H.1 Sampling summary</p>	<p>Please specify <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years, who attended</i></p>
------------------------------------	--

	<i>preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s. Life story interviews with these children/young adults were conducted to explore their recollections of the preschool (p. 102)</i>
H.2 Are the authors trying to produce findings that are representative of a given population?	Explicitly stated (please specify) <i>The authors of the anthology state that it is not a purpose to draw conclusions applicable for a population as their material is non-representative. Therefore, the results of the study cannot be generalised. However, the authors also state that they seek superior knowledge. In spite of the fact that their ethnographic approach is local, their interest of realization is general and directed to the values and contexts of the society. (Second paper p. 12)</i>
H.3 Was consent sought?	Not stated/unclear <i>Not stated in the study. However, the authors of the anthology state that all participants and institutions are anonymous and that pseudonyms are used in the whole anthology. (Second paper p. 13)</i>

Section I: Methods - Data Collection and timing

I.1 Which variables or concepts, if any, does the study aim to measure or examine?	Explicitly stated (please specify) <i>The study seeks to examine children's sociality and the civilizing project of the preschool.</i>
I.2 Which methods were used to collect the data?	One-to-one interview (face to face or by phone) <i>Life story interviews with 16 older children and young adults were conducted to explore their recollections of the preschool (p. 102)</i> Coding is based on: Author's description
I.3 Who collected the data?	Researcher <i>It is not explicitly stated, however, I assume that the researcher conducted interviews herself.</i>
I.4 Was there a concealment of which group that subjects were assigned to (i.e. the intervention or control) or other key factors from those carrying out measurement of outcome - if relevant?	Not applicable (please say why) <i>Not applicaple, no intervention or control group.</i>

Section J: Methods - Data Analysis

J.1 Which methods were used to analyse the data?	Explicitly stated (please specify) <i>The data were analysed using elements from German sociologist Norbert Elias' theory of civilization (Second paper p. 17-37). Using the theoretical concept of civilization the researcher analyses her data material with a special focus on norms and evaluations of what is or is not 'good behaviour' in social interaction with others. (Second paper p. 13)</i>
J.2 Do the authors describe strategies used in the analysis to control for bias from confounding variables?	Not applicable <i>Qualitative study, hence not applicable.</i>
J.3 For studies that use prospective allocation, please specify the basis on which data analysis was carried out.	Not applicable (not a study with prospective allocation) <i>Not applicable, not a study with prospective allocation.</i>
J.4 If the study uses qualitative methods, how well has diversity of perspective and content been explored?	Details <i>The study is based on life story interviews conducted with 16 young Danes of middle-class background, ranging from 11 to 22 years of age. Therefore, the diversity of perspective and content is well explored.</i>
J.5 If the study uses qualitative methods, how well has the detail, depth and complexity (i.e. the richness) of the data been conveyed?	Details <i>The study lacks a thorough description of the informants. Also, the presentation of life stories could with advantage have been elaborated. However, the researcher describes the historical and social contexts in which the preschool experiences were formed (see p. 102-103).</i>
J.6 If the study uses qualitative methods, has analysis been conducted such that context is preserved?	Details <i>Quotations from informants are used to exemplify throughout the analysis. However, the researcher does not give any information about the actual interview situations ect.</i>

Section K: Quality of study - Reporting

K.1 Is the context of the study adequately described?	Yes (please specify) <i>The concept of civilization and its implication on childhood and preschool is described.</i>
K.2 Are the aims of the study clearly reported?	Yes (please specify) <i>Reviewer 1: The aim is not explicitly formulated in the chapter, but it is to analyze preschool as a place for civilization. Reviewer 2: The aims of the study are not explicitly stated, but it is to examine the 'house' of the preschool as a site where young children experience early forms of</i>

	<i>sociality (p. 98-99).</i>
K.3 Is there an adequate description of the sample used in the study and how the sample was identified and recruited?	No (please specify) <i>16 Danish young people were interviewed. However, it is not explicit how they were recruited and identified.</i>
K.4 Is there an adequate description of the methods used in the study to collect data?	Yes (please specify) <i>This is an ethnographic study based on narrative life history. The methods are described on page 102.</i>
K.5 Is there an adequate description of the methods of data analysis?	Yes (please specify) <i>The data were analysed using elements from German sociologist Norbert Elias' theory of civilization (Second paper p. 17-37).</i>
K.6 Is the study reported with sufficient transparency?	Yes (please specify) <i>Many quotations from the interviews are used which makes the study transparent, and it is possible to follow the researcher's interpretations.</i>
K.7 Do the authors explicitly state where the full, original data are stored?	No (please specify) <i>This is not stated.</i>
K.8 Do the authors avoid selective reporting bias? (E.g. do they report on all variables they aimed to study, as specified in their aims/research questions?)	Yes (please specify) <i>It is difficult to apply this question at this theory driven study of civilisation processes. The concept of civilisation is complex (see the introduction chapter).</i>

Section L: Quality of the study - Weight of evidence

L.1 Are ethical concerns/problems raised by the author about the way the study was done?	No (please specify) <i>No ethical concerns or problems are raised in the study.</i>
L.2 Do reviewers assess that there are any ethical concerns/problems about the way the study was conducted?	No (please specify) <i>The informants are anonymous to the reader, and the presentation does not raise any ethical concerns.</i>
L.3 Was the choice of research design appropriate for addressing the research question(s) posed?	Yes, completely (please specify) <i>This is a life history (or a life story) study and it has its roots in local narratives.</i>
L.4 Have sufficient attempts been made to establish the repeatability or reliability of data collection methods?	Yes, some attempt (please specify) <i>To some extent, yes. The study might be repeated within the life history perspective. There is no interview guide, but the themes presented are related to the concept of civilisation.</i>

L.5 Have sufficient attempts been made to establish the repeatability or reliability of data analysis?	Yes, good (please specify) <i>There is an excellent presentation of the concept of civilisation in the introduction chapter that for the researcher will serve as a guide for "data analysis".</i>
L.6 Have sufficient attempts been made to establish the validity or trustworthiness of data collection and methods?	Yes, good (please specify) <i>Reviewer 1: Yes, this is a study that relays on narratives. Reviewer 2: The trustworthiness of the data collection is good. However, more information on participants and the selection of the sample could have been elaborated.</i>
L.7 Have sufficient attempts been made to establish the validity or trustworthiness of data analysis?	Yes, good (please specify) <i>This is the strength of the study. The researcher is familiar with the analytical concept and is able to make an interesting analysis of the civilisation processes in preschool.</i>
L.8 Does the author address the generalisability of the study?	Yes, the study results are generalisable in a contextual or conceptual way <i>Reviewer 1: The study is theory driven and within the obvious limitations of sample etc. The results are generalisable in a contextual way. Reviewer 2: It is not a purpose to draw conclusions applicable for a population as their material is non-representative (Second paper p. 12). Therefore, the results of the study are generalible in a conceptual way.</i>
L.9 To what extent are the research design and methods employed able to rule out any other sources of error/bias which would lead to alternative explanations for the findings of the study?	A lot (please specify) <i>The method of life histories is very open to what the informants say and a good interviewer will be able to make the informants to recall situations, people of importance etc. So, the method could lead to alternative explanations but the analysis is based on the theoretical concept.</i>
L.10 In light of the above, do the reviewers differ from the authors over the findings or conclusions of the study?	Not applicable (no difference in conclusions) <i>No difference in conclusions.</i>
L.11 Have sufficient attempts been made to justify the conclusions drawn from the findings, so that the conclusions are trustworthy?	High trustworthiness <i>The conclusions are justified by the many quotations from the interviews and the on-going discussion on how the interviews may be analysed in the light of the civilizing project of the preschool.</i>
L.12 Weight of evidence A: Taking account of all quality assessment issues, can the study findings be trusted in answering the study question(s)?	High trustworthiness <i>The strength of the study is the analysis of the civilisation processes in preschool. The researcher's familiarity with the complex concept of civilization makes her able to analyse the narratives and to describe preschool in a new way with high trustworthiness.</i>
L.13 Weight of evidence D: Overall	High

weight of evidence	<i>This study is presented in a chapter of a book. It is necessary to read the introduction chapter to fully understand the analysis. The study has its obvious methodological limitations in the way it is presented in the chapter; sample and the short presentation of life histories. But, the analysis is a good example of research from an experienced researcher with the ability to formulate and give a theoretical interpretation of narratives in life histories. It helps us to understand everyday life in preschool.</i>
---------------------------	--

6.2 Review specific keyword guideline

Section A: Actors

A.1 Which actor(s)?	No specified actors or other actors <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years, who attended preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s. (p. 102)</i>
----------------------------	---

Section B: Educational activities

B.1 Main educational feature(s)?	Content <i>The aim of this study is to examine the 'house' of the preschool as a site where young children experience early forms of sociality (p. 98-99).</i>
---	---

Section C: Institution

C.1 Main institutional aspect(s)?	Social system <i>Through life story interviews the researcher examines older children's and young adults' recollections of their preschools, and through this she explores how the preschool has attained import through time as a 'house' where young children begin a process of engagement in social relations on their own and develop a sense of the meaning and social significance of these relations. (p. 117)</i>
--	---

Section D: The institution in Society

D.1 Main aspect(s)?	The position of the institution in society <i>In this study, the researcher explores how the preschool has attained import through time as a 'house' where young children begin a process of engagement in social relations on their own and develop a sense of the meaning and social significance of these relations. (p. 117)</i>
----------------------------	---

Section E: Age

E.1 The age of the children studied?	Other (please specify) <i>The sample consists of 16 older children and young adults, aged between 11 and 22 years, who attended preschool in the period between the late 1980s and the late 1990s. (p. 102)</i>
---	--

7 Appendiks 2: Resuméer og indeksering af 67 undersøgelser omtalt i kapitel 4

*P 2808045

*B Ahrenkiel, A., Frederiksen, J., Helms, S. & Krab, J. (2012). Pædagogers deltagelse i efteruddannelse: Pædagogers interesser i og barrierer for deltagelse i efteruddannelse. Resultater fra en interviewundersøgelse og en survey. University College Sjælland.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiets formål er at afdække og undersøge årsager til, at en stor del af pædagogprofessionen tilsyneladende ikke deltager i formel kompetencegivende efter- og videreuddannelse, særligt diplomuddannelser, igennem hele karrieren.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Dataindsamlingen bygger på en indledende eksplorativ undersøgelse, surveys og interviews. Der er foretaget en indledende eksplorativ undersøgelse blandt nøglepersoner (faglige sekretærer fra Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund (BUPL), pædagogiske konsulenter i kommuner, konsulenter i efteruddannelsesafdelinger m.m.) med henblik på at afklare forskellige planlægnings- og finansieringspraksisser på kommunalt niveau. Denne del af undersøgelsen består primært af telefoninterviews. I interviewundersøgelsen indgår interviews med syv pædagoger, der alle har taget formel kompetencegivende efteruddannelse, samt otte pædagoger, der omvendt ikke har deltaget i kompetencegivende efteruddannelse, men som alle har deltaget i andre former for efteruddannelseskurser, temadage o.l. I surveyundersøgelsen indgår 20 kommuner, der har stor variation mht. institutionstyper, ledelsesformer, storbyer eller landkommuner, god eller dårlig økonomi og forskellige typer strategier for efteruddannelsesplanlægning.

Forskningsresultatet:

Flere af lederne og medarbejderne peger på, at de oplever det som et problem, at mange af de krav, der stilles til arbejdet, defineres udefra. Det er opgaver, som de betegner som "skal-opgaver" (fx indførelse af og kurser om dokumentation, evaluering, inklusion, dialogisk oplæsning, miljøarbejde, bekymringsmodeller). Det er opgaver, der har en fremadrettet karakter, hvilket ifølge pædagogerne efterlader alt for lidt tid til en bagudrettet kritisk og selvkritisk diskussion af hidtidig praksis i hele personalegruppen. Pædagogerne oplever, at der er få ressourcer i dagtilbuddet, hvilket medfører, at

pædagogerne har dårlig samvittighed overfor børnene og kollegerne, når de vægter efteruddannelse, hvorfor de anser efteruddannelse af længere varighed som en yderligere belastning. Pædagogerne udtrykker derimod stor tilfredshed med muligheden for at kunne komme på kortere kurser og temadage i relation til aktuelle udfordringer i hverdagen. Studiet viser, at det, som fra forvaltningsperspektivet ses som strategisk tænkning, reelt kan opleves som meget forstyrrende og modarbejde dagtilbuddets egne visioner og årsplanlægning. På trods af at lederne arbejder med uddannelsesplanlægning - også langsigtet med sigte på kulturel nyorientering, fx i forhold til inklusion - er der tegn på, at uddannelsesplanlægningen bliver præget af en mere kortsigtet og reaktiv karakter med vægt på nytteorienterede og mere tekniske færdigheder (som sprogpakken, sprogvurderinger osv.). Der er derfor snarere tale om en tilpasning til forandringer, der allerede er indtruffet, end om en offensiv strategi for institutionens udvikling. Lederne efterspørger i forlængelse af denne udvikling mere involvering i kommunernes og statens tiltag. Studiet viser, at både medarbejdere og ledere er positivt indstillede og åbne for, at der er tilskud af viden og perspektiver udefra, men at det er problematisk, når dagtilbuddene ikke bliver involveret i uddannelsestiltagene. Både medarbejdere og ledere mener, at diplomuddannelsen i højere grad end kurser og personale dage medvirker til, at dagtilbuddets og pædagogernes praktiske sans bliver udfordret.

Opdragsgiver:

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

vuggestue, børnehave, kommunalt ansat, leder, pædagog, pædagogmedhjælper, Danmark, efteruddannelse, videreuddannelse, tværsnitsstudie, kvalitativt studie, kompetence

*P 2807024

*B Ahrenkiel, A., Nielsen, B.S., Schmidt, C., Sommer, F. & Warring, N. (2012). Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed. København: Frydenlund.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

I studiet undersøges, hvordan pædagogfagligheden kan udvikles som grundlag for et alternativ til neoliberale styringsformer, koncentreret om dagtilbuddene. Der tages udgangspunkt i, at der finder vidtgående neoliberalt inspirerede forandringer sted i dagtilbuddene. Neoliberalismen sigter mod politisk-økonomisk regulering af samfundet, der kombinerer en vidtgående markedsføring med en centralistisk statslig styring, herunder blandt andet dagtilbuddenes omdannelse til et servicetilbud. Forfatterne ønsker at undersøge, hvordan forandringerne indvirker på dagtilbuddene, og at udvikle alternativer til de neoliberale forandringer af dagtilbuddene.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie, aktionsforskning

Undersøgelsesdesignet:

Indsamlingen af data fandt sted gennem observationer af hverdagslivet i to dagtilbud i en uge i hvert dagtilbud, hvor pædagogerne blev fulgt for at se, hvad de gjorde og talte om, når de var sammen med børnene, og når de ikke var. Herudover blev der foretaget individuelle interviews med medarbejdere og ledere i hvert dagtilbud. Interviewene sigtede mod at høre pædagogernes fortællinger om og refleksioner over deres arbejde, både i forhold til den umiddelbare, observerede arbejds hverdag og i forhold til det at arbejde som pædagog i et samfundsmæssigt, personligt og aktuelt perspektiv. Derudover blev der gennemført to "værkstedsarbejder" med ansatte fra hvert dagtilbud. Værkstedsarbejdet var en dialog mellem forfatterne og pædagogerne med udgangspunkt i forfatterens observationer og interviews. Værkstedsarbejdet bestod i korte træk af en fælles refleksion over dagtilbuddets rolle og over, hvad pædagogerne vil med deres arbejde. I analysen fremhæver forfatterne tre grundlæggende dimensioner af dagtilbudsarbejdet: det fagligt upåagtede, arbejdets kollektive karakter og arbejdet som personligt.

Forskningsresultatet:

Undersøgelsen viser, hvad den igangværende omformning af dagtilbuddene betyder for karakteren og kvaliteten af det, der sker i dagtilbuddene. Forfatterne konstaterer, at dagtilbudsarbejdet og den pædagogiske faglighed udfordres, idet omformningen medfører et ensidigt fokus på kompetenceudvikling frem for alment socialiserende dannelse. Samtidig sætter de neoliberale styringsformer sig ikke bare igennem, men modvirkes, mildnes og omdefineres, når pædagogerne forsøger at løse deres opgaver og leve op til krav, der stilles til dem. Forfatterne konkluderer på baggrund heraf, at pædagogerne spiller en central rolle i fornyelsen af dagtilbuddene, og forfatterne

argumenterer for, at det er vigtigt, at pædagogernes selvstændige råderum anerkendes og styrkes, hvis dagtilbuddene som dannelsesinstans skal bevares.

Opdragsgiver:

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbunds forskningspulje

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Danmark, børnehave, pædagog, pædagogmedhjælper, hverdagsliv, policy, professionalisering, kvalitativt studie, etnografisk studie, aktionsforskning

*P 2807909

*B Änggård, E. (2012). Att skapa platser i naturmiljöer: Om hur vardagliga praktiker i en I Ur och Skur-förskola bidrar till att ge platser identitet. Nordisk Barnehageforskning 5(10), 1-16.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Med udgangspunkt i en undersøgelse af ét svensk dagtilbud med udendørsprofil (förskola med utomhusprofil) er det formålet at vise, hvordan børn og pædagoger skaber mening i naturmiljøet.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i ét svensk dagtilbud med udendørsprofil (förskola med utomhusprofil). Datamaterialet består af transskriberede videooptagelser fra ét enkelt, men centralt sted i institutionens udemiljø. Formelle og uformelle interviews med børn og voksne er gennemført, og forskeren har taget feltnoter. I analysen af data er der lagt vægt på at undersøge, hvordan børn og pædagoger skaber og omskaber steder i udemiljøet og tilskriver udemiljøet mening og betydning.

Forskningsresultatet:

Studiet konkluderer, at børn kan knytte stærke bånd til naturmiljøet, idet børn og pædagoger anvender steder i naturmiljøet alsidigt, samtidig med at børnene gør stederne "til deres egne". Undersøgelsen viser, at børn og pædagoger i det undersøgte dagtilbud skaber forskellige "meningsrum" i naturmiljøet. Der er tale om, at børn og pædagoger skaber henholdsvis primitive, perceptuelle og eksistentielle rum. Skabelsen af de primitive rum angår muligheder for, at børnene kan spise deres mad, få hvile og lege. De perceptuelle rum angår børnenes mulighed for at røre sig frit og bruge deres sanser. De eksistentielle rum skabes, når pædagoger og børn giver steder i naturmiljøet symbolske betydninger gennem ritualer og fantasilege.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, vuggestue, barn, pædagog, kvalitativt studie, casestudie, etnografisk studie, det kropslige, fysisk miljø, hverdagsliv, leg, udendørsaktivitet

*P 2807910

*B Ärlemalm-Hagsér, E. (2012). Lärande för hållbar utveckling i förskolan: Kunskapsinnehåll, delaktighet och aktörskap kommunicerat i text. Nordisk Barnehageforskning 5(2), 1-21.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Med fokus på barnets muligheder for deltagelse og medindflydelse i dagtilbud er det formålet at undersøge, hvordan "uddannelse for holdbar udvikling" kommunikeres og praktiseres i 18 svenske dagtilbud.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, dokumentstudie

Undersøgelsesdesignet:

I november 2009 ansøgte 64 svenske dagtilbud "Skolverket" om en certificering for uddannelse for holdbar udvikling (Skola för hållbar utveckling). 18 af de pågældende 64 ansøgninger er blevet udvalgt og indgår som empirisk materiale i undersøgelsen. Ansøgningerne skulle bl.a. inkludere en beskrivelse af pædagogisk indhold med fokus på børns læring eller deltagelse med det formål at lære om holdbar udvikling. I analysen af data fokuseres på ansøgningernes vidensindhold i forhold til, hvordan de betegner den pædagogiske praksis knyttet til holdbar udvikling. Med tolkning af data tager undersøgelsen udgangspunkt i en række begreber fra Habermas' teori om system, livsverden og kommunikation. Det empiriske materiale tolkes i temaer knyttet til henholdsvis deltagelse og medindflydelse.

Forskningsresultatet:

Med udgangspunkt i en certificering for holdbar udvikling har dagtilbuddene fokus på bl.a. lighed, sundhed og miljø. Undersøgelsen viser, at dagtilbuddene fremstiller en pædagogik om holdbar udvikling med fokus på forskellige logikker. Den ene logik er barnet med rettigheder i forhold til at udtrykke sine tanker og ideer samt påvirke dagligdagens indhold. Den anden logik er barnet i forhold til, at det skal være deltagende og opmærksomt på aktiviteter, som pædagogerne igangsætter. Undersøgelsen viser, at barnet som deltagende fylder mest i institutionernes fremstilling, mens barnet som medbestemmende og influerende på dagligdagen fylder mindst.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, barn, pædagog, leder, kvalitativt studie, dokumentstudie, aktør, barndomssyn, didaktik, fysisk miljø, interpersonel relation, ligestilling, medbestemmelse, policy, sundhed

*P 2805411

*B Bae, B. (2012). Children and teachers as Partners in Communication: Focus on Spacious and Narrow Interactional Patterns. *International Journal of Early Childhood* 44(1), 53-69.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan relationer og kommunikation mellem pædagoger og børn skaber præmisser for børns ret til at deltage, og hvordan barn-voksen-kommunikation bidrager til udviklingen af hverdagsinteraktioner og de processer, som er relateret hertil.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på næsten et års videoobservationer af to pædagoger og 14 udvalgte børn i alderen tre til seks år i to dagtilbud i Norge. Materialet består af hverdagsinteraktioner mellem pædagogerne og de udvalgte børn, som blev videofilmet i tre forskellige situationer: spisesituationer, samlinger og perioder med fri leg. Der blev filmet tre dage om måneden i hvert af de to dagtilbud.

Forskningsresultatet:

Studiet indikerer, at en demokratisk pædagogrolle kræver respekt for børnenes initiativer og erfaringer kombineret med en selvrefleksiv indstilling samt evnen til at indtage børnenes perspektiver. Ud fra to modsætningsfyldte interaktionsmønstre beskriver forfatteren forskellige kvaliteter ved kommunikationen mellem børn og pædagoger. Disse forskelligheder beskrives med metaforer af "rummelige interaktionelle mønstre" og "snævre interaktionelle mønstre". Studiet viser, at de "rummelige mønstre" åbner op for dialog og skaber gode relationelle præmisser for, at børn er deltagende og kan udtrykke deres synspunkter. Forfatteren vurderer, at de væsentligste træk i sådanne dialoger er: en fokuseret opmærksomhed fra pædagogernes side, tolerance over for fejl, villighed til at indrømme misforståelser, relativt få lukkede spørgsmål, følelsesmæssig udtryksfuldhed samt en legende attitude. Studiet viser, at en sådan dialog skaber præmisser for både børns og voksnes muligheder for at udtrykke sig, og at hverken børn eller pædagoger behøver at blive holdt i faste og begrænsende roller. Samtidig viser studiet, at de "snævre mønstre" har tendens til at sætte både børn og voksne ind i faste positioner, som begrænser børns deltagelse og deres muligheder for at udtrykke tanker og følelser. Herved konkluderes det, at de "snævre mønstre" hverken er befordrende for børns deltagelse eller for en god dialog. Endvidere konkluderer forfatteren, at det er komplekst at skabe betingelser for demokratiske forhold mellem børn og pædagoger.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd og Barne- og Familiedepartementet

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, børnehavn, barn, pædagog, dialog, hverdagsliv, interaktion, kommunikation, kvalitativt studie, etnografisk studie

*P 2807823

*B Berge, A. (2012). Barnehagens læringskulturer - underveis mot vekslende læringshorisonter. I: Vist, T. & Alvestad, M. Læringskulturer i barnehagen. Flerfaglige forskningsperspektiver (s.44-66). Cappelen Damm Akademisk.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at finde ud af, hvilke udfordringer og muligheder enkelte dagtilbud i Norge har i forhold til at ruste børnene til et livslangt læringsforløb. Forfatteren stiller spørgsmål om, hvordan dagtilbuddet forstås som læringskultur, og på hvilke måder dagtilbuddet møder forventningerne om at styrke sin rolle som arena for læring og forberede børn til fremtidig skolegang.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, viewsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet udgøres af interviews med fire pædagoger og fem skolelærere. Pædagogerne og lærerne har netop gennemført et projekt om samarbejde mellem dagtilbud og skole. Datamaterialet tager udgangspunkt i, at pædagogerne og lærerne er blevet spurgt, om deres samarbejde har ført til ændringer i deres syn på læring og arbejdet med læring i dagtilbuddet. De blev også spurgt, hvorvidt samarbejdet har ført til ændringer i læringsaktiviteter i dagtilbuddet. Analysen af data er en beskrivelse af og refleksion over disse to spørgsmål, hvori der er anvendt en hermeneutisk metode. Tre kategorier udledes fra datamaterialet, henholdsvis (1) vekslende læringshorisonter, (2) skærpet fokus på mål, viden og færdigheder og (3) dagtilbuddets læringskultur, tradition og forventning.

Forskningsresultatet:

Pædagogerne i studiet udtrykker en usikkerhed omkring udviklingen af en læringskultur i dagtilbuddet, og undersøgelsen konkluderer, at det er vanskeligt for dagtilbuddene at arbejde med en læringskultur, der er knyttet til at uddanne barnet. Undersøgelsen viser, at pædagogernes forståelse og tænkning omkring indhold og metoder i dagtilbuddet har ændret sig de sidste par år. Undersøgelsen viser, at pædagogerne er udfordret i forhold til at tænke læring ud fra to perspektiver. På den ene side i et traditionelt lys med fokus på børnenes leg, dvs. et her-og-nu-perspektiv, og på den anden side i et fremtidsperspektiv med fokus på viden og færdigheder og børnenes skoleparathed. De seneste års ændringer i dagtilbuddet har betydet, at pædagogerne har fået mere fokus på sidstnævnte, dvs. børnenes faglige progression. Pædagogerne er positive i forhold til omverdenens stigende opmærksomhed på dagtilbuddenes arbejde, men de udtrykker samtidig bekymringer, der angår børnenes muligheder for læring gennem leg. Pædagogerne oplever, at de er splittede mellem en traditionel forståelse af dagtilbuddet og dagtilbuddet som en del af skolekulturen.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:

Norge, børnehave, børnehaveklasse, barn, pædagog, viewsstudie, barndomssyn, historie, læreproces, kvalitativt studie

*P 2807824

*B Birkeland, Å. (2012). Barnehagens vegger som danningsagenter - en komparativ analyse. I: Ødegaard, E.E. (red.). Barnehagen som danningsarena (s. 157-180). Oslo: Fagbokforlaget.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Med udgangspunkt i to dagtilbud i henholdsvis Norge og Kina er det målet at undersøge og sammenligne dannelsesidealer, som de kommer til udtryk i de pågældende dagtilbuds valg af artefakter på væggene som fx billeder og skrift.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie, komparativt studie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i to dagtilbud i henholdsvis Norge og Kina. Datamaterialet består bl.a. af fotografier af væggene fra de to dagtilbud, dvs. institutionernes billeder, symboler, tegn, skrift og andre artefakter. Fotografierne bliver brugt som udgangspunkt for to semistrukturerede fokusgruppeinterviews med fem pædagoger fra de pågældende dagtilbud. Under det første interview er spørgsmålene knyttet til artefakterne i deres eget dagtilbud. Under det næste blev billeder fra det andet dagtilbud vist. I analysen af data er der brugt "virksomhedsteori" som redskab til at forstå artefakterne som udtryk for historiske og kulturelle traditioner, rutiner, normer og vurdering.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at de kinesiske og norske pædagoger har svært ved at forstå hinandens valg af artefakter. De kinesiske pædagoger har fx svært ved at forstå, hvorfor den norske institution vælger at hænge børnenes individuelle tegninger op. Omvendt har de norske pædagoger svært ved at forstå, hvorfor den kinesiske institution kun udvælger særligt pæne tegninger til ophængning. Studiet konkluderer, at det kinesiske dagtilbud med dets artefakter har til formål at indarbejde gode og hensynsfulde vaner, perfektion og udvikling af ansvarlighed overfor fællesskabet. Ifølge det kinesiske dannelsesideal skal det enkelte barn opfylde ønskerne fra to forældre og fire bedsteforældre og derudover leve op til centrale dyder som næstekærlighed, retskaffenhed, god opførsel, visdom/klogskab og ærlighed. Det norske dagtilbud har derimod til formål at lade barnet udtrykke sig, blive hørt og set med henblik på barnets selvrealisering og udvikling af identitet og tilhørsforhold til dagtilbuddet. Ifølge et vestligt dannelsesideal skal det enkelte barn ikke blot tilegne sig færdigheder og viden men også udvikle et selv. Studiet viser stor forskel på de to institutioners anvendelse og forståelse af artefakter i dagtilbuddet. I det kinesiske dagtilbud, hvor der er normeret én pædagog til femten børn, fungerer de mange skilte på væggene som instruerende i forhold til, hvordan ting skal udføres, fx anvisninger til børnene om papirklipping, oprydning og håndvask.

Skiltene forstås som en hjælp i forhold til at indarbejde gode vaner hos børnene. Hver en plads på væggene er udnyttet, og pædagogerne bruger meget tid på præcisionen og udformningen af skiltene. Med henblik på at opnå anerkendelse udefra, såvel fra forældre som i forbindelse med ekstern evaluering af institutionen, pynter pædagogerne væggene. Pædagogerne oplever, at den æstetiske præsentation af institutionen bidrager til en positiv evaluering. I det norske dagtilbud, hvor der er normeret én pædagog til seks børn, består artefakterne af børnenes egne tegninger og malerier samt billedcollager fra temadage, hvor børn og voksne har arbejdet sammen. Derudover hænger der flere fotografier af de enkelte børn, som går i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, børnehave, barn, pædagog, kvalitativt studie, casestudie, barndomssyn, evaluering, fysisk miljø, hverdagsliv, identitet, kommunikation, opdragelse, komparativt studie

*P 2807879

*B Bjørgen, K. (2012). Fysisk lek i barnehagens uterom. 5-åringers erfaring med kroppslig fysisk lek i barnehagens uterom. Nordisk Barnehageforskning 5(2), 1-15.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan norske femårige børn forholder sig til kropslig, fysisk leg i dagtilbuddets udeareal. Forskeren ønsker specifikt at få svar på følgende fire spørgsmål: 1) Hvilke kropslige erfaringer har femårige børn med bevægelsesleg i dagtilbuddets udeareal? 2) Hvilken type bevægelsesleg foretrækker femårige i dagtilbuddets udeareal - og hvorfor? 3) Hvilke kropslige erfaringer har børn med forskellige typer bevægelsesleg? 4) Hvordan oplever børnene de voksnes roller i udearealet? Forskeren ønsker at undersøge, hvordan børnenes erfaringer kan bidrage til at påvirke tilrettelæggelse for bevægelsesleg, i forhold til både personalets rolle og miljømæssige forhold.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog 36 norske femårige børn, 18 drenge og 18 piger, i studiet. Børnene blev udvalgt fra seks forskellige dagtilbud. Forskeren interviewede børnene i grupper på tre, og hvert enkelt interview varede mellem 30 og 45 minutter. Interviewene blev videofilmet. Derudover havde forskeren en samtale med lederne i de seks udvalgte dagtilbud for at få information om dagtilbuddets udeareal og fysiske miljømæssige muligheder. Studiet har et fænomenologisk perspektiv og ønsker derfor at fremhæve børnenes oplevelser og erfaringer og forstå disse som meningsfulde, konkrete relationer ud fra erfaringer i bestemte situationer i specifikke kontekster.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at de fleste af de i alt 36 børn fortrækker at lege udenfor fremfor indenfor på grund af begrænsninger med hensyn til kropslig udfoldelse og stemmebrug indenfor. Udenfor må børnene gerne råbe, skrig, løbe og hoppe. På spørgsmål om, hvilke aktiviteter de foretrækker at beskæftige sig med udenfor, svarede børnene, at dette var afhængigt af sæsonen. Om vinteren foretrækker mange at kælke eller stå på ski, men om sommeren er det fodbold, cykling, klatring, løb og det at plukke blomster, der bliver fremhævet som foretrukne aktiviteter. Årsagerne til, at børnene er glade for disse aktiviteter, beskrives blandt andet ved, at de er glade for bevægelserne, farten og spændingen. Børnene giver meget præcise sproglige beskrivelser af deres kropslige erfaringer med, hvordan det føles, når de er aktive og leger. For eksempel beskriver de, at når de hopper på trampolin, kan de mærke hjertet slå, og at det føles, som om de flyver ud i verdensrummet. Dette viser, ifølge forskeren, at børnene er opmærksomme på, hvad der sker i kroppen, når de er aktive. På spørgsmål om, hvorvidt de voksne godt

kan lide at lege, svarede de fleste af børnene, at voksne ikke ved, hvordan man leger, og studiet viser, at børnene ikke har mange erfaringer med udendørsleg sammen med voksne. Det kommer alligevel frem i studiet, at når de voksne leger med børnene udenfor, sætter børnene stor pris på at lege sammen med dem.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, børnehave, børn, det kropslige, fysisk miljø, leg, udendørsaktivitet

*P 2807690

*B Bjørnstad, E. & Samuelsson, I.P. (Red.). (2012). Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år?: en forskningsoversikt. Høgskolen i Oslo og Akershus.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at kortlægge dagtilbudsforskningen fra Norge og de andre nordiske lande. Derudover henviser kortlægningen til forskning, som er hentet fra New Zealand, England, Holland og USA. Spørgsmålet, der søges svar på, er: Hvad betyder livet i et dagtilbud for børn under tre år? Det gælder både effekter af at være i dagtilbud, og hvilke faktorer, som er positive for børn i dagtilbud og for deres udvikling og trivsel.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

Der er tale om en norsk forskningskortlægning, der har gennemgået primærforskning publiceret i årene 2000 til 2011. Forskningen, der henvises til i kortlægningen, er først og fremmest hentet fra de nordiske lande, New Zealand, England, Holland og USA. Derudover har forskerne benyttet sig en del af tidligere forskningsoversigter. De inkluderede materialer er kategoriseret efter deres forskningstype, fx afhandling kontra peer-reviewede artikler, som ydermere er kategoriseret under følgende fire lande: Norge, Danmark, Sverige og Finland. De norske studier er kategoriseret i temaer, hvor fundene er organiseret og analyseret på baggrund af studiernes forskningsdesign. Konkret betyder det, at resultater fra kvantitative henholdsvis kvalitative studier er præsenteret adskilt. I studiets kapitel 12 besvares det stillede spørgsmål i kortlægningen. De internationale studier gennemgås ikke systematisk.

Undersøgelsesdesignet:

kvalitativt studie, kortlægning

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at det er vigtigt, at der er gode relationer i dagtilbuddet, for at der kan opnås positive virkninger på barnet. Studiet pointerer interaktionen mellem det pædagogiske personale og det enkelte barn samt gruppen af børn som vigtig i forhold til barnets positive udvikling. I den forbindelse fremhæves specifikt indfølelse hos det pædagogiske personale, men også, at personalet er opmærksomt og lydhørt. Studiets resultater viser, at der ifølge de kvantitative længdesnitstudier er klare fordele ved dagtilbud. Disse længdesnitstudier finder, at når børn kommer i højkvalitetsdagtilbud i en tidlig alder, ses flere positive virkninger for børnene uanset deres socioøkonomiske baggrund, dog størst for socialt udsatte børn. De positive virkninger ses på børnenes sproglige kompetencer, deres kognitive og sociale udvikling samt deres skoleparathed. Det er en betingelse for at opnå disse virkninger, at dagtilbuddet er af høj kvalitet. På tværs af andre undersøgelser finder studiet, at dagtilbud af høj kvalitet er karakteriseret ved en god normering med en begrænset udskiftning i personalegruppen

og et veluddannet personale. Studiet finder ydermere, at et stort antal mandlige pædagoger og pædagoger med anden etnisk baggrund har afgørende betydning for kvaliteten af dagtilbuddet. Studiet konkluderer, at der er markant mindre forskning om nul- til toårige børn i dagtilbud og forskning relateret til personalets pædagogiske praksis samt komparative studier.

Opdragsgiver:

Kunnskapsdepartementet

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, kortlægning, vuggestue, interaktion, interpersonel relation, kognitiv kompetence, kompetence, social kompetence, social udsathed, sproglig kompetence

*P 2807671

*B Bratterud, Å., Sandseter, E.B.H. & Seland, M. (2012). Barns trivsel og medvirkning i barnehagen. Barn, foreldre og ansattes perspektiver. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS. Barnevernets utviklingscenter.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med projektet var at undersøge, hvilke faktorer der kan bidrage til at skabe trivsel eller mistrivsel hos børn i dagtilbud. De faktorer, der blev belyst, var oplevelse af samspil mellem børn og personale, børns oplevelse af deltagelse, på hvilken måde deltagelsen foregår, og om deltagelsen eventuelt hænger sammen med forskellige forståelser af dagtilbudskvalitet, herunder størrelse, organiseringsform og ejerskab.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, kvantitativt studie

Undersøgelsesdesignet:

Data er indsamlet i 17 dagtilbud med varierende organiseringsformer - base- og afdelingsorganiserede - og varierende størrelser i en kommune i Norge. Der blev foretaget observationer af 18 børn i ni par i alderen et til tre år, og der blev foretaget strukturerede interviews med 171 børn i alderen fire til seks år og ni kvalitative dobbeltinterviews med børn i alderen fire til seks år. I alt 218 forældre og 137 ansatte besvarede elektroniske spørgeskemaer. Interviewene og spørgeskemaerne omhandlede børnenes trivsel og deltagelse. De anvendte skemaer er inspireret af "The Pictorial Scale of Perceived Competence and Social Acceptance for Young Children" og det danske værktøj "Børnemiljøtermometeret", som er velkendte som metoder til at undersøge børns trivsel. Data blev analyseret deskriptivt og gennem korrelationsanalyser i statistikprogrammet SPSS.

Forskningsresultatet:

Forfatterne finder sammenhænge mellem børns trivsel i dagtilbud og det, at børnene kan lide hverdagsaktiviteterne, at de frit kan bruge rum, spil og inventar, og at de har mulighed for at være med til at bestemme aktiviteterne. Undersøgelsen viser, at der er sammenhænge mellem børns mistrivsel og det, at de voksne ikke understøtter og videreudvikler samspillet mellem børnene eller mellem sig selv og børnene. Ligeledes er der sammenhænge mellem mistrivsel og det, at børnene ikke føler sig anerkendt af de voksne, at et barn eller andre børn ofte bliver generet, eller at børnene ikke må deltage i de aktiviteter, de ønsker at deltage i. I undersøgelsen findes ikke nogle sammenhænge mellem børns trivsel og dagtilbudsstørrelse, organiseringsform og ejerskab. Et andet resultat af undersøgelsen er, at forældres og ansattes vurderinger af børns trivsel er mere positive end børnenes egne vurderinger. Næsten alle forældre og alle ansatte vurderer, at børnene trives i dagtilbuddet, hvorimod omkring halvdelen af børnene

svarer, at de kun lige er "okay", når de er i dagtilbuddet. 10 % af børnene trives ikke så godt i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

Kunnskapsdepartementet

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, kvantitativt studie, børnehave, vuggestue, barn, pædagog, aktør, medbestemmelse, organisation, trivsel, forældre

*P 2805193

*B Buus, A-M., Grundahl, T.H., Hamilton, S.D.P., Rasmussen, P., Thomsen, U.N. & Wiberg, M. (2012). Brug af evidensbaserede metoder i seks pædagogiske institutioner. Når evidens møder den pædagogiske hverdag. Rapport 3 - august 2012. Aalborg Universitet, Institut for læring og filosofi.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge, hvordan evidensbaserede metoder, der er implementeret i pædagogiske institutioner, har indflydelse på det pædagogiske personales arbejde og anvendelse af viden og dømmekraft i deres pædagogiske praksis. Med evidensbaserede metoder henvises til metoder, som forskningen har påvist har en positiv effekt. Endvidere er formålet at analysere, hvordan personalets beskrivelser af de pædagogiske opgaver bliver kombineret med anvendelsen af forskellige former for viden som viden i praksis og viden i handling.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie, aktionsforskning

Undersøgelsesdesignet:

I alt seks institutioner fra tre forskellige danske kommuner indgår i studiet. De seks institutioner har implementeret evidensbaserede metoder, to institutioner arbejder med De utrolige år, to arbejder med PALS (Peer Assisted Learning Strategies), og de sidste to arbejder med ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale). Forskerne har videoobserveret samt gennemført fokusgruppeinterviews med de ansatte i de seks institutioner.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at der er stor variation mellem institutionerne med hensyn til, hvordan de har implementeret og anvender de evidensbaserede metoder, fra en udbredt og direkte anvendelse til en langt mere selektiv brug af metoden. Studiet viser endvidere, at det er svært at isolere de ansattes vidensgrundlag. I høj grad baserer de ansatte sig på institutionens kultur snarere end på deres egen forståelse. Ingen af de ansatte i studiet føler, at de har givet afkald på deres autonomi eller metodefrihed som en konsekvens af implementeringen af de evidensbaserede metoder. Snarere hævder de, at uanset om de følger en metode stringent eller mere løst som inspiration, har de stadig deres autonomi og dømmekraft. Mange oplyser også, at de mener, at arbejdet med de evidensbaserede metoder tilføjer en højere grad af professionalisme i deres pædagogiske praksis. Metoderne, retningslinjerne og vurderingskriterierne gør, at deres praksis bliver mere tydelig og præcis både for dem selv og for børnene og deres forældre. Mange af deltagerne kritiserer deres uddannelse for at være for teoribaseret og for lidt anvendelig i praksis. Studiet viser også, at det pædagogiske personales uddannelsesbaggrund i meget ringe grad spiller sammen med anvendelsen af de evidensbaserede metoder og

den pædagogiske praksis. Dog viser resultaterne, at de ansattes erfaringer i høj grad har betydning for den pædagogiske praksis og anvendelsen af de evidensbaserede metoder.

Opdragsgiver:

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Danmark, kvalitativt studie, casestudie, aktionsforskning, pædagog, pædagogmedhjælper, implementering, intervention, professionalisering

*P 2806305

*B Dahlbeck, J. (2012). On Childhood and the Good Will. Thoughts on Ethics and Early Childhood Education. Malmö: Malmö Studies in Educational Sciences No. 65, Dissertation in the National Research School of Childhood, Learning and Didactics No. 2.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge, hvordan etiske principper bliver forstået og anvendt i pædagogiske sammenhænge. Studiet har et særligt fokus på dagtilbud og bæredygtig udvikling. Forskeren ønsker at diskutere sammenhænge mellem etiske principper og individuelle handlinger, samt hvordan disse sammenhænge kan siges at fungere som ramme for forståelsen og anvendelsen af etik i konkrete pædagogiske situationer. Derudover ønsker forfatteren at problematisere betingelserne for, hvordan etik forstås og anvendes ved at undersøge empiriske eksempler på forstyrrelser i relationen mellem etiske principper og dets individualisering.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, dokumentstudie

Undersøgelsesdesignet:

Afhandlingen består af fire artikler. Artikel et og fire er relevante i nærværende dagtilbudskortlægning. I den første artikel analyserer forskerne dokumenteksempler fra det svenske pædagogiske værktøj Grön Flagg, som arbejder for en bæredygtig udvikling i dagtilbud og skoler. I den fjerde artikel drager forskeren pædagogiske konklusioner fra en filosofisk debat om vilkårene for læring baseret på to forskellige ontologiske positioner.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at det pædagogiske værktøj Grön Flagg er et eksempel på, at der inden for normative rammer som menneskerettighederne finder begrænsninger sted. Disse begrænsninger består i, at barnet simplificeres til at være et abstrakt subjekt uden skelen til forskelligheder mellem børnene. Barnet vurderes følgelig ikke ud fra den historiske og geografiske kontekst, barnet befinder sig i. Der er forskellige måder, hvorpå et barn kan være barn på i forskellige tider og steder, og universelle rettigheder omfavner derfor ikke disse forskelligheder.

Opdragsgiver:

Vetenskapsrådet

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, kvalitativt studie, dokumentstudie, børnehave, vuggestue, barn, værdi, naturfag

*P 2807687

*B Drange, N. (2012). Caring for Children in a Welfare State. Ph.d.-afhandling. Universitetet i Stavanger.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Afhandlingen består af fire artikler, hvoraf to indgår i denne rapportering, nemlig artikel to og artikel tre. Formålet med artikel to er at undersøge effekten af en intervention igangsat i Oslo i 1998. Interventionen består i, at børn med anden etnisk baggrund end norsk i to distrikter blev tilbudt fire timers gratis plads dagligt i et dagtilbud. Motivet bag interventionen var at forbedre mulighederne for børn med anden etnisk baggrund ved at give dem bedre chancer for god sprogudvikling og bringe deres familier tættere på lokalmiljøet. Formålet med artikel tre er at undersøge effekten af den norske 1997-reform, hvor man sænkede alderen for skolestart fra syv til seks år. Formålet med reformen var at mindske forskellene i læringsudbytte for børn med forskellige socioøkonomiske baggrunde.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Artikel to: Datamaterialet består af registerdata fra det norske Statistisk Sentralbyrå og Forløpsdatabasen Trygd (FD-trygd). Alle børn fra familier med anden etnisk baggrund end norsk, født i 1992 og bosat i et specifikt distrikt i Oslo, indgår i udvalget. Studiet oplyser ikke, præcis hvor mange børn der er tale om.

Artikel tre: Forskerne tager udgangspunkt i den norske 1997-reform, der gjorde det obligatorisk for seksårige børn at starte i skole i et dagtilbudslignende program, der lægger vægt på læring gennem leg. Udvalget består af 111.397 børn, og data er indhentet fra det norske Statistisk Sentralbyrå. Fordi de fleste børn allerede fulgte et førskoletilbud i dagtilbud eller i skolen og dermed ikke oplevede en stor forskel før og efter reformen, estimerer forskerne effekten på den lille gruppe børn, der ikke havde et førskoletilbud før 1997. Effekten af den sænkede skolestartalder måles på børnene, når de går ud af grundskolen, det vil sige ved 15-16-årsalderen.

Forskningsresultatet:

Resultaterne fra artikel to viser, at karaktergennemsnittet for piger gik substantielt op med en hel karakter i interventionsdistrikterne sammenlignet med kontroldistrikterne. Blandt drenge var der ingen signifikante effekter. Resultaterne fra artikel tre viser, at på trods af, at mange af de undersøgte børn kommer fra familier med lav indkomst og lavt uddannelsesniveau, modvirker udvidelsen af et obligatorisk læringstilbud til børn ikke forskelle i læringsresultater mellem børn fra familier med forskellige socioøkonomiske vilkår. Forskerne konkluderer, at resultaterne er robuste, og at årsagerne til de manglende positive effekter af udvidelsen af det pædagogiske læringstilbud kan være, at programmet var meget lidt intensivt og struktureret.

Opdragsgiver:
Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:
Norge, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, vuggestue, børnehavn, børn, effekt, etnicitet, social arv

*P 2806480

*B Ehrlin, A. (2012). Att lära av och med varandra. En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan musikken kan bidrage til at stimulere børns sproglige udvikling i tre svenske dagtilbud med stor andel af flersprogede børn.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, case-kontrolstudie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre svenske dagtilbud, hvoraf de to har en musikalsk profil. Det tredje dagtilbud har ikke en musikalsk profil og udgør undersøgelsens sammenligningsgrundlag. Undersøgelsen tager afsæt i Lev S. Vygotskijs begreb om "den nærmeste udviklingszone" samt Jean Lave og Etienne Wengers teori om "legitim perifer deltagelse". Datamaterialet baserer sig i overvejende grad på feltarbejde i form af interviews og observationer i de pågældende dagtilbud. Med udgangspunkt i strukturerede observationsskemaer måles børnenes deltagelse i sprogstimulerende aktiviteter. Yderligere indgår en test af børnenes sproglige udvikling over en periode på to år (2008-2010). 25 børn sprogtestes på tværs af de tre dagtilbud.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at forskellige musikalske aktiviteter i dagtilbud forstærker børnenes evne til deltagelse i kommunikation. Med musik kommunikerer børnene gennem lyd og bevægelse. Først nynner og imiterer børnene, siden bruger de sproget mere korrekt. Med musikken tilbydes børnene en legende tilgang til sprogudvikling, idet børnene udfordres i forhold til at lære svære udtalelser. Sprogtesten viser, at børnene på musikskolerne forbedrer deres sprogudvikling mere markant sammenlignet med kontroldagtilbuddet. Resultatet fra sprogtesten er dog ikke signifikant. Undersøgelsen viser endvidere, at dagtilbuddenes ledere har afgørende betydning for prioriteringen af musik som et didaktisk værktøj til sprogstimulering. Lederne af de to musikskoler sørger bl.a. for, at alle pædagoger deltager i kurser og udvikler musikkompetencer knyttet til undervisning i dagtilbud.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, vuggestue, barn, kommunalt ansat, leder, pædagog, kvalitativt studie, case-kontrol-studie, etnografisk studie, det kropslige, didaktik, etnicitet, interaktion, sproglig kompetence, æstetik

*P 2807882

*B Eide, B.J., Os, E. & Samuelsson, I.P. (2012). Små barns medvirkning i samlingsstunder. Nordisk Barnehageforskning 5(4), 1-21.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge børns mulighed for deltagelse og medbestemmelse under fællessamlinger i otte norske dagtilbud.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiet tager udgangspunkt i otte småbørnsgrupper fra forskellige dagtilbud i Norge. Der indgår mellem ni og 12 børn i hver gruppe. Data omfatter videooptagelser af otte fællessamlinger, hvor længden på fællessamlingerne varierer fra fem til 39 minutter. Studiets rammesættes teoretisk med Shiers model om deltagelse og medbestemmelse. Ved indsamling og analyse af data bearbejdes data i forhold til i alt fem kategorier. Den første angår, hvorvidt og hvordan barnet bliver lyttet til under fællessamlingerne. Den næste er, om barnet bliver støttet i at udtrykke sine meninger. Den tredje er, om der bliver taget hensyn til barnets perspektiver. Den fjerde er, om barnet deltager i beslutningsprocesser. Den femte er, om barnet tildeles magt og ansvar for beslutninger.

Forskningsresultatet:

Studiet viser imidlertid også, at der under fællessamlingerne ikke gives plads til børnenes medbestemmelse. Børnene får ikke indflydelse på beslutninger, der har betydning for det enkelte barn, børnegruppen og deres hverdag i dagtilbuddet. Børnenes perspektiver blev kun inddraget, når de er i overensstemmelse med pædagogernes planer. Undersøgelsen efterspørger udvikling af mere moderne fællessamlinger, der fremmer børns muligheder for medbestemmelse. Undersøgelsen viser endvidere, at børn bliver både set og hørt under fællessamlinger. Børnene bliver lyttet til, når det er deres tur, og pædagogerne vælger fremgangsmåder, således at børnene hver især bliver set og hørt. Under fællessamlingerne tages også højde for børnenes perspektiver i den forstand, at pædagogerne udvælger indhold og metoder, som er tilpasset børnene.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd og Høgskolen i Oslo og Akershus

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, vuggestue, barn, pædagog, kvalitativt studie, tværsnitsstudie, aktør, barndomssyn, demokrati, dialog, hverdagsliv, medbestemmelse, morgensamling

*P 2807883

*B Emilsson, A. & Samuelsson, I.P. (2012). Jakten på det kompetenta barnet. Nordisk Barnehageforskning 5 (21), 1-16.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvad der er i fokus ved pædagogisk dokumentation i dagtilbud, og hvad der karakteriserer kommunikationen mellem pædagogerne og børnene, når der samtidig finder dokumentation sted.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Gennem videoobservationer retter studiet opmærksomheden mod pædagogisk dokumentation i dagtilbud. Dette gøres med henblik på at få viden om, hvad der er i fokus for dokumentationen, og hvad der kendetegner kommunikationen mellem pædagog og barn i pædagogisk dokumentation. Videoobservationerne er gennemført i to dagtilbud, der jævnligt gennemfører pædagogisk dokumentation. 30 børn mellem et og tre år samt syv pædagoger er observeret. Der ses efter, hvad pædagogerne dokumenterer, og efter karakteristika i kommunikationen mellem pædagoger og børn. Såvel den verbale som den nonverbale kommunikation i form af emotionelle udtryk, blik, gestik og attituder er noteret, ligesom variationer og ligheder i materialet er registreret.

Forskningsresultater:

Studiet viser, at der kan identificeres fire mønstre ved den pædagogiske dokumentation og kommunikationen mellem pædagog og barn. Det første mønster (1) handler om barnet som initiativtageren, hvor der næsten ikke finder nogen kommunikation sted mellem pædagog og barn, men hvor pædagogen i stedet for er tavs iagttagere af barnets handlinger og kun giver korte instrukser eller stiller få spørgsmål. Det næste mønster (2) handler alene om pædagogens fokus på barnets præstationer. Det er således kun barnets præstationer, der fokuseres på, når der skal dokumenteres. Det tredje mønster (3) handler om, at pædagogen ser barnet som et studieobjekt til udelukkende at få egne mål for læring opfyldt. Kommunikationen er styret af strategiske formål, som er rettet mod at få børnene til at gennemføre opgaver, der er på et højt abstraktionsniveau. Det fjerde og sidste mønster (4) går på at få børnene til at gøre helt bestemte og konkrete opdagelser, fx at få børnene til at lege med LEGO-klodser.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, vuggestue, barn, pædagog, dokumentation, kommunikation, kvalitativt studie, etnografisk studie, medbestemmelse

*P 2807825

*B Erfjord, I., Hundeland, P.S. & Carlsen, M. (2012). Kindergarten teachers' account of their developing mathematical practice. ZDM Mathematics Education 44, 653-664.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet er del af et større forskningsprojekt, der omfatter pædagoger og lærere på alle uddannelsesniveauer fra dagtilbud til gymnasium. I dette konkrete projekt er formålet at arbejde sammen med dagtilbudspædagoger og støtte dem i deres bestræbelser på at forbedre deres praksis samt tilbyde dem nogle muligheder for at udvikle deres matematiske og didaktiske kompetencer. Derudover har studiet til formål at få indblik i, hvordan pædagoger tager højde for den matematiske praksis i dagtilbuddet, og at undersøge, i hvilket omfang pædagogerne anser spørgsmål som vigtige, når de udøver matematiske aktiviteter.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet består af tre semistrukturerede fokusgruppeinterviews med i alt 11 pædagoger, videoobservationer og lydoptagelser af både børn og voksne samt feltnotater.

Forskningsresultatet:

Undersøgelsen har to primære resultater. For det første viser studiet, at pædagogerne oplever det som meget positivt, at de er blevet gjort mere opmærksomme på matematiske kompetencer og matematisk praksis i dagtilbuddet. Derudover viser studiet, at pædagogerne bruger mange spørgsmål til at styre de matematiske aktiviteter i en bestemt retning, og at pædagogerne, gennem deltagelse i projektet, har fået kompetencerne til at formidle matematik på en eksplicit og konkret måde overfor børnene. Sammenlignet med tidligere praksis udtaler pædagogerne, at de har fået ændret deres syn på matematisk praksis i dagtilbuddet, og at de nu er både positive overfor og opmærksomme på, at matematiske aktiviteter skal indgå i hverdagen i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, tværsnitsstudie, pædagog, barn, børnehave, kompetence, matematik, indendørsaktivitet

*P 2806322

*B Fristorp, A.E. (2012). Design för lärande: barns meningsskapande i naturvetenskap. Ph.d.-afhandling. Stockholms universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med undersøgelsen er at beskrive og analysere udformningen af naturvidenskabelige læringsmiljøer, og hvordan børn i dagtilbud, børnehaveklasse og grundskole skaber mening ud fra de undervisningsmidler, som børnene tilbydes i naturvidenskabelige aktiviteter planlagt af pædagogerne/lærerne. Derudover sigter undersøgelsen mod at belyse, hvordan udformningen af læringsmiljøer og børns meningsdannelse kan fortolkes og forstås i form af læring. Forskeren ønsker specifikt at få svar på følgende fire spørgsmål: 1) På hvilken måde er det naturvidenskabelige læringsmiljø udformet i to forskellige dagtilbud? 2) Hvordan skaber børnene mening inden for denne læringsammenhæng? 3) Hvilke interaktionsmønstre kan identificeres både børn imellem og mellem børn og pædagoger i forbindelse med naturvidenskabelige aktiviteter? 4) Hvordan kan udformningen af læringsmiljøet og børns meningsdannelse tolkes og forstås?

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie, tværsnitstudie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen er baseret på videoobservationer af tre grupper af børn fra to dagtilbud og en skole i forskellige kommuner. De tre grupper består af henholdsvis 19 børn (i dagtilbud), 19 børn (i dagtilbud) og 14 børn (i en børnehaveklasse). Fire pædagoger har ligeledes deltaget i undersøgelsen. Inden for de tre grupper af børn har forskeren observeret nogle børn mere eksklusivt end andre. I alt deltog 27 børn i en mikroanalyse af samspillet mellem henholdsvis børn og børn og børn og pædagoger. Videoobservationerne er transskriberet og analyseret ud fra en teoretisk referenceramme, som er hentet fra multimodalt og designorienteret teori med fokus på den kreative dimension af læring og detaljerede aspekter af, hvordan læring finder sted.

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at få børn deltager i de naturvidenskabelige læringsammenhænge, antallet af børn i de tre undersøgte børnegrupper taget i betragtning. Studiet viser endvidere, at overordnede, organisatoriske principper, såsom hvor gamle børnene er, uanset om de vælger at deltage eller ej, og deres egne personlige interesser, er afgørende for børns deltagelse i og meningsdannelse i forbindelse med naturvidenskab. En klar, formel indramning af naturvidenskabelige læringsammenhænge kan være knyttet til en naturvidenskabelig diskurs, der er i overensstemmelse med målene for de naturvidenskabelige aktiviteter. Resultaterne viser også, at børn skaber repræsentationer - både individuelt og i fællesskab - på nye eller anderledes måder.

Børnenes verbale udtryk, som svarede til den respons, der var forventet af pædagerne, var meget værdsat og blev anerkendt som knowhow. Ifølge forfatteren betyder dette imidlertid, at der er fare for, at mange af de potentielle betydninger, der findes i børns meningsdannelse i naturvidenskaben, bliver overset. Et andet vigtigt resultat er, at børnene udformede deres læringsforløb og indrammede naturvidenskabelige fænomener på måder, som pædagerne ikke forventede. Dette viser børns egen vidensproduktion og opmuntring til at engagere sig i de naturvidenskabelige aktiviteter.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:
Sverige, kvalitativt studie, etnografisk studie, tværsnitstudie, børnehave, børnehaveklasse, barn, pædagog, læreproces, naturfag, interaktion

*P 2806481

*B Frödén, S. (2012). I föränderliga och slutna rosa rum. En etnografisk studie av kön, ålder och andlighet i en svensk waldorfförskola. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan dagtilbudspraktikkens materielle og rumlige dimension og dens overordnede pædagogiske intentioner bidrager til det at 'gøre' køn, og hvordan dette sker i et svensk Rudolf Steiner-dagtilbud (på svensk: Waldorfförskola).

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i ét Rudolf Steiner-dagtilbud over en periode på halvandet år. Materialet består af deltagerobservationer, lydoptagelser, fotografier og interviews. 17 børn i alderen tre til syv år deltog i undersøgelsen sammen med to pædagoger og én køkkenmedarbejder.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at den undersøgte dagtilbudspraksis ved første øjekast kan tolkes som værende både kønsstereotyp og et 'feminint univers' med lyserøde vægge og hjemlig indretning og med moderlige pædagoger, som har fokus på håndarbejde og huslige gøremål. Det er det imidlertid ikke, konkluderer forfatteren. Det fremgår tydeligt af datamaterialet, at børnene derimod opfordres til at deltage i samme type aktiviteter uanset deres køn, og at børnene heller ikke kategoriseres ud fra køn. At sy, brodere og deltage i husholdningsarbejde er lige selvfølgelig for drenge som for piger, vurderer forfatteren. Dagtilbuddet er med andre ord et sted, hvor køn gøres ikkerelevant. Forfatteren præsenterer herved begrebet 'siteret kønsafkodning'. Den situerede kønsafkodning muliggøres på grund af bestemte særpræg ved det undersøgte dagtilbud. Ifølge forfatteren er dette for eksempel en repetitiv struktur, hvor rutiner og aktiviteter fulgte en bestemt dags-, uge- og årsrytme, som var gennemtænkt og fastlagt lang tid i forvejen. Denne struktur relateres til en vekslen mellem kontinuitet og forandring. Derudover viser studiet en tydelig materiel og rumlig afgrænsning, som gør dagtilbuddet til et lukket rum, hvor grænserne mellem 'hjem' og 'dagtilbud' opretholdes. Endvidere viser studiet, at en særlig spirituel dimension tydeliggøres gennem ritualiserede praktikker i dagtilbuddet, og hvordan disse forstærker kønsafkodningen. Ritualiseringen fremhæver og støtter således den spirituelle dimension af dagtilbuddets pædagogik. Også pædagogernes konsekvente handlinger i dagligdagen er medvirkende til kønsafkodningen. Studiet markerer således den indbyrdes forbundethed mellem barn, køn og spiritualitet, og hvordan dette kommer til syne i dagtilbuddets pædagogiske praksis.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, barn, pædagog, etnografisk studie, kvalitativt studie, køn, hverdagsliv

*P 2805047

*B Gitz-Johansen, T. (2012). Smuds i børnehaven: En undersøgelse af uønskede personlighedstræk i børnehavers vurderingsmaterialer. Dansk Pædagogisk Tidsskrift 3, 75-84.

*Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiets formål er at undersøge, hvilke personlighedstræk der opfattes som "smuds" i en række vurderingsmaterialer angående vurdering af børns udvikling i danske dagtilbud. Med "smuds" henviser forskeren til uønskede og ikkeacceptable træk hos børnene. De analyserede vurderingsmaterialer er følgende: "Læringsmål og indikatorer for det 3-årige barn", "Vejledende udviklingsbeskrivelse, 3-6 år" (skemaet for de 3-årige er anvendt), "Individuel vurdering af det tosprogede småbarn, 3 år", "Kompetenceprofil", "Individuel vurdering af det tosprogede 3-årige/4-årige barns tilegnelse af dansk", "Den nemme - et hurtigt format af Københavnertesten" samt "TRAS: Tidlig registrering af sprogudvikling" (2-3 år og 3-4 år). Materialet gennemgås med henblik på at undersøge, hvilke typer af børn og hvilke egenskaber hos børn der kan opnå social accept og værdsættelse, og hvilke der ikke kan rummes, men som i stedet opfattes som negative og uønskede, dvs. 'smudsige'.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, dokumentstudie

Undersøgelsesdesignet:

Vurderingsmaterialer, der bruges i danske dagtilbud, gennemgås for at efterspore, hvilke personlighedstræk eller egenskaber der fremstår som uønskede eller negative i materialerne. Der ses efter, hvad det er, barnet ifølge disse materialer ikke må have lov at være eller blive i dagtilbuddet. Som et redskab til at forfølge dette perspektiv benyttes et teoretisk begreb om 'smuds', som bruges til at analysere udvalgte vurderingsmaterialer. Med begrebet 'smuds' sættes fokus på det, der i en given social og kulturel kontekst betragtes som usundt, uønsket og utiltalende hos barnet.

Forskningsresultatet:

Ud fra de analyserede vurderingsmaterialer konstruerer forfatteren 'smudsbørn', der beskrives ved hjælp af forskellige kategorier. Smudsbørn skal forstås som børn, der adskiller sig fra det 'acceptable' i dagtilbuddet og ses som 'uønskede'. Forfatteren gør opmærksom på, at resultaterne er fremkommet gennem analyse af forskellige vurderingsmaterialer fra forskellige steder, og resultaterne skal derfor læses på baggrund af denne sammenhæng. Resultaterne viser følgende kategorier, som børn, der opfattes som fx uønskede, kan placeres i. Det første smudsige barn er 'enspænderen'. Enspænderen lader ikke til at være interesseret i andre børn eller i, hvad andre børn er optaget af eller interesserer sig for, og derved er enspænderen heller ikke interesseret i at skabe relationer eller være en del af en større gruppe. Enspænderen sidder ofte for

sig selv og leger uden at bemærke, hvad der foregår omkring ham/hende, hvorfor enspænderen kan beskrives som introvert, asocial og uden for det sociale fællesskab i dagtilbuddet. Det andet smudsige barn er 'kontaktsøgeren' og 'medløberen'. I modsætning til 'enspænderen' er kontaktsøgeren ekstremt udadvendt og oversocial i den forstand, at han/hun aldrig leger alene eller parallelt ved siden af andre, men søger selskab, når det er muligt. Medløberen derimod tager for lidt initiativ i sociale lege. Medløberen forsøger ikke at være med til at bestemme i en leg eller give input i løbet af en leg. Begge disse typer børn sætter ikke klare grænser for, hvad de vil være med til, og hvad de ikke har lyst til. De næste smudsige børn er 'anarkisten', 'egoisten' og 'konkurrencebarnet'. Ligesom enspænderen er det anarkistiske barn asocialt. Det bryder og ignorerer de sociale regler i dagtilbuddet. I tråd med anarkisten er der 'egoisten', som bl.a. ikke er i stand til at vise omsorg over for andre børn og tage hensyn til deres velbefindende. 'Konkurrencebarnet' er interesseret i at vinde, og i modsætning til medløberen vil konkurrencebarnet have ret og vinde. De næste smudsige børn er 'bangebuksen' og 'vildbassen'. Bangebuksen er meget forsigtig i sin omgang med andre mennesker og i brugen af sin krop, hvorimod vildbassen ofte optræder kropsligt voldsomt og sjældent sidder stille i dagtilbuddet. Vildbassen er urolig og rastløs og interesserer sig ikke for stillesiddende aktiviteter som fx læsning. De sidste to smudsige børn er 'nørden' og 'kunstneren'. Nørden er interesseret i tekniske og logiske aktiviteter i stedet for de musiske og æstetiske aktiviteter, som står i modsætning til kunstneren, der ikke interesserer sig for at bygge med klodser eller konstruere veje i sandkassen. I stedet er kunstneren interesseret i rim og remser og andre musiske og æstetiske aktiviteter.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Danmark, kvalitativt studie, dokumentstudie, børnehave, evaluering, identitet, barn, screeningsinstrument, værdi

*P 2807890

*B Gjems, L., Jansen, T.T. & Tholin, K.R. (2012). Fagsamtaler i barnehagen. Nordisk Barnehageforskning 5(22), 1-12.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan pædagoger engagerer børn til at deltage aktivt i samtaler om faglige emner.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på videoobservationer af samtaler mellem børn og pædagoger på fire afdelinger i to dagtilbud. Både spontane og planlagte samtaler blev observeret. Dog inddrager studiet kun de samtaler, hvor pædagogerne inviterede børnene til samtaler om et fagligt tema, og ikke de samtaler, som børnene selv tog initiativ til. Observationerne blev udført med et håndholdt kamera, og der blev indsamlet data i en periode på to år. De børn, som deltog i studiet, var mellem tre og seks år gamle. I alt består datamaterialet af 18 samtaler af varierende længde. Otte af disse er hentet fra planlagte projektarbejder, hvor pædagogen har haft en intention med samtalen. De resterende ti samtaler opstod spontant og blev observeret under måltid og fri leg.

Forskningsresultatet:

Resultaterne fra dette studie giver ikke et entydigt svar på, hvordan pædagoger engagerer børn til aktiv deltagelse i samtaler om faglige temaer. Studiet viser dog en række fællestræk ved både planlagte og spontane samtaler mellem pædagoger og børn. I begge former for samtaler fandt forfatterne, at pædagogen var den mest centrale person, og at de fleste henvendelser, både spørgsmål og svar, blev sendt mellem det enkelte barn og pædagogen. Børnene rettede opmærksomheden mod pædagogen, og de søgte også hende for at få tilbagemelding og anerkendelse. Dette betød, at børnene var mindre opmærksomme på hinanden. Forfatterne vurderer, at børnene herved blandt andet kan miste interessen for at udlede viden i børnefællesskabet, eller at de kan gøre den erfaring, at deres indvirkning på videnskonstruktioner og fælles beslutninger ikke er vigtige. Endvidere fandt forfatterne en såkaldt IRE-struktur (initiativ - respons - evaluering) i mange af samtalerne. Forfatterne vurderer, at denne struktur kan have bidraget til individuelle henvendelser fra børnene til pædagogen, og at evalueringerne af deres svar forhindrede en forlængelse af børnenes input. Forfatterne fandt også tilløb til, at børnene henvendte sig til hinanden i nogle samtaler. Her holdt pædagogen sig i baggrunden, efter at hun havde introduceret det faglige emne, og børnene fulgte op på hinandens input. Dog viser studiet, at pædagogerne kun i mindre grad formåede at koble børnenes input, tanker, viden og meninger til hinanden. Når pædagogerne havde

planlagt at introducere eller videreføre et emne og engagere børnene til at deltage, viste det sig, at forberedelse var vigtig. Også kontekstuelle forhold, såsom stedet for samtalen og pædagogens valg af pædagogisk materiale som ramme for samtalen, var centrale for pædagogens mulighed for at fastholde samtalens fokus. Endelig peger studiet på, at pædagogerne står i et dilemma, når de må vælge, om de skal forsøge at fastholde et fælles fagligt emne, eller om de skal åbne op for, at børnenes input fører samtalen i andre retninger.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, børnehave, barn, pædagog, kvalitativt studie, etnografisk studie, dialog, kommunikation

*P 2807886

*B Greve, A. & Løndal, K. (2012). Læring for lek i barnehage og skolefritidsordning. Nordisk Barnehageforskning 5(19), 1-14.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at bidrage til en diskussion af indholdet i norske dagtilbud og at undersøge, hvilken betydning leg kan have for læring blandt børn i dagtilbud.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i to dagtilbud. 20 børn under tre år, en pædagog og tre pædagogmedhjælpere deltog i undersøgelsen. Materialet består af deltagerobservationer af børnenes frie leg og voksenstyrede aktiviteter som måltider, håndvask og påklædning. Der blev brugt både feltnotater og video-/lydoptagelser til at lagre observationerne. Observationerne omfatter 38 timers video-/lydoptagelse med hovedfokus på toårige børn og 25 timers video-/lydoptagelse med hovedfokus på etårige børn. Der blev filmet med et håndholdt kamera både indendørs og udendørs og med hovedfokus på ét barn ad gangen. Samtidig blev der lagt vægt på at fange de relationer, som barnet indgik i i observationsperioden. Hver observation varede mellem 30 minutter og to timer.

Forskningsresultatet:

Ud fra studiets resultater konkluderer forfatterne, at leg skaber interaktion mellem børn og deres fysiske omgivelser, hvilket genererer læring i bred forstand. Det, som børnene udforsker i legens samspil med omgivelserne, er vigtigt for børnenes oplevelse af glæde og trivsel. Dette synes at medføre færdigheder i kropsbevægelse og social adfærd, som er afgørende for samspillet i børnenes videre leg, konkluderer forfatterne. Studiet viser, at dagtilbuddets styringsdokumenter lægger stor vægt på leg, men at der også kan observeres en ændring hen imod et mere målfokuseret syn på læring. Dette ses, ved at legen i højere grad end tidligere forventes at være læringsstøttende i forhold til skolefag. Analysen fokuserer primært på to temaer: 1) leg i interaktionen mellem barnet og de fysiske omgivelser og 2) leg i interaktionen mellem børn. Gennem empiriske eksempler fra børns erfaringer med de fysiske omgivelser i dagtilbuddet viser studiet, at legen kan føre til læring i bred forstand, idet legen synes at være spontan og tilfældig. Studiet viser, at børnenes selvvalgte leg har potentiale til at give meningsfulde erfaringer, ved at der skabes en fordybet interaktion mellem barnet og de fysiske omgivelser. Endvidere viser studiet, at legen har potentiale til at bidrage til udvikling af gensidig forståelse mellem børn, men også, at børn kan erfare vanskelige og problemfyldte sider ved socialt samspil gennem leg. I denne sammenhæng fremhæver forfatterne, at pædagogernes aktive deltagelse og anerkendelse kan fremme læring i

leg. Studiet viser hermed, at det er vigtigt, at pædagogerne hjælper de børn, som af forskellige årsager har svært ved at komme ind i legen med andre børn.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, vuggestue, barn, pædagog, pædagogmedhjælper, etnografisk studie, kvalitativt studie, interaktion, leg, læreproces

*P 2807705

*B Gotvassli, K.-Å., Haugset, A.S., Johansen, B., Sivertsen, H. & Nossun, G. (2012). *Kompetansebehov i barnehagen: en kartlegging av eiere, styrere og ansattes vurderinger i forhold til kompetanseheving*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Overordnet set er hovedformålet at give et bedre vidensgrundlag for udformning af efter- og videreuddannelsestilbud til ansatte i dagtilbud. Studiet ønsker derfor at kortlægge behovet for kompetenceudvikling i dagtilbudssektoren i Norge. Studiet ønsker at kortlægge både behovet for at øge kompetencen i forhold til forskellige faglige temaer, foretrukket organisering af og forhindringer for deltagelse i kompetenceudvikling hos ejere og forskellige grupper af ansatte i dagtilbuddet. Derudover ser studiet på pædagoguddannelsens relevans og egnethed i forhold til arbejdet i dagtilbuddet.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse udsendt både elektronisk og via post til et repræsentativt udvalg af ansatte i norske dagtilbud samt til ejere af dagtilbud. I alt har 2.744 personer deltaget i undersøgelsen, svarende til en responsrate på 59 %. Responsraten er højest for dagtilbudslederne og lavest for ejerne. Datamaterialet analyseres ved hjælp af deskriptiv statistik, der beskriver dagtilbudsansattes og ejeres holdninger til forskellige sider af kompetenceudvikling, samt analyser af forskelle mellem grupper af ansatte, mellem kommunale og private dagtilbud og mellem ejeres og ansattes egne vurderinger.

Undersøgelsesdesignet:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie, kortlægning

Forskningsresultatet:

Studiets fund er organiseret under følgende 10 temaer: 1) foretrukne faglige emner for kompetenceudvikling, 2) foretrukket organisering af kompetenceudvikling, 3) barrierer for kompetenceudvikling, 4) vurdering af behov hos andre grupper af ansatte, 5) forskelle og ligheder med hensyn til kommunale og private dagtilbud, 6) børne- og ungearbejderes betingelser i dagtilbuddet, 7) ønsker/planer om specialisering på erhvervsskoleniveau, 8) pædagoguddannelsens relevans, 9) ønsker/planer om pædagoguddannelse og 10) anden uddannelse, der kan give kompetence til arbejde i dagtilbuddet. Studiet viser blandt andet, at de foretrukne faglige emner for kompetenceudvikling er børn med særlige behov, IKT (information, kommunikation og teknologi) i dagtilbuddet og ledelse i dagtilbuddet. Endvidere viser studiet, at pædagoguddannelsen giver pædagogerne gode kompetencer i forhold til leg, læring og omsorg, planlægning, gennemførelse og vurdering samt pædagogisk udviklingsarbejde. 54 % af pædagogmedhjælperne og børne- og ungearbejderne ønsker at starte på en

formel erhvervsuddannelse. Når det gælder barrierer for kompetenceudvikling, nævnes blandt andet økonomi og det, at det er besværligt at skaffe vikarer.

Opdragsgiver:

Kunnskapsdepartementet

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, kortlægning, vuggestue, børnehave, pædagog, pædagogmedhjælper, professionalisering, kompetence, leder

*P 2808041

*B Grindheim, L.T. (2012). Puslespil som utgangspunkt for demokratisk dannanda praksisar i barnehagen? I: Ødegaard, E.E. (red.). Barnehagen som dannelsesarena (s. 200-220). Fagbokforlaget.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, om tilgængeligheden af puslespil enten giver anledning til eller afgrænser forskellige former for demokratisk deltagelse. Forfatteren retter sin opmærksomhed og interesse mod, hvordan børnene bruger puslespil, og hvilken mening de tildeler puslespil for både at drage nytte af og at regulere deres handlinger.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

18 børn i alderen tre til seks år deltog i studiet. Data blev indsamlet ved hjælp af observationer af børnene, mens de lægger puslespil. Observationer af børn, der lægger puslespil, udgør grundlaget for analysen.

Forskningsresultatet:

Måden, hvorpå børnene deltager og bruger puslespil, viser, at de opfatter puslespil som et fællesprojekt. Det at lægge puslespil er derfor sjældent et soloprojekt. Der finder en eller anden form for interaktion sted mellem børnene, ved at puslespillet ofte bliver lagt af flere børn, eller ved at børnene interagerer, selvom hvert barn er ved at lægge sit eget puslespil. Et gennemgående tema er, at barnet regulerer sin deltagelse ved at balancere mellem samarbejde og konkurrence, hvilket kan ses som deltagelsesmåder, der drejer sig om ligeværd og fællesskab som demokratiske værdier. Studiet viser endvidere deltagelsesmåder, der støtter op omkring demokratiske værdier som fællesskab, omsorg og medansvar.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, børnehaven, indendørsaktivitet, interaktion, leg, samarbejde, demokrati

*P 2807975

*B Gulløv, E. (2012). Den tidlige civilisering. En flertydig bestræbelse. I: Gilliam, L. & Gulløv, E. (red). Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse. (s. 63-95). Aarhus Universitetsforlag.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet omhandler civiliseringsarbejdet i de første offentlige institutioner, som børn selv agerer i - nemlig dagtilbud. Formålet med studiet er at beskrive og analysere de opfattelser af opdragelse og omgangsformer, som kommer til udtryk i hverdagens pædagogiske praksis.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på tre perioder med feltarbejde i fire forskellige dagtilbud. Materialet består af daglige observationer, der enten er skrevet ned i situationen eller registreret med videooptagelser, kombineret med samtaler og båndoptagelser af mere formaliserede interviews med børn, personale og forældre. Samlet set består materialet af 14 måneders daglige observationer fordelt over tre perioder over 13 år. Disse data bruges til at undersøge civiliseringsarbejdet i dagtilbud.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, hvordan der i det pædagogiske arbejde gøres brug af en række civilisatoriske modpoler, som virker civiliserende ved at bevidstgøre børnene om grænserne for deres udfoldelser og om, hvad der kendetegner det ordentlige menneske. De civilisatoriske modpoler er følgende: det naturlige over for det kulturelle, det dyriske over for det humane, det kropslige/vilde over for det tæmmede og beherskede og det sproglige over for det voldelige og barbariske. I forhold til modpolen det naturlige overfor det kulturelle finder forfatteren, at dagtilbuddet på den ene side forsøger at lære barnet at beherske sine umiddelbare tilbøjeligheder, sidde stille og være rolig. På den anden side vidner dagtilbuddets organisering af legeplads og tumlerum om en anerkendelse af den barnlige krops naturlige behov for kropsudfoldelse. Herved er barnets natur på én gang en tilstand, barnet skal væk fra, og en kilde til respekt og beundring. I forhold til modpolen det dyriske overfor det humane finder forfatteren, at dagtilbuddets brug af fx dyrerepræsentationer og dyremetaforer giver børnene mulighed for at efterprøve kravene til det at være menneske, der ses som en kontrast til det dyriske og endnu ikke civiliserede. Netop det at lade børnene lege med grænserne for det uciviliserede giver børnene nogle perspektiver på det menneskelige, vurderer forfatteren. I forhold til modpolen det kropslige/vilde over for det tæmmede og beherskede finder forfatteren, at dagtilbuddet har stor opmærksomhed på børnenes

kroppe og bevægelser, og at pædagogerne dagligt henstiller og regulerer børnene. Dog kan der også spores en vis ambivalens, hvorfor børnene møder ganske sammensatte krav og værdisætninger. Studiet viser blandt andet, at børnene lærer, at de skal vaske hænder, men de møder også grin, når de kommer med hænder sværtet af aske fra bålet. De instrueres i at sidde ned og spise ved bordet, men de møder også anerkendelse for deres fantasifuldhed, når de har taget madpakken op i et klatretræ og leger aber i en rede. Det pointeres dagligt i dagtilbuddet, at børnene ikke må løbe indenfor, og alligevel er der ofte børn, der løber og ikke bliver stoppet, fordi den barnlige krops bevægeglæde og livsenergi også indgyder overbærenhed, glæde og respekt. I forhold til modpolen det sproglige over for det voldelige og barbariske finder forfatteren, at når børnene taler grimt, manes de som regel til tavshed uden at få en forklaring på hvorfor. Når børnene slås, bliver der systematisk grebet ind, og formuleringen "man må ikke slå" udtrykkes ofte af både børn og voksne. Forfatteren konstaterer, at der i dagtilbuddet er en systematisk bestræbelse på at lære børn at løse konflikter verbalt og underkende alle former for vold. Studiet viser imidlertid også, at det ikke er helt entydigt, hvor det lille barn selv skal placeres i forhold til disse modpoler. Barnet opfattes nemlig på én gang som beundringsværdigt naturligt og som et stykke natur, der skal tilpasses og kultiveres. Denne tvetydighed betyder en vekslen i pædagogernes reaktioner og en utydelighed i deres forventninger, som på den ene side giver børnene et vist råderum, men på den anden side rummer indirekte formulerede vurderinger og krav, som ikke alle børn mestrer lige godt.

Opdragsgiver:

Forskningsrådet for Samfund og Erhverv

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Danmark, vuggestue, børnehave, barn, forældre, pædagog, pædagogmedhjælper, opdragelse, hverdagsliv, kvalitativt studie, etnografisk studie, socialisering, værdi

*P 2808042

*B Hammer, A.S.E. (2012). Undervisning i barnehagen? I: Ødegaard, E.E. (red.). Barnehagen som danningsarena (s. 223-244) Oslo: Fagbokforlaget.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har følgende to formål: 1) at få viden om, hvordan pædagoger i praksis tilrettelægger læring indenfor fagområdet natur, miljø og teknik og 2) at få en forståelse af, hvad der ligger til grund for pædagogernes praksis.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie

Undersøgelsesdesignet:

Der er tale om et kvalitativt casestudie, hvor data er indsamlet i ét norsk dagtilbud. Dagtilbuddet består af fire afdelinger med børn i alderen et til seks år. Data er indsamlet ved hjælp af semistrukturerede interviews med seks pædagoger i alderen 25 til 45 år med varierende arbejdstidserfaring. Begge køn og alle fire afdelinger er repræsenteret i informantgruppen. Interviewene tager udgangspunkt i en række videooptagelser af pædagogisk praksis, der har et naturfagligt fokus. Videooptagelserne er lavet enten af forskerne eller af informanterne, der har filmet forskellige aktiviteter med et naturfagligt tema gennem en periode på fem måneder. Data er analyseret ved hjælp af diskursanalyse.

Forskningsresultatet:

Studiet identificerer en række diskurser i datamaterialet, som i højere eller mindre grad blev identificeret af pædagogerne i forhold til fagområdet natur, miljø og teknik i dagtilbuddet. Der er tale om følgende fremtrædende diskurser: 1) friluftsdiskurs, hvor naturen bliver fremhævet som et vigtigt rum for arbejdet med fagområdet. 2) Oplevelses- og udforskningsdiskurs, hvor det vægtes højt, at børnene skal opleve og opdage naturen og bruge deres sanser i naturen samt undre sig over og udforske naturen. 3) Aktivitetsdiskurs, som indeholder to typer af aktiviteter, dels en type, hvor børnene frit kan udfolde sig, fx ved at klatre i træer, og dels en type med voksenstyrede aktiviteter, der har et tydeligere naturfagligt indhold som fx undersøgelse af regnorme, der graver gange under jorden. 4) En diskurs om planlægning og støtte, der handler om, at det pædagogiske personale skal møde og støtte barnets undren og nysgerrighed på en anerkendende måde og stille nye spørgsmål, som får barnet til at undre sig videre. 5) En diskurs om barnets interesse i centrum/barnets ret til medbestemmelse, der handler om, at det er barnets nysgerrighed og interesser, der danner grundlaget for læreprocesserne i dagtilbuddet. 6) En diskurs om det nysgerrige barn, der handler om, at det nysgerrige og kompetente barn vil udvikle sig på egen hånd og lære gennem direkte erfaringer med omgivelserne. 7) En diskurs om barndommens egenværdi, der handler om synet på barndommen som en fase, der er værdifuld i sig selv og ikke skal ses som et forstadium til skolegang.

Diskurserne et til syv kan samles under en ottende diskurs, der hedder 8) diskursen om den gode norske barndom, der samlet set indebærer ideen om barnets ret til udfoldelse og leg i naturen uden for meget styring og kontrol fra voksne. De mindre fremtrædende diskurser er følgende: 9) en fagdiskurs, der handler om specifik læring inden for fagområdet, fx at lære børnene dyrenes og planternes artsnavne, og 10) en uddannelsesdiskurs, der handler om, at børnenes positive oplevelser og erfaringer i naturen i dagtilbudsalderen vil være et godt grundlag for udviklingen af interesse for naturfagene, hvilket senere vil give børnene motivation til at lære mere.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, casestudie, børnehave, pædagog, barndomssyn, det kropslige, fysisk miljø, hverdagsliv, leg, læreproces, medbestemmelse, naturfag, udendørsaktivitet

*P 2807887

*B Holmberg, Y. (2012). Musikstunder i förskolepraktik: Samband mellan musikens mening, aktivitet och aktivitetsformer. Nordisk Barnehageforskning 5(23), 1-14.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Med udgangspunkt i tre svenske dagtilbud er det formålet med studiet at undersøge aktiviteter og aktivitetsformer i musiktimer for børn mellem tre og fem år.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, tværsnitstudie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre pædagogers musiktimer. Pædagogerne er fra forskellige dagtilbud. Udvælgelsen af dagtilbuddene er foregået sådan, at de tre institutioner såvel etnisk som socioøkonomisk repræsenterer Malmö by. Videoptagelser af de tre pædagogers musiktimer udgør datagrundlaget. Data er blevet sorteret i forhold til, hvordan børnene indgår i en aktivitet (fx at synge), og dennes aktivitetsform. Med henblik på at knytte aktiviteten til en form er data kategoriseret i forhold til, hvorvidt aktiviteten er reproducerende, improviserende og/eller undersøgende.

Forskningsresultatet:

Undersøgelsen konkluderer, at der er brug for mere undersøgende tilgange til sang og dans, mens instrumentspil med en mere reproducerende form kunne tilbyde børnene dybere indsigt i musikinstrumenternes grundelementer. Undersøgelsen viser, at musiktimernes aktiviteter udgøres af henholdsvis sang, dans og instrumentspil. I undersøgelsen knyttes sang og dans til det reproducerende. I forbindelse med sang synger barnet og pædagogen sammen. Sangene er for det meste udvalgt fra et velkendt repertoire og er typisk forbundet med dét, barnet og pædagogen gør sammen. I forbindelse med dans kan aktivitetsformen også knyttes til det reproducerende, fx ved at dansen typisk bruges til at illustrere en sang med et stærkt fokus udelukkende på bevægelse. Undersøgelsen viser, at når børnene derimod tilbydes at indgå i aktiviteter som instrumentspil, er formen mere producerende. I den sammenhæng tilbydes børnene mere kreative, improviserende og undersøgende tilgange til musikken.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, barn, pædagog, kvalitativt studie, tværsnitsstudie, didaktik, æstetik, kompetence

*P 2805068

*B Hviid, P. & Plotnikof, M. (2012). Nye Muligheder for Samarbejde i Styring og Organisering af Dagtilbud? En forskningsberetning om mangestemmige resultater fra laboratorier. Københavns Universitet og Copenhagen Business School.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Projektet blev igangsat som et åbent, tværgående dialogforsøg, der i to sjællandske kommuner skulle finde og iværksætte alternative problemnære samspilsformer på dagtilbudsområdet. Der blev igangsat tre typer af laboratorieforløb. Laboratorieforløb er en form for workshop, der blandt andet har til formål at styrke videndeling, sociale relationer samt tilliden og samspillet mellem aktørerne. Laboratorierne havde fokus på henholdsvis samspil mellem børn og voksne, samspil mellem pædagoger og institutionsledere og samspil mellem børn, forældre, pædagoger, forvaltere og politikere. Formålet med nærværende studie er således at undersøge, hvorvidt deltagelse i laboratorier kan bidrage til at finde alternative samarbejdsgange i organiseringen af dagtilbud.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, viewsstudie, etnografisk studie, aktionsforskning

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet er indsamlet ved hjælp af flere metoder. Blandt andet er initiering af og deltagelse i laboratorier, udforskende samarbejdsprocesser, spørgeskemaundersøgelse, interviews og fokusgruppeinterviews benyttet. Derudover har forskerne observeret aktørernes dagligdag og diverse møder, de har deltaget i.

Laboratorieforløbene er udarbejdet og gennemført i direkte forbindelse med lokale projektarbejder og er tiltænkt forskellige aktørgrupper og dialogparter. Blandt andet blev der etableret styringslaboratorier, forvaltningslaboratorier, professionslaboratorier, lederlaboratorier, børnelederlaboratorier samt legelaboratorier.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at det overordnede resultat er, at det erkendte behov for at lytte til hinanden gennem projektet er blevet artikulert og bragt ud i praksis på tværs af alle instanser, der beskæftiger sig med dagtilbud i kommunerne. Politikerne udtrykker et behov for at være i en direkte dialog med pædagogerne, og ledere udtrykker et behov for at være i nærmere kontakt med institutionernes børneliv. Pædagogerne udtrykker blandt andet et behov for at få mulighed for at udvikle og udforske egen praksis i højere grad og sammen med andre. Forvaltningen udtrykker et behov for et dybere kendskab til institutionernes hverdagsliv og praksis - særligt i forbindelse med deres tilsyn af institutionerne. Forfatterne konkluderer, at den vigtigste faktor i arbejdet med at samarbejde og lytte til hinanden er, at parterne i dialogen har tillid til hinanden.

Opdragsgiver:

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbunds forskningsfond

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Danmark, kvalitativt studie, viewsstudie, etnografisk studie, aktionsforskning, aktør, kommunikation, interaktion, organisation, samarbejde, børnehave, vuggestue, forældre, kommunalt ansat, leder, pædagog, policy

*P 2807115

*B Jensen, N.R., Petersen, K.E. & Wind, A.K. (2012). Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet omhandler dagtilbuddets arbejde og betydning, når dagtilbuddet er fysisk beliggende i et etnisk mangfoldigt boligområde. Formålet med studiet er at beskrive og analysere pædagogers og forældres opfattelser af dagtilbuddets betydning for udsatte børn, der vokser op i et etnisk mangfoldigt boligområde - med henblik på at udvikle viden om udsatte børns udviklingsmuligheder.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie, viewsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Det empiriske materiale er indsamlet over en 12 måneder lang periode i et integreret dagtilbud, som er fysisk beliggende i det, forfatterne kalder et ghettolignende boligområde placeret midt i København. Materialet udgøres af kvalitative interviews med pædagoger og forældre og en mindre spørgeskemaundersøgelse rettet mod den samlede personalegruppe. Endvidere er der foretaget interviews med pædagoger fra et nyopstartet familieprojekt, som er en del af dagtilbuddet.

Forskningsresultatet:

Forfatterne konkluderer, at særligt det nyopstartede familieprojekt må siges at pege på særlige socialpædagogiske indsatser overfor udsatte børn og deres familier, og at disse indsatser ser ud til at fremme trygheden, inklusionen og rådigheden over egne liv for de involverede familier. Studiets resultater tydeliggør således, at dagtilbuddet har en særlig funktion og betydning for udsatte børn og deres familier, især knyttet til et udvidet omsorgsarbejde for de udsatte børn såvel som et omfattende forældrearbejde med de udsatte forældre. Studiet viser også, at der går meget tid og mange kræfter med omsorg, anerkendelse og inklusion. Det er tid og kræfter, som ellers var tiltænkt mere læringsorienterede pædagogiske aktiviteter med fokus på børns læring og sociale udvikling. Hertil kommer, at den løbende dialog med forældrene fylder meget i hverdagen. Studiet viser, at det er både fysisk og psykisk belastende at være pædagog i et udsat boligområde, fordi problemerne har en størrelse og karakter, så det er meget svært at løse dem alle. Det giver en følelse af afmagt hos pædagogerne, som ofte føler, at de kun indimellem kan bruge deres pædagogiske faglighed.

Opdragsgiver:

Fag og Arbejdes Pædagogiske Udviklingsfond (PUF)

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:

Danmark, etnografisk studie, viewsstudie, børnehave, vuggestue, forældre, leder, pædagog, pædagogmedhjælper, forældresamarbejde, fysisk miljø, hverdagsliv, omsorg, trivsel, etnicitet, kvalitativt studie, effekt

*P 2807891

*B Jernes, M. & Engelsen, K.S. (2012). Stille kamp om makten. En studie av barns interaksjon i digital kontekst i barnehagen. *Nordic Studies in Education* 32, 281-296.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvordan inklusion og eksklusion kommer til udtryk i børns samspil ved computere, samt hvordan dette opleves af pædagogerne.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

Data er indsamlet i tre norske dagtilbud. Gennem forskellige kvalitative metoder er data indsamlet i form af dagbog, feltnoter, observation, interview og videooptagelser. Data er analyseret ved hjælp af fænomenologi og hermeneutik, hvorved forfatterne har søgt at fange meninger og tanker. Analyser af datamaterialet er præsenteret gennem narrativer om den tosprogede dreng José.

Undersøgelsesdesignet:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at børns samvær i en digital kontekst er komplekst og kan indeholde både venskab og elementer af magt og eksklusion. Gennem en konkret episode, der for pædagogerne ser ud til at være en inkluderende situation, illustrerer studiet, hvorledes intern eksklusion finder sted omkring computerne. Intern eksklusion forstås som det, der sker, når man er indenfor en gruppe eller et fællesskab, men bliver overset, ved at de andre ser på hinanden, og ingen lytter, når man taler. Studiet viser, hvordan drengen José, som har begrænsede norske sprogkunderskaber, ikke kan komme til at spille, selvom han har ventet i 30 minutter, og æggeuret har ringet flere gange for at markere, at det er tid til at bytte plads. Han har flere gange nonverbalt markeret, at det er blevet hans tur til at få computeren, men de tre andre drenge reagerer ikke på hans henvendelser. Når det ved hjælp af pædagogen endelig lykkes José at få lov at spille, varer spillet kun i fem minutter for hans vedkommende, før æggeuret igen ringer, og de tre andre drenge overtager computeren. Det pædagogiske personale udtaler, at de er klar over, at der kan forekomme eksklusion rundt omkring computerne, men at de stoler på, at børnene kan håndtere en retfærdig fordeling i kammeratgruppen. Det pædagogiske personale nævner desuden behovet for en mere nærværende pædagog, der er til stede og kan hjælpe børn, der ikke kan hævde deres ret. Forskerne argumenterer for, at pædagogen kunne have forklaret de andre børn, hvilke signaler José gav, når han ville vise, at det var hans tur. Mange i personalegruppen har derudover noteret sig, at den voksne ikke aktivt er med i den digitale kontekst, men udelukkende har rollen som den kontrollerende. Ifølge personalet bør pædagogerne være til stede og deltage for at kunne være i stand til at give barnet flere udfordringer, vejledning og stimulering

undervejs i spillet. Mere generelt viser studiet, at computeren tages i brug af drengene og anvendes til spil eller tegning.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, inklusion, interaktion, børnehave, vuggestue, digitale værktøjer, pædagog

*P 2807969

*B Johansson, E. (2012). Læringskulturer i spenningsfeltet mellom "vi og de andre". I: Vist, T. & Alvestad, M. (red). Læringskulturer i barnehagen: flerfaglige forskningsperspektiver. Cappelen Damm Akademisk.

*A Abstract:

Undersøgelens formål:

Formålet med studiet er at forstå, hvilke muligheter for læring der tilbydes og skabes gennem forskellige praksisser i dagtilbuddet og i samspill mellem børn og voksne. Mere specifikt søger studiet at identificere værdier, meningsskabelser, traditioner og handlinger, som kan knyttes til læring, og som kommer til udtryk i en udvalgt børnegruppe i et svensk dagtilbud.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie

Undersøgelingsdesignet:

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i et svensk dagtilbud, hvor samspillet mellem børn og voksne i en udvalgt børnegruppe er blevet observeret. Materialet består af tre dages observationer af 13 børn i alderen et til tre år, en pædagog og to pædagogmedhjælpere. Disse observationer er registreret med videooptagelser eller i form af feltnoter. Observationerne er kombineret med interviews med det pædagogiske personale, som ligeledes har besvaret to spørgeskemaer.

Forskningsresultatet:

Med dette studie peger forskeren på den kompleksitet og de udfordringer, som dagtilbuddets personale står overfor, idet dagtilbuddet i dag befinder sig i et flerkulturelt samfund og i en tid præget af forandring. Resultaterne viser et flertydigt billede, som antyder, at flere forskellige læringskulturer virker parallelt i den undersøgte børnegruppe. På den ene side ses en mere eller mindre ureflekteret holdning til majoritetskulturens dominans. I samtaler om multikultur og i dagtilbuddets fysiske omgivelser impliceres altså en holdning, hvor børnenes forskellige etniske baggrunde og traditioner i højere grad betragtes som tilfældige elementer end som ligeværdige med majoritetskulturen eller som berigende for den pædagogiske virksomhed. På den anden side lægger pædagogerne stor vægt på respekt, og studiet viser, at de tilstræber at gestalte værdier for respekt og ligeværd i den pædagogiske virksomhed. Studiet viser dog også, at svensk har en selvfølgelig plads som officielt sprog i børnegruppen, og at pædagogernes kommunikation dominerer i samtalen, på trods af at sprog fremhæves af pædagogerne som en vigtig del af børns læring. I kontrast til dette fremtræder en læringskultur, hvor emotionel læring, humor, spontanitet og intimitet er vigtige elementer. Gensidigheden i denne læring synes at være stor, og pædagogerne møder (ofte) børnene på børnenes egne præmisser. Her forsøger pædagogerne ligeledes at skabe et inkluderende "vi" i børnegruppen, og det at arbejde med inkluderende værdier

synes at være en bevidst holdning fra pædagogernes side. Derimod peger studiet på, at denne læringskultur ikke synes at give personalet plads til eksplicit at diskutere de dominansforhold i samfundet, som implicit påvirker den pædagogiske virksomhed.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, vuggestue, barn, pædagog, pædagogmedhjælper, kvalitativt studie, casestudie, etnicitet, interaktion, læreproces

*P 2805438

*B Kirkhaug, B., Drugli, M.B., Mørch, W.-T. & Handegård, B.H. (2012). Teacher Report on Children's Problem Behavior on The Sutter-Eyberg Student Inventory-Revised (SESBI-R) in a Norwegian Sample of Preschool and School Children. *Scandinavian Journal of Educational Research* 56(2), 139-153.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge anvendeligheden af The Sutter-Eyberg Student Behavior Inventory-Revised (SESBI-R) i en norsk kontekst. SESBI-R er et standardiseret testredskab, der bruges af pædagoger og lærere til at vurdere adfærdsmæssige forstyrrelser hos børn og unge i alderen to til 16 år. Forskerne ønsker at undersøge testen i relation til tre forhold: 1) testens psykometriske egenskaber i form af intern sammenhæng, 2) testens strukturelle opbygning og 3) forskelle i børnenes score afhængigt af køn og alder.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt blev 737 børn i dagtilbud i de norske kommuner Trondheim og Tromsø inviteret til at deltage i studiet, ved at de fik tilsendt et spørgeskema. 555 spørgeskemaer blev returneret, og i studiet deltager dermed 276 drenge og 279 piger og deres pædagoger. Udvælgelse af informanter fra dagtilbud og skoler skete ved tilfældig stratificeret udvælgelse efter køn og alder. Datamaterialet er analyseret ved brug af deskriptiv statistik.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at pædagoger og lærere i Norge generelt set rapporterer om relativt få adfældsproblemer blandt børn i dagtilbud og skole. Pædagogerne og lærerne vurderer deres børn til at have færre og mindre alvorlige adfældsproblemer end fx deres amerikanske kolleger. Studiet indikerer, at testredskabet The Sutter-Eyberg Student Behavior Inventory-Revised (SESBI-R) også er anvendeligt i en norsk kontekst. God intern sammenhæng blev fundet i testen, og den strukturelle opbygning fungerer hensigtsmæssigt. Derudover viser studiets resultater, at drenge scorer højere end piger på 'intensitets- og problemskalaen', og at børn i skolealderen scorer højere end børn i dagtilbudsalderen.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, effekt, screeningsinstrument, børn, pædagog, børnehave

*P 2807894

*B Klaar, S. & Öhman, J. (2012). Action with friction: a transactional approach to toddlers' physical meaning making of natural phenomena and processes in preschool. *European Early Childhood Education Research Journal* 20(3), 439-454.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at præsentere og illustrere en metodisk tilgang, der muliggør analyse af praktisk meningsdannelse i dagtilbud. Studiet er i høj grad baseret på John Deweys pragmatisme og har særligt fokus på hans brug af begreber om transaktion, funktionalisme, pædagogisk erfaring og natur. Forskerne ønsker at fokusere på småbørns meningsdannelse i deres fysiske møde med og oplevelse af naturen i dagtilbuddets hverdagspraksis. De har derfor særligt fokus på børns første erfaringer med naturligt opståede oplevelser i dagtilbuddet.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Det er ikke oplyst, hvor mange børn forskerne i udgangspunktet observerer, men i studiet gives der eksempler fra tre videoobserverede udendørsepisoder af en dreng i dagtilbuddet. Eksemplerne anvendes for at illustrere, hvordan man med succes kan analysere praktisk meningsdannelse, samt for at vise de forskellige trin i analysetilgangen.

Forskningsresultatet:

Forskerne konkluderer, at småbørns meningsdannelse i deres fysiske møde med og oplevelse af naturen er praktisk og fysisk snarere end konceptuel og verbal. Studiet viser, at man ved at undersøge den studerede drengs handlinger og konsekvenserne af handlingerne kan fastslå, at drengen har lært meget om friktion, for eksempel ved at gå op ad en stejl og glat bakke. Her har drengen lært, at han nemmere kan gå op ad bakken ved at gå langsomt og med bøj i knæene. Han har endvidere lært, at nogle overflader er glatte, og nogle er ujævne, samt at det er nemmere at glide ned ad en bakke med ujævn overflade, når man samtidigt skubber sig selv nedad med hænderne. Forskerne pointerer, at en verbal konceptualisering ikke er del af drengens meningsdannelse. I sine bestræbelser på at nå toppen af bakken forsøger han forskellige måder at bevæge sig på, han erfarer konsekvenserne og koordinerer bevægelserne samtidigt.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Sverige, kvalitativt studie, etnografisk studie, vuggestue, barn, det kropslige, naturfag, udendørsaktivitet, læreproces

*P 2806367

*B Kultti, A. (2012). Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande. Ph.d.-afhandling. Göteborgs universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge de vilkår i dagtilbuddet, som støtter flersprogede børns sproglige og kommunikative udvikling og deres deltagelse i aktiviteter.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i otte forskellige dagtilbud over en periode på seks måneder. Materialet består af deltagerobservationer og videooptagelser af børneinitierede og voksenstyrede aktiviteter. Ti flersprogede børn i alderen et år og syv måneder til to år og elleve måneder deltog i undersøgelsen.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, hvordan særligt voksenstyrede gruppeaktiviteter støtter flersprogede børns deltagelse og vilkår for sprogudvikling, hvis de enkelte børn får plads til at deltage på forskellige præmisser. Desuden fremstår det som vigtigt, at flersprogede børn allerede i en tidlig alder tilbydes muligheder for at deltage i aktiviteter, hvor flere forskellige udtryksmåder anvendes, og hvor pædagogerne bevidst støtter børnenes deltagelse med udgangspunkt i det enkelte barns erfaringer og interesser. Studiet viser, at dagtilbuddet tilbyder et miljø, hvor børnene socialiseres ind i at kommunikere på svensk gennem deltagelse i sproglige interaktioner og institutionelle aktiviteter som måltider, leg, sang og læseaktiviteter. Børnene lærer herved at udtrykke deres erfaringer på måder, som kan forstås af andre. Studiet viser endvidere, at på trods af, at andre sprog end svensk kun anvendes i meget begrænset omfang i dagtilbuddet, begrænses flersprogede børn ikke i deres deltagelse i dagtilbuddets aktiviteter. Forfatteren konkluderer, at børn fra en tidlig alder opfatter, hvilket sprog, der skal anvendes i en bestemt kontekst. Endvidere viser studiet, at dagtilbuddets aktiviteter giver gode vilkår for at støtte flersprogede børns deltagelse og sprogudvikling.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, vuggestue, barn, pædagog, etnografisk studie, kvalitativt studie,
sproglig kompetence, etnicitet

*P 2807655

*B Larsen, A.K. & Slåtten, M.V. (2012). Fra tre-nivå til to-nivå. Omorganisering av kommunale barnehager. Rapport 2012 nr. 10. Høgskolen i Oslo.

*A Abstract:

Undersøgelens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan dagtilbudsansatte i Oslo kommune har opplevd prosessen med omorganisering fra tradisjonell organisering, med en leder i hvert dagtilbud, til organisering med klyngeledelse. Studiet ønsker å finne ut av, om de ansatte opplever, at den nye organisasjonsform er hensigtsmessig i forhold til deres daglige arbeid. Studiet stiller følgende spørsmål: 1) I hvilken grad opplever de ansatte informasjonsadgang, forutsigelighet og delaktighet i selve omstillingsprosessen? 2) Hvordan ble arbeidsfordelingen opplevd nå i forhold til tidligere, dvs. før omorganiseringen? 3) Opplevde de ansatte, at den nye organisering fungerte mer hensigtsmessig i forhold til deres daglige arbeid? 4) Havde de ansatte eventuelt forslag til forbedringer av organisasjonsstrukturen for å få organisasjonen til å fungere mer hensigtsmessig?

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, kvantitativt studie

Undersøkellesdesignet:

Studiet baserer seg på en kvalitativ del, hvor alle dagtilbudsansatte i en bydel i Oslo, der er blitt omorganisert, ble intervjuet. Intervjuene ble gjennomført i 2009. Dessuten baserer studiet seg på en kvantitativ del, en oppfølgingsdel fra 2010, hvor spørreskemaer ble sendt ut til dagtilbudsansatte i en annen bydel i Oslo, der også hadde opplevd omorganiseringen. I alt ble to klyngeledere, tre faglige konsulenter, 11 pedagoger og otte pedagogmedhjelpere intervjuet. Spørreskemaundersøkelsen er besvart av seks ut av seks klyngeledere, 11 ut av 14 faglige ledere og 34 av 75 pedagoger. Meget få medhjelpere har svart, hvorfor disse er uteladt i undersøkelsen.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at jo høyere man er plassert i stillingshierarkiet, jo mer positiv er man overfor omorganiseringen. Klyngelederne og de faglige ledere mente, at informasjonsadgangen var god, mens pedagogene er delte i deres oppfattelse av dette. I forhold til medbestemmelse er alle stillingsgrupper enige om, at omorganiseringen var en forhåndsbestemt avgjørelse. Halvdelen av klyngelederne mener dog, at de har en høy grad av medbestemmelse i forhold til omorganiseringen. Begge delundersøkelser viser, at det er sket en generell delegering av oppgaver nedad i stillingsgrupperne. Blandt annet har pedagogene nå overtatt enkelte oppgaver, der tidligere lå hos dagtilbudslederne, og mange mener derfor, at de nå har mindre tid til å være i direkte kontakt med barnene. De fleste faglige konsulenter og fagledere er positive overfor omorganiseringen, men også ansatte i disse grupper opplever, at de har overtatt en

række opgaver fra klyngeleder og dermed har mindre tid til fagligt arbejde. Klyngelederne er i høj grad tilfredse med arbejdsfordelingen efter omstruktureringen. Oplevelsen af, at omorganiseringen har bidraget til en mere hensigtsmæssig organisation, bliver mindre, jo længere ned i stillingshierarkiet man kommer. Når det gælder forslag til forbedringer i strukturen, påpeges det, at mindre klynger ville være godt. Tit opleves det, at de faglige konsulenter eller klyngeledere ikke er tilgængelige, fordi de er til møde eller lignende. Et andet forslag er at oprette flere administrative stillinger til at håndtere administrative opgaver.

Opdragsgiver:

Oslo kommune

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, kvantitativt studie, organisation, ledelse, vuggestue, børnehave, leder, pædagog, pædagogmedhjælper, policy

*P 2805409

*B Lekhal, R. (2012). Do type of childcare and age of entry predict behavior problems during early childhood? Results from a large Norwegian longitudinal study. *International Journal of Behavioral Development* 36(3), 197-204.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan dagtilbud eller familiedagpleje (norsk: familiebarnehage) er relateret til adfærdsproblemer blandt norske børn. Mere konkret ønsker studiet at undersøge, hvorvidt det at være i dagtilbud eller familiedagpleje i løbet af de første tre leveår er relateret til adfærdsproblemer. Adfærdsproblemer kan være af ekstern karakter såsom problemer med opmærksomhed og aggression eller af intern karakter såsom emotionelle reaktioner, ængstelse og uro hos børn i treårsalderen. Desuden undersøger studiet, hvorvidt der er en sammenhæng mellem type af dagtilbud og barnets alder, når det starter i dagtilbuddet, og eventuelle adfærdsproblemer set i forhold til barnets køn, forældres uddannelsesniveau og familiens indkomst.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, længdesnitsstudie, kohortestudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiet benytter data fra Den norske mor og barn-undersøgelsen (MoBa). MoBa samlede data fra 108.000 børn og deres mødre i perioden 1999-2008 og blev iværksat, ved at gravide kvinder, der fik foretaget en rutinemæssig scanning i 17. uge, blev inviteret til at deltage i studiet via en spørgeskemaundersøgelse. Data blev indsamlet ved 17., 22. og 30. uge af graviditeten, og da barnet var hhv. 6, 18 og 36 måneder gammelt. Dette datasæt bliver i studiet sammenholdt med registerdata fra det norske medicinske fødselsregister. I den konkrete undersøgelse deltager i alt 73.068 børn, hvoraf 42.669 af dem havde besvaret alle seks spørgeskemaer, det vil sige til og med spørgeskemaet, der besvares, når barnet er 36 måneder gammelt.

Forskningsresultatet:

Studiet finder ikke, at der er sammenhæng mellem adfærdsproblemer, barnets køn og indikatorer for forældrenes uddannelsesniveau og indkomst. Forskeren konkluderer, at studiets resultater understøtter antagelsen om, at der ikke er ufordelagtige adfærdsrelaterede konsekvenser for børn ved at være i dagtilbud i de første tre leveår - særligt ikke i en norsk kontekst, hvor offentlige dagtilbud generelt er af høj kvalitet.

Studiet viser, at børn, der ved etårsalderen går i familiedagpleje, har større risiko for at have både eksterne og interne adfærdsproblemer, når de er tre år gamle, sammenlignet med børn, der bliver passet hjemme eller i dagtilbud. Eksterne adfærdsproblemer kan være problemer med opmærksomhed og aggression, mens interne adfærdsproblemer kan være emotionelle reaktioner, ængstelse og uro. Derudover viser studiet, at børn,

der er i kommunalt dagtilbud, når de er halvandet år, har en lavere risiko for interne adfærdsproblemer end børn, der bliver passet hjemme.

Opdragsgiver:

Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, længdesnitsstudie, kohortestudie, barn, forældre, vuggestue, effekt, emotionel kompetence, social kompetence

*P 2805402

*B Lindgren, A.-L. (2012). Ethical Issues in Pedagogical Documentation: Representations of Children Through Digital Technology. *International Journal of Early Childhood* 44, 327-340.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge to etiske standarder relateret til dagtilbud, som er præsenteret i OECD-rapporter. Den første er "respekten for det individuelle barn", og den anden er "barndom som en vigtig fase i livet". Forskerne argumenterer for, at mere kan gøres i relation til dokumentationspraksisser, når det gælder at forbedre værdier og normer omkring børn i dagtilbud og deres barndom.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, dokumentstudie

Undersøgelsesdesignet:

I studiet deltager pædagoger, der er studerende på et efteruddannelseskursus omhandlende pædagogisk dokumentation ved Högskolan i Borås, Sverige. Formålet med kurset er at forbedre pædagogerne kompetencer i forhold til dokumentation samt at diskutere etiske problemstillinger knyttet til børns deltagelse i dokumentationen. Som del af forløbet skal pædagogerne oprette blogs, hvor de skriver om deres refleksioner og læreprocesser samt deler deres viden og ideer med de andre studerende og pædagoger, der er interesseret i emnet. Forskeren analyserer i alt ni blogs.

Forskningsresultatet:

I diskussionerne omkring etiske overvejelser, som foregik online, viste pædagogerne, at de var blevet mere opmærksomme på, hvorvidt børn deltager frivilligt eller ej i pædagogisk dokumentation. Pædagogerne diskuterede, hvorvidt man kan sige, at pædagogisk dokumentation, som en del af hverdagspraksissen i dagtilbuddet, altid er etisk forsvarlig. For eksempel blev det diskuteret, hvorvidt man tager hensyn til, om børn ønsker at blive fotograferet eller ej, og om børnene ønsker, at fotografier af dem er synlige i fotodisplays eller hængt op på væggen. Resultaterne af studiet bliver præsenteret under tre hovedemner: 1) fascination, 2) åbenbaringer og frustrationer knyttet til etiske overvejelser og 3) brug og misbrug af visuel teknologi. Analysen viser, at pædagogerne er meget positive overfor blogs som pædagogisk dokumentationsværktøj. De ser bloggene som en ny måde at få indblik i børnenes erfaringer og forståelser på, og de vurderer, at pædagogisk dokumentation er en metode, der gør, at man bliver opmærksom på flere ting, samt at man ser det individuelle barn.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:

Sverige, kvalitativt studie, dokumentstudie, vuggestue, børnehave, pædagog, barn, aktør, digitale værktøjer, dokumentation, efteruddannelse, værdi

*P 2807897

*B Løvgren, M. & Gulbrandsen, L. (2012). How early and how long? Nordisk Barnehageforskning 5(7), 1-9.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge det pædagogiske personales syn på kombinationen af små børns tidlige start og lange dage i dagtilbud, dvs. børn under tre år.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie, viewsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiet er designet som en spørgeskemaundersøgelse, hvor spørgeskemaer blev udsendt til det pædagogiske personale (uddannet såvel som uuddannet) i 1000 tilfældigt udvalgte dagtilbud i hele Norge. I alt deltog næsten 60 % af de udvalgte dagtilbud i studiet. Studiet omfatter således 1357 pædagogmedhjælpere og 1192 pædagoger, som alle har besvaret det udsendte spørgeskema. Undersøgelsen kombinerer to spørgsmål. I første del af spørgeskemaet blev det pædagogiske personale spurgt, hvad de anser for at være en passende alder for indskrivning i et dagtilbud. I anden del af spørgeskemaet blev personalet spurgt, hvad de anser for at være en passende varighed af ophold i et dagtilbud for børn i forskellige aldre.

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at et stort flertal af det pædagogiske personale mener, at børn bør starte senere end ved etårsalderen, og at de bør have en kortere dag i dagtilbuddet, end det store flertal af de mindste børn rent faktisk har. Kun en tredjedel af det pædagogiske personale er af den mening, at små børn kan starte i dagtilbud, når de er et år gamle, og at de må deltage i dagtilbud på fuldtid i den alder. Dog peger forskerne også på, at undersøgelsen har svært ved at forklare variationen i det pædagogiske personales holdninger. Forskerne har undersøgt følgende baggrundsvariable hos pædagogerne: alder, hvorvidt de selv har børn, social baggrund, uddannelse, erfaring, dagtilbuddets størrelse, dagtilbuddets organisering og normering i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, pædagog, pædagogmedhjælper, børnehave, vuggestue, kvantitativt studie,
tværsnitsstudie, viewsstudie, tid, værdi

*P 2807830

*B Moser, T. (2012). Barnehagens innerom som pedagogisk utviklingsprosjekt - konsekvenser av ny møblering og romorganisering for barns bevegelseslek og hvile. I: Krogstad, A., Hansen, G.K., Høyland, K. & Moser, T. (red.). Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø (s. 129-146). Oslo: Fagbokforlaget.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge pædagogernes opfattelse af, hvordan ændringer af forskellige værelser og rums indretning påvirker børns oplevelser, erfaringer og handlinger. Derudover ønsker forskeren at undersøge virkningerne af det at tænke over rum på nye måder og overveje nye rumløsninger. Studiet er del af et større projekt, 'Lek, bevægelse og avspenning', som er et samarbejdsprojekt mellem Learning Lab Denmark (DPU) og Høgskolen i Vestfold (HiVe).

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog seks dagtilbud fra København (Danmark) og Tønsberg (Norge). Dette studie rapporterer dog alene fund fra den norske del, hvor tre dagtilbud deltog. Empirien bygger på resultater fra et rumvurderingsskema, personalets lognotater, observationer samt gruppeinterviews. Rumvurderingsskemaet var grundlaget for en struktureret rumanalyse, hvor mangler i eller ved dagtilbudsrummene blev identificeret. Personalet fik derefter mulighed for at planlægge en ommøblering og ny indretning i et til to rum i dagtilbuddet. Møbler og artefakter blev valgt ud fra et produktkatalog. Efter modtagelsen af møblerne, kunne børnene tage rummene i brug, og personalet observerede og dokumenterede børnenes aktiviteter i rummene med de nye møbler/artefakter. Otte til ti uger senere foretog forskerne gruppeinterviews med de ansatte i personalegruppen, der havde haft mest tilknytning til projektet.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at personalet gennem projektførelsen udviklede en ny og mere dynamisk forståelse af rummet. De opfattede ikke længere rummet som en given størrelse, men som et fysisk forhold, der kan forandres, skabes, omskabes og genskabes på baggrund af pædagogisk refleksion. For eksempel viser studiet, hvordan et rum kan få tilføjet en ny dimension ved at fjerne en sofa eller ved at sætte en ribbevæg op. Rumvurderingsskemaet var tilsyneladende et hensigtsmæssigt redskab, der både havde en instrumentel værdi og bidrog til øget bevidsthed og refleksion. I et af de deltagende dagtilbud, hvor man valgte at dele ét stort rum ind i en aktivitetsdel og en afslapningsdel, oplevede personalet, at fællesskabet mellem børn fra forskellige stuer blev styrket gennem de rummæssige dispositioner. Dette betød blandt andet, at flere af børnene kunne lege uforstyrret, og færre konflikter opstod. I et andet af de tre

deltagende dagtilbud fortæller personalet, at de gennem projektet er blevet mere opmærksomme på de uskrevne regler, der er i dagtilbuddet, og at disse kan have ret store konsekvenser for den pædagogiske praksis i hverdagen. Projektet har således også udfordret den pædagogiske tænkning.

Opdragsgiver:

Møbelkæden IKEA har støttet projektet.

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

kvalitativt studie, casestudie, barnehage, vuggestue, barn, pædagog, fysisk miljø, æstetik, det kropslige, trivsel

*P 2808052

*B Moser, T. & Martinsen, M. (2012). De yngste barns barnehage. Kvalitetsaspekter i tilbudet for ett- og toåringer. I: Rønning, F., Diesen, R., Hoveid, H. & Pareliussen, I. (red.). FoU i praksis 2011 (s. 317-329). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

I forhold til at vurdere kvaliteten i norske dagtilbud har studiet til formål at undersøge pædagogernes specifikke småbørnskompetencer samt dagtilbuddenes normering og deres brug af kontakt- eller tilknytningspersoner til børnene. Studiet spørger, om dagtilbudsbørnene møder pædagoger med tilstrækkelige kompetencer inden for småbørnspædagogik.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt 145 dagtilbudsledere har besvaret en spørgeskemaundersøgelse. Data er indhentet over to perioder; 117 ledere besvarede skemaet i 2008, mens 28 andre ledere besvarede skemaet i 2010. Alle respondenter var med i det norske projekt BONDS (Barns Sociale Utvikling). Datamaterialet er analyseret ved hjælp af statistikprogrammet SPSS.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at der i gennemsnit er 4,9 pædagoger pr. dagtilbud, samt at 0,8 af pædagogerne pr. dagtilbud har speciale i småbørnspædagogik. Studiet viser endvidere, at over en fjerdedel af dagtilbuddene slet ikke eller kun i en meget kort periode (mindre end en måned) gør brug af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner. Forskerne konkluderer, at brugen af kontaktpersoner eller tilknytningspersoner ikke er den eneste måde at sikre børns behov på. Sociale relationer og venskaber mellem små børn og det at bruge et kropsligt perspektiv på de yngste børns handlinger ses som vigtige betingelser for at skabe et godt pædagogisk miljø for denne gruppe. Alligevel opfatter forskerne kontaktpersoner eller tilknytningspersoner som et godt udgangspunkt i forhold til at sikre pædagogernes sensitive og empatiske relation til børnene. Næsten to tredjedele af dagtilbuddene organiserer de yngste børn i et-to-årsgrupper eller i småbørnsgrupper med børn under tre år. 15 % af lederne beskriver personalestabiliteten som mindre god eller ikke god.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, vuggestue, leder, pædagog, professionshøjskole, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, interpersonel relation, organisation, trivsel, kompetence

*P 2807831

*B Moser, T. & Olsen, H.K. (2012). Barnehagens fysiske miljø i nyere faglitteratur - et systematisk litteratursøk for tidsrommet 2000-2010. I: Krogstad, A., Hansen, G.K., Høyland, K. & Moser, T. (red.). Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø (s. 287-304). Oslo: Fagbokforlaget.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er først og fremmest at opbygge en søgbar litteraturdatabase, der omhandler temaet "dagtilbuddets rum", og som er omkostningsfri og tilgængelig for alle. Litteraturdatabase kan downloades fra: <http://barnehagerom.wordpress.com/>. Det er forskningsnetværket "Barn og rom", der står bag hjemmesiden. Derudover har studiet til formål at illustrere, hvordan man gennemfører en tematisk litteratursøgning, samt at præsentere udvalgte resultater af søgningen.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, kortlægning

Undersøgelsesdesignet:

Forskerne har søgt efter relevante studier, dvs. studier, der omhandler dagtilbuddets fysiske miljø, rum og materialitet, primært i de norske databaser Bibsys, Academic Search Elite og Eric. Derudover er der hånd søgt i enkelte nordiske tidsskrifter samt i databaserne Norart og Idunn. Søgningen er tidsbegrænset til studier fra perioden 2000-2010, og alle typer udgivelser, undtagen studiearbejder under kandidatniveau, er inkluderet. Relevanskriterierne er der ikke eksplicit redegjort for. I alt fik forskerne 526 mulige relevante træf i første fase. Derefter blev alle studier screenet for relevans, hvilket førte til eksklusion af 259 ikke-relevante kilder. De 267 relevante referencer blev inkluderet i den videre analyseproces, hvor studierne blev kategoriseret og struktureret under fire hovedemner med to til fem delemner. De fire hovedemner er: 1) arkitekturfagligt perspektiv, 2) pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø, 3) sundhed, miljø og sikkerhed og 4) fysisk miljø ud fra specifikke fagområder i dagtilbuddet. Forskerne kommer med udvalgte eksempler på resultater fra de fire hovedemner.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at der under kategorien 'arkitekturfagligt perspektiv' blev fundet i alt 47 studier, der omhandler arkitekturfaglige, bygnings- eller landskabsfaglige orienteringer samt beskrivelser af hele det fysiske miljø, eller aspekter ved det, i dagtilbud. Under kategorien 'pædagogisk/didaktisk begrundede bidrag om det fysiske miljø' blev der fundet 136 relevante referencer, der primært omhandler dagtilbuddets fysiske miljø i pædagogisk eller didaktisk perspektiv, børns leg og opvækstmiljø, læringsmiljø og materialer samt legetøj og læringsressurser. Studierne i denne kategori dækker fx både over læringsmiljø som beskrevet i styringsdokumenter og over læringsmiljø beskrevet

som konkrete eksempler fra daglig praksis i dagtilbuddet. 16 relevante referencer blev kategoriseret under 'sundhed, miljø og sikkerhed'. Her finder man studier, der har omdrejningspunkt i sammenhængen mellem det fysiske miljø og sundhed samt miljø og sikkerhed. Relevante aspekter er hygiejne, indeklima og kvaliteten af arbejdsmiljøet.

I den sidste overordnede kategori, 'fysisk miljø ud fra specifikke fagområder i dagtilbuddet', blev 68 studier identificeret. Studierne herunder beskæftiger sig med kommunikation, sprog og tekst, krop, bevægelse og sundhed, kunst, kultur og kreativitet, antal, rum og form samt natur, miljø og teknik. Forskerne konstaterer, at de gennem kortlægningen også kan se områder, hvor de ikke finder forskning, fx mangler der forskning om opgradering og restaurering af eksisterende dagtilbud og udendørsarealer. Andre eksempler på områder, hvor forskerne ikke har fundet forskning, er børns konkrete anvendelse af det fysiske miljø, hvordan miljøet påvirker deres hverdag, samt hvordan de bliver støttet eller forhindret i legen og hverdagsaktiviteter.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd (Strategisk høgskoleprogram)

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, kortlægning, vuggestue, børnehave, barn, pædagog, pædagogmedhjælper, forældre, det kropslige, fysisk miljø, sundhed, naturfag

*P 2805399

*B Moss, P. (2012). Caring and Learning Together: exploring the relationship between parental leave and early childhood education and care. *European Journal of Education* 47(4), 482-493.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Dette studie er en komparativ undersøgelse, hvis formål er at undersøge forholdet mellem forældreorlov og dagtilbud i 25 europæiske lande.

Kontekst:

Danmark, Norge, Sverige, OECD-land

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, dokumentstudie, komparativ analyse

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet består af politiske dokumenter fra de 25 deltagende lande. Data er hovedsageligt analyseret ved hjælp af deskriptiv statistik, dog inddrager forskeren også en redegørelse for den nordiske velfærdsmodel versus den konservative velfærdsmodel, som den blandt andet er beskrevet af Esping-Andersen.

Forskningsresultatet:

Resultaterne af studiet viser, at alle EU-lande er lovpålagt at udarbejde en politik for barsels- og forældreorlov med EU-direktiver, der specificerer minimumlængde for begge typer orlov. Overordnet set kan siges, at alle børn i de deltagende lande har krav på et dagtilbud fra minimum treårsalderen. I de nordiske lande (undtagen Island) tilbydes de fleste børn dog en dagtilbudsplads fra de er 12 måneder gamle. De nordiske lande (samt Slovenien) har en form for forældrebetaling, men denne er i stor udstrækning indkomstrelateret, og dagtilbuddene er i høj grad statslig subsidieret. I de fem lande tilbydes børnene også en fuldtidsplads.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Danmark, Norge, Sverige, OECD-land, kvantitativt studie, dokumentstudie, komparativ analyse, vuggestue, børnehave, forældre

*P 2807972

*B Nilsen, R.D. (2012). Flexible Spaces - Flexible Subjects in 'Nature'. Transcending the 'Fenced' Childhood in Daycare Centres? I: Qvortrup, J. & Kjørholt, A.T. (red.). The Modern Child and the Flexible Labour Market. Early Childhood Education and Care. (s. 203-221). Palgrave Macmillan.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge børns og personales sociale praktikker i et dagtilbud med naturprofil (på norsk: naturbarnehage). Forskeren ønsker at undersøge, hvordan fleksibilitet i naturen forbindes med forskellige forståelser af børn.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Dette studie er en del af et større norsk forskningsprojekt, og datamaterialet baserer sig på feltarbejde i et norsk dagtilbud med naturprofil. Feltarbejdet havde fokus på børns og personales sociale praktikker vedrørende 'natur' og udendørsliv, og én pædagog, én pædagogmedhjælper samt 13 børn i alderen tre til seks år deltog i undersøgelsen. Materialet består af deltagerobservationer, som enten er skrevet ned som feltnoter eller registreret med videooptagelser, såvel som guidede interviews med personalet. Endvidere trækker forskeren på data fra et af sine tidligere etnografiske studier samt data fra et feltarbejde vedrørende et almindeligt dagtilbud inden for det aktuelle forskningsprojekt.

Forskningsresultatet:

Undersøgelsen peger på, at de sociale forhold i dagtilbuddet kræver 'fleksible' og 'flydende' måder at være på. Ud fra feltarbejdet diskuterer forskeren spændingerne mellem en moderne barndom og 'traditionelle' konstruktioner af en 'god' barndom udendørs, hvor det at lege på ikkeindhegnede steder i et naturligt miljø er højt værdsat. Studiet viser, at dagtilbud med naturprofil kan tilbyde et rum af skiftende og fleksible konstruktioner af steder og forskellige subjektpositioner. Resultaterne viser, at det undersøgte dagtilbud er fleksibelt, og at de materielle grænser er til forhandling mellem børn og personale. Personalet i det undersøgte dagtilbud bruger metaforen 'nomader' om dagtilbuddets børn og voksne. De rumlige aspekter af dagtilbuddets såkaldte 'nomadiske praksis' bidrager til en anden version af en barndom i dagtilbud, konkluderer forskeren.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, børnehave, barn, pædagog, pædagogmedhjælper, kvalitativt studie, etnografisk studie, barndomssyn, institutionalisering, organisering, udendørsaktivitet, fysisk miljø

*P 2808043

*B Nordtømme, S. (2012). Place, space and materiality for pedagogy in a kindergarten. *Education Inquiry* 3(3), 317-333.

*Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvordan rum og materialitet i dagtilbud kan være afgørende for børns udforskning af deltagelsesmuligheder, samt hvordan de fysiske omgivelser gør det muligt for børnene at interagere og positionere sig selv i forhold til hinanden og rummet i leg og meningsdannelser. Studiet undersøger således begreberne plads/sted, rum og materialitet. Begreberne åbner op for deltagelse og meningsdannelse, samtidig med at de kan have en ekskluderende virkning, i og med at de er indlejret i eksisterende værdier og forventninger.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Data består af deltagende observationer, feltnotater og fotografier. Analyserne er præsenteret i form af tre narrativer. To grupper af hver 18 børn mellem to og fem år fra to norske dagtilbud deltog i undersøgelsen.

Forskningsresultatet:

Forfatteren fremhæver to temaer, der går igen i datamaterialet. Disse temaer er det, forfatteren kalder 1) at gøre rum, materialitet og deltagelse og 2) magtrelationer i leg. Studiet viser, at plads, rum og materialitet interagerer med børnene og de voksne og afspejler ideer, værdier og forventninger. Forventningerne er oftest usynlige, selvom de former praksis og regler, der påvirker hverdagslivet i dagtilbuddet. Studiet viser endvidere, at det er vigtigt, at pædagogerne kan positionere sig forskelligt fra at være en aktiv deltager til nogle gange at være en krop, der er tilgængelig, men tilbagetrukket fra legens midte. Fleksible materialer støtter børnene i at skabe nye muligheder for enten at gå ind i en leg eller at værne om en leg. Ydermere viser studiet, at det enkelte barn kan have forskellige magtrelationer ved at positionere sig forskelligt. Dagtilbuddets fysiske indretning åbner op for forskellige positioneringsmuligheder, som børnene kan veksle mellem alt efter variationsmuligheder i legerummene i fysisk forstand. Børnene er i stand til at skifte positioner og formår på samme tid at være en del af gruppen og bevare en fællesskabsfølelse.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, barn, børnehavn, vuggestue, identitet, fysisk miljø, interpersonel relation, hverdagsliv

*P 2806486

*B Olausson, A. (2012). Att göra sig gällande. Mångfald i förskolebarns kamratkulturer. Ph.d.-afhandling. Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at beskrive, analysere og forstå, hvordan børn i dagtilbud konstruerer kulturel mangfoldighed i deres interaktion med hinanden.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i tre svenske dagtilbud, hvor børns interaktion med hinanden er blevet observeret. Materialet består af i alt 48 dages observationer af og samtaler med 63 børn i alderen et til seks år. Observationerne er udført som deltagende observation og registreret i form af feltnoter, videoptagelser samt lydoptagelser.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at børnene spiller en aktiv rolle i konstruktionen af kulturel mangfoldighed i kammeratkulturer. Dette viser sig i situationer, hvor børnene 'gør køn', viser deres kompetencer og anvender deres kreativitet til at variere og udvikle deres leg. Børnene har dog forskellige muligheder for at anvende deres kulturelle baggrunde som en ressource i deres kammeratkulturer. Resultaterne viser på den ene side en mangfoldighed i kammeratkulturer, når det kommer til for eksempel køn og kompetencer. På den anden side viser studiet, at børnenes handlinger inden for kammeratkulturer indeholder magtspil og inklusion såvel som eksklusion. Resultaterne viser med andre ord, at børnene starter ud fra forskellige sociale positioner, statusordninger og kommunikationsstrategier. Børnene positionerer sig ikke nødvendigvis ud fra alder, men også andre egenskaber kan være af betydning. Endvidere viser studiet, at hierarkier i gruppen af børn medfører, at børnenes muligheder for at få deres idéer og synspunkter hørt er forskellige. Disse hierarkier er stærke i de processer, hvor det fastlægges, hvilke af børnenes kulturelle impulser, dvs. børnenes individuelle baggrunde, der vil blive en del af børnenes leg, og hvilke der vil blive afvist. Studiet viser med andre ord, at børnenes muligheder for at bidrage med deres erfaringer fremmes i nogle situationer, mens andre situationer fungerer begrænsende. Endvidere observerer forfatteren en tydelig magtasymmetri mellem børn og pædagoger, som blandt andet kommer til udtryk i forskellige former for voksenstyring, og at graden af voksenstyring har betydning for børnenes muligheder for at udvikle deres leg. På baggrund af studiets resultater konkluderer forfatteren således, at børnenes konstruktion af kulturel mangfoldighed i dagtilbuddets kammeratkultur bliver et spørgsmål om at kunne gøre sig gældende.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Sverige, vuggestue, børnehave, barn, etnografisk studie, kvalitativt studie, aktør, interaktion, kompetence, køn, leg, venskab

*P 2807976

*B Olwig, K.F. (2012). Børns socialitet. Fortolkning og forhandling af civiliseringsprojektet i børnehaven. I: Gilliam, L. & Gulløv, E. (red). Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse (s. 97-118). Aarhus Universitetsforlag.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge, hvordan børn som 'endnu-ikke-civiliserede' udvikler fællesskaber med hinanden i dagtilbuddet, og hvorledes de gennem disse fællesskaber omfortolker og tilegner sig dagtilbuddet og dets civiliseringsprojekt.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Datamaterialet baserer sig på et livshistoriestudie gennemført i 2006, hvor forskeren har foretaget en række interviews med 16 unge mennesker, der på det tidspunkt boede i København og var i alderen 11 til 22 år. Alle de unge havde middelklassebaggrund og havde gået i dagtilbud i perioden fra sidst i 1980'erne til sidst i 1990'erne. Deres erindringer gjaldt derfor oplevelser, som lå mellem fem og 20 år tilbage i tiden.

Forskningsresultatet:

Med dette studie viser forskeren, hvordan børn i dagtilbuddet kan ses som 'endnu-ikke-civiliserede'. Det at være 'endnu-ikke-civiliserede' er imidlertid ikke kun begrænsende for børnene, vurderer forskeren. Det giver ligeledes børnene mulighed for at trække på en bred vifte af kropslige og følelsesmæssige udtryk (f.eks. at lege med maden og at bruge toiletterne som legesteder), som ikke er socialt acceptable for voksne. Ifølge forskeren udgør børnenes overskridelse af grænsen mellem civiliseret og uciviliseret opførsel et vigtigt element i deres etablering af forskellige fællesskaber. Dette ses, ved at børnene udnytter deres særlige position uden for det civiliserede til at omdanne dagtilbuddet til deres eget sted. Herved tilegner de sig det civiliseringsprojekt, som dagtilbuddet står for, konkluderer forskeren.

Opdragsgiver:

Forskningsrådet for Samfund og Erhverv

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Danmark, kvalitativt studie, etnografisk studie, børnehaven, barn, barndomssyn, historie, socialisering, værdi

*P 2805163

*B Raustorp, A. et al. (2012). Accelerometer Measured Level of Physical Activity Indoors and Outdoors During Preschool Time in Sweden and the United States. *Journal of Physical Activity & Health* 9(6), 801-808.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at sammenligne svenske og amerikanske børn i dagtilbuds fysiske aktivitetsniveau samt objektivt at undersøge forskelle mellem pigers og drenges indendørs- og udendørsaktiviteter ved at se på deres intensitetsniveau og stillesiddende adfærd.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitstudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog 50 børn, 26 drenge og 24 piger med en gennemsnitsalder på 52 måneder, i projektet. Børnene blev udvalgt fra fire dagtilbud, henholdsvis to fra Raleigh i USA og to fra Malmö i Sverige. Studiet oplyser dog ikke, hvor mange der deltog fra hvert dagtilbud. Børnene blev udstyret med et elastisk bælte med et accelerometer, som måler aktivitetsniveauet hos børnene. Børnene havde bæltene på i fem sammenhængende dage. I løbet af dagen blev børnene observeret, og forskerne tog tid på alle udendørs- og indendørsaktiviteter gennem hele dagen. Datamaterialet blev analyseret i statistikprogrammet SPSS.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at børnene i gennemsnit var meget mere aktive udendørs end indendørs, både i de amerikanske og i de svenske dagtilbud. De svenske dagtilbudsbørn tilbragte i gennemsnit 46 % af tiden udendørs, sammenlignet med 18 % i Raleigh. Derudover viser studiet, at svenske drenge var væsentlig mere udendørs end pigerne, idet de tilbragte 56 % af deres tid i dagtilbuddet udenfor, mens pigernes udendørsaktiviteter fyldte 38 % af tiden. I USA var forskellen mellem drenge og piger ikke ret stor. Her tilbragte pigerne 19 % af tiden udendørs, mens drengene tilbragte 17 % af tiden udendørs. Studiet viser, at intensiteten i aktiviteterne udendørs i gennemsnit var væsentligt højere end intensiteten i indendørsaktiviteterne, og at dette gælder for begge lande.

Opdragsgiver:

Forskningsrådet Formas (Sverige)

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, barn, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, indendørsaktivitet, udendørsaktivitet, fysisk miljø

*P 2805412

*B Reikerås, E., Løge, I.K. & Knivsberg, A. (2012). The Mathematical Competencies of Toddlers Expressed in Their Play and Daily Life Activities in Norwegian Kindergartens. *International Journal of Early Childhood* 44(1), 91-114.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvilke matematiske kompetencer der kommer til udtryk gennem leg og hverdagsaktiviteter hos 1.003 norske børn med en gennemsnitlig alder på ca. to og et halvt år (mellem 30 og 33 måneder).

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

Der er tale om et norsk kvantitativt studie, der er del af en større multidisciplinær længdesnitsundersøgelse. Studiet præsenterer den første ud af fire målinger af børnenes matematiske færdigheder. Studiet har til formål at identificere tidlige udviklingsfaktorer, der senere kan hæmme eller fremme børnenes læse-, skrive- og regnefærdigheder. I nærværende studie indgår 1.003 småbørn og 513 mandlige og 490 kvindelige pædagoger. 16,5 % af børnene er flersprogede. Data er indsamlet ved hjælp af pædagogers observationer af børnenes leg og hverdagsaktiviteter i dagtilbuddet på baggrund af et specifikt vurderingsmateriale.

Undersøgelsesdesignet:

kvantitativt studie, længdesnitsstudie

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at børnene har matematiske kompetencer inden for alle de observerede områder som fx at tælle og lægge sammen (fx opregning), geometri (fx former, rum, mønstre) og problemløsning (fx matematisk sprog). Der ses en stor spredning i scorerne for følgende underkategorier: tal og tælling, geometri samt problemløsning. Den største forskel ses i forbindelse med tal og tælling. I sammenligning med tidligere undersøgelser viser nærværende studie, at børnene scorer lavere på færdigheden i at bruge talord og i at recitere talsekvenser. Derimod scorer børnene højere på færdigheden i at lægge puslespil og følge instrukser, der indeholder spatiale ord, som fx at genkende geometriske betegnelser. Vurderingsmaterialet, der er brugt af pædagogerne til at identificere børnenes forskellige kompetencer, bedømmes af pædagogerne som et værdifuldt redskab, der kan anvendes i dagtilbud. Overordnet finder studiet, at resultaterne illustrerer og understreger dagtilbuddets udfordringer, som går på, at hvert barn skal gives muligheder for at kunne trives og udvikle sig.

Opdragsgiver:

Projektet er finansieret i et samarbejde mellem følgende instanser: Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger og Stavanger kommune.

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, længdesnitsundersøgelse, børnehave, kompetence, hverdagsliv, leg, læreproces, matematik, skrivning, indendørsaktivitet, udendørsaktivitet

*P 2805405

*B Rescorla, L.A. et al. (2012). Behavioral/Emotional Problems of Preschoolers: Caregiver/Teacher Reports From 15 Societies. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 20(2), 68-81.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge de samfundsrelaterede effekter (såsom sprog og kultur) af pædagogers og læreres vurderinger af adfærdsmæssige og emotionelle udfordringer blandt 10.521 børn i dagtilbud fra 15 forskellige lande. Derudover har studiet til formål at teste informantenigheden mellem forældre og pædagoger i disse vurderinger.

Kontekst:

Danmark, OECD-land

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, dokumentstudie, kortlægning

Undersøgelsesdesignet:

Vurderinger af pædagoger fra Danmark, Chile, Kina, Østrig, Tyskland, Island, Iran, Italien, Kosovo, Litauen, Holland, Portugal, Rumænien, Serbien og USA blev inkluderet som data i studiet. Vurderinger af 10.521 børn i alderen halvandet til fem år fra de 15 deltagerlande blev testet i skemaet "Caregiver-Teacher Report Form". For at undersøge informantenigheden mellem forældre og pædagoger blev et datasæt med parallelle vurderinger givet til forældre og pædagoger i alle lande undtagen Chile og Kosovo. Vurderinger af 7.380 børn indgik i udvalget.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at mange af deltagerlandene havde relativt jævne scorere, til trods for sprogforskelle, kulturelle forskelle og andre karakteristika. Der var små alders- og kønsforskelle på tværs af landene. Rækkefølgen i rangeringerne af de undersøgte items i "Caregiver-Teacher Report Form" var også ens på tværs af landene. I alle lande var forældrevurderingerne højere end pædagogvurderingerne. Landene var også meget ens i deres vurderinger af, hvilke problemområder der i gennemsnit blev vurderet højt og lavt. Inden for hvert land varierede informantenigheden i høj grad på tværs af børnene. Forskerne konkluderer, at man generelt set kan sige, at resultaterne på tværs af de 15 lande var meget ens.

Opdragsgiver:

Research Center for Children, Youth and Families ved University of Vermont

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Danmark, OECD-land, vuggestue, børnehave, kvantitativt studie, dokumentstudie, kortlægning, effekt, evaluering, screeningsinstrument, pædagog, forældre

*P 2807660

*B Rossholt, N. (2012). Kroppens tilblivelse i tid og rum: analyser av materielle-diskursive hendelser i barnehagen. Ph.d.-afhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at analysere tilblivelsen af kroppen i dagtilbud, dvs. at studiet undersøger, hvordan kroppen konstruerer og konstituerer sig som et materielt subjekt i tid og rum på forskellige steder i dagtilbuddet. Med udgangspunkt i et materielt, poststrukturalistisk perspektiv, inspireret af bl.a. Michel Foucault, rettes opmærksomheden på kroppens tilblivelse i dagtilbuddets rum og tid.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Data er indsamlet i tre dagtilbud i perioden 2004-2007 og retter sig primært mod de yngste børn. Dataindsamlingen består af deltagende observationer og samtaler med personalet. De indsamlede data er analyseret som tekster, der omhandler bevægelser i og mellem kroppe og mellem kroppe og genstande, både udenfor og indenfor dagtilbuddet.

Forskningsresultatet:

Studiet finder, at kroppen som genstand for læring er relateret til, hvordan vi producerer viden om børn i dagtilbud. Kroppen lærer gennem riter og gentagelser som fx de sociale kategorier 'pige' og 'dreng', hvor dregekroppen er forbundet med at bruge kroppen på en mere voldsom måde, end den sociale kategori 'pige' lægger op til. Studiet finder endvidere, at barnet lærer gennem kroppen, særligt den kønnede krop. Om man er dreng eller pige, har betydning for, hvilke positioner man kan indtage. Det fremhæves, at det er vigtigt, at det pædagogiske personale forholder sig kritisk til kategorier som køn, alder og etnicitet og arbejder mod andre, eksplorative diskurser om kroppen.

Opdragsgiver:

Læreruddanningen ved Høgskolen i Vestfold

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, det kropslige, identitet, vuggestue, etnicitet, interaktion, kategorisering, kommunikation, køn

*P 2806488

*B Sandberg, G. (2012). På väg in i skolan: Om villkor för olika barns delaktighet och skriftspråkslärande. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Studia didactica Upsaliensia 6.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Dette studie har til formål at udforske forskellige børns møde med skolen fra et børneperspektiv. Formålet er således at uddybe forståelsen af, hvorledes forskellige børn møder skolen i form af deltagelses- og læringsbetingelser, herunder særligt betingelser for skriftsprogslæring. Studiet opstiller tre forskningsspørgsmål: 1) Hvad kendetegner den praksis, børnene møder ved overgangen fra dagtilbud til børnehaveklasse og senere ved overgangen fra børnehaveklasse til første klasse? 2) Hvad karakteriserer lærernes didaktiske og specialpædagogiske holdning og strategier i mødet med børnenes forskellige forudsætninger, erfaringer og behov? 3) Hvad kendetegner forskellige børns møde med skolens praktikker med udgangspunkt i deres fortællinger og handlinger?

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie, casestudie, dokumentstudie, længdesnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen består af deltagende observationer og interviews som primær dataindsamlingskilde samt dokumentanalyser. Data er indsamlet på ni forskellige skoler i én svensk kommune. Det empiriske materiale består af interviews med ni specialpædagoger fra ni skoler samt casestudier, som blev gennemført på to af de ni skoler. På hver af disse to skoler er børn fra en klasse fulgt siden dagtilbud til deres første år i grundskolen. Børnene er blevet observeret fra den sidste del af dagtilbuddet og frem til første klasse.

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at børnehaveklassen er et godt første skridt hen imod skolestart. Både børnenes og lærernes fortællinger er positive overfor den blide skolestart i form af børnehaveklassen. Dagtilbuddets bestræbelser på at etablere social sikkerhed og en sammentømret gruppe synes at have en betydning for børnene ved deres overgang fra dagtilbud til skole. Børnene fremstår både velforberedte og trygge i skolens omgivelser. Studiet viser delvist, at det kan være udfordrende for børnene at opleve to typer overgange til skolen, hvor de erfarer ændringer i aktiviteter, forhold og roller. Hvad angår didaktik, er samarbejdet mellem dagtilbud og skolen ikke godt. Studiet viser, at overgangen mellem dagtilbud og første klasse medfører et didaktisk brud i børnenes læse- og skriveproces. Dette ses, ved at det arbejde, der blev igangsat i børnehaveklassen, ikke fortsætter i første klasse. Der mangler sammenhæng og

kontinuitet mellem dagtilbuddets og skolens læse- og skriveaktiviteter. Derudover viser studiet, at der ikke findes nogen fælles arena for pædagoger og lærere, hvor de sammen kan udvikle et fælles grundlag for arbejdet med den didaktiske indsats. Denne mangel kan have negative konsekvenser for børnenes læringsproces, i form af at læringsprocessen enten forstyrres eller afbrydes helt.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Sverige, børnehave, pædagog, kvalitativt studie, etnografisk studie, casestudie, dokumentstudie, didaktik, overgang til skole, samarbejde

*P 2805417

*B Sandseter, E.B.H. (2012). Restrictive Safety or Unsafe Freedom? Norwegian ECEC Practitioners' Perceptions and Practices Concerning Children's Risky Play. *Child Care in Practice* 18(1), 83-101.

*B Little, H., Sandseter, E.B.H. & Wyver, S. (2012). Early Childhood Teachers' Beliefs about Children's Risky Play in Australia and Norway. *Contemporary Issues in Early Childhood* 13(4), 300-316.

*B Sandseter, E.B.H., Little, H. & Wyver, S. (2012). Do Theory and Pedagogy Have an Impact on Provisions for Outdoor Learning? A Comparison of Approaches in Australia and Norway. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* 12(3), 167-182.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvorledes personalet i et norsk dagtilbud med naturprofil kontra et almineligt dagtilbud evaluerer børnenes muligheder for 'risikofyldt leg', samt hvorledes personalet evaluerer og håndterer 'risikofyldt leg'. På baggrund af tidligere studier karakteriserer forskeren risikofyldt leg som leg, der kan lede til fysiske skader, og som leg i højde og i fart, tumlelege, leg med brug af farligt værktøj eller det at nærme sig farer i omgivelserne og at fare vild.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Dataindsamlingen bygger på interviews med syv pædagoger og pædagogmedhjælpere fra to dagtilbud, henholdsvis et almindeligt og et dagtilbud med naturprofil i en norsk kommune.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at de deltagende pædagoger og medhjælpere giver lov til og støtter den risikofyldte leg. Børnene i begge dagtilbud har, ifølge de interviewede, adskillige muligheder for risikofyldt leg, hvor børnene tilbydes et rigt og varieret legemiljø. Muligheder i legemiljøet vægtes derfor højt. Der er fx store træer, varierende former for terræn, steder at lege skjul, steder at hoppe, hytter at klatre på og rutsjebaner, der alt sammen ses som vigtige for børns risikofyldte leg. De interviewede oplever sjældent, at børnene kommer ud for skader, omvendt har de den holdning, at risikofyldt leg er positivt for børnenes udvikling: Den forbedrer børnenes samlede udvikling og læring og bryder med hverdagens kedsommelighed ved at bidrage med spændende og sjove lege i hverdagen. Studiet viser endvidere, at den risikofyldte leg i dagtilbuddene håndteres gennem uskrevne regler og tavs viden om, hvad der er og ikke er tilladt i dagtilbuddet. Der er derfor ingen fælles regler for de ansatte og børnene. I forhold til, hvorledes

risikofyldt leg vurderes, fortæller pædagogerne og pædagogmedhjælperne, at hver risikofyldt legesituation vurderes individuelt i forhold til børnenes kompetencer og risikobeherskelse.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, kvalitativt studie, etnografisk studie, børnehave, pædagog, pædagogmedhjælper, leg, udendørsaktivitet, evaluering

*P 2806490

*B Sjödin, F. (2012). Noise in the preschool. Health and preventive measures. Umeå universitet: Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Yrkes- och miljömedicin.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Det overordnede formål med denne afhandling er at undersøge lyd miljøet i svenske dagtilbud, samt hvilke trivsels- og sundhedsmæssige konsekvenser det har for ansatte i dagtilbud at blive udsat for støj i hverdagen. Derudover ønsker forskeren at undersøge, hvilke tiltag der kan igangsættes for at begrænse omfanget af støj ved at se på forskellige akustiske og organisatoriske tiltag.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie, case-kontrol-studie

Undersøgelsesdesignet:

Afhandlingen, som er baseret på et samarbejde med dagtilbud i Umeå kommune i Sverige, består af to delstudier. I første delstudie deltager 101 pædagoger, og i andet delstudie deltager 24 pædagoger. Det første delstudie omhandler målinger af støjniveau i legerum og spiserum. Påvirkningen af oplevelser samt sundhedseffekter af lyd miljøet er analyseret ved hjælp af en spørgeskemaundersøgelse samt prøver af stresshormonet kortisol hos de deltagende pædagoger. Desuden bliver der foretaget en audiometisk screening for at undersøge deltagernes hørelsesstatus. I delstudie to undersøger forskeren sammenhængen mellem larm og arbejdsmiljø, og hvordan dette påvirker stressniveauet hos medarbejderne.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at rigtig mange af pædagogerne rapporterede, at de efter en arbejdsdag er lydtrætte, samt at deres søvn bliver forstyrret af at arbejde i et miljø med højt støjniveau. Analyser af arbejdsbelastning blandt de ansatte viser, at de bruger megen energi på at arbejde i miljø med larm, hvilket giver udslag af stress og udbrændthed. Derudover viser studiet, at eksponeringsniveauet overfor støj er ret jævnt fordelt på de forskellige dagtilbud. Forskellene i eksponeringsniveau fordelt på ugedage var små, men forskellene mellem individer var store, det vil sige, at der var store forskelle i, hvor lydsensitivt personalet var. De deltagende pædagoger karakteriserer lyd miljøet som den mest besværende arbejdsmiljøfaktor. De mest fremtrædende kilder til støj er, ifølge studiet, børnestemmer og lyd fra aktiviteter. Oplevelsen af have et dårligt lyd miljø forringer forudsætningerne for det pædagogiske arbejde og øger frekvensen af sundhedsmæssige problemer. Akustiske foranstaltninger, såsom nye ventilationssystemer, nye borde, isolationsvægpaneler, legetøj, der ikke larmer, og færre børn på stuen, viste sig at have en langt større effekt på lyd miljøet sammenlignet med organisatoriske foranstaltninger, såsom at have et afslapningsrum, at give lyd- og stemmetræning til børn og voksne eller at montere en støjmåler i lokalerne.

Opdragsgiver:
AFA Försäkring

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Sverige, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, case-kontrol-studie, pædagog, vuggestue, børnehave, fysisk miljø, sundhed, effekt

*P 2807276

*B Skoog, M. (2012). Skriftspråkande i förskolklass och årskurs 1. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Med udgangspunkt i en undersøgelse af skriveaktiviteter i to svenske børnehaveklasser (på svensk: förskoleklass) er det formålet at undersøge indhold og form i undervisningen med henblik på at vurdere fire vigtige aspekter i børns læring i det første år af deres skolegang, som er følgende: 1) praksis i forhold til, at børnene skal knække skrivekoden, dvs. fokus på bogstaver og på, hvordan de kobles til forskellige lyde, grammatiske regler, konventioner og tekstmønstre, 2) praksis i forhold til at understøtte det meningsskabende i/gennem skrivningen, dvs. at inddrage børnenes erfaringer og indsigt i forhold til at give tekster mening og betydning, 3) praksis i forhold til at understøtte tekstanvendelse, dvs. at børnene er deltagere og medskabere af tekster med henblik på anvendelse og 4) praksis i forhold til at understøtte kritisk tekstforståelse, hvilket angår undervisningsform og -indhold, hvori børnene kritisk undersøger tekster, deres funktion og formål. Med udgangspunkt i disse fire kategorier for dataanalyse har studiet fokus på bredden og udvalget af skriveaktiviteter samt på, i hvilken udstrækning børnenes kreativitet er i centrum.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i to børnehaveklasser fra to svenske folkeskoler. De to skoler karakteriseres som typiske svenske folkeskoler i den forstand, at de ikke repræsenterer en særlig pædagogik eller ideologisk profil. Data er indsamlet gennem videoobservation, feltarbejde, formelle samt uformelle interviews og analyse af undervisningsmaterialer. Analysen af data er inspireret af Luke & Freebody (1997) "The Four Literacy Resources Model". Med analysen er der fokus på forskellige undervisningspraksisser knyttet til udvikling af skrivefærdigheder hos børn. Det antages, at en flerhed af gensidigt afhængige praksisser er nødvendig i forhold til at udvikle skrivefærdigheder hos børn. Data er analyseret i forhold til, om fire vigtige praksisser er eksisterende i de to børnehaveklasser.

Forskningsresultatet:

Undersøgelsen viser, at undervisningens praksis angående børnenes skriveaktiviteter er rettet mod at knække skrivekoden hos børnene. Øvelserne er ikke relateret til funktionel læsning og skrivning, og de tager ikke udgangspunkt i børnenes erfaringer og indsigt. Et andet resultat er, at leg ikke bliver brugt til at stimulere elevernes interesse i at læse og skrive. En såkaldt struktureret leg med ord er en tilbagevendende aktivitet, men der er få eksempler, hvor børnene lærer aktivt ved at indføre læsesymboler i deres

legeaktiviteter eller iværksætte situationer for leg, hvor børnene gives mulighed for aktivt at eksperimentere med bogstaver og tal på deres egen måde. Undersøgelsen konkluderer, at der i de to undersøgte børnehaveklasser udtrykkes en begrænset viden om børns udvikling af læse- og skrivefærdigheder.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:
Sverige, børnehaveklasse, kvalitativt studie, etnografisk studie, aktør, didaktik, læreproces, læsning, skrivning

*P 2805406

*B Solheim, E., Berg-Nielsen, T.S. & Wichstrøm, L. (2012). The Three Dimensions of the Student-Teacher Relationship Scale: CFA Validation in a Preschool Sample. *Journal of Psychoeducational Assessment* 30(3), 250-263.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge validiteten af spørgeskemaet The Student-Teacher Relationship Scale, der består af tre delskalaer. Skemaet bruges til at undersøge lærer-barn-relationer i dagtilbud og skoler for børn i alderen fire til ni år. Forskerne i denne undersøgelse benytter en faktoranalyse for at se, hvorvidt skemaet kan benyttes på børn helt ned i fireårsalderen, uden at det ændrer ved skemaets gyldighed. De ønsker endvidere at se på, hvorvidt der er kønsforskelle knyttet til brugen af skemaet, samt hvorvidt der er en diskriminant og sammenfaldende gyldighed i forhold til alle tre delskalaer i skemaet.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog 458 piger og 467 drenge på fire år og deres pædagoger i undersøgelsen. Disse var alle børn og ansatte fra forskellige dagtilbud i Trondheim. 86 % af pædagogerne var kvinder, mens 14 % var mænd. Gennemsnitsalderen var 38,2 år (med en aldersspredning fra 22 til 70 år). Børnenes familier fik tilsendt ét spørgeskema, the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), og pædagogerne fik tilsendt skemaet The Student-Teacher Relationship Scale (STRS). SDQ måler emotionelle symptomer, adfærdsproblemer, hyperaktivitet/uopmærksomhed og problemer med relationer til jævnaldrende.

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at en modificeret version af STRS (The Student-Teacher Relationship Scale) er en acceptabel version af skemaet til både piger og drenge, og der er kun meget svage indikatorer på varians i faktoranalysen. Forskerne konkluderer, at resultaterne bekræfter gyldigheden af STRS for børn i dagtilbudsalderen, men også, at der ikke kan findes opbakning til en to-faktormodel i studiet. Derfor anbefaler forskerne, at der arbejdes på at udvikle en mere konceptuel stabil og psykometrisk solid tre-faktormodel, der bedre kan identificere børn i dagtilbudsalderen med andre typer af problemer end dem, der er relateret til konflikter.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, børn, pædagog, børnehave, interpersonel relation, evaluering, screeningsinstrument

*P 2806493

*B Styf, M. (2012). Pedagogisk ledning för en pedagogisk verksamhet? - Om den kommunala förskolans ledningsstruktur. Ph.d.-afhandling. Umeå universitet.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med afhandlingen er at undersøge ledelsesstrukturer i det offentlige dagtilbud i Sverige. Forskeren ønsker at give et overblik over ledelsesstrukturer forud for kommunale og statslige reguleringer for at belyse, hvordan forvaltningsstrukturer blev dannet, før disse reguleringer var aktuelle. Formålet med dette er at give en forklaring på, hvordan og hvorfor ledelsesstrukturen i svenske dagtilbud er blevet sådan, som den er i dag, og forskeren stiller spørgsmålet, hvorvidt det er formålet at muliggøre pædagogisk ledelse for pædagogiske aktiviteter, eller om det er andre faktorer, der har præget udviklingen.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Et spørgeskema blev sendt ud til 290 svenske kommuner, hvor personale ansat til at administrere dagtilbud blev inviteret til at deltage i undersøgelsen. 180 kommuner responderede, hvilket giver en svarprocent på 62. Kommunerne fik spørgsmål angående deres konkrete opgaver, arbejdsfordeling, geografisk og organisatorisk tilknytning til dagtilbuddene osv. Derudover blev der spurgt ind til personalia såsom alder, køn og uddannelsesbaggrund. Forskeren har benyttet statistikprogrammet SPSS til at analysere datamaterialet.

Forskningsresultatet:

Resultaterne af studiet viser, at ledelsesstrukturen varierer fra kommune til kommune. Til trods for den store variation i ledelsesniveauer, formelle titler, og hvilke positioner og funktioner de ansatte har, er der dog konsistens med hensyn til, hvilken titel den formelle leder af de enkelte dagtilbud har. Kommunerne anvender i høj grad en ledelsesstruktur med en ledelse, der har ansvar for både dagtilbud og skole. Studiet viser desuden, at kommunerne ikke anser det som deres hovedformål at skabe en ensartet struktur for ledelsen af dagtilbud, men snarere en ledelsesstruktur for pædagogiske tilbud fra dagtilbud til grundskole. Forskeren konkluderer, at den svenske skolelov fra 2010 er et skridt i retning mod at skelne dagtilbudsledelse fra ledelse i grundskolen, således at man får en leder for dagtilbud og en leder for skolen. På denne måde skabes der en struktur, der er særlig for de pædagogiske aktiviteter i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Sverige, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, vuggestue, børnehave, leder, kommunalt ansat, ledelse, organisation, historie, policy

*P 2805423

*B Størksen, I., Thorsen, A.A., Øverland, K. & Brown, S.R. (2012). Experiences of Daycare Children of Divorce. *Early Child Development and Care* 182(7), 807-825.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge femårige norske børns reaktioner, oplevelser og følelser knyttet til forældrenes skilsmisse, både i hjemmet og i dagtilbuddet.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

Studiets dataindsamling og -analyse bygger på en alternativ metode, der kaldes Q-metodologi. 17 børn, hvis forældre er blevet skilt, og 20 børn, der ikke har oplevet skilsmisse, fra i alt ti forskellige dagtilbud udgør udvalget. De deltagende børn var alle fem år eller næsten fem år gamle. Data indsamles gennem samtaler med disse børn. Udgangspunktet for samtalerne er Q-metodologi, som blandt andet gør brug af visuelle kort/billeder. Dataindsamlingsfaserne består bl.a. i at identificere de følelser, der kan opstå i forbindelse med en skilsmisse. I samtalerne skal hvert barn forholde sig til spørgsmål såsom: "Hvis vi forestiller os, at det her er dig, hvordan har du det så indeni?" eller "Hvilke følelser tror du, at du ville have i den her situation?". Data er analyseret ved hjælp af faktoranalyse.

Undersøgelsesdesignet:

kvalitativt studie, viewsstudie

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at børn, der oplever forældrenes skilsmisse, er mere kede af det, vrede og føler sig mere ensomme end børn, der ikke har oplevet en skilsmisse. Børnene giver ikke udtryk for disse følelser og reaktioner gennem deres adfærd hverken overfor forældrene eller i dagtilbuddet. Derfor er der en risiko for, at det pædagogiske personale overser børn, hvis forældre har været igennem eller gennemgår skilsmisse. Derudover viser studiet, at børn, der har oplevet skilsmisse, men som trives, blandt andet angiver, at de har mange venner i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, viewsstudie, børnehave, barn, forældre, pædagog, trivsel, venskab

*P 2805179

*B Svinth, L. (2012). Children's collaborative encounters in pre-school. *Early Child Development and Care* 2012, 1-16.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge børns forskellige samarbejdsformer i dagtilbud. Dernæst er det formålet at undersøge, hvordan de institutionelle krav påvirker børns samarbejde fra et læringsperspektiv. Opmærksomheden er særligt rettet mod udsatte børn, der er i perifere positioner.

Kontekst:

Danmark

Den anvendte forskningsmetode:

Der er tale om et dansk kvalitativt, etnografisk studie, der gennem 11 måneder har observeret mellem tre og 14 børn i alderen tre til fem år i forbindelse med forskellige pædagogiske aktiviteter. Data er indsamlet ved hjælp af håndholdt kamera ved 24 forskellige lejligheder i to dagtilbud. Begge dagtilbud er placeret i områder med stor andel af børn med svag socioøkonomisk baggrund.

Undersøgelsesdesignet:

kvalitativt studie, etnografisk studie, længdesnitsstudie

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at når kommunikationen mellem det pædagogiske personale og barnet fx er begrænset til instruktioner, er det svært at opretholde et symmetrisk og kollaborativt læringsmiljø. Ifølge studiet er det nødvendigt at udfordre det underliggende syn på læring. Den pædagogiske praksis synes at være drevet af uklar forståelse af læring, hvor fokus i den pædagogiske praksis er på dokumentation, resultater og voksenstyrede aktiviteter, hvorimod børnenes perspektiv og samarbejde tilsyneladende er skubbet i baggrunden. Studiet finder to hovedmønstre i børns samarbejde. Det første mønster angår, når børnenes interesser og engagement inden for en pædagogisk aktivitet spontant fører til et kollaborativt møde. Det andet mønster angår, når det pædagogiske personale mister kontrollen over en pædagogisk aktivitet og således åbner op for børnenes kollaborative møde. Kollaborative møder opstår af engagement, men det kollaborative møde i sig selv kan også føre til øget engagement. En undtagelse i dette mønster viser sig, når det pædagogiske personale begrænser mødet. Det ses yderligere, at børnenes forventninger og kompetencer ikke er værdsatte som læringsressourcer, og eftersom det pædagogiske personale ikke tager initiativ til kollaboration, er det særligt udsatte børn, der gør sig få erfaringer med samarbejde/kollaboration.

Opdragsgiver:

Egmont Fonden, Danmark

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Danmark, kvalitativt studie, etnografisk studie, samarbejde, længdesnitsstudie, børnehave, interaktion, social udsathed, interpersonel relation, læreproces

*P 2806422

*B Thelander, M. (2012). Om fostran i förskoleklass. Ph.d.-afhandling. Malmö högskola, Fakulteten för lärande och samhälle.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at undersøge og analysere, hvordan opdragelse og opdragelsesopgaver bliver beskrevet i centralt, regionalt og lokalt producerede tekster relateret til en svensk børnehaveklasse (på svensk: förskoleklass) i et multikulturelt urbant område i Sverige. Forskeren stiller følgende spørgsmål: 1) Hvem er 'opdrageren', hvem bliver beskrevet som den, der udfører opdragelsesopgaven? 2) Hvordan beskrives det, at opdragelsesopgaven skal udføres, hvilke teknikker skal anvendes? og 3) Hvilket formål har opdragelsesopgaven, hvordan beskrives det ønskede resultat af opdragelsesarbejdet? Derudover bliver forholdet mellem teksternes respektive niveauer undersøgt i studiet.

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie, dokumentstudie

Undersøgelsesdesignet:

Forskeren foretager en dokumentanalyse af en række centrale, regionale og lokale dokumenter knyttet til den svenske børnehaveklasse (förskoleklass). Derudover følger hun en bestemt børnehaveklasse i Malmö i fem måneder, fra august 2003 til januar 2004, to til fem dage om ugen. I denne periode foretager forskeren deltagende observationer, hvor feltnotater og videoptagelser bliver indsamlet - i alt 15 timers video og 110 skrevne sider feltnotater. Forskeren interviewer pædagoger og lederen i den aktuelle børnehaveklasse/på skolen, og i alt indsamles 15 timers formelle interviews optaget på diktafon. Materialet er analyseret med udgangspunkt i en historisk pragmatisk tilgang, inspireret af Skinner og Foucault.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at både forældre og børnehaveklasse (förskoleklass) bliver anset som børns fremmeste opdragere i den pædagogiske læreplan. Opdragelsesopgaven er tilsyneladende fordelt mellem hjem og børnehaveklasse med forskellige opgaver, der skal "løses". Fx anses barnets adfærd som hjemmets opgave, og har barnet uønsket adfærd i dagtilbuddet, kan der sættes spørgsmålstejn ved, hvorvidt opgaven bliver håndteret tilfredsstillende. Børnehaveklassens opdragelsesopgave omhandler i højere grad værdier og normer. Desuden viser studiet, at også forældre bliver opdraget eller disciplineret i relationen mellem børnehaveklasse og hjem. Eksempler på dette kan være, at forældre bliver fortalt, hvad de skal sende med børnene i børnehaveklasse, og hvad de ikke må sende med (fx legetøj, penge eller slik). Forskeren finder også, at en stor del af opdragelsesopgaven i børnehaveklassen finder sted i faget 'livskundskab', et emne, der i de lokale dokumenter i høj grad bliver lagt vægt på, og som ses som et fag.

Opdragsgiver:

Forskeruddannelsen i pædagogik ved Malmö högskola har finansieret afhandlingen

Forskningens vurderede evidensvægt:

high

*E Indeksering:

Sverige, kvalitativt studie, etnografisk studie, dokumentstudie, børnehave, pædagog, leder, opdragelse, etnicitet, forældresamarbejde

*P 2807904

*B Tveit, A.D. & Cameron, D.L. (2012). Udfordringer når foresatte skal medvirke på tjenestetilbudet til eget barn. *Nordic Studies in Education* 32, 321-332.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge de udfordringer, som forældre kan møde, når de skal deltage i tværfaglige læreplansteams, som skal støtte børn med funktionsnedsættelser. Artiklens overordnede tema er forældres medindflydelse.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiet omfatter to cases, som er udvalgt fra et større projekt. Det overordnede projekt omfatter seks cases med seks børn i centrum, som tilhørte seks norske dagtilbud og tværfaglige læreplanteams. Den første af de to cases, som udgør datamaterialet i denne undersøgelse, har en dreng på fem år i centrum. Drengen har psykiske funktionsnedsættelser, men har gået i dagtilbud på fuld tid, siden han var to år gammel. Der blev gennemført semistrukturerede interviews med drengens mor og far, en pædagog, en støttepædagog og koordinatoren for drengens læreplan. Den anden case har en fireårig dreng i centrum. Han har multiple funktionsnedsættelser og går i både almindeligt dagtilbud og specialtilbud. I denne case blev drengens mor, en støttepædagog, en ansat i drengens dagtilbud og koordinatoren for drengens læreplan interviewet. Forud for interviewene blev et møde i de to læreplansteams observeret. Interviewene blev optaget på bånd og senere transskriberet. Analysestrategien baserer sig på gruppering af data, hvor tekstsekvenser blev udtrukket ved hjælp af programmet NVivo 8.

Forskningsresultatet:

Resultaterne viser, at kravet om, at forældre må forberede sig til teammøder, er en udfordring, og at medindflydelse handler om mere end at få mulighed for at påvirke barnets tilbud om støtte. Medindflydelse kræver en særlig indsats fra forældrene. For at forældre kan blive en ligeværdig partner i teammøder, er det nødvendigt, at de bidrager til at sætte dagsordenen, gør sig bekendt med papirerne i sagen, er til stede ved møder og deltager i diskussionerne, vurderer forfatterne. Forældre bruger deres fritid til at forberede sig til teammøder. Samtidig har mange forældre et fuldtidsjob og ansvar for at opdrage et barn, som er funktionshæmmet. Studiet viser imidlertid, at disse udfordringer er delvist usynlige, når det gælder teammøder, og at forældrene derfor står alene med problemer i den forbindelse. Desuden illustrerer undersøgelsen, hvordan behovet for respekt og magtneutralitet i forholdet mellem forældre og professionelle bliver udfordret, idet de professionelle i de to cases ikke opfylder deres professionelle ansvar. Dette kommer til udtryk, ved at de professionelle udviser modstand overfor at

påtage sig bestemte arbejdsopgaver i læreplansteamet, eller ved at de professionelle er illoyale eller ikke formår at udvise respektfuld opførsel overfor forældrene. Forfatterne peger således på, at idealerne for et ligeværdigt og magtneutralt forhold mellem forældre og professionelle kan være svære at leve op til, og at der er behov for systematisk at diskutere problemstillinger, som dukker op, når forældre og professionelle skal realisere forældres medindflydelse.

Opdragsgiver:

Norges forskningsråd

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Norge, børnehave, pædagog, forældre, kommunalt ansat, kvalitativt studie, casestudie, forældresamarbejde, fysisk handicap, interpersonel relation, medbestemmelse, psykisk handicap, udviklingshæmning, læreplan

*P 2807947

*B Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Experiences with full-time child care attendance on young children in Norway: Parents' and early childhood teachers' views. *International Research in Early Childhood Education* 3(1), 1-40.

Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Age for enrolling in full-time childcare: a qualitative study of parent and caregiver perspectives. *Early Child Development and Care* 182(12), 1673-1682.

Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Perspective of parents and caregivers on the influence of full-time day-care attendance on young children. *Early Child Development and Care* 182(2), 233-247.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge forældres og det pædagogiske personales syn på fordele og ulemper ved fuldtidspasning af etårige børn i norske dagtilbud. Studiet undersøger, hvilken alder forældre og personale anser som optimal alder for pasning i dagtilbud. Derudover undersøges forældres og personalets oplevelser af småbørns pasning i dagtilbud, herunder navnlig oplevelser knyttet til graden af børns træthed ved pasning i dagtilbud. Derforuden undersøger studiet, i hvilket omfang forældre og det pædagogiske personale deler fælles forventninger og opererer med fælles udviklingsmål for barnets tidlige udvikling.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:
kvalitativt studie, holdningsstudie

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog 35 norske dagtilbud i studiet. Datamaterialet består af kvalitative semi-strukturerede, åbne interviews, som blev udført med 35 personalemedlemmer og 41 forældre fra de inkluderede dagtilbud. Interviewene blev optaget på bånd og senere transskriberet. Herefter blev materialet analyseret ud fra elementer fra en grounded theory-tilgang.

Forskningsresultatet:

Forfatterne konkluderer, at der er enighed blandt forældre og det pædagogiske personale om, at der er fordele ved dagtilbud. Dog viser studiet, at forældre har en tendens til at overvurdere fordelene ved dagtilbud for de yngste børns læring og socialisering. Ydermere viser studiet, at både forældre og personale har svært ved at svare på, hvad den ideelle alder for pasning i dagtilbud er, da der kan være individuelle forskelle mellem børnene. Overordnet set synes forældre og personale at finde 12-18 måneder som en passende alder for dagtilbudspasning. Derudover finder studiet, at både forældre og personale er bekymrede for det antal timer, børnene tilbringer i dagtilbud.

Ifølge forældre og personale er det tydeligt, at de fleste af børnene er trætte efter en dag i dagtilbud. Børnene er kræsne, klynker, er mindre tålmodige og klamrer sig til deres forældre. Ifølge forældrene er det svært for barnet at forholde sig til så mange andre børn hele dagen, og aktivitetsniveauet i dagtilbuddet er for højt. På den anden side sætter mange forældre pris på disse aktiviteter, da de er med til, at børnene får mange spændende oplevelser i dagtilbuddet, og at de ikke føler et pres til selv at igangsætte forskellige aktiviteter derhjemme. Studiet viser endvidere, at det pædagogiske personale har en høj grad af indføling overfor børnenes individuelle behov. Studiet viser med andre ord, at pædagogerne udmærket ved, hvilket barn i børnegruppen der har brug for hvile, og hvordan det enkelte barn kan få den nødvendige støtte til afslapning.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, vuggestue, forældre, pædagog, pædagogmedhjælper, kvalitativt studie, etnografisk studie, interpersonel relation, trivsel, tid

*P 2807907

*B Vallberg-Roth, A. (2012). Different forms of assessment and documentation in Swedish preschools. *Nordisk Barnehageforskning* 5(23), 1-8.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at beskrive samt diskutere de svenske dagtilbuds vurderings- og dokumentationspraksisser set fra et didaktisk perspektiv. Dette gøres på baggrund af spørgsmålet: Hvilke former for dokumentation- og vurderingspraksisser findes i dagtilbud?

Kontekst:

Sverige

Den anvendte forskningsmetode:

Dataindsamlingen består primært af resultater fra tidligere og nuværende undersøgelser i forbindelse med systematisk dokumentation og vurdering i svenske dagtilbud. Nærværende studie udarbejder således en syntese baseret på disse resultater. Dernæst udgøres data af interviews, der indgår i studiets konkluderende afsnit. Der er foretaget dokument- og tekstanalyser.

Undersøgelsesdesignet:

kvalitativt studie, dokumentstudie, viewsstudie

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at der findes flere typer af dokumentation i dagtilbud. Det vil sige, at pædagogerne synes at skifte mellem forskellige måder at dokumentere og vurdere på. Der anvendes både summative og formative vurderinger samt anden form for dokumentation. Forskeren finder eksempler på alt fra pædagogisk dokumentation og porteføljer til individuelle udviklingsplaner, evidensrelaterede og standardiserede dokumenter såsom TRAS (Tidlig Registrering Af Sprogudvikling) og programmer for social og følelsesmæssig udvikling såsom SET (Social and Emotional Training), START og Second Step. Elektronisk dokumentation blev også fundet. Studiet nævner i forlængelse heraf et nyt koncept for dokumentation og vurderingspraksis, nemlig begrebet transformativ vurdering. I studiet beskrives transformativ vurdering som en ny dokumentations- og vurderingspraksis, der indeholder elementer fra både summative og formative vurderinger. Transformativ vurdering er, ifølge studiet, rettet mod at omforme de forskellige vurderinger og at lade dem spille sammen. Herved kan de indbyrdes forbundne og komplekse dokumentationstilgange rummes/sammensmeltes i én vurderingsform. Derudover finder studiet, at dokumentation i dagtilbuddet giver pædagogerne mulighed for at følge børns udvikling over tid, hvor det er udviklingen af det enkelte barns evner og færdigheder, der er i fokus. Dette giver ligeledes børnene mulighed for at følge egen udvikling og opleve en stolthed over egen fremgang. Dokumentationen har tillige den fordel, at den kan bruges til at give den rette støtte til børn, der har behov for særlig støtte, eller tidligt at udpege børn, der oplever særlige udfordringer.

Opdragsgiver:

Centrum för professionsstudier, Malmö högskola

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Sverige, kvalitativt studie, dokumentstudie, viewsstudie, dokumentation, evaluering, børnehave, vuggestue, pædagog

*P 2805400

*B Van Laere, K., Peeters, J. & Vandenbroeck, M. (2012). The Education and Care Divide: the role of the early childhood workforce in 15 European countries. *European Journal of Education* 47(4), 527-541.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med studiet er at undersøge, hvilken rolle assistenter og medhjælpere i dagtilbud har i 15 forskellige europæiske lande, samt at relatere deres rolle til den aktuelle debat om kvalitet i dagtilbud. Studiet giver et overblik over profilerne for assistenter og medhjælpere i dagtilbud i de 15 deltagende lande.

Kontekst:

Danmark, Sverige, OECD-land

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, tværsnitstudie, komparativ analyse

Undersøgelsesdesignet:

I alt deltog 20 lokale eksperter fra de 15 deltagende lande som informanter i studiet. Disse lokale eksperter bidrog med data og informationer om officielle kompetencekrav for assistenter og medhjælpere samt andre offentlige regulativer relevante for projektet.

Forskningsresultatet:

Resultaterne af studiet viser, at i 13 ud af de 15 deltagende lande er assistenternes/medhjælpernes primære opgave at støtte pædagogerne i deres arbejde. Der er store variationer i, hvor stor en del af dagtilbudspersonalet assistenterne og medhjælperne udgør. Generelt set er deres ansvarsopgaver ikke underlagt politiske dokumenter eller offentlige regulativer, modsat pædagogernes opgaver og ansvarsområder. Sverige er ét af fem lande, der stiller særlige krav til kompetencer ved ansættelser af medhjælpere. I de to skandinaviske lande (Danmark og Sverige) har pædagogerne en socialpædagogisk rolle, der varetager både lærings- og omsorgsdimensioner. Studiet konkluderer, at danske og svenske medhjælpere dermed har en socialpædagogisk rolle, ved at de arbejder sammen med og under supervision af henholdsvis danske og svenske pædagoger. I Danmark, Sverige og Slovenien er medhjælpere tilknyttet fagforeninger og har egne arbejdsaftaler, dette modsat medhjælpere i de andre deltagende lande. I Danmark og Sverige er medhjælpere organiseret under fagforeningen for sundhedspersonale.

Opdragsgiver:

Studiet er del af CoRe-studiet (Competence Requirements in Early Childhood Education and Care), der gennemføres på opdrag af Europa-Kommissionen, afdelingen for uddannelse og kultur.

Forskningens vurderede evidensvægt:

medium

*E Indeksering:

Danmark, Sverige, OECD-land, kvalitativt studie, tværsnitsstudie, komparativ analyse, vuggestue, børnehave, pædagogmedhjælper, arbejdsmarked, professionalisering, kompetence

*P 2805408

*B Vangsnes, V., Økland, N.T.G. & Krumsvik, R. (2012) Computer games in pre-school settings: Didactical challenges when commercial educational computer games are implemented in kindergartens. *Computers & Education* 58, 1138-1148.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiets formål er at undersøge pædagogers deltagelse i situationer, hvor computerspil bliver anvendt af femårige børn. Studiet fokuserer på de didaktiske udfordringer, pædagogerne møder, når kommercielle computerspil med et pædagogisk formål implementeres i dagtilbuddet.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, casestudie

Undersøgelsesdesignet:

I studiet deltager otte pædagoger og de femårige børn, de arbejder med. Dataindsamlingen består af semistrukturerede interviews, 15 timers videoobservationer samt en dokumentanalyse af statslige dokumenter som generel læreplan for dagtilbud og dokumenter omhandlende kvalitet og IKT (information, kommunikation og teknologi) i dagtilbud. Disse blev brugt som baggrundsmateriale for interviews og observationer.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at pædagogerne anser computerspil som en del af børnenes "fri leg", og at pædagogerne i høj grad ikke er til stede, når børnene spiller computerspil. Pædagogerne involverer sig som deltagere i spillet i 10,7 % af de observerede situationer, og i de tilfælde, hvor de deltager, oplever pædagogerne, at det er svært at fastholde dialogen, som de anser som et centralt element i det at udforske og lære. Gennem analysen finder forskerne, at der er to dramaturgiske forhold på spil: 1) den indbyggede interaktive dramaturgi i spillet, materialiseret i selve spillesituationen, og 2) den dialogiske dramaturgi, som pædagogen forsøger at skabe i den didaktiske situation. Dette tyder på, at der er en didaktisk dissonans mellem det læringsrum, som spillet forsøger at skabe, og det læringsrum, som pædagogen forsøger at skabe og styre. Dette kommer til syne, ved at pædagogerne hele tiden forsøger at få børnene til at fortælle og forklare, hvad det er, de laver i spillet, mens de børn, der spiller, er fordybet i spillet og ikke er modtagelige for den kommunikation, som pædagogerne ønsker at skabe. Det stærkeste interaktive bånd er mellem spilleren og spillet, ikke mellem spilleren og pædagogen. Forskerne pointerer, at der kan være mange årsager til, at børn, der spiller, ikke er modtagelige for "forstyrrelser" udefra, for eksempel kan det være, at de opgaver, de skal løse i spillet, kræver, at de er i dyb koncentration. Desuden viser resultaterne, at pædagogerne ser på pædagogiske computerspil som et redskab til læring og til at forstå sociale spilleregler i tillæg til, at det giver teknisk indsigt og tekniske færdigheder.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, casestudie, børnehave, barn, pædagog, digitale værktøjer, professionalisering, indendørsaktivitet, læreproces, kommunikation, interaktion

*P 2807908

*B Vatne, B. (2012). Innhald i barnehagen i lys av politisk fokus på barnehagefeltet. Nordisk Barnehageforskning 5(20), 1-13.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med dette studie er at rette fokus mod pædagogiske aktiviteter i norske dagtilbud og at diskutere disse i lys af det øgede politiske fokus på feltet. Forskeren ønsker at undersøge, hvilke pædagogiske aktiviteter pædagoger og medhjælpere lægger vægt på i deres daglige arbejde med børnene. Følgende forskningsspørgsmål bliver stillet: 1) Har politisk fokus på dagtilbudsområdet konsekvenser for det daglige arbejde med børnene i dagtilbuddet? 2) Bliver indholdet i dagtilbuddet mere lig indholdet i skolen? 3) Hvad betyder professionspraksis for indholdet i dagtilbuddet? Med professionspraksis menes dagtilbudspersonalets pædagogiske praksis i hverdagen.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvantitativt studie, tværsnitstudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiets datamateriale består af et spørgeskema sendt til et tilfældigt udvalg af 1000 norske dagtilbud i foråret 2009. Spørgeskemaet blev sendt til lederne af dagtilbuddene, der videreformidlede skemaet til pædagoger og pædagogmedhjælpere. 1192 pædagoger og 1357 pædagogmedhjælpere besvarede spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 59. Spørgsmålene i spørgeskemaet drejer sig om to forhold, for det første, hvorvidt og hvordan personalet har lagt mærke til det øgede fokus på læringsaspektet i dagtilbuddet, og for det andet, hvilket indhold i dagtilbuddet hhv. pædagoger og pædagogmedhjælpere lægger vægt på i deres daglige arbejde.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at 70 % af pædagogerne og 56 % af pædagogmedhjælperne mener, at det øgede politiske fokus på dagtilbudsfeltet kan ses som en konsekvens af den reviderede læreplan på området. Både pædagoger og pædagogmedhjælpere siger, at de i høj grad lægger vægt på omsorg i deres daglige arbejde, men også leg bliver fremhævet som en aktivitet, der lægges særlig vægt på. Derudover viser studiet, at der i samme grad bliver lagt vægt på omsorg og leg, uafhængigt af hvor mange års erfaring personalet har. Dette er anderledes, når der tales om børns læring. Her viser studiet nemlig, at jo længere erfaring pædagogerne og pædagogmedhjælperne har, jo mere fokus har de på børns læring. 49 % af pædagogmedhjælperne og 50 % af pædagogerne, som har mindre end fire års erfaring, lægger ikke i særlig høj grad vægt på læring. Dette forhold udvikler sig gradvist, og efter 18 års erfaring viser det sig, at 63 % af pædagogmedhjælperne og 62 % af pædagogerne i høj grad lægger vægt på læring.

Opdragsgiver:

Studiet er del af et større forskningsprojekt, MAFAL (Meistring av førskulelærarrolla i eit arbeidsfelt med lekmannspreg), der er finansieret af Norges forskningsråd.

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:

Norge, kvantitativt studie, tværsnitsstudie, børnehave, vuggestue, pædagog, pædagogmedhjælper, læreplan, hverdagsliv, policy

*P 2807838

*B Øverland, K., Størksen, I., Bru, E. & Thorsen, A.A. (2012). Daycare Staff Emotions and Coping Related to Children of Divorce: A Q Methodological Study. *Scandinavian Journal of Educational Research* 2012, 1-23.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Studiet har til formål at undersøge, hvordan ansatte i dagtilbud oplever at arbejde med børn, hvis forældre er blevet skilt. Studiet undersøger således oplevelsen af skilsmisse set fra de dagtilbudsansattes perspektiv. Hvilke følelsesmæssige erfaringer har de ansatte gjort, og hvorledes håndterer de ansatte skilsmisseramte børn og forældre i dagtilbuddet?

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, kvantitativt studie, viewsstudie, tværsnitsstudie

Undersøgelsesdesignet:

Studiets dataindsamling og -analyse bygger på Q-metodologi. Dataindsamlingsfaserne består bl.a. af en spørgeskemaundersøgelse udformet på basis af skriftlige semi-strukturerede åbne spørgsmål angående fx medarbejdernes oplevelser knyttet til forældres skilsmisse. Spørgeskemaet er sendt ud til 64 dagtilbudsansatte i fire forskellige kommuner. Derudover udgøres dataindsamlingen af dybdegående interviews og fokusgrupeinterviews. Disse er gennemført i syv dagtilbud. Data er analyseret ved hjælp af korrelations- og faktoranalyse.

Forskningsresultatet:

Studiet viser, at der er medarbejdere i dagtilbuddet, som føler sig hhv. 'sikre' eller 'usikre' i håndteringen af skilsmisse hos børn i dagtilbud. Fælles for begge medarbejderoplevelser er, at ingen af dem har fået uddannelse i håndteringen af skilsmisseramte børn. De 'usikre' medarbejdere oplever, at de let bliver for følelsesmæssigt involverede og oplever, at det er svært at vide, hvorledes familier midt i en skilsmisse skal håndteres. De 'sikre' medarbejdere er højere uddannet, og studiet viser, at der eksempelvis er flere pædagoger repræsenteret inden for denne gruppe. Endvidere viser studiet, at der er slående forskelle i synet på skilsmisse: De 'sikre' medarbejdere oplever, at der i dagtilbuddet findes faste rutiner og værktøjer, som opleves som en hjælp i det daglige arbejde med forældre, der gennemgår skilsmisse. I modsætning hertil vurderer de 'usikre' medarbejdere, at rutinerne ikke er en stor hjælp, ligesom de oplever, at der ikke er tilstrækkelige værktøjer tilgængelige. De 'sikre' medarbejdere finder desuden støtte i rammeplanen for dagtilbud, hvorimod 'usikre' medarbejdere har brug for vejledning og uddannelse til at håndtere skilsmisse, viser studiet.

Opdragsgiver:

uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
high

*E Indeksering:

Norge, kvalitativt studie, kvantitativt studie, viewsstudie, tværsnitsstudie, interpersonel relation, forældresamarbejde, børnehave, vuggestue, forældre, pædagog, barn

*P 2807911

*B Åmot, I. (2012). Etikk i praksis. Barn med samspillsvansker og medvirkning i barnehagen. Nordisk Barnehageforskning 5(18), 1-11.

*A Abstract:

Undersøgelsens formål:

Formålet med undersøgelsen er at belyse de valg og dilemmaer, som ansatte i dagtilbud møder i deres daglige pædagogiske praksis med børn med interaktionsvanskeligheder.

Kontekst:

Norge

Den anvendte forskningsmetode:

kvalitativt studie, etnografisk studie

Undersøgelsesdesignet:

Det empiriske materiale i undersøgelsen er indhentet fra tre forskellige kommunale dagtilbud i Norge. Dataindsamlingsperioden var otte måneder i 2008-2009. To af de tre dagtilbud tilhører en bykommune med knap 200.000 indbyggere, og det tredje tilhører en landkommune, hvor der er mindre end 20.000 indbyggere. Dataindsamlingen består af otte børn, som ansatte og forældre var enige om, var børn med interaktionsvanskeligheder: to piger og seks drenge i alderen fra tre år og fire måneder til seks år og 11 måneder. De udvalgte børn kommunikerede hver især på forskellige måder, men alle havde problemer med at forstå og tilpasse sig andres kommunikation. En individuel læreplan var udarbejdet for hvert af børnene. Data består af jævnlige observationer af hverdagslige aktiviteter, hvor mindst ét af børnene deltager. Desuden har forskeren skrevet feltnotater og interviewet dagtilbudspersonalet i tilsammen syv fokusgruppeinterviews. Tema i interviewene tog udgangspunkt i observationerne og havde til hensigt at give indblik i de ansattes refleksioner og oplevelser af de dilemmaer, de møder i det daglige arbejde. Analysen har fulgt principperne for deskriptiv fænomenologi.

Forskningsresultatet:

Studiets resultater viser, at det er vigtigt for børn med interaktionsvanskeligheder at få hjælp til at blive set og hørt. Personalet i dagtilbuddet oplever, at det nogle gange kan være vanskeligt at give børnene en synlig plads i fællesskabet, da personalets handlinger ofte sker i en lind strøm og præges af mange øjebliksvurderinger og hurtige beslutninger. De børn, der har vanskeligheder med at interagere, bliver ofte beskrevet som børn, der lever på kanten af fællesskabet. Det fremgår tydeligt af datamaterialet, at mange af de ansatte har problemer med at tage hensyn til det enkelte barns behov og samtidig tage højde for den kollektive barnegruppe. Mange af de børn, som har interaktionsvanskeligheder, bliver også ofte betegnet som urolige og ender let i konflikt med andre børn, og de ansatte i dagtilbuddet fremhæver, at de ofte oplever etiske dilemmaer i dagligdagen med disse børn. Studiet viser eksempelvis, at der i dagtilbuddet findes forskellige praksisser for, hvordan børn med interaktionsvanskeligheder bliver korrigeret ved u hensigtsmæssig adfærd, og hvordan børn uden

interaktionsvanskeligheder korrigeres. Børnenes individuelle læreplaner bliver set som en måde, hvorpå man kan sikre og rette fokus mod det enkelte barns krav på deltagelse i dagtilbuddet.

Opdragsgiver:
uoplyst

Forskningens vurderede evidensvægt:
medium

*E Indeksering:
Norge, børnehave, børn, pædagoger, pædagogmedhjælper, kvalitativt studie, etnografisk studie, medbestemmelse, social kompetence, interaktion

8 Appendiks 3: Samlet oversigt over kortlagte undersøgelser

Referencer markeret med * er sekundære referencer.

Ahrenkiel, A., Frederiksen, J., Helms, S. & Krab, J (2012a). *Pædagogers deltagelse i efteruddannelse: Pædagogers interesser i og barrierer for deltagelse i efteruddannelse. Resultater fra en interviewundersøgelse og en survey*. University College Sjælland.

Ahrenkiel, A., Nielsen, B.S., Schmidt, C., Sommer, F. & Warring, N. (2012b). *Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed*. København: Frydenlund.

Alvestad, M. (2012). *Førskolelærere om læring i barnehagen – spor av læringskulturer*. I: T. Vist & M. Alvestad (Red.): *Læringskulturer i barnehagen: Flerfaglige forskningsperspektiver* (s. 67-89). Cappelen Damm Akademisk.

Åmot, I. (2012). Etikk i praksis: Barn med samspillsvansker og medvirkning i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(18), 1-11.

Änggård, E. (2012). Att skapa platser i naturmiljöer: Om hur vardagliga praktiker i en I Ur och Skur-förskola bidrar till att ge platser identitet. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(10), 1-16.

Ärlemalm-Hagsér, E. (2012) Lärande för hållbar utveckling i förskolan: Kunskapsinnehåll, delaktighet och aktörskap kommunicerat i text. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(2), 1-21.

Bae, B. (2012). Children and Teachers as Partners in Communication: Focus on Spacious and Narrow Interactional Patterns. *International Journal of Early Childhood*, 44(1), 53-69.

Berge, A. (2012). Barnehagens læringskulturer – underveis mot vekslende læringshorisonter. I: T. Vist & M. Alvestad (Red.): *Læringskulturer i barnehagen. Flerfaglige forskningsperspektiver* (s.44-66). Cappelen Damm Akademisk.

*Berge, A. (2012). "Læring er bare å ta trinn for trinn, det er et langt steg fra begynnelse til slutt": Noen førskolelæreres og grunnskolelæreres beskrivelser av læring og læringsprosesser i barnehage og skole". *Nordisk Barnehageforskning*, 5(9), 1-12.

Birkeland, Å. (2012). Barnehagens vegger som dannelsingsagenter – en komparativ analyse. I: E.E. Ødegaard (Red.): *Barnehagen som dannelsingsarena* (s. 157-180). Oslo: Fagbokforlaget.

Bjørngen, K. (2012). Fysisk lek i barnehagens uterom. 5-åringers erfaring med kroppslig fysisk lek i barnehagens uterom. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(2), 1-15.

Bjørnstad, E. & Samuelsson, I. P. (Red.). (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år? En forskningsoversikt*. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Boelskov, J. & Tveiterås, O. (2012). *Omfanget af religiøse aktiviteter i danske og norske børnehavers kulturformidling: rapport*. Kolding: University College Syddanmark.

Bratterud, Å., Sandseter, E.B.H. & Seland, M. (2012). *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen: barn, foreldre og ansattes perspektiver. Rapport 21/2012*. Skriftserien til Barnevernets utviklingssenter Midt-Norge. Barnevernets utviklingssenter. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.

Broström, S., Johansson, Sandberg, I. & Frøkjær, T. (2012). Preschool teachers' view on learning in preschool in Sweden and Denmark. *European Early Childhood Education Research Journal*, DOI:10.1080/1350293X.2012.746199.

Broström, S. (2012). Children´s participation in Research. *International Journal of Early Years Education*, 20(3), 1-14.

*Buus, A.M., Hamilton, S.D.P., Rasmussen, P., Thomsen, U.N. og Wiberg, M. (2011). *Når evidens møder den pædagogiske hverdag. Foreløbig arbejdsrapport september 2010*. Aalborg: Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

Buus, A-M., Grundahl, T.H., Hamilton, S.D.P., Rasmussen, P., Thomsen, U.N. & Wiberg, M. (2012). *Brug af evidensbaserede metoder i seks pædagogiske institutioner: Når evidens møder den pædagogiske hverdag. Rapport 3 - august 2012*. Aalborg Universitet, Institut for læring og filosofi.

*Buus, A.M., Grundahl, T.H., Hamilton, S.D.P., Rasmussen, P., Thomsen, U.N. & Wiberg, M. (2012). *En kortlægning af arbejdet med evidensbaserede metoder i daginstitutioner i tre kommuner: Når evidensmøder den pædagogiske hverdag. Rapport 2*. Aalborg Universitet, Institut for læring og filosofi.

Dahlbeck, J. (2012). *On Childhood and the Good Will: Thoughts on Ethics and Early Childhood Education*. Malmö Studies in Educational Sciences No. 65, Dissertation in the National Research School of Childhood, Learning and Didactics No. 2. Malmö: Faculty of Education and Society, Malmö University.

Drange, N. (2012). *Caring for Children in a Welfare State*. Ph.d.-afhandling. Universitetet i Stavanger.

*Drange, N. & Telle, K. (2010). *Introducing Free Preschool in Oslo: Effects on the School Performance of Children From Immigrant Families*. Discussion Papers No. 631, September 2010. Statistics Norway, Research Department

*Drange, N., Havnes, T. & Sandsør, A.M.J. (2012). *Kindergarten for all: long run effects of a universal intervention*. Oslo: Statistics Norway.

Drugli, M.B. & Undheim, A.M. (2012). Partnership between Parents and Caregivers of Young Children in Full-Time Daycare. *Child Care in Practice*, 18(1), 51-65.

*Drugli, M.B. & Undheim, A.M. (2012). Relationships between Young Children in Full-Time Day Care and Their Caregivers: A Qualitative Study of Parental and Caregiver Perspectives. *Early Child Development & Care*, 182(9), 1155-1165.

Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra: en etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö*. Ph.d.-afhandling. Örebro Universitet.

Eide, B.J., Os, E. & Samuelsson, I. P. (2012). Små barns medvirkning i samlingsstunder. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(4), 1-21.

Emilsson, A. & Samuelsson, I. P. (2012). Jakten på det kompetenta barnet. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(21), 1-16.

Erfjord, I., Hundeland, P.S. & Carlsen, M. (2012). Kindergarten teachers' accounts of their developing mathematical practice. *ZDM Mathematics Education*, 44, 653-664.

- Fristorp, A.E. (2012). *Design för lärande: barns meningsskapande i naturvetenskap*. Ph.d.-afhandling. Stockholm: Institutionen för pedagogik och didaktik, Stockholms universitet.
- Frödén, S. (2012). *I föränderliga och slutna rosa rum : en etnografisk studie av kön, ålder och andlighet i en svensk waldorfförskola*. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.
- Gitz-Johansen, T. (2012). Smuds i børnehaven: En undersøgelse af uønskede personlighedstræk i børnehavers vurderingsmaterialer. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 3, 74-84.
- Gjems, L., Jansen, T.T. & Tholin, K.R. (2012). Fagsamtaler i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(22), 1-12.
- Gotvassli, K.-Å., Haugset, A.S., Johansen, B., Sivertsen, H. & Nossun, G. (2012). *Kompetansebehov i barnehagen: en kartlegging av eiere, styrere og ansattes vurderinger i forhold til kompetanseheving*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.
- Granly, A. & Maagerø, E. (2012). Multimodal texts in kindergarten rooms. *Education Inquiry*, 3(3), 371-386.
- Greve, A. & Løndal, K. (2012). Læring for lek i barnehage og skolefritidsordning. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(19), 1-14.
- Grindheim, I.T. (2012). Puslespel som utgangspunkt for demokratisk dannanda praksisar i barnehagen? I: E.E. Ødegaard (Red.): *Barnehagen som dannelsesarena* (s. 200-220). Oslo: Fagbokforlaget.
- Gulløv, E. (2012). Den tidlige civilisering. En flertydig bestræbelse. I: L. Gilliam & E. Gulløv (Red). *Civiliserende institutioner: Om idealer og distinktioner i opdragelse* (s. 63-95). Aarhus Universitetsforlag.
- Hammer, A.S.E. (2012). Undervisning i barnehagen? I: E.E. Ødegaard (Red.): *Barnehagen som dannelsesarena* (s. 223-244). Oslo: Fagbokforlaget.
- Holmberg, Y. (2012). Musikstunder i förskolepraktik: Samband mellan musikens mening, aktivitet och aktivitetsformer. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(23), 1-14.
- *Holmberg, Y. (2012). Musikstunder: Sång, spel och rörelse. I: B. Riddersporre & J. Söderman (Red.): *Musikvetenskap för förskolan*. Stockholm: Natur & kultur.
- Hopperstad, M. H. & Semundseth, M. (2012). Førskolelæreres praksis og femåringers skrivning i formelle lærings situasjoner i en norsk barnehage. *Nordic Studies in Education*, 32, 297-310.
- Hviid, P. & Plotnikof, M. (2012). *Nye Muligheder for Samarbejde i Styling og Organisering af Dagtilbud? En forskningsberetning om mangestemmige resultater fra laboratorier*. Københavns Universitet og Copenhagen Business School.
- Jensen, A. S., Broström, S. & Hansen, O. H. (2012). *Undersøgelse af sprogpedagogik (early literacy) i børnehaven: Forskningsrapport*. København: Forskningsenheden Barn- dom, Læring og Didaktik. Aarhus Universitet.
- Jensen, N.R., Petersen, K.E. & Wind, A.K. (2012). *Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder*. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

- Jernes, M. & Engelsen, K.S. (2012). Stille kamp om makten: En studie av barns interaksjon i digital kontekst i barnehagen. *Nordic Studies in Education*, 32, 281-296.
- Johansson, E. (2012). Læringskulturer i spenningsfeltet mellom "vi og de andre". I: T. Vist & M. Alvestad (Red.): *Læringskulturer i barnehagen: flerfaglige forskningsperspektiver* (s. 261-288). Cappelen Damm Akademisk.
- Johansson, I. & Sandberg, A. (2012). Learning and Knowledge Development in Preschool Teacher Education and Practicum. *Early Child Development and Care*, 182(7), 907-920.
- Kirkhaug, B., Drugli, M.B., Mørch, W.-T. & Handegård, B.H. (2012). Teacher Report on Children's Problem Behavior on The Sutter-Eyberg Student Inventory-Revised (SESBI-R) in a Norwegian Sample of Preschool and School Children. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(2), 139-153.
- Klaar, S. & Öhman, J. (2012). Action with friction: a transactional approach to toddlers' physical meaning making of natural phenomena and processes in preschool. *European Early Childhood Education Research Journal*, 20(3), 439-454
- Kultti, A. (2012). *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande*. Ph.d.-afhandling. Göteborg Universitet.
- Larsen, A.K. & Slåtten, M.V. (2012). *Fra tre-nivå til to-nivå: omorganisering av kommunale barnehager: en undersøkelse om de tilsattes opplevelse av den nye organiseringsmodellen. Rapport 2012 nr. 10*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Larsen, M. S. Kampmann, J., Moser, T., Ploug, N. & Kousholt, D. (2012). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2010 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*. *Clearinghouse Forskningsserien 2012:10*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet.
- *Little, H., Sandseter, E.B.H. & Wyver, S. (2012). Early Childhood Teachers' Beliefs about Children's Risky Play in Australia and Norway. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 13(4), 300-316.
- Lekhal, R. (2012). Do type of childcare and age of entry predict behavior problems during early childhood? Results from a large Norwegian longitudinal study. *International Journal of Behavioral Development*, 36(3), 197-204.
- Lindgren, A.-L. (2012). Ethical Issues in Pedagogical Documentation: Representations of Children Through Digital Technology. *International Journal of Early Childhood*, 44, 327-340.
- Løvgren, M. & Gulbrandsen, L. (2012). How early and how long? *Nordisk Barnehageforskning*, 5(7), 1-9.
- Melberg, J. (2012). "Min historie" – det tospråklige barnets tekst som impuls i estetisk praksis i barnehagen. I: T. Vist & M. Alvestad (Red.): *Læringskulturer i barnehagen. Flerfaglige forskningsperspektiver* (s. 142-162). Cappelen Damm Akademisk.
- Moe, R. & Nordvik, G. (2012). Spor etter kjønnsdiskurser i barnehagepersonalets praksisfortellinger. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(6), 1-10.
- Moser, T. (2012). Barnehagens innerom som pedagogisk utviklingsprosjekt – konsekvenser av ny møblering og romorganisering for barns bevegelseslek og hvile. I: A. Krogstad, G.K.

- Hansen, K. Høyland & T. Moser (Red.): *Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø* (s. 129-146). Oslo: Fagbokforlaget.
- Moser, T. & Olsen, H.K. (2012). Barnehagens fysiske miljø i nyere faglitteratur. I: A. Krogstad, G.K. Hansen, K. Høyland & T. Moser (Red.): *Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø* (s. 287-304). Oslo: Fagbokforlaget.
- Moser, T. & Martinsen, M. (2012). De yngste barns barnehage. Kvalitetsaspekter i tilbudet for ett- og toåringer. I: F. Rønning, R. Diesen, H. Hoveid & I. Pareliussen (Red.): *FoU i praksis 2011* (s. 317-329). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Moss, P. (2012). Caring and Learning Together: exploring the relationship between parental leave and early childhood education and care. *European Journal of Education*, 47(4), 482-493.
- Nilsen, R. D. (2012a). Flexible Spaces - Flexible Subjects in 'Nature'. Transcending the 'Fenced' Childhood in Daycare Centres? I: J. Qvortrup & A.T. Kjørholt (Red.): *The Modern Child and the Flexible Labour Market. Early Childhood Education and Care* (s. 203-221). Palgrave Macmillan.
- Nilsen, T.D. (2012b). Barnehagen – kultur for læring om religioner og livssyn? I: T. Vist & M. Alvestad (Red.): *Læringskulturer i barnehagen. Flerfaglige forskningsperspektiver* (239-260). Cappelen Damm Akademisk.
- Nordahl, T., Kostøl, A., Sunnevåg, A-K., Knudsmoen, H., Johnsen, T. & Qvortrup, L. (2012). *Kvalitet i dagtilbudet – set med børneøjne: En kortlægning af pilotprojektet: LP-modellen i de kommunale dagtilbud*. 1. udg. Frederikshavn: Dafolo.
- *Nordahl, T. & Qvortrup, L. (2012). Kvalitet i dagtilbudet: Hva sier barna? *Paideia*, 7, 4-18.
- Nordtømme, S. (2012). Place, space and materiality for pedagogy in a kindergarten. *Education Inquiry*, 3(3), 317-333.
- Olausson, A. (2012). *Att göra sig gällande. Mångfald i förskolebarns kamratkulturer*. Ph.d.-afhandling. Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.
- Olwig, K.F. (2012). *Børns socialitet. Fortolkning og forhandling af civiliseringsprojektet i børnehaven*. I: L. Gilliam & E. Gulløv (Red): *Civiliserende institutioner: Om idealer og distinktioner i opdragelse* (s. 97-118). Aarhus Universitetsforlag.
- Raustorp, A., Pagels, P., Boldemann, C., Cosco, N., Söderström, M. & Mårtensson, F. (2012). Accelerometer Measured Level of Physical Activity Indoors and Outdoors During Preschool time in Sweden and United States. *Journal of Physical Activity & Health*, 9(6), 801-808.
- Reikerås, E., Løge, I.K. & Knivsberg, A. (2012). The Mathematical Competencies of Toddlers Expressed in Their Play and Daily Life Activities in Norwegian Kindergartens. *International Journal of Early Childhood*, 44(1), 91-114.
- Rescorla, L.A. et al. (2012). Behavioral/Emotional Problems of Preschoolers: Caregiver/Teacher Reports From 15 Societies. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 20(2), 68-81.
- *Rossholt, N. (2012). Food as Touch/Touching the Food: The Body In-Place and Out-of-Place in Preschool. *Educational Philosophy and Theory*, 44(3), 323-334.

- Rossholt, N. (2012). *Kroppens tilblivelse i tid og rom: analyser av materielle-diskursive hendelser i barnehagen*. Ph.d.-afhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Sandberg, G. (2012). *På väg in i skolan: Om villkor för olika barns delaktighet och skriftspråklärande*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia didactica Upsaliensia* 6.
- Sandseter, E.B.H. (2012). Restrictive Safety or Unsafe Freedom? Norwegian ECEC Practitioners' Perceptions and Practices Concerning Children's Risky Play. *Child Care in Practice*, 18(1), 83-101.
- *Sandseter, E.B.H., Little, H. & Wyver, S. (2012). Do Theory and Pedagogy Have an Impact on Provisions for Outdoor Learning? A Comparison of Approaches in Australia and Norway. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 12(3), 167-182.
- Sataøen, O.S. (2012). Perler, perlebrett og perling som danningsinnhold i barnehagen. I: E.E. Ødegaard (Red.): *Barnehagen som danningsarena*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Signert, K. (2012). *Variation och invarians i Maria Montessoris sinnestränande materiel*. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Sjödén, F. (2012). *Noise in the preschool. Health and preventive measures*. Umeå universitet: Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Yrkes- och miljömedicin.
- Skoog, M. (2012). *Skriftspråkande i förskolklass och årskurs 1*. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.
- Solheim, E., Berg-Nielsen, T.S. & Wichstrøm, L. (2012). The Three Dimensions of the Student-Teacher Relationship Scale: CFA Validation in a Preschool Sample. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(3), 250-263.
- Styf, M. (2012). *Pedagogisk ledning för en pedagogisk verksamhet? - Om den kommunala förskolans ledningsstruktur*. Ph.d.-afhandling. Umeå universitet.
- Størksen, I., Thorsen, A.A., Øverland, K. & Brown, S.R. (2012). Experiences of Daycare Children of Divorce. *Early Child Development and Care*, 182(7), 807-825.
- Sunnevåg, A.-K. (Red.) (2012). *Barnehagen som læringsmiljø og danningsarena: en artikkelsamling om forsknings- og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark*. Høgskolen i Hedmark.
- Svinth, L. (2012). Children's collaborative encounters in pre-school. *Early Child Development and Care*, 183(9), 1-16.
- Thelander, M. (2012). *Om fostran i förskoleklass*. Ph.D.-afhandling. Malmö högskola, Fakulteten för Lärande och samhälle.
- Thorbergesen, E. (2012). Lekemateriell og barns lek. I: A. Krogstad, G. K. Hansen, K. Høyland & T. Moser (Red.): *Rom for barnehage - et flerfaglig perspektiv på barnehagens fysiske miljø*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Tveit, A.D. & Cameron, D.L. (2012). Utfordringer når foresatte skal medvirke på tjenestetilbudet til eget barn. *Nordic Studies in Education*, 32, 321-332.

Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Experiences with full-time child care attendance on young children in Norway: Parents' and early childhood teachers' views. *International Research in Early Childhood Education*, 3(1), 1-40.

*Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Age for enrolling in full-time childcare: a qualitative study of parent and caregiver perspectives. *Early Child Development and Care*, 182(12), 1673-1682.

*Undheim, A.M. & Drugli, M.B. (2012). Perspective of parents and caregivers on the influence of full-time day-care attendance on young children. *Early Child Development and Care*, 182(2), 233-247.

Vallberg-Roth, A. (2012). Different forms of assessment and documentation in Swedish preschools. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(23), 1-8.

Van Laere, K., Peeters, J. & Vandenbroeck, M. (2012). The Education and Care Divide: the role of the early childhood workforce in 15 European countries. *European Journal of Education*, 47(4), 527-541.

Vangsnes, V., Økland, N.T.G. & Krumsvik, R. (2012). Computer games in pre-school settings: Didactical challenges when commercial educational computer games are implemented in kindergartens. *Computers & Education*, 58, 1138-1148.

Vatne, B. (2012). Innhold i barnehagen i lys av politisk fokus på barnehagefeltet. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(20), 1-13.

Øverland, K., Størksen, I., Bru, E. & Thorsen, A.A. (2012). Daycare Staff Emotions and Coping Related to Children of Divorce: A Q Methodological Study. *Scandinavian Journal of Educational Research* 2012, 1-23.

9 Appendiks 4: Tidligere års forskning fordelt på temaer

Litteraturlisterne herunder indeholder referencerne til den forskning fra perioden 2006-2011, som behandler de fem temaer, som er valgt til beskrivelse af forskningen fra 2012. Studier, der har fået lav evidensvægt, indgår ikke.

Der er fundet frem til referencerne ved at kombinere for det første de systematiske muligheder, der er for emnesøgning i EPPI-systemet. Her anvendes og søges i kategorierne fra det genbeskrivelsessystem, som år for år er anvendt til genbeskrivelse af forskningen. For det andet er studierne der ud over fra 2006-2011 (igen) blevet screenet på titel- og abstraktniveau for at finde relevante studier.

Det har været nødvendigt med denne fremgangsmåde, fordi de temaer, der er udvalgt til nærmere behandling i forbindelse med forskningen fra 2012, ikke alle har været lige meget i fokus i behandlingen af de tidligere års forskning.

De fem temaer er: De yngste børn, sprogudvikling, dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø, udvikling af dagtilbud og dagtilbuddets betydning.

9.1 De yngste børn

Aukrust, V. B. & Rydland, V. (2011). Preschool classroom conversations as long-term resources for second language and literacy acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32, 198-207.

Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Danmarks Evalueringsinstitut (2011). *Kvalitetsarbejde i dagplejen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Engdahl, I. (2011). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*. Stockholm: Stockholm Universitet.

Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i børnehaven*. Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultetet. Unipub.

Grindland, B. (2011). Uenighet som demokratisk praksis i måltidsfellesskapet på småbarnsavdeling. *Nordisk Barnehageforskning*, 4(2), 75-90.

Holmgren, S. (2009). *Child day care center or home care for children 12-40 months of age: what is best for the child?: a systematic literature review*. Stockholm: Swedish National Institute of Public Health.

Jensen, B. (2009). *Udsatte børn i dagplejen: en undersøgelse af viden, hverdagsliv og udviklingsmuligheder*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Jonsson, A. (2011). *Nuets didaktik. Förskolans lärare talar om läroplan för de yngsta*. Göteborg: Göteborg Universitet.

Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Wang, M. V., Schjølberg, S. & von Soest, T. (2011) Does Universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Nor-

wegian population-based prospective study. *Early Child Development and Care*, 181(8), 1007-1019.

Martinsen, M. T. & Moser, T. (2011). Barnehagens rom og barns hverdag - utvalgte funn om organisering av barn, rom og tid. I: T.L. Hoel, T.M. Guldal, C.F. Dons, S. Sagberg, T. Solhaug & K. Wæge (red.): *FoU i Praksis 2010*. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning (s. 317-329).. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Martinsen, H., Nærland, T. & Vereijken, B. (2010). Observation-based descriptions of social status in the pre-school. *Early Child Development and Care*, 180(9), 1231-1241.

Månsson, A. (2011). Becoming a Preschool Child: Subjectification in Toddlers During Their Introduction to Preschool, from a Gender Perspective". *International Journal of Early Childhood*, 43, 7-22.

Olsson, L. (2008). *Movement and experimentation in young children's learning: Deleuze and Guattari in Early Childhood Education*. Umeå: Umeå Universitet.

Reinhold, C. & Kirkeby, I. M. (2006). *Indbygget hygiejne i dagplejen: Et forprojekt*. København: Sundhedsstyrelsen.

Reis, M. (2011). *Att ordna, från ordning till ordning. Yngre förskolebarns matematiserende*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Schanke, T. & Andersen, T. (2008). *Evaluering av 2-årskontakten i barnehagene i Hamar kommune*. Lillehammer: Østlandsforskning.

Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S. S. & Mathiesen, K. S. (2011). *Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Sheridan, S., Samuelsson, I. P. & Johansson, E. (2009). *Barns tidiga lärande: En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg; Göteborg Universitet.

Wallerstedt, C., Pramling, N. & Samuelsson, I. P. (2011). Embodied Voices and Voicing Embodied Knowing: Accessing and Developing Young Children's Aesthetic Movement Skills. *Educational Research with Our Youngest. International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, 5, 87-106.

Zachrisson, H. D., Nærde, A., Janson, H. & Ogden, T. (2011). *Atferd og sosial kompetanse i barnehagen hos 2-åringar sett i lys av barnehagefaktorer og tidlig utvikling*. Oslo: Atferdssenteret.

Ødegaard, E. E. (2007). *Meningsskaping i børnehaven: indhold og bruk av børns og voksnes samtalefortellinger*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

9.2 Sprogudvikling

Aagre, W. (2011). Hva slags innsikt om barnets språk formidles i foreldresamtaler? I: L. Gjems & G. Løkken (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen*. (176-201). Oslo: Cappelen Damm.

Ahlcróna, M. F. (2009). *Handdockans kommunikativa potential som medierande redskap i förskolan*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

- Andersen, C. E., Engen, T. O., Gitz-Johansen, T., Kristoffersen, C. S., Obel, L. S., Sand, S. & Zachrisen, B. (2011). *Den flerkulturelle barnehagen i rurale områder. Nasjonal surveyundersøkelse om minoritetsspråklige barn i barnehager utenfor de store byene*. Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Andersen, C. E. & Sand, S. (2011). The Multicultural Kindergarten in rural areas in Norway - a good place for learning and participation for all children? *Journal of Teacher Education and Teachers' Work*, 2(1), 28-40.
- Aukrust, V. B. & Rydland, V. (2011). Preschool classroom conversations as long-term resources for second language and literacy acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32, 198-207.
- Bauchmüller, R., Gørtz, M. & Rasmussen, A. W. (2011). *Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling*. København: AKF, Danish Institute of Governmental Research.
- Björk-Willén, P. (2006). *Lära och leka med flera språk: Socialt samspel i flerspråkig förskola*. Linköping: Tema Barn, Linköpings universitet.
- Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Bundgaard, H. & Gulløv, E. (2008). *Forskel og fællesskab: minoritetsbørn i daginstitution*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2008). *Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2010). *Børns perspektiver på sprogvurderinger i daginstitutioner*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2010). *Fokus på sprog - daginstitutioners indsatser for treårige*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikations-handlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Fast, C. (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Upsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Furnes, B. & Samuelsson, S. (2009). Preschool Cognitive and Language Skills Predicting Kindergarten and Grade 1 Reading and Spelling: A Cross-Linguistic Comparison. *Journal of Research in Reading*, 32(3), 275-292.
- Gjems, L. (2006). *Hva lærer barn når de forteller? En studie av barns læringsprosesser gjennom narrativ praksis*. Oslo: Utdanningsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Gjems, L. (2008). Voksnes samtalestøtte i barnehagen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 92(5), 364-375.
- Gjems, L. (2009). Sosiokulturelle perspektiver på samtalen som læringsarena - spørsmål som inviterer til språklig aktivitet. *Tidsskriftet FoU i praksis*, 3(2), 9-24.
- Gjems, L. (2010). Teachers talking to young children: Investigations to negotiate meanings in everyday conversations. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(2), 139-148.

- Gjems, L. (2011). Hverdagssamtalene - barnehagens glemte læringsarena? I: L. Gjems & G. Løkken (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Gjems, L. (2011). Why explanations matter: a study of co-construction of explanations between teachers and children in everyday conversations in kindergarten. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(4), 501-513.
- Heikkilä, M. (2006). *Kommunikativa resurser för lärande: Barns gester, blickar och tal i tre skolmiljöer*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Holm, L. (2009). *Evaluering af sprogvurderingsmaterialer i daginstitutioner*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Jansen, T. T. & Tholin, K. R. (2011). Førskolelærernes handlinger og barns språklige deltagelse i prosjektsamtaler. I L. Gjems & G. Løkken (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen*. (148-175). Oslo: Cappelen Damm.
- Karrebæk, M. S. (2008). *At blive et børnehavnabarn: en minoritetsdrengs sprog interaktion og deltagelse i børnefællesskabet*. København: Københavns Universitet.
- Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Wang, M. V., Schjølberg, S. & von Soest, T. (2011) Does Universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Norwegian population-based prospective study. *Early Child Development and Care*, 181(8), 1007-1019.
- Lunneblad, J. (2006). *Förskolan och mångfalden: En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nilsen, H. K. (2011). *Kulturelt og språklig mangfold - og norskhet - i barnehager med norsk-russiske barn i Finnmark*. Alta: Høgskolen i Finnmark.
- Nærland, T. (2011). *Social status and communicative competence in preschool years. An observation-based approach*. Oslo: Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.
- Nærland, T. & Martinsen, H. (2011). Child-child interactions and positive social focus among preschool children. *Early Child Development and Care*, 181(3), 361-370.
- Rydland, V. (2007). How one Turkish-speaking girl came to express her own voice in a Norwegian-speaking playgroup. *Nordisk Pedagogik*, 27, 77-97.
- Samuelsson, S., Olson, R., Wadsworth, S., Corley, R., DeFries, J.C., Willcutt, E., Hulslander, J. & Byrne, B. (2007). Genetic and Environmental Influences on Prereading Skills and Early Reading and Spelling Development in the United States, Australia, and Scandinavia. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 20(1-2), 51-75.
- Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S. S. & Mathiesen, K. S. (2011). *Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Sheridan, S., Giota, J., Han, Y.-M. & Kwon, J.-Y. (2009). A Cross-Cultural Study of Pre-school Quality in South Korea and Sweden: ECERS Evaluations. *Early Childhood Research Quarterly*, 24(2), 142-156.
- Skans, A. (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. Malmö: Malmö Högskola.

- Solstad, T. (2011). Litterære samtaler i barnehagen. I: L. Gjems og G. Løkken (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen.* (s. 92-118). Oslo: Cappelen Damm.
- Storjord, M. H. (2008). *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst en arena for kulturell meningsskapning.* Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Svensson, A.K. (2011). *Språkstimulerende miljøer i förskolan: en utvärdering av Att läsa och berätta - gör förskolan rolig och lärorik.* Borås: Högskolan i Borås.
- Thorell, S. (2006). 'Läsandets cirkel' i förskolan: En studie av läsmiljön utifrån Aidan Chambers litteraturpedagogiska idéer = [the reading circle' in pre-school: A study based on Aidan Chambers' model regarding reading environment]. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan, Biblioteks- och informationsvetenskap.
- Thulin, S. (2006). *Vad händer med lärandets objekt? En studie av hur lärare och barn i förskolan kommunicerar naturvetenskapliga fenomen.* Växjö: Växjö University Press.
- Thulin, S. & Pramling, N. (2009). Anthropomorphically speaking: on communication between teachers and children in early childhood biology education. *International Journal of Early Years Education*, 17(2), 137-150.
- Tireli, Ü. (2006). *Pædagogik og etnicitet. Dialogisk pædagogik i et multikulturelt samfund.* København: Akademisk Forlag.
- Wallerstedt, C., Pramling, N. & Samuelsson, I. P. (2011). Embodied Voices and Voicing Embodied Knowing: Accessing and Developing Young Children's Aesthetic Movement Skills. *Educational Research with Our Youngest. International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, 5, 87-106.
- Winsvold, A. (2009). *Kvalitet og kvantitet. Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst.* Oslo: NOVA.

9.3 Dagtilbuddets strukturelle og fysiske rammer som læringsmiljø

- Afshari, A. & Reinhold, C. (2006). *Evaluation of natural ventilation performance in two child-care centres in Denmark.* Paper presented at the Proceedings of Healthy Buildings HB 2006, Creating a healthy indoor environment for people, 241-244, Porto.
- Alvestad, M. & Berge, A. (2009). Svenske førskolelærere om læring i planlegging og praksis relatert til den nasjonale læreplanen. *Nordisk barnehageforskning*, 2(2), 57-68.
- Bayer, S. B. (2011). *Undersøkelse av barnehagens organisering og den pedagogiske bemanningen.* Stavanger: IRIS.
- Bjervås, L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan.* Göteborg: Göteborg Universitet.
- Björklund, C. (2007). *Hållpunkter för lärande.* Åbo: Åbo Akademi.
- Boldemann, C., Dal, H., Mårtensson, F., Cosco, N., Moore, R., Bieber, B., Blennow, M., Pagels, P., Raustorp, A., Wester, U. & Söderström, M. (2011). Preschool outdoor play environment may combine promotion of children's physical activity and sun protection. Further evidence from Southern Sweden and North Carolina. *Science & Sports*, 26, 72-82.

- Børhaug, K. (2011). Barnehageorganisasjonen - autonomi eller standardisering? *Tidsskriftet FoU i praksis*, 5(2), 49-66.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2006). *Inclusion of children in outdoor education: Learning in motion*. Stockholm: Lärarhögskolan.
- Bröms, K. (2010). *A nationwide study of asthma and allergy in Swedish preschool children: With special reference to environment, daycare, prevalence, co-occurrence and incidence*. Uppsala: Uppsala University. Digital comprehensive summaries of Uppsala dissertations from the Faculty of Medicine, 542, Acta Universitatis Upsaliensis.
- Cameron, D.L. & Tveit, A.D. (2011). The Policy for Implementation Challenges of Individual Plans for Preschool Children with Disabilities. *International Journal of Parents in Education*, 5(1), 12-23.
- Coninck-Smith, N. d. & Bygholm, J. (2011). *Barndom og arkitektur - Rum til danske børn i 300 år*. Århus: Forlaget Klim.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2010). *Børns perspektiver på sprogvurderinger i daginstitutioner*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2010). *Fokus på sprog - daginstitutioners indsatser for treårige*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Edström, C. (2009). Preschool as an Arena of Gender Policies: The Examples of Sweden and Scotland. *European Educational Research Journal*, 8(4), 534-549.
- Edström, C. & Wernersson, I. (2009). *Lite vid sidan om den kommunala ordningen. In Genus i förskola och skola*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Emilsen, K. & Lysklett, O. B. (2007). Menns yrkesidentitet i natur- og friluftbørnehaver. I: T. M. Guldal, G. Karlsen, G. Løkken, F. Rønning & T. Steen-Olsen (red.): *FoU i Praksis 2006. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning*, (61-70). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Fisker, T. B. (2009). *Småbørn i interaktion: En undersøgelse af socialt udviklingspotentiale og muligheder for interaktion for småbørn med autisme i forskellige pædagogiske og organisatoriske miljøer*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.
- Flottorp, V. (2010). Matematisk meningskaping i barns lek. *Nordisk Barnehageforskning*, 3(3), 95-104.
- Fransson, K. (2010). Det aktiva barnet?- En forskningsöversikt. I: S. Persson (red.): *Barndom, lärande, ämnesdidaktik* (121-141). Malmö: Malmö högskola.
- Giske, R., Tjensvoll, M. & Dyrstad, S. M. (2010). Fysisk aktivitet i barnehagen: Et casestudium av daglig fysisk aktivitet i en avdeling med 5-åringer. *Nordisk Barnehageforskning*, 3(2), 53-62.
- Hagström, B. (2010). *Kompletterande anknytningsperson på förskola*. Malmö: Malmö Studies in Educational Sciences No. 48, Malmö högskola.
- Halldén, G. (2007). Børns plats och platser för barn. I: *Den moderna barndomen och børns vardagsliv* (pp. 81-96). Stockholm: Carlsson.

- Halldén, G. (2007). En institutionaliserad barndom eller rum för relationer. I: *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (pp. 164-173). Stockholm: Carlsson.
- Hult, M., Agge, A., Larsson, P. & Persson Waye, K. (2011). *God ljudmiljö i förskola och skola - krav på rum, bygg- och inredningsprodukter för minskat buller*. Göteborg: Enheten för Arbets- och miljömedicin, Avdelingen för Samhällsmedicin och Folkhälsa, Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet.
- Jensen, B. (2009). *Udsatte børn i dagplejen: en undersøgelse af viden, hverdagsliv og udviklingsmuligheder*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jonsson, A. (2011). *Nuets didaktik. Förskolans lärare talar om läroplan för de yngsta*. Göteborg: Göteborg Universitet.
- Kragh-Müller, G. (2010). *Perspektiver på kvalitet i daginstitutioner*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitetsforlag.
- Lissau, I., Hesse, U., Juhl, M. & Davidsen, M. (2006). *Mad og fysisk aktivitet i børnehaver, skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Lysklett, O. B. & Emilsen, K. (2007). *De er mange, de er motiverte, de er menn i natur- og friluftsbørnehaver! sluttrapport fra prosjektet "Menn i natur- og friluftsbørnehaver"*. Trondheim: Dronning Mauds minne høyskole for førskolelærerutdanning.
- Lysklett, O. B. & Emilsen, K. (2007). Hva kjennetegner menn i natur- og friluftsbørnehaver, og hvorfor er det så mange menn i disse børnehavene? I: T. M. Guldal, G. Karlsen, G. Løkken, F. Rønning & T. Steen-Olsen (red.): *FoU i Praksis 2006. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning, (171-181)*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Löfdahl, A. & Hägglund, S. (2007). Spaces of Participation in Pre-School: Arenas for Establishing Power Orders. *Early online, 21(5)*, 328-338.
- Markstrom, A.-M. & Hallden, G. (2009). Children's Strategies for Agency in Preschool. *Children & Society, 23(2)*, 112-122.
- Martinsen, M. T. & Moser, T. (2011). Barnehagens rom og barns hverdag - utvalgte funn om organisering av barn, rom og tid. I: T.L. Hoel, T.M. Guldal, C.F. Dons, S. Sagberg, T. Solhaug & K. Wæge (red.): *FoU i Praksis 2010. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning* (s. 317-329).. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Moser, T. & Martinsen, M. T. (2010). The outdoor environment in Norwegian kindergartens as pedagogical space for toddlers' play, learning and development. *European Early Childhood Education Research Journal, 18(4)*, 457-471.
- Persson, S. (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass, och fritidshem*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Persson Waye, K. (2011). *God ljudmiljö i förskola - samband mellan ljudmiljö, hälsa och välbefinnande före och efter åtgärdsprogram*. Göteborg: Enheten för Arbets- och miljömedicin, Avdelingen för Samhällsmedicin och Folkhälsa, Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet.
- Reinhold, C. & Kirkeby, I. M. (2006). *Indbygget hygiejne i dagplejen: Et forprojekt*. København: Sundhedsstyrelsen.

- Sandseter, E. B. H. (2009). Affordances for Risky Play in Preschool: The Importance of Features in the Play Environment. *Early Childhood Education Journal*, 36(5), 439-446.
- Sandseter, E. B. H. (2009). Characteristics of risky play. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 9(1), 3-21.
- Sandseter, E. B. H. (2009). Children's Expressions of Exhilaration and Fear in Risky Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10(2), 92-106.
- Sandseter, E. B. H. (2009). Risky play and risk management in Norwegian Preschools - a Qualitative observational study. *Safety science monitor*, 13(1), 1-12.
- Sandseter, E. B. H. (2010). "It tickles in my tummy": Understanding children's risk-taking in play through Reversal Theory. *Journal of Early Childhood Research*, 8(1), 67-88.
- Simonsson, M. (2007). Barndom och kulturella artefakter: platsen som skapas runt bilderboken. I: *Den moderna barndomen och barns vardagsliv (pp. 119-139)*. Stockholm: Carlsson.
- Skolverket (2008). *Personalförstärkningar i förskolan: Utvärdering av statsbidrag fördelat under åren 2005 och 2006*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Perspektiv på barndom och barns lärande: En kunskapsöversikt om lärande i förskolan och grundskolans tidigare år*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Stödja och styra: Om bedömning av yngre barn*. Stockholm: Skolverket.
- Stokke, A. (2011). Et blikk på barns vilkår for fysisk aktivitet i barnehager. En komparativ studie, 1981 og 2009. *Barn nr. 1*, 27-47.
- Storli, R. & Hagen, T. L. (2010). Affordances in outdoor environments and children's physically active play in pre-school. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 445-456.
- Svensson, A.K. (2011). *Språkstimulerende miljøer i förskolan: en utvärdering av Att läsa och berätta - gör förskolan rolig och lärorik*. Borås: Högskolan i Borås.
- Synodi, E. (2010). Play in the kindergarten: The case of Norway, Sweden, New Zealand and Japan. *International Journal of Early Years Education*, 18(3), 185-200.
- Thorell, S. (2006). *'Läsandets cirkel' i förskolan: En studie av läsmiljön utifrån Aidan Chambers litteraturpedagogiska idéer = [the reading circle' in pre-school: A study based on Aidan Chambers' model regarding reading environment]*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan, Biblioteks- och informationsvetenskap.
- Vallberg Roth, A.-C. & Månsson, A. (2010). Individuella utvecklingsplaner i Montessori- och Reggio Emilia-profilerade förskolor. I: S. Persson (red.): *Barndom, lärande, ämnesdidaktik* (53-70). Malmö: Malmö högskola.
- Vassenden, A., Thygesen, J., Bayer, S. B., Alvestad, M. & Abrahamsen, G. R. (2011). *Barnehagens organisering og strukturelle faktorerens betydning for kvalitet*. Stavanger: IRIS.
- Wilhelmsen, B. U. (2007). *Mat i barnehagen. Barnehagen som arena for folkehelsearbeid*. Bergen: Høgskolen i Bergen.

Winsvold, A. (2009). *Kvalitet og kvantitet. Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst*. Oslo: NOVA.

Änggård, E. (2007). Platser för bildskapande: arenor för samspel och utforskande av gränser. I: *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (pp. 140-163). Stockholm: Carlsson.

Änggård, E. (2009). Skogen som lekplats - Naturens material och miljöer som resurser i lek. *Nordic Studies in Education*, 29(2), 221-234.

Ärlemalm-Hagsér, E. (2010). Gender choreography and micro-structures: Early childhood professionals' understanding of gender roles and gender patterns in outdoor play and learning. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 515-525.

9.4 Udvikling af dagtilbuddet

AKF, Danmarks Evalueringsinstitut, NIRAS Konsulenterne og UdviklingsForum (2008). *Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner. Slutevaluering*. København: Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender.

Andersen J., Gundelach S. & Kofod K. K. (2001). *Evaluering af områdeledelse i Rudersdal Kommune*. København: UdviklingsForum og Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.

Andersen, P.Ø., Hjort, K. & Schmidt, L.S.K. (2008). *Dokumentation og evaluering mellem forvaltning og pædagogik*. København: Københavns Universitet.

Andresen, B. B. (2011). Disponibel model til analyse og problemløsning - en undersøgelse i pædagogiske dagtilbud. *Paideia*, 01, 44-55.

Bygdesson-Larsson, K. (2010). *"Vi började se barnen och deras samspel på ett nytt sätt": Utveckling av samspeleddimensionen i förskolan, med hjälp av Pedagogisk Processreflektion*. Umeå: Umeå Universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, avhandling 36.

Bøje, J. D. & Nielsen, S. B. (2011). *Til-pasning? At være nyuddannet pædagog og professionsbachelor i 0-6 års institutioner*. Roskilde: Roskilde Universitet: Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv.

Børhaug, K. (2011). Barnehageorganisasjonen - autonomi eller standardisering? *Tidsskriftet FoU i praksis*, 5(2), 49-66.

Børhaug, K. & Lotsberg, D. Ø. (2010). Barnehageledelse i endring. *Nordisk Barnehageforskning*, 3(3), 79-94.

Cameron, D.L. & Tveit, A.D. (2011). The Policy for Implementation Challenges of Individual Plans for Preschool Children with Disabilities. *International Journal of Parents in Education*, 5(1), 12-23.

Danmarks Evalueringsinstitut (2008). *Tilgange til udvikling af dagtilbud. Første delrapport i evaluering af "Ansøgningspuljen til bedre kvalitet i dagtilbud"*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2011). *Kvalitetsarbejde i dagplejen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

- Gulbrandsen, Å., Moser, T., Pettersvold, M. & Vintervold, A.L. (2006). *Det var en gang et sykehus. Eller kommer det an på størrelsen? Evaluering av oppstarten av barnehagen Sophies hage*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Gundelach, S. & Sørensen, A. S. (2006). *Evaluering af modulordning i Fredericia kommune*. Fredericia: Udviklingsforum Fredericia Kommune.
- Gustafsson, K. & Mellgren, E. (2008). *Yrkesroller i förskolan. En utvärderingsstudie av en fortbildning initierad av Kommunal och Lärarförbundet*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Hensvold, I. E. (2011). En förändrad yrkesidentitet. Förskollärares berättelser fyra och tolv år efter examen. *Nordisk Barnehageforskning*, 4(1), 1-16.
- Højholt, C. (2007). *Læring på Tværs: 4 børnehaver i København udvikler læringsnetværk, rapport fra projektet*. København: BUPL.
- Jansen, T. T. (2006). *Se lyset sammen er bra!* Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Jansen, T. T., Pettersvold, M. & Moser, T. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren - kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 1 - dialogmøter mellom fylkesmenn og regionale høgskoler om kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Kornerup, I. (2011). *Efteruddannelse og dagtilbud under forandring. Daginstitutionspædagogers deltagelse i politisk initieret efter- og videreuddannelse i det omkalfatrede velfærdssamfund*. Roskilde: Forskerskolen i Livslang Læring.
- Mathiessen, P.O. (2008). *Mellem fastholdelse og forandring. Om pædagogernes identitetsstrategier i mødet med de pædagogiske læreplaner i daginstitutionen*. København: Learning Lab Denmark, DPU.
- Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2006). *Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner rapport*. København: Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender.
- Moser, T., Dudas, B., Jansen, T. T. & Pettersvold, M. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren - kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 2 - styreres vurderinger av kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Moser, T., Jansen, T. T., Pettersvold, M. & Aanderaa, B. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren - kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 6 - oppsummering og anbefalinger*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Moser, T., Pettersvold, M. & Jansen, T. T. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren - kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 5 - perspektiver på kompetanse og kompetanseutvikling i og utenfor barnehagesektoren*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Møller, J. K. (2010). *Ledelsesroller og lederidentitet i dagtilbud under forandring: Identitetsdannelse og identitetsledelse i daginstitutioner på 0 til 6 års området*. Roskilde: Roskilde Universitet, Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier (CBIT).

- Møller, J. K. & Nørgaard, D. (2007). *Ledelse af dagtilbud under forandring: en undersøgelse af ledelsesstruktur og lederfaglighed på dagtilbudsområdet*. København: Væksthus for Ledelse.
- Neset, G., Moser, T. & Pettersvold, M. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehage-sektoren - kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 4 - betraktninger om kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning blant nøkkelpersoner som arbeider for og med barnehager*. Vestfold: Høgskolen i Vestfold.
- Olesen, J. (2007). *Når loven møder børns institutioner*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Pajuluoma, V. & Sporrang, T. (2006). *Kritisk granskning av förändringsarbete inom norrmalms kommunala förskolor: En intervjustudie med förskolepedagoger om förändringsarbetet till Reggio Emilia-inspirerad förskola*. Stockholm: Lärarhögskolan.
- Pedersen, T., Koefoed-Nordentoft, N. & Olsson, J. (2010). *Aktionslæring i dagtilbud: Udvikling af pædagogers professionsviden, identitet og autonomi*. København: Professionshøjskolen UCC.
- Persson, L. (2010). *Pedagogerna och demokratin: En rättssociologisk studie av pedagogers arbete med demokratiutveckling*. Lund: Lund University. *Sociology of law*, 33.
- Pettersvold, M. & Aagre, W. (2008). *Rett til en barnehageplass - med krav til god kvalitet? En evaluering av Ski kommunes helhetlige strategi for full barnehagedekning*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning.
- Plum, M. (2009). Den synliggjorte pædagog - Viden, styring og produktionen af pædagogisk identitet. *Nordic studies in education*, 29(4), 325-337.
- Plum, M. (2011). *Dokumenteret faglighed: Analyser af hvordan pædagogisk faglighed produceres gennem læreplanernes dokumentationsteknologi*. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Reeh, J. & Lieknins, F. (2006). *Pædagogiske konsulenter på daginstitutionsområdet i fokus*. København: FOA - Fag og arbejde.
- Rönnerman, K. (2008). *Medvetet Kvalitetsarbete. En uppföljning av kursen Q i förskolan och dess inverkan på förskollärares handlingar i praktiken*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Sivertsen, K. (2006). *Fremming av dokumentasjon, vurdering og refleksjon i barnehagen*. Tromsø: Høgskolen i Tromsø.
- Skolverket. (2006). *Öppen förskolas utveckling: En studie av perioden 1980-2005*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2008). *Tio år efter förskolereformen : Nationell utvärdering av förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Verstad, B., Børve, H. E. & Voll, A.-L. S. (2010). *Likestilling i barnehagen: Sluttnotat fra forsknings- og utviklingsprosjektet "Likestilling i barnehagen"*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag. (Arbeidsnotat nr 232).

Verstad, B. & Voll, A.-L. S. (2010). *Barnehagestyreres arbeid med likestilling i barnehagen: Rapport fra en spørreskemaundersøkelse i Trøndelag*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag. (Rapport nr. 67).

Væksthus for ledelse (2007). *Styrket ledelse gennem nye ledelsesstrukturer. Ledelse af dagtilbud under forandring*. København: Væksthus for ledelse.

Ødegård, E. (2011). *Nyutdannede pedagogiske lederes mestring og appropriering av barnehagens kulturelle redskaper. En kvalitativ studie av nyutdannede førskolelæreres kompetansebygging det første året i yrket*. Oslo: Unipub.

9.5 Dagtilbuddets betydning

Bauchmüller, R., Gørtz, M. & Rasmussen, A. W. (2011). *Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling*. København: AKF, Danish Institute of Governmental Research.

Bekkhuis, M., Rutter, M., Maughan, B. & Borge, A. I. H. (2011). The effects of group day-care in the context of paid maternal leave and high-quality provision. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(6), 681-696.

Berliner, P. & Jensen, B. (2011). Individuel resiliens og styrkende samspill. I: B. Jensen, J.H. Pedersen & U. Brandi (Red.): *Vidensbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse : Tillæg til Kvalifikationsmappen 2010-2012*. Frederikshavn: Dafolo.

Berliner, P. & Kousholt, D. (2011). "Forældres opfattelse af forældreinddragelse og -samarbejde - belyst i kvalitative studier". I: B. Jensen, J.H. Pedersen & U. Brandi (Red.): *Vidensbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse : Tillæg til Kvalifikationsmappen 2010-2012*. Frederikshavn: Dafolo.

Berliner, P. & Kousholt, D. (2011). Udgangspunkt for fornyelse af forældreinvolvering ved VIDA Basis+ programmets start. I: B. Jensen (red.): *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud - modelprogram : Statusrapport 2: Baseline*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.

Børn og Forebyggelse Gentofte Kommune (2009). *Børns fortællinger om social kapital i daginstitutionen*. Gentofte: Børn og Forebyggelse, Gentofte Kommune.

Datta Gupta, N. & Simonsen, M. (2010). Non-cognitive child outcomes and universal high-quality child care. *Journal of Public Economics*, 94(1-2), 30-43.

Edström, C. (2009). Preschool as an Arena of Gender Policies: The Examples of Sweden and Scotland. *European Educational Research Journal*, 8(4), 534-549.

Edström, C. (2010). *Samma, lika, alla är unika: En analys av jämställdhet i förskolepolitik och praktik*. Umeå: Doktorsavhandlingar i Pedagogiskt arbete NR 36, Department of Science and Mathematics Education, Umeå University.

Eivers, A. R., Brendgen, M. & Borge, A. I. H. (2010). Stability and change in prosocial and antisocial behavior across the transition to school: Teacher and peer perspectives. *Early Education and Development*, 21(6), 843-864.

- Folke-Fichtelius, M. (2008). *Förskolans formande: Statlig reglering 1944-2008*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Grindheim, L. T. (2011). Barnefellesskap som demokratisk danningsarena. Kva kan gje høve til medverknad i leik i barnehagen? *Nordisk Barnehageforskning*, 4(2), 91-102.
- Jensen, B. (2007). Kan daginstitutioner gøre en forskel? - erfaringer fra empirisk forskning og perspektiver for fremtiden. I: N. Ploug (Red.): *Social arv og social ulighed* (s. 68-99). København: Hans Reitzel.
- Jensen, B. (2009). *Udsatte børn i dagplejen: en undersøgelse af viden, hverdagsliv og udviklingsmuligheder*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jensen, B. (Red.) (2011). *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud - modelprogram. Statusrapport 2. Baseline. VIDA-forskningsserien 2011:3*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.
- Jensen, B. (Red.) (2011). *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud - modelprogram. Statusrapport 1. Design og metode. VIDA-forskningsserien 2011:1*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.
- Jensen, B. & Berliner, P. (2011). Forældreinvolveringens pædagogik: En sammenfatning. I: B. Jensen, J.H. Pedersen & U. Brandi (red.): *Vidensbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse : Tillæg til Kvalifikationsmappen 2010-2012*. Frederikshavn: Dafolo.
- Jensen, B., Brandi, U. & Kragh, A. (2009). *Effekter af "Familiepladser og basispladser": udvikling af mellemformer til udsatte børn i dagtilbud i Københavns Kommune 2007-2009*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jensen, B. & Bremberg, S. (2011). Fokus på nye former for kvalitet på daginstitutionsområdet. *Paideia - Tidsskrift for professionel pædagogisk praksis*, 02, 28-37.
- Jensen, B., Holm, A., Allerup, P. & Kragh, A. (2009). *Effekter af indsatser for socialt udsatte børn i daginstitutioner, HPA-Projektet*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jespersen, C. (2006). *Socialt udsatte børn i dagtilbud*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Larsen, V. (2010). *Nationale praktikker i børnehaven: Om relationen mellem forskelsstrukturer i småbørnspædagogikken og en nationalstatsorganisering*. Roskilde: Roskilde Universitet. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning.
- Larsen, M. S., Jensen, B., Holm, A., Berliner, Ploug, N., Olsen, A.B., Sommersel, H.B., Grosen Pedersen, A., Müller Kristensen, R., Tifticki, N. (2011). *Programmer for 0-6 årige med forældreinvolvering i dagtilbud: En forskningskortlægning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.
- Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Wang, M. V., Schjølberg, S. & von Soest, T. (2011) Does Universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Norwegian population-based prospective study. *Early Child Development and Care*, 181(8), 1007-1019.
- Markstrom, A.-M. & Hallden, G. (2009). Children's Strategies for Agency in Preschool. *Children & Society*, 23(2), 112-122.

Månsson, A. (2011). Becoming a Preschool Child: Subjectification in Toddlers During Their Introduction to Preschool, from a Gender Perspective". *International Journal of Early Childhood*, 43, 7-22.

Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet - om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Malmö: Malmö högskola.

Persson, L. (2010). *Pedagogerna och demokratin: En rättssociologisk studie av pedagogers arbete med demokratiutveckling*. Lund: Lund University. *Sociology of law*, 33.

Petersen, K. E. (2008). *Daginstitutioners betydning for udsatte børn - en forskningsoversigt*. København: DPU.

Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S. S. & Mathiesen, K. S. (2011). *Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Westlund, K. (2011). *Pedagogers Arbete med Förskolebarns inflytande. En demokratididaktisk studie*. Malmö: Malmö Högskola.